

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ЧЕТВРТИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

1. ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА СУ:

- 1) обезбеђивање добробити и подршка celovitom развоју ученика;
- 2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за celoviti развој ученика, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;
- 3) свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;
- 4) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;
- 5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;
- 6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;
- 7) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;
- 8) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
- 9) развијање кључних компетенција за celоживотно учење, развијање међупредметних компетенција за потребе савремене науке и технологије;
- 10) развој свести о себи, развој стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;
- 11) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;
- 12) развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;
- 13) развијање позитивних људских вредности;
- 14) развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;
- 15) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрастне равноправности, развој толеранције и уважавање различитости;
- 16) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;
- 17) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;
- 18) повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване на знању.

2. ПРОГРАМИ ОРИЈЕНТИСАНИ НА ИСХОДЕ И ПРОЦЕС УЧЕЊА

Структура програма свих наставних предмета је конципирана на исти начин. На почетку се налази циљ наставе и учења предмета за први циклус образовања и васпитања. У табели која следи, у првој колони, дефинисани су предметни исходи за крај четвртог разреда, у другој колони дате су области и/или теме, а у трећој се налазе предметни садржаји. Иза табеле налазе се кључне речи садржаја програма и препоруке за остваривања наставе и учења конкретног предмета под насловом *Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма*.

Програми наставе и учења засновани су на општим циљевима и исходима образовања и васпитања и потребама и могућностима ученика четвртог разреда. Усмерени су на процес и исходе учења, а не на саме садржаје који сада имају другачију функцију и значај. Садржаји више нису циљ сами по себи, већ су у функцији остваривања исхода који су дефинисани као функционално знање ученика тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама које је градио и развијао током једне године учења конкретног наставног предмета, у овом случају током четвртог разреда. Овако конципирани програми подразумевају да оствареност исхода води ка развијању компетенција, и то како општих и специфичних предметних, тако и кључних.

Прегледом исхода који су дати у оквиру појединих програма наставе и учења може се видети како се постављају темељи развоја кључних и општих међупредметних компетенција које желимо да наши ученици имају на крају основног образовања. Та потреба да се образовање и васпитање усмере ка развијању компетенција био је један од разлога увођења и пројектне наставе као облика образовно-васпитног рада. Пројектна настава се у данашње време све више фокусира на остваривање образовних стандарда и исхода и, како показују резултати најновијих истраживања, прати друштвене промене својом усмереношћу на развијање знања и способности ученика кроз активности планирања, истраживања и тимског рада у оквиру предметног и међупредметног повезивања садржаја. Поред тога, једна од битних особина савременог приступа пројектном раду у настави односи се на коришћење ИКТ у пројектним активностима што обезбеђује ефикасније учење и развијање знања, али и развијање понашања правилног и безбедног коришћења рачунара и интернета. Детаљније препоруке за планирање и остваривање пројектне наставе дате су у поглављу 7 – *Упутство за реализацију пројектне наставе*.

На путу остваривања циља и исхода кључна је улога наставника који добија значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја; метода, поступака и техника наставе и учења и активности ученика. Оријентација на процес учења и исходе брига је не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Програми наставе и учења намењени су, пре свега, наставницима који непосредно раде са ученицима, али и онима који на по-

средан начин узимају учешће у образовању и васпитању. Зато треба имати у виду да терминологија, која је коришћена у програмима наставе и учења, није намењена ученицима и треба је приликом дефинисања конкретних наставних јединица, било за непосредан рад са ученицима, било за потребе уџбеничких и дидактичких материјала, прилагодити узрасту ученика. Програми наставе и учења су наставницима полазна основа и педагошко полазиште за развијање образовно-васпитне праксе: за планирање годишњих и оперативних планова, непосредну припрему за рад као и оквир за преиспитивање праксе развијања планова, остваривања и праћења

3. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ

Назив предмета	СРПСКИ ЈЕЗИК	
Циљ	Циљ учења Српског језика јесте да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика ради правилног усменог и писаног изражавања, негујући свест о значају улоге језика у очувању националног идентитета; да се оспособе за тумачење одабраних књижевних и других уметничких дела из српске и светске баштине, ради неговања традиције и културе српског народа и развијања интеркултуралности.	
Разред	Четврти	
Годишњи фонд часова	180 часова	
ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:		
– чита са разумевањем различите врсте текстова; – укратко образложи свој утисак и мишљење поштујући и другачије ставове; – разликује књижевне врсте: шаливу народну песму, басну и причу о животињама, приповетку, роман за децу и драмски текст; – одреди тему, редослед догађаја, време и место дешавања у прочитаном тексту; – именује позитивне и негативне особине ликова; – уочи и издвоји основне елементе лирске песме (стих, строфа, рима и ритам); – тумачи идеје књижевног дела; – препозна ситуације кршења/остваривања права детета и стереотипе у књижевним делима; – уочи персонификацију и разуме њену улогу у књижевном делу; – разликује описивање, приповедање (у 1. и 3. лицу) и дијалог у књижевном делу; – преприча текст из различитих улога/перспектива; – уочи основни тон књижевног текста (ведар, тужан, шалив); – уочи супротстављеност лица у драмском тексту; – чита текст поштујући интонацију реченице/стиха; – изражајно рецитује песму и чита прозни текст; – изводи драмске текстове; – усвоји позитивне људске вредности на основу прочитаних књижевних дела; – повеже граматичке појмове обрађене у претходним разредима са новим наставним садржајима; – разликује речи које мењају облик (именице, заменице, придеви, бројеви, глаголи) и уочи оне које су увек у истом облику; – одреди основне реченичне чланове; – разликује врсту речи од службе речи у реченици; – поштује и примени основна правописна правила; – правилно пише сва три модела управног говора; – употреби основне облике усменог и писменог изражавања: препричавање, причање и описивање; – употреби речи истог облика, а различитог значења, као и речи истог значења, а различитог облика; – препозна значење речи и фразеологизама који се употребљавају у свакодневној комуникацији; – напише разгледницу, честитку, приватно писмо; – прилагоди језички израз комуникативној ситуацији – формалној и неформалној; – повеже информације исказане у линеарном и нелинеарном тексту и на основу њих изводи закључак; – правилно структурира текст; – учествује у предлагању садржаја и начина рада.	КЊИЖЕВНОСТ	ШКОЛСКА ЛЕКТИРА Поезија 1. Шалива народна песма <i>Женидба врапца Подунавца</i> 2. Војислав Илић: <i>Јесен</i>/Владислав Петковић Динс: <i>Зима</i> 3. Момчило Мошо Одаловић: <i>Молитва за маму</i> 4. Мирослав Антић: <i>Космонаутска песма</i> 5. Бранко Милковић: <i>Песма о цвету</i> 6. Добрица Ерић: <i>Завичај</i>/Отаџбина је наша очевина/Момчило Мошо Одаловић: <i>Птице косовчице</i> 7. Мирослав Антић: <i>Прва љубав</i>/Најљубавнија песма/Алексије Марјановић: <i>Љубав</i> 8. Бранко Ћопић: <i>Месец и његова бака</i>/Десанка Максимовић: <i>Пауково дело</i> 9. Бранислав Црнчевић: <i>Кад би ми дали један дан</i> 10. Владимир Андрић: <i>Дај ми крила један круг</i> 11. Народна песма <i>Милош у Латинима</i> 12. Народна песма <i>Јетрвица адамско колена</i> Проза 1. Народна прича о животињама: <i>Мећед, свиња и лисица</i> 2. Народна приповетка: <i>Најбоље задужбине</i> 3. Народна приповетка: <i>Ветар и сунце</i> 4. Народна бајка: <i>Пепељуга</i> 5. Бранислав Нушић: <i>Прва љубав</i> (одломак из <i>Аутобиографије</i>) 6. Бранислав Црнчевић: <i>Босоноги и небо</i> 7. Гроздана Олујић: <i>Стактарева љубав</i> 8. Светлана Велмар Јанковић: <i>Стефаново дрво</i> 9. Лав Николајевич Толстој: <i>Врабац и ласте</i>/Два мрза 10. Драган Алексић: <i>Позориште на небу</i> 11. Весна Алексић: <i>Детективско срце</i> 12. Ханс Кристијан Андерсен: <i>Ружно Паче – читање у наставцима</i> Драмски текстови 1. Гвидо Тартаља: <i>Подела улога</i> 2. Љиљана Крстић: <i>Кад пролеће дође</i> 3. Дејан Алексић: <i>Слава</i> Научнопопуларни и информативни текстови (из књига, енциклопедија и часописа за децу) • о нашим знаменитим књижевницима, сликаркама и научницима; • о природним лепотама и културним знаменитостима Србије; • о занимљивим пределима, адарима, обичајима у свету • бонтоном. ДОМАЋА ЛЕКТИРА 1. Милован Данојлић: Избор из поезије за децу 2. Драган Лукић: Избор из поезије за децу 3. Јасминка Петровић: <i>О дугмету и срећи</i> 4. Рене Гијо: <i>Бела Грива</i> 5. Ерик Најт: <i>Леси се враћа кући</i> 6. Александар Поповић: <i>Пепељуга</i> ДОПУНСКИ ИЗБОР (са наведеног списка или по сопственом избору бирају се три дела) 1. Избор драмских текстова за децу 2. Бранко В. Радичевић: <i>Песме о мајци</i> 3. Светлана Велмар Јанковић: <i>Књига за Марка/Очаране наочаре</i> 4. Горан Петровић: <i>Разлике</i> 5. Едмондо де Амичис: <i>Срце</i> 6. Јохана Шпири: <i>Хајди</i> 7. Михаел Енде: <i>Бескрајна прича</i> (одломак) 8. Астрид Линдгрен: <i>Птица Душа Чарана</i> 9. Златко Васић: <i>Чаробно путовање</i> 10. Урош Петровић: <i>Мартинина велика загонетна авантура</i>

и вредновања наставе и учења кроз сопствена промишљања, разговор са колегама итд.

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, конкретне школе и конкретне локалне заједнице. Зато, уместо израза реализовати програм, боље је рећи да се на основу датих програма планира и остварује настава и учење које одговара конкретним потребама одељења.

		11. Гордана Тимотијевић: <i>Сличице/Владимир из чудне приче</i> 12. Угљеша Шајтинац: <i>Чарна и Несвет</i> 13. Момо Капор: <i>Сања</i> 14. Весна Алексић: <i>Брљиво срце</i> Књижевни појмови: — шаљива народна песма, — прича о животињама, — особине народне епске песме, — приповетка, — роман за децу, — персонификација, — опис природе и ликова, — приповедање у 1. и 3. лицу, — сукоб драмских лица.
	ЈЕЗИК Граматика и правопис	Речи које у писању и говору мењају облик; речи које не мењају облик (без именовања врста непроменљивих речи). Реченица и реченични чланови (subjekt, predikat, objekat, prilozhke odredbe). Појам субјекта; различите врсте речи (именице и личне заменице) у функцији субјекта; изостављени субјекат. Појам предиката (глаголски предикат). Појам објекта (именице у функцији објекта). Прилошке одредбе за време, место и начин. Речи и групе речи у функцији субјекта, објекта и прилошких одредаба; придев уз именицу у служби атрибута у оквиру групе речи која има службу субјекта или објекта. Управни говор (трећи модел). Велико слово: имена становника држава и насеља; називи улица и тргова; имена из уметничких дела – примери из обрађених дела (нпр. <i>Ружно Паче...</i>); устаљена и посебно наденута имена животиња; називи институција, предузећа и установа, манифестација; устаљена имена историјских догађаја и личности (усклађено са предметом Природа и друштво). Речца <i>ли</i> ; скраћени упитни облик <i>је ли (је л')</i> према узрочном везнику <i>јер</i> . Предлог <i>са</i> уз заменице (нпр. <i>са мном, с њом</i> и сл.). Писање вишечланих бројева.
	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	Основни облици усменог и писменог изражавања: препричавање текста у целини и по деловима (по датом плану); причање у дијалогској форми (уношење дијалога, управног говора у структуру казивања); описивање односа међу предметима, бићима и појавама; описивање природе, личности, књижевних ликова и сл. Речи истог облика, а различитог значења; речи истог значења, а различитог облика (на примерима књижевних текстова); устаљени језички изрази. Разгледница, честитка, писмо. Књижевни и други текстови (линеарни и нелинеарни) у функцији унапређивања језичке културе. Говорне вежбе: рецитовање, изражајно читање, сценско приказивање драмског/драматизованог текста и сл. Правописне вежбе: диктат; управни говор (сва три модела); наводници; велико слово; заменица <i>Ви</i> из поштовања; спојено и одвојено писање речи (речца <i>ли</i> , предлог <i>са</i> , вишечлани бројеви). Језичке вежбе: допуњавање реченица предикатом у садашњем, прошлом и будућем времену; проширивање реченица; укрштене речи; асоцијације. Лексичко-семантичке вежбе: одређивање значења устаљених израза; састављање речи на основу датог почетног и последњег слова; допуњавање низа речима које су повезане са датом речју. Два школска писмена задатка – један у првом и један у другом полугодишту.

Кључни појмови: књижевност, језик, језичка култура.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења *Српског језика* заснован је на исходима, односно на процесу учења и ученичким постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради, проширује и продубљује кроз све три предметне области.

1. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата креирање годишњег и оперативних планова, као и развијање припрема за час/дан/седмицу. Годишњи план садржи број часова по областима распоређених по месецима, а у складу са школским календаром, планираним фондом часова по областима и годишњим фондом часова.

Програм наставе и учења предмета *Српски језик* у четвртог разреда основне школе чине три предметне области: *Књижевност*, *Језик* и *Језичка култура*. Препоручени број часова по предметним областима је: *Књижевност* – 80 часова, *Језик* – 50 часова и *Језичка култура* – 50 часова. Све области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

Уз годишњи план, формира се листа распоређених текстова по месецима, као и домаћа лектира. Дистрибуција текстова по месецима, као и до сада, заснована је на груписању и повезивању текстова према различитим критеријумима: природа и улога књижевног дела, врсте текста, сврха текста: за читање/разумевање/препричавање/тумачење, брзина напредовања ученика, годишња доба, значајни датуми и празници, посебности ученичког колектива, школе и локалне заједнице, предметна и међупредметна повезаност садржаја и исхода, међупредметне компетенције итд.

Корелативност је омогућена комбиновањем текстова у сродне тематско-мотивске целине према различитим критеријумима.

Могући примери функционалног груписања и повезивања по сродности дела обавезног и допунског корпуса школске и домаће лектире могу бити следећи (никако и једини):

- одрастање у различитим временима и културама (Бранислав Црнчевић: *Кад би мени дали један дан, Босоноги и небо*, Гвидо Тартаља: *Подела улога*, Драган Лукић: избор из поезије за децу, Јасминка Петровић: *О дугмету и срећи*, Ерик Најт: *Леси се враћа кући*, Рене Гијо: *Бела Грива*, Горан Петровић: *Разлике*, Јохана Шпири: *Хајди*, Астрид Линдгрен: *Пипи Дуга Чарапа*, Весна Алексић: *Брљиво срце*, Владимир Антић: *Дај ми крила један круг*, Бранко Миљковић: *Песма о цвету*, Михаел Енде: *Бескрајна прича* (одломак), Љиљана Крстић: *Кад пролеће дође*, Дејан Алексић: *Слава*, Едмондо де Амичис: *Срце*);

- дете и породица (Момчило Мошо Одаловић: *Молитва за маму*, Мирослав Антић: *Космонаутска песма*, Бранко В. Радичевић: *Песме о мајци*, Народна песма *Јетрвица адамско колено*, Јохана Шпири: *Хајди*, Едмондо де Амичис: *Срце*);

- хумор (шаљива народна песма *Женидба врапца Подунавца*, Бранко Ћопић: *Месец и његова бака*, народна прича о животињама: *Међед, свиња и лисица*, Дејан Алексић: *Слава*, избор из драмских текстова за децу);

- описивање бића и простора у различитим временским условима (Војислав Илић: *Јесен* или Владислав Петковић Дис: *Зима*, Десанка Максимовић: *Пауково дело*, Лав Николајевич Толстој: *Врабац и ласте/Два мрза*, Љиљана Крстић: *Кад пролеће дође*, Милован Данојлић: избор из поезије за децу, Драган Лукић: избор из поезије за децу);

- бајковити свет (народна бајка: *Пепељуга*, Александар Поповић: *Пепељуга*, Гроздана Олујић: *Стактарева љубав*, Ханс Кристијан Андерсен: *Ружно Паче – читање у наставцима*, Златко Васић: *Чаробно путовање*, Гордана Тимотијевић: *Владимир из чудне приче*, Михаел Енде: *Бескрајна прича* (одломак), Драган Алексић: *Позориште на небу*);

- поучне приче (народна приповетка: *Најбоље задужбине*, народна приповетка: *Ветар и сунце*, Лав Николајевић Толстој: *Врабац и ласте*, Два мрза, Весна Алексић: *Детективско срце*, Ханс Кристијан Андерсен: *Ружно Паче*, Угљеша Шајтинац: *Чарна и Несвет*);

- родољубље, неговање традиције, културног и националног идентитета (Добрица Ерић: *Завичај/Отаџбина је наша очевина* или Моша Одаловић: *Птице косовчице*, народна песма *Милош у Латинима*, народна приповетка: *Најбоље задужбине* Светлана Велмар Јанковић: *Стефаново дрво*, Светлана Велмар Јанковић: *Књига за Марка/Очаране наочаре*, значајне личности српског језика, књижевности, уметности, науке и културе);

- рађање прве љубави (Мирослав Антић: *Прва љубав* или *Најљубавнија песма* или Алексије Марјановић: *Љубав*, Бранислав Нушић: *Прва љубав* (одломак из *Аутобиографије*), Љиљана Крстић: *Кад пролеће дође*).

Наведени примери показују како се књижевноуметнички текст може повезивати са другим текстовима на различите начине, према различитим мотивима или основном тону.

Окосницу програма књижевности чине текстови из лектире. Лектира је разврстана по књижевним родовима – поезија, проза и драмски текстови и употпуњена је избором научнопопуларних и информативних текстова о правилима лепог понашања, о природним лепотама и културним знаменитостима Србије и о занимљивим пределима, народима, обичајима у свету. Избор дела је заснован на принципу прилагођености узрасту.

У четвртм, као и у претходним разредима, постоји читање у наставцима на часу. Чита се и проучава дужа верзија Андерсенове бајке *Ружно Паче*, целовита бајка. На неколико планираних часова, према плану који учитељ/учитељица самостално осмисли и одговарајућом динамиком, ученици читају и анализирају тај књижевни текст.

Уз текстове које је потребно обрадити на часу, дат је и списак домаће лектире. Циљ обраде дела у оквиру домаће лектире је

формирање, развијање и неговање читалачких навика код ученика. Током читања домаће лектире ученици негују истрајност у читању и у усвајању доминантних естетских и васпитних вредности књижевноуметничких текстова.

Новина програма за четврти разред јесте допунски избор лектире који омогућава учитељима да са наведеног списка или по сопственом избору бирају три дела која ће на часовима обрађивати. Изборни део допушта наставнику већу креативност у достизању исхода. Обимнија дела ученици могу читати у слободно време, чиме се подстиче развијање континуиране навике читања. Повећан број дела у допунском избору лектире указује и на могућност обраде појединих предложених садржаја на часовима додатне наставе.

Приликом креирања годишњег и оперативних планова неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе. Оперативни план садржи рубрику са операционализованим исходима, дефинисаним наставним јединицама, рубрику за планирану међупредметну повезаност и рубрику за евалуацију квалитета испланираног, као и друге елементе према процени наставника. Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, дефинисање исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на циљ и дефинисане исходе, планиране начине провере остварености исхода, избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

КЊИЖЕВНОСТ

У настави књижевности најважније је код ученика развијати способност читања књижевних текстова са разумевањем, подстицати љубав према читању, градити осећај за лепо и вредно, васпитавати укус и неговати истрајност у читању и доживљавању књижевног дела. У разговору са ученицима треба неговати способност ученика да опишу доживљај прочитаних књижевних дела, изнесу мишљење о њима, да разумеју најразличитије особине и поступке ликова и донесу суд о њиховим поступцима и особинама, као и о различитим догађајима у тексту. Читање захтева време, истрајност и посвећеност, а неговање ових карактеристика представља основ за сва даља учења. Посебно је важно што књижевност код ученика развија емпатију, тиме што се ученици уживљавају у естетски свет дела и емотивно га проживљавају. Настава књижевности јача национални и културни идентитет ученика, кроз упознавање своје књижевности и културе, као и књижевности и културе других народа.

Школска лектира је разврстана по књижевним родовима – поезија, проза, драмски текстови за децу и обогаћена избором научнопопуларних и информативних текстова. Обавезни део школске лектире састоји се, углавном, од дела која припадају основном националном корпусу, али и репрезентативних дела за децу из светске књижевности. Домаћа лектира обухвата значајна поетска и прозна дела деце књижевности.

Уз обавезни списак дела за обраду додат је допунски избор текстова за домаћу лектуру (предлози за читање). Избор дела школске и домаће лектире примерен је узрасту ученика.

Поред дела из белетристике, програмом се подстиче и упознавање ученика са нашим знаменитим списатељицама, уметницама, научницама које су оставиле значајан траг у српској култури; са природним лепотама и културним знаменитостима Србије; са занимљивим пределима, народима, обичајима у свету, са правилима лепог понашања у породици и школи, кроз избор научно-популарних текстова из књига, енциклопедија и часописа.

У допунски корпус лектире уведена су бројна савремена књижевна дела за децу, која су по својој мотивској или тематској сродности блиска ученицима. Циљ је био да се пружи могућност ученицима и учитељима да се обрадом таквих дела развија имажинација и емпатија, чиме се богати читалачко искуство ученика и осавремењује приступ у настави.

Текстови из допунског дела лектире могу да послуже учитељу и при обради наставних јединица из граматике, као и за обраду

и утврђивање садржаја из језичке културе. Дела која неће обрађивати, наставник треба да препоручи ученицима за читање у слободно време.

Током обраде књижевних текстова ученици развијају прва литерарно-естетска искуства и формирају своје ставове о делу које слушају или читају. Учитељ подстиче ученике да износе своје ставове и образлажу их примерима из текста.

При тумачењу текстова из школске и домаће лектире треба разликовати књижевне врсте: шаливу народну песму, басну и причу о животињама, приповетку, роман за децу и драмски текст; одредити тему, редослед догађаја, време и место дешавања у прочитаном тексту; именовати позитивне и негативне особине ликова; уочити битне појединости у описима бића и природе; уочити природу хумора у књижевном тексту и разумети идеје књижевног дела.

Ученик треба да уочи основне одлике лирске песме (стих, строфа, рима и ритам), запази персонификацију у књижевном делу и разуме њену улогу; разликује описивање, приповедање и дијалог у књижевном делу; прави разлику између приповедања у 1. и приповедања у 3. лицу у књижевном тексту; уочи основни тон књижевног текста (ведар, тужан, шалив) и уочи супротстављеност лица у драмском тексту. Развијање књижевних појмова код ученика не подразумева учење дефиниција, већ именовање и описно образлагање појма и уочавање улоге одређеног појма у књижевноуметничком тексту. Књижевни појмови се најпре уочавају у одговарајућем тексту, а затим се тумачи њихова функција.

Приликом обраде лирских, епских и драмских текстова за децу ученици се мотивишу на читав низ стваралачких активности које настају поводом дела (изражајно рецитовање лирске песме, читање прозног текста интерпретативно, сценски наступ – извођење драмског текста, драмска игра, драмски дијалози, гледање деचे позоришне представе и филмова за децу, снимање и коментирање драматизованих одломака).

Часови књижевности могу се употпунити коришћењем дигиталних садржаја. Наставницима и ученицима могу бити од велике помоћи аудио записи, на којима се чује како глумци изражајно и интерпретативно назују изабране текстове. Такође, у наставу треба увести разноврсне стваралачке активности којима се врши систематизација обрађених садржаја (игре асоцијација, креативне слагилице, интерактивни задаци и квизови).

Књижевна дела која су доживела позоришно извођење или екранизацију могу послужити за компаративну анализу и уочавање разлике између књижевне и позоришне/филмске (адаптиране, измењене) фабуле и сценског израза (народна бајка *Пепељуга* и Поповићева драма *Пепељуга*, екранизација бајке *Ружно Паче*, романа *Леси се враћа кући*, *Аутобиографије*, *Пити Дуга Чарана*), чиме ученици упознају природу различитих медија и развијају своју медијску писменост. Путем упоредне анализе филма и књижевног дела, ученици ће увидети да је филм независно уметничко остварење, као и да је књижевни текст инспиративан предлогак за ново, оригинално уметничко дело.

Корелативност је омогућена адекватним комбиновањем обавезних и изборних дела. Исти текст може се повезивати са другима на различите начине, према различитим мотивима или основном тону, у склопу пројектне наставе, која се базира на исходима, а не на садржајима учења. Међупредметну повезаност учитељи успостављају, пре свега, са наставом природе и друштва, ликовне културе, музичке културе, верске наставе и грађанског васпитања.

Препоручује се да ученици у настави користе електронски додаток уз уџбеник, уколико за то постоји могућност у школи.

ЈЕЗИК

У настави језика ученици овладавају граматичким и правописним правилима стандардног српског језика која ће примењивати у писаној и говорној комуникацији.

Грамматика

Како би се приступило усвајању нових садржаја, неопходно је да се добро утврде знања из морфологије: врсте речи и њихове

граматичке категорије.

У оквиру нових садржаја потребно је на примерима показати да неке речи мењају облик, а неке не (ту се пре свега подразумева промена именица, заменица и придева по падежима, и глагола по временима). Важно је да ученици уоче речи које не мењају свој облик (ту пре свега мислимо на прилоге који немају компарацију, предлоге, везнике и типичне речце, без навођења њихових назива).

Пре увођења нових садржаја из синтаксе треба обновити знања о реченици и разликовању различитих врста реченица по облику и значењу.

У четвртм разреду уводи се појам реченичних чланова и појам службе (функције) речи у реченици. Служба субјекта усваја се на примерима именица и личних заменица. Треба јасно указати на разликовање врсте речи (именица, заменица) и службе (субјекат). Глагол као врста речи јавља се у служби предиката. Усвајање предиката треба започети са примерима глагола у презенту, а затим са примерима глагола у прошлом и будућем времену, уз указивање на разликовање простих облика у садашњем и сложених у прошлом и будућем времену. Посебно треба истаћи примере типа *Дечак је јуче читао* (када помоћни глагол није уз нелични глаголски облик). Именице поред службе субјекта могу имати и службу објекта. На јасним и неспорним примерима објаснити појам објекта (нпр. *Дечак чита књигу*). Уз обраду објекта може се указати и на промену облика речи (*књига: књигу*). Атрибут треба објаснити преко примера када је придев уз именицу, у оквиру групе речи са службом субјекта или објекта (не у оквиру прилошких одредаба). Кроз примере треба показати да у служби субјекта, објекта и прилошких одредаба за место, време и начин могу бити речи и групе речи. Усвајање реченичних чланова треба да иде постепено од најједноставнијих примера ка сложенијим. Прво се дају примери са једном речу у служби субјекта/објекта, а затим групе речи у истој функцији. Уз усвајање нових садржаја потребно је стално указивати на разликовање врста речи и њихове службе (функције) у реченици.

У претходним разредима обрађен је први и други модел управног говора тако да је неопходно направити систематизацију, а затим увести и трећи модел. Неопходно је моделе управног говора повезати са правописним правилима и употребом знакова навода и запете.

Наставу граматике треба повезивати са наставом књижевности тако што књижевни текстови из програма могу послужити за граматичку анализу и послужити као пример употребе врста речи у реченици, службе речи у реченици и различитих врста реченица по облику и значењу. Примери треба да буду једноставни за анализу. Учитељ може и да прилагоди текст, тако да примери буду типични.

Правопис

Правописна правила ученици треба да усвајају постепено, уз понављање и вежбање већ наученог и уз усвајање нових садржаја, и то путем различитих вежбања како на нивоу речи тако и на нивоу реченице и краћих текстова.

Писање имена становника држава и насеља, имена улица и тргова, назива институција, предузећа и установа, манифестација, као и писање устаљених имена историјских догађаја и историјских личности потребно је повезати са наставом предмета Природа и друштво. Писање имена из уметничких дела и писање имена животиња потребно је повезати са наставом књижевности и обрадити на основу примера из обрађених дела (нпр. *Ружно Паче*, *Пити Дуга Чарана*, *Леси* и сл.).

Писање речце *ли* обрађено је у другом разреду, а сада се уводе и мало сложенији примери. Због честе погрешне употребе пожељно је посебно указати на разликовање скраћеног упитног облика *је ли* (*је л'*) и узрочног везника *јер* (честе грешке: *Јер имаш оловку?* уместо *Је л' имаш оловку?* и сл.). Писање предлога *са* уз заменице обрнути само уз типичне примере *са мнош*, *с њом*, *с тобом* и сл. Писање вишечланих бројева треба повезати са наставом математике.

Систематизација знања из правописа најбоље се постиже вежбањем на тексту, исправљањем грешака у тексту, диктатима и сл.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Један од основних задатака наставе језичке културе односи се на усавршавање језичкоизражајних средстава код ученика, односно на развијање, богаћење и унапређивање њихове језичке способности. Област *Језичка култура* обухвата усмено и писмено изражавање. Наставни рад у овој области реализује се у садејству са другим двама областима: са језиком и књижевном, али и кроз самосталне наставне јединице. Ваљано усмено и писмено изражавање омогућава ученику да успешно учи и савлада и друге школске предмете.

Основни облици усменог и писменог изражавања (препричавање, причање, описивање) представљају темељне програмске садржаје за усавршавање и неговање језичке културе ученика. У четвртном разреду требало би подстицати ученике да препричавају, причају и описују и на сажет и на опширан начин како усмено, тако и писмено.

Препричавање је један од најпопуларнијих облика усменог и писменог изражавања у млађим разредима основне школе. Да не би постало импровизовано, свако препричавање мора да има свој циљ и планско усмеравање. Унапред би требало да се зна које ће садржаје ученик препричавати у наставним околностима. Избор треба да обухвати различите врсте текстова/садржаје. Потребно је усмеравати ученике како да одаберу чињенице, како да одвоје главно од споредног и мање битног и како да следе хронолошки ток садржаја. Потом, требало би водити рачуна о томе да се препричавају само они садржаји који испуњавају програмске захтеве и који су ученицима претходно протумачени/анализирани, предочени, објашњени. Будући да у четвртном разреду настава језичке културе усложњава и повећава захтеве на плану овог облика изражавања ученика, требало би их подстицати, између осталог, да препричавају текстове/садржаје у целини и по деловима, али имајући у виду план препричавања. Потребно је и вредновати препричавање, тј. упутити ученике на мање или више успеле сегменте овог облика изражавања.

Причање представља стваралачко изражавање без обзира на то да ли је у питању стварност или фантазија, тј. да ли је реч о репродуковању неког доживљаја, догађаја и замишљеног садржаја (из света деције маште). Најчешће се почиње са причањем доживљаја, па потом догађаја. За причање је потребан посебан интелектуални напор и развијеност језичке компетенције на одређеном нивоу што ће се одразити на избор тематске грађе и њених значајних појединости и на начин језичког уобличавања свих структурних елемената приче. Потребно је указати ученицима да могу слободније да изнесе личне доживљаје, ставове, да буду маштовити и оригинални, да се емоционално и сликовито изражавају. Требало би водити рачуна о поштовању основних методичких начела која се односе на организацију овог вида језичког испољавања ученика: планирање, подстицање, усмеравање и вредновање. У четвртном разреду је посебно значајна корелација са садржајима из других двеју области (језика и књижевности), због чега би предност требало дати причању у дијалошкој форми, односно уношењу дијалога, управног говора у структуру казивања.

Описивање јесте најсложенији облик језичког изражавања на овом узрасту. Међутим, у мањој или већој мери, заступљено је у свакодневној комуникацији и зато је неопходно посветити му посебну пажњу. Због бројних узрачних ограничења у раду са најмлађим ученицима, овој врсти језичког изражавања потребно је приступити одговорно и уз поштовање принципа наставне условности и поступности приликом постављања захтева: оспособљавати ученика да пажљиво посматрају, уочавају, откривају, упоређују, па тек онда дату предметност да мисаоно заокруже и језички уобличе. Будући да се описивање често доводи у блиску везу са читањем и тумачењем текста (посебно књижевноуметничког), требало би стално усмеравати пажњу ученика на она места у овој врсти текстова која обилују описним елементима (опис односа међу предметима, бићима и појавама; описивање природе, личности, књижевних ликова и сл.), јер су то и најбољи образци за спонтано усвајање описивања као трајне вештине у језичком испољавању.

Да би се ученици навикли да се клоне стереотипа при описивању, потребно их је подстицати да пишу о ономе што је њима блиско или што је на њих дубоко деловало. Циљеве и задатке ове врсте вежбања требало би постепено усложњавати – од једнолинијске дескрипције видљивог до промишљеног, аналитичког изражавања доживљаја стварности у којој ће бити истакнута самосталност и индивидуалност ученика. Стога се понекада описивање може комбиновати са методом разговора, графичким представљањем или са методом посматрања. Остали општи методички приступи овом значајном облику језичког изражавања исти су или слични као и код препричавања и причања (од планирања, преко реализације планираних активности, до вредновања постигнутог и функционалног повезивања са сродним садржајима какви су и усмена и писмена вежбања за стицање, усавршавање и неговање језичке културе ученика).

Обрада наставних садржаја који се односи на *речи истог облика, а различитог значења и речи истог значења, а различитог облика, као и на устаљене језичке изразе* требало би да се заснива на бројним примерима који су ученицима познати, јер би им помогли да боље разумеју и да употребљавају дате лексеме у спонтаној комуникацији, што би допринело обогаћивању њихове језичке продукције и унапређивању њихове комуникативне компетенције. Изузетно је значајно да се ове лексеме и устаљени изрази не изучавају изоловано, изван контекста, већ је потребно указати ученицима на њихову функцију у стварној језичкој употреби. Требало би, између осталог, разговарати са ученицима о посебним (стилским) ефектима које ове лексеме и фразеологизми имају у одређеном тексту. Ово градиво би требало повезати са наставом књижевности, будући да књижевно дело обилује лексичким слојевима, којима се изграђује и књижевни и језички укус ученика.

Наставној јединици *Разгледница, честитка, писмо* требало би приступити функционално. Требало би подстицати ученике да сами напишу разгледницу, честитку или писмо, али би им требало, најпре, предочити одређена правила која се односе на ове облике писане комуникације. Пажњу би посебно требало усмерити на адресирање писма и разгледнице. Пожељно је повезати ово градиво са одговарајућим наставним јединицама из правописа.

Помоћу књижевних и некњижевних текстова ученицима би требало указати на различите могућности употребе речи, синтагми и реченица у формалним/неформалним језичким ситуацијама, као и на промену њиховог значења у зависности од контекста. Током практичне наставе језичке културе ученицима би требало указати да је неопходно говорити онако како то захтева комуникативна ситуација и са њом ускладити језичке механизме.

Изучавањем различитих врста текстова – линейарних и нелинейарних – кроз осмишљавање, организовање и реализовање бројних активности, код ученика би требало унапређивати читалачку компетенцију. Посебно би их требало усмеравати на то да промишљају о текстовима, да их анализирају, да језички исправно и јасно искажу своје мишљење о одређеном тексту, као и да повезујући информације изнете у тексту, изведу закључак. Пожељно је код ученика подстицати стратегије које читалац користи у сусрету са текстом, као што су, на пример: проналажење информација; повезивање и интерпретирање; промишљање и евалуирање. Не занемарујући узрачне и индивидуалне карактеристике ученика, требало би их оспособити да примене знања и вештине које ће им омогућити да коректно реше проблемске ситуације у различитим контекстима у којима се читање одвија.

Кохерентност представља значајно обележје текстуалне структуре и упућује на континуални карактер неког текста. Стога би у настави језичке културе требало оспособљавати ученике да правилно конципирају/структурирају текст/састав. На пример, требало би да састављају логички смислене текстове на основу задатих речи или да састављају текстове чија ће дужина бити ограничена. Такође, требало би их подстицати да осмисле више различитих почетака текста на исту задату тему или да осмисле више различитих завршетака наменски припремљеног и према захтеву прилагођеног недовршеног текста; да успостављају нарушен хронолошки или смислени поредак у задатом тексту и слично.

Свака од програмских вежби (правописне, језичке, лексичко-семантичке и говорне вежбе) планира се и реализује у наставном контексту у коме постоји потреба за функционалним усвајањем и функционалном применом датих језичких законитости и појава у новим комуникативним ситуацијама, као и потреба за утврђивањем, обнављањем или систематизовањем знања стеченог током наставе језика и наставе књижевности.

Говорне вежбе код ученика подстичу машту и креативност, али и дивергентно мишљење, због чега би их требало чешће примењивати у настави језичке културе. Потребно је да буду прецизно испланиране и детаљно организоване. Говорне вежбе су у функцији изграђивања доброг језичког укуса, елоквентности и флуентности у изражавању. На овом узрасту адекватне могу бити следеће говорне вежбе: рецитовање, изражајно читање, сценско приказивање драмског/драматизованог текста и слично.

Системска примена адекватних правописних вежби омогућава да теоријско правописно знање благовремено пређе у умење, као и да се стечена навика примене правописних правила испољи у практичној и спонтаној намени. Правописне вежбе представљају најбољи начин да се правописна правила науче, провере, као и да се уочени недостаци отклоне. У овом узрасту требало би примењивати просте правописне вежбе које су погодне за савлађивање само једног правописног правила из једне правописне области. Приликом припреме правописних вежби требало би поштовати принцип поступности, систематичности, јединства теорије и праксе. Како би се успешније савладала програмом предвиђена правописна начела, погодне могу бити следеће правописне вежбе: диктат; управни говор (сва три модела); наводници; велико слово; заменица *Ви* из поштовања; спојено и одвојено писање речи (речца *ли*, предлог *са*, вишечлани бројеви).

Врсте језичких вежби потребно је одабрати у контексту наставног садржаја. То могу бити допуњавање реченица предикатом у садашњем, прошлом и будућем времену; проширивање реченица; укрштене речи; асоцијације и слично.

Применом лексичко-семантичких вежби код ученика се ствара навика да промишљају и траже адекватан језички израз за оно што желе да искажу (у зависности од комуникативне ситуације) и

повећава се фонд таквих израза у њиховом речнику. Врсте ових вежби треба усагласити са интересовањима ученика и наставним садржајима. Развијању смисла за прецизно изражавање и разумевање значења речи и израза доприносе различите вежбе, на пример: одређивање значења устаљених израза; састављање речи на основу датог почетног и последњег слова; допуњавање низа речима које су повезане са датом речју.

Писмени задаци представљају најсинтетичнији облик деловања у развијању језичке културе ученика и могу недвосмислено указати на ефекте наставе српског језика и књижевности у целини. У четвртном разреду ученици израђују два школска писмена задатка – један у првом и један у другом полуугодишту. Оба писмена задатка требало би писати ћириличким писмом. Пожељно је да исправак првог писменог задатка ученици пишу ћириличким, а другог латиничким писмом.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*. Оцењивање би требало да буде усмерено на добијање информација о обрасцима мишљења и условима под којим ученик може да примени знање стечено током наставе језичке културе у свакодневной формалној и неформалној комуникацији.

Процес праћења и вредновања једног ученика треба започети иницијалном проценом нивоа постигнућа ученика. Акценат би требало да буде на учениковим способностима – на ономе што ученик може или покушава да учини. Током процеса наставе и учења учитељ континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити довољно јасна и информативна, како би била подстицајна за даље напредовање ученика. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

Назив предмета **СРПСКИ КАО НЕМАТЕРЊИ ЈЕЗИК**

ПРОГРАМ А ЗА УЧЕНИКЕ ЧИЈИ МАТЕРЊИ ЈЕЗИК ПРИПАДА НЕСЛОВЕНСКИМ ЈЕЗИЦИМА И КОЈИ ЖИВЕ У ХОМОГЕНИМ СРЕДИНАМА (основни ниво стандарда)

Циљ **Циљ** учења *српског као нематерњег језика* јесте оспособљавање ученика да се служи српским језиком на основном нивоу у усменој и писаној комуникацији ради каснијег успешног укључивања у живот заједнице и остваривања грађанских права и дужности, као и уважавање српске културе и развијање интеркултуралности као темељне вредности демократског друштва.

Разред **Четврти**
Годишњи фонд часова **108 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
– разуме и користи предвиђени лексички фонд; – разуме и користи граматичке конструкције усвајане у претходним разредима и проширује их новим језичким садржајима; – исказе радњу у будућности; – разуме молбу, захтев и налог; – састави реченице с неправим објектом; – користи фреквентне одредбе за узрок и начин;	ЈЕЗИК	Око 150 нових пунозначних и помоћних речи; Граматички садржаји из претходних разреда (понављање и увежбавање на познатој и новој лексици); Футур I глагола (сва три лица и оба броја); Императив (2. лице једине и множине најфреквентнијих глагола); Именица у дативу у функцији неправог објекта уз глаголе давања и говорења; Присвојне заменице за сва три лица једине и множине – слагање с именицом у једнини; Прилози <i>сутра, ујутру, увече</i>; Узрочна реченица с везницима <i>јер</i> и <i>зато што</i> (на нивоу разумевања); Фреквентни прилози за начин; Творба именица са значењем вршиоца радње, имаоца занимања изведене суфиксима: <i>-ар, -ац, -ач</i>; Именице које означавају женску особу изведене суфиксима: <i>-ица, -ка</i>;

– разуме кратке песме и одабране одломке прозних текстова, по потреби адаптиране; – напамет казује кратке песме и краће литерарне форме; – уочи мелодију стиха и одреди речи које се римују; – издвоји главни догађај у књижевном тексту; – опише једноставним исказима карактеристичне особине књижевног јунака;	КЊИЖЕВНОСТ	Народна прича: „Цврчак и мрав” Момчило Тешић: „Руке” Љубивоје Ршумовић: „Имам право” Војислав Станојчић: „Деда и унук” Иван Пудло: „Два солитера” Селимир В. Милосављевић: „Домаћи задатак” Доситеј Обрадовић: „Пас и његова сенка” (адаптација) Душан Радовић: „Тужабаба” Велимир Милошевић: „Најдража шетња” Драган Лукић: „Фифи”; „Свеједно” Избор из часописа за децу По слободном избору (у складу са интересовањима ученика), наставник бира још два текста која нису на овој листи. Наставник бира 7 текстова за обраду.
– разуме информације, захтеве и налоге изговорене разговетно и спорим темпом или написане; – учествује у дијалогу на задату тему усклађену с тематским областима; – чита у себи с разумевањем кратке линеарне и нелинеарне текстове с познатом лексиком и граматиком; – пише кратак текст (ћирилицом или латиницом) у складу с предвиђеном ортографском нормом.	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	I. Лично представљање: основне информације о себи – месец рођења, узраст, место и улица становања II. Породица и људи у окружењу: чланови шире породице и основне информације о њима III. Живот у кући: простор у коме се учи и одмара; радни дани и викенд; подела послова и обавеза у породици IV. Храна и пиће: избор хране и пића, воће и поврће, посластице V. Одећа и обућа: одевни предмети за одређене прилике (свечана и спортска одећа) VI. Здравље: лекарски преглед и интервенције; најчешће болести VII. Образовање: учење и школске обавезе; излет, екскурзија VIII. Природа: домаће и дивље животиње; основни географски појмови, стране света IX. Спорт и игре: спортови и основна спортска опрема X. Насеља, саобраћај и јавни објекти: делови града; на путу до школе, учесници у саобраћају; пекара, посластичарница XI. Нетематизована лексика: присвојне заменице; везници, прилози, упитне заменице и заменички прилози, речце XII. Комуникативни модели: давање и тражење информација; захтев; допадање/недопадање; тражење допуштења; привлачење пажње

Кључни појмови садржаја: српски као нематерњи језик, слушање, разумевање, говор, читање, писање.

ПРОГРАМ Б
ЗА УЧЕНИКЕ ЧИЈИ МАТЕРЊИ ЈЕЗИК ПРИПАДА СЛОВЕНСКИМ ЈЕЗИЦИМА И КОЈИ ЖИВЕ
У ВИШЕНАЦИОНАЛНИМ СРЕДИНАМА
(средњи–напредни ниво стандарда)

Циљ	Циљ учења <i>српског као нематерњег језика</i> јесте оспособљавање ученика да води усмену и писану комуникацију са говорницима српског као матерњег језика ради каснијег пуног укључивања у живот заједнице и остваривања грађанских права и дужности, као и упознавање српске културне баштине и развијање интеркултуралности као темељне вредности демократског друштва.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	108 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
– разуме и користи предвиђени лексички фонд; – разуме и користи граматичке конструкције усвајане у претходним разредима и проширује их новим језичким садржајима; – користи фреквентне одредбе за узрок и начин; – користи сложени предикат с модалним глаголима;	ЈЕЗИК	200–250 нових пунозначних и помоћних речи; Граматички садржаји из претходних разреда (понављање и увежбавање на познатој и новој лексици); Узрочна реченица с везницима <i>јер</i> и <i>зато што</i>; Фреквентни прилози за начин; Сложени глаголски предикат с модалним глаголима: <i>требати, морати, моћи, смети, желети</i>; Творба именица изведених суфиксима: <i>-ар, -ац, -ач</i> са значењем вршиоца радње и назива занимања; Именице изведених суфиксима: <i>-ица</i> и <i>-ка</i> које означавају женску особу;

– именује ауторе обрађених књижевних текстова; – разуме кратке песме и одабране одломке прозних текстова, по потреби адаптиране; – напамет казује кратке песме и краће литерарне форме; – уочи мелодију стиха и одреди речи које се римују; – издвоји главни догађај у књижевном тексту; – опише једноставним исказима карактеристичне особине књижевног јунака; – прати временски след догађаја у књижевном тексту и одреди место догађаја/збивања у литерарном тексту;	КЊИЖЕВНОСТ	Ј. Ј. Змај: „Што волим” Милена Михајловић: „Свет у мени и око мене” (одломци о чулу мириса) Добрица Ерић: „Наш повртњак” Љубивоје Ршумовић: „Имам право” Душко Радовић: „Замислите” Народна пословица: „Не кажи све што знаш...” Војислав Станојчић: „Деда и унук” Селимир В. Милосављевић: „Домаћи задатак” Доситеј Обрадовић: „Пас и његова сенка” Душан Радовић: „Тужибаба” Велимир Милошевић: „Најдража шетња” Јасминка Петровић: „Кажи тети „Добар дан”” (одломак из приче „Кажи тети „Добар дан””) Перо Зубац: „Добар друг ти вреди више” Избор из часописа за децу По слободном избору (у складу са интересовањима ученика), наставник бира још два текста која нису на овој листи. Наставник бира 10 текстова за обраду.
– разуме информације, захтеве и налоге изговорене разговетно и спорим темпом или написане; – иницира и води дијалог; – исказе своје потребе или планове; – чита линеарне и нелинеарне текстове с претежно познатом лексиком; – пише кратак текст (ћирилицом или латиницом) у складу с тематским областима и препорученом лексиком поштујући ортографску норму.	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	I. Лично представљање: основне информације о себи и члановима породице – место и улица становања, узраст; лична интересовања II. Породица и људи у окружењу: чланови шире породице (теча, ујна, стрина) III. Живот у кући: опис просторија у кући/стану; радни дани и викенд; подела послова и обавеза у породици; одлазак у госте и дочек гостију IV. Храна и пиће: избор хране и пића, воће и поврће, послатице; помоћ у припремању хране V. Одећа и обућа: одевни предмети за одређене прилике (свечана и спортска одећа) VI. Здравље: лекарски преглед и интервенције; најчешће болести VII. Образовање: настава, учење и школске обавезе, језици (које ученик говори, учи, разуме), домаћи задаци; слободне активности, зимски и летњи распуст VIII. Природа: домаће и дивље животиње и њихови младунци, биљке у окружењу (трава, дрвеће, цвеће); основни географски појмови IX. Спорт и игре: спортови, основна спортска опрема X. Насеља, саобраћај и јавни објекти: делови града, улице и тргови; учесници у саобраћају, најчешћи саобраћајни знаци; пекара, послатичарница XI. Нетематизована лексика: датуми; казивање пуних сати; називи математичких ознака (пута и подељено); мерне јединице; предлози, везници, прилози, упитне заменице и заменички прилози, речце XII. Комуникативни модели: давање и тражење информација; захтев; допадање/недопадање; тражење допуштења; привлачење пажње

Кључни појмови садржаја: српски као нематерњи језик, слушање, разумевање, говор, читање, писање.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Предмет *српски као нематерњи језик* похађају ученици који наставу слушају на неком од језика националних мањина. Међу тим ученицима постоје изразите разлике у степену овладаности српским језиком приликом поласка у школу и у темпу и обиму којим могу напредовати током школовања. Ова разлика условљена је различитим матерњим језицима од којих су једни блиски српском језику (разлике међу њима су такве да не морају ометати комуникацију), док су други структурно толико различити да, без елементарног познавања једног од њих, комуникација међу говорницима није остварива. Осим тога, на ниво којим ученици реално могу овладати српским језиком утиче и средина у којој живе (претежно хомогена или хетерогена средина).

Имајући ово у виду, за предмет *српски као нематерњи језик* сачињена су два програма.

Према постављеном циљу, очекиваним исходима и датим садржајима, први програм (А) примерен је ученицима чији се матерњи језици изразито разликују од српског, који живе у претежно језички хомогеним срединама и имају мало контаката са српским језиком, а у школу полазе готово без икаквог предзнања српског језика.

Други програм (Б) предвиђен је за ученике који живе у језички мешовитим срединама, који могу брже и у већем обиму да савладавају српски језик, односно да, у складу с узрастом, достигну виши ниво владања српским језиком.

Оба програма за предмет *српски као нематерњи језик* садрже три области: Језик, Књижевност и Језичку културу. Оне су функционално повезане, прожимају се и међусобно допуњују. Стога их треба разумети као делове комплексне целине који доприносе остваривању исхода овог предмета, сваки са својим специфичностима.

Наставник је обавезан да се упозна са исходима и програмским садржајима првог циклуса образовања или претходних разреда.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставни програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и могућности ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој

се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој глобални план рада, на основу кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Сада наставник за сваку област има дефинисане исходе. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише пирамиду исхода на три нивоа: оне које би сви ученици требало да достигну, оне које би већина ученика требало да достигне и оне које би требало само неки ученици да достигну.

На овај начин постиже се индиректна веза са стандардима на три нивоа постигнућа ученика. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена, више различитих активности. У фази планирања наставе и учења веома је важно да наставник приступи уџбенику као једном од наставних средстава које је пожељно обогатити и проширивати додатним, самостално израђеним наставним материјалима. Поред уџбеника, као једног од извора информација, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ЈЕЗИК

Област **Језик** обухвата лексику и граматичке моделе српског језика. У садржајима и исходима ове области налазе се оквирни број речи и граматички елементи којима ученик треба да овлада у сваком разреду. У овој области програма тежиште је на постепеном усвајању система српског језика почев од 1. разреда. Језик почиње да се усваја помоћу минималног броја речи употребљених у основним реченичним моделима с јасним комуникативним контекстом. Односно, речи и њихови облици не усвајају се изоловано, већ у реченичном, односно комуникативном контексту. За продуктивну употребу језика нефункционално је ванконтекстуално учење парадигми (учење самих облика речи).

Усвајање граматике српског језика у почетним фазама на млађем узрасту претежно је несвесно – у разноврсним активностима ученици слушају исказе на српском језику, понављају их и комбинују у одговарајућим познатим и блиским контекстима. У наредним фазама наставник помаже ученицима да уоче језичка правила и почну да их примењују.

Да би ученик овладао одређеним фондом речи и граматичким елементима, неопходно је да их разуме и дуготрајно увежбава. На тај начин стварају се предуслови да их примени у одговарајућој комуникативној ситуацији. Формално познавање граматичких правила не подразумева и способност њихове примене, те је такво знање корисно само уколико помаже бољем разумевању неких правилности система. Односно, савладавање граматичких правила није само себи циљ. Објашњење граматичких правила, уколико наставник процени да је корисно, треба да буде усклађено с узрастом ученика, његовим когнитивним способностима, предзнањима у матерњем језику и сведено на кључне информације неопходне за примену. Учениково познавање граматичких правила процењује се и оцењује на основу употребе у контексту, без инсистирања на њиховом експлицитном опису.

На нижем нивоу владања језиком (средине у којима се реализује А програм) важно је да се код ученика развије способност разумевања и конструисања исказа који садрже елементе одређене програмом. Притом је у продукцији (састављању и казивању исказа) на овом нивоу битно да значење поруке буде разумљиво, док се граматичка исправност постиже постепено. На том нивоу очекују се типичне грешке изазване интерференцијом и недовољном савладаношћу материје. Грешке нису само знак непознавања градива, већ су управо показатељ да је ученик спреман да се упустити у комуникацију, што наставник треба да подстиче. То не значи да грешке уопште не треба исправљати. Наставник одлучује о томе када ће, на који начин и које грешке исправљати, водећи рачуна истовремено и томе да ученика мотивише за комуникацију и о томе да се грешке постепено редукују.

Управо су часови из области Језик погодни за усмерено, циљано усвајање појединих сегмената, граматичких елемената српског језика. Током ових часова препоручује се динамичко смењивање различитих активности: различити типови вежби слушања, провера разумевања слушаног, понављање, граматичко и лексичко варирање модела, допуњавање, преобликовање потврђних у упитне и негиране форме и сл.

Реализација наставе *српског као нематерњег језика* према Б програму подразумева одређено владање српским језиком од почетка школовања, односно могућност бржег напредовања у току школовања. У таквим околностима очекује се мања заступљеност грешака и њихово брже исправљање. Примена Б програма подразумева овладаност садржајима А програма и подизање језичке компетенције на виши ниво, те је настава језика у функцији оспособљавања ученика за правилно комуницирање савременим стандардним српским језиком у складу с језичким и ванјезичким контекстом.

Будући да ученици који похађају наставу *српског као нематерњег језика*, похађају и наставу матерњег језика, сврсисходно је у одговарајућим приликама користити трансфер знања стечених на матерњем језику и о матерњем језику. Настава *српског као нематерњег језика* треба да буде у корелацији с наставом матерњег језика.

Језичка грађа се из разреда у разред постепено проширује и усложњава, она је кумулативна и надовезује се на претходну. Увођење новог елемента подразумева овладаност претходним, што значи да се нова грађа ослања на претходну која се континуирано увежбава. Следећи примери краћих текстова илуструју примену језичке материје поштујући поступност и увођење нових језичких садржаја у сваком разреду у А програму.¹

1. разред (презент глагола у 1, 2. и 3. лицу једине (потврдни и одрични облик); проста реченица с именским делом предиката; личне заменице 1, 2. и 3. лица једине у функцији субјекта; проста реченица с глаголским предикатом; именице у локативу једине с предлозима у и на уз глагол *јесам*): *Здраво! Ја се зовем Марија. Ја сам у школи. Ово је учионица. Ученик је у учионици. Он црта. То је учитељица. Она седи на столици.*

2. разред (проста реченица с придевом у именском делу предиката; акузатив именица без предлога; локатив с предлозима у и на; акузатив с предлозима у и на са глаголом *ићи*; презент глагола за сва три лица и оба броја; личне заменице 1, 2. и 3. лица множине у функцији субјекта; присвојне заменице за 1. и 2. лице једине сва три рода у функцији атрибута и именског дела предиката): *Ово је моја школа. Ми смо ученици. Идемо у школу. Имамо торбе. Торбе су велике. Дечаци се играју у дворишту. Они имају лопту. Они воле фудбал.*

3. разред (перфекат глагола (сва три лица и оба броја); присвојне заменице за треће лице једине сва три рода; прилози *сада*, *данас* и *јуче*): *Марија данас слави рођендан. Ово је њена мама. Она је јуче правила торту. Ово је њен тата. Тата је правио сендвиче. Дошли су гости. Марија је весела.*

4. разред (футур I глагола (сва три лица и оба броја); императив (2. лице једине и множине најфреквентнијих глагола); именица у дативу у функцији неправог објекта уз глаголе давања и говорења; присвојне заменице за сва три лица једине и множине – слагање с именицом у једнини; прилози *сутра*, *ујутру*, *увече*; узрочна реченица с везницима *јер* и *зато што*; фреквентни прилози за начин (*брзо*, *полако*, *лепо*); творба именица са значењем вршиоца радње, имаоца занимања изведених суфиксима: *-ар*, *-ац*, *-ач*; именице које означавају женску особу изведене суфиксима: *-ица*; *-ка*): *Мој разред ће сутра ујутру ићи на излет. Ја ћу устати у седам сати. Направићу сендвич. Учитељица је рекла ученицима: „Понесите воду јер ће бити топло”. Брзо ћу се спаковати. Возач Иван ће возити аутобус.*

5. разред (узрочна реченица с везницима *јер* и *зато што*; одредбе за начин исказане фреквентним начинским прилозима; сложени глаголски предикат с модалним глаголима: *требати*, *морати*, *моћи*, *смети*, *желети*; именице у генитиву с предлозима

1 У загради су наведени садржаји области Језик за сваки разред.

испред, иза, изнад, испод, поред у функцији одредбе за место; конгруенција атрибута и именице у номинативу и акузативу; творба именица којима се означавају називи спортиста; творба прилога од придева: *Ја желим да играм кошарку. Треба много тренирати. Једног дана бићу кошаркаш. Поред моје куће је кошаркашки клуб. Уписују нове чланове. Моја старија сестра тренира пливање. Она је добра пливачица и вредно тренира.*

6. разред (именице у генитиву с предлозима *од* и *до* у функцији одредбе за место и време; прилози *рано, касно, увек, никад, понекад, често, ретко, цео* (дан), *дуго, зими, лети*; конгруенција атрибута и именице у номинативу и акузативу; именица у инструменталу са значењем средства и друштва; компаратив и суперлатив придева и прилога; присвојни придеви на *-ов/ев, -ин* (у номинативу); називи земаља и регија изведени суфиксима: *-ија, -ска*): *Имам дванаест година и идем у шести разред. Волим модерну музику. Свирам гитару од четвртог разреда. У јуну ћу ићи на такмичење у Италију. Имам добре другове и другарице. С њима идем у школу аутобусом јер је школа далеко. Увек се добро забављамо. Лети често идемо на базен бициклима. Мој најбољи друг се зове Марко. Он је нижи од мене и бољи је ученик јер више учи. Маркова сестра се зове Мирјана.*

7. разред (именице у генитиву с предлозима *са, из, око, између* у функцији одредбе за место; именице у генитиву с предлозима *пре* и *после* у функцији одредбе за време; локатив у функцији неправог објекта уз глаголе говорења и мишљења; именичке, бројне и прилошке синтагме са значењем количине; конгруенција атрибута и именице у дативу, инструменталу и локативу; најфреквентније збирне именице са суфиксом *-је*; творба именица за означавање места (простора и просторија) на којем се врши радња: *-иште/-лиште, -оница*); творба именица са значењем етника (примери из окружења): *Моја породица живи у кући. Око куће имамо цвеће. Наш сусед је Мађар. Између наше и његове куће налази се мало игралиште. С друговима често идем тамо после школе. Понекад купимо флашу сока и неколико кесица семенки, седимо на дрвеним клупама и разговарамо о новим филмовима, строгим наставницима, музици и разним другим стварима. Прошле недеље смо помагали нашем старом суседу да поправи љубашке и клацкалице. Тако ће и млађој деци бити лепше.*

8. разред (зависне реченице: временска (с везником *кад*), мерна (с предикатом у презенту), изрична (с везником *да*) и односна (са заменицом *који* у функцији субјекта); творба придева суфиксима *-ски* и *-(и)ји*): *Јуче сам имала много домаћих задатака. Кад сам их завршила, укључила сам телевизор. После пола сата у собу је ушао мој брат и променио канал. Хтео је да гледа утакмицу. Рекла сам му да ја желим да гледам омиљену серију која почиње за пет минута. Он је рекао да је утакмица веома важна, јер играју српска и мађарска репрезентација. Нисмо хтели да се свађамо. Договорили смо се да он иде у дневну собу и тамо гледа утакмицу.*

КЊИЖЕВНОСТ

Програм А предмета *српски као нематерњи језик* намењен је хомогеној средини, ученицима који веома ретко имају контакта са говорницима чији је матерњи језик српски. Познавање језика је на основном (елементарном) нивоу, комуникација на српском језику се тешко остварује, граматички модели су неувежбани пошто ученици немају прилике да користе српски језик, њихов речник не садржи велики број речи, речи веома лако из активног фонда прелазе у пасивни и буду заборављене, лексика се усваја спорије него код ученика хетерогене средине, интерференцијске грешке се често појављују у толиком обиму да ометају разумевање реченице; из ових разлога би акценат требало да буде на лексици и језичким обрасцима (моделима) који ће им обезбедити темељ за једноставну комуникацију на српском језику.

У сваком разреду ученицима је понуђено више текстова од броја који је обавезујући. Основни критеријум за избор текстова је ниво познавања језика. Поред одабраних текстова, обрађују се и текстови по слободном избору, при чему се води рачуна о ни-

воу познавања језика и интересовањима ученика. Уз оригиналне књижевне текстове планирана је и обрада конструисаних текстова који треба да буду у функцији обогаћивања лексике неопходне за свакодневну комуникацију на основном нивоу. Предлаже се да наставник планира најмање три часа за обраду једног текста кроз теме. Песме које се певају не захтевају обавезно обраду, граматичка и лексичка објашњења језичких појава.

Област наставног програма Књижевност доприноси постизању комуникативне функције језика. Основна функција књижевно-уметничких текстова, односно адаптација, поред оспособљавања ученика за комуникативну употребу језика, јесте и упознавање ученика са културом, историјом и традицијом српског народа, као и с књижевним делима значајним за српску књижевност.

Функције адаптираног књижевног текста у А програму:

- усвајање лексике одређеног тематског круга потребне за свакодневну комуникацију;

- читање, односно слушање текста у функцији увежбавања разумевања писаног и говорног језика – увежбава се читање у себи и читање са разумевањем;

- задаци у вези са текстом развијају умење разумевања текста, увежбава се вештина писања, састављање и писање реченица које садрже познату лексику уз увежбавање основних језичких образаца, као и развијање способности састављања реченица говорног језика (приликом писања и говорних вежби толеришу се интерференцијске грешке које не ометају разумевање реченице);

- одговори на питања (усмено и писмено) помажу ученику да развије механизме састављања реченица на српском језику, односно излагање на српском језику уз видно присуство интерференцијских грешака – упутно је да наставник врши корекције указујући на правилне облике;

- репродукција текста или препричавање развијају способност употребе језика – ученик треба да се изрази користећи више реченица, да формира и развија говорне способности.

Књижевноуметнички, адаптирани и конструисани текстови погодни су за тумачење, при чему се узимају у обзир узраст и предзнања ученика. Текстови су уједно и полазна основа за увежбавање нових речи и израза, језичких модела, читања, писања, говора; стога три часа намењена једном тексту представљају истовремено и обраду и увежбавање градива.

Рад на тексту обухвата:

1. Семантизацију непознатих речи: семантизација може да се изведе помоћу синонима који су познати ученицима, визуелним приказивањем речи, постављањем речи у контрастне парове (*мали–велики*), описивањем речи једноставним реченицама. Наставник мора да води рачуна да реченица којом описује непознату реч садржи ученицима познате речи. Превод је оправдан само у случају када не постоје друга средства за објашњење значења речи. Препоручује се употреба речника на часу.

2. Слушање или читање текста: саветује се да наставник први пут прочита текст – на овај начин ученици чују правилан изговор речи, пошто ученици хомогене средине ретко имају прилике да чују српски језик, наставничко гласно читање је од изузетне важности. Препоручује се употреба аудио-визуелних средстава. Захтеви који се у програму тичу учења одломака из поезије и прозе напамет подстичу усвајање модела говорења, као и интонацију речи и реченица.

Драматизација текстова везује се и за јавни наступ, али и за разговор о књижевном делу пошто представља вид његове интерпретације. Саживљавањем са ликовима дела, ученици могу исполити осећања која препознају у понашању јунака и о којима закључују.

3. Контекстуализација нове лексике: неопходно је да ученици нове речи поставе у реченични контекст како би се лексика увежбавала паралелно са конструисањем реченица. Реченице треба да буду једноставне да би се избегао велики број грешака које неминовно настају у сложенијим конструкцијама. Уколико реченица садржи превише грешака, постаје неразумљива слушаоцу. Контекстуализација нових речи је битан елемент функционалне употребе језика пошто наводи ученика да саставља реченице и активира речнички фонд и језичке моделе.

4. Питања у вези с текстом (у писаној форми и усмено): процес разумевања текста има више етапа. Тек када се нова лексика усвоји и примени у реченицама може да се пређе на ниво разумевања текста. Ниво на којем је ученик разумео текст може да се утврди постављањем питања у вези с текстом. Питања треба да се заснивају на лексици коју су раније усвојили уз употребу нових речи обрађених у тексту. Упутно је да питања буду кратка (*Шта је у Весниној торби?* – текст *Весна и торба*). Корисно је да део питања буде у писаној, а део у говорној форми. Значајно је да се примарно увежбава говор, а затим и писање.

5. Питања поводом текста (у писаној форми и усмено): ученици увежбавају и остварују комуникацију на српском језику засновану на познатој лексици, уз толерисање грешака које не ометају разумевање. Питања треба да буду у складу с лексичким фондом којим ученици располажу (на пример: *Ко је јунак приче?*; *Где се одиграва радња?*; *Како изгледа јунак приче?*; *Шта осећа девојчица у песми?*). Ово је следећи ниво у процесу усвајања језичких вештина чији је циљ навођење ученика да остваре комуникацију на српском језику. Овај циљ је често веома тешко постићи код ученика хомогене средине, али је неопходно навести ученика да усмено, а потом и у писаној форми употреби одређене речи или изразе на српском језику.

6. Разговор о тексту: у складу са лексиком којом ученици располажу разговор се заснива на препознавању главних ликова, активностима које се везују уз њих, на истицању особина ликова из текста. Као део процеса увођења ученика у употребу језика упутно је да се ученици, према моделима из текстова подстичу да састављају реченице потребне у говорним ситуацијама. На пример, драматизација текста *Весна и торба* – *Весна*: Моја торба је стара. *Оловка*: Шта радиш, Весна? Зашто стављаш пуно ствари у торбу? У торби нема места. *Тата*: Весна, треба да купим нову торбу. *Весна*: Тата, молим те, купи ми нову торбу. Ученици се подстичу да поводом текста закључују о идејама препознатим у тексту (Шта текст казује о Весниним особинама?).

Приликом обраде поезије не инсистира се на књижевној теорији, већ на доживљају лирске песме. Подстицање ученика да разуме мотиве, песничке слике и језичкостилска изражајна средства доводи се у везу са илустровањем значајних појединости, као и с увежбавањем интонације стиха и уочавањем риме у песми.

7. Компаративни приступ: наставник планира укључивање текстова матерњег језика који се пореде са предложеним делима српске књижевности (уколико је то могуће) и са примерима везаним за филм, позоришну представу, различите аудио-визуелне записе; у обраду књижевног дела укључује и садржаје из ликовне и музичке културе, стрип и различите врсте игара (осмосмерке, ребуси, укрштене речи, асоцијације...).

Приликом уочавања битних поетских елемената у структури књижевноуметничког текста, користећи знање стечено на часовима матерњег језика, наставник се труди да код ученика (у складу са њиховим могућностима) објасни основне облике приповедања (нарација, дескрипција, дијалог); појам сижеа и фабуле, функцију песничке слике; улогу језичкостилских средстава и друге основне поетичке одлике текста.

8. Обликовање кратког текста у писменој форми или усмено на основу адаптираног књижевног текста: овај ниво употребе српског језика у говорној или писаној форми представља главни циљ области Књижевност у А програму. Покушај самосталног састављања краћег текста од пет или шест реченица (у пару или у групи) представља виши ниво у остваривању комуникативне функције језика. Ученици развијају механизам употребе језичке грађе и језичких модела; спајају речи у реченице уз поштовање граматичких структура, затим спајају више реченица у краћи текст. Процес се односи и на говорени и на писани текст.

Програм Б:

Књижевноуметнички текстови у настави *српског као матерњег језика* имају вишеструку функцију. Читајући и тумачећи књижевноуметничка дела и изабране одломке најзначајнијих дела српских писаца, ученици ће имати прилику да се упознају са српском културном баштином и тако боље разумеју сличности и разлике које постоје између културе народа којем припадају и

културе народа чији језик уче. Текстови истовремено представљају извор нове лексике и полазну основу за даљи рад – разговоре, читање, интерпретацију, различите врсте говорних и писмених вежби и друге активности.

У области наставног програма Књижевност наведени текстови усклађени су с узрасним карактеристикама и језичким могућностима ученика. Дати предлог дела наставник ће прилагођавати потребама својих ученика. Од предложених дела, наставник самостално бира она која ће обрађивати, као и дела којима ће проширити списак. За сваки текст је предвиђено по три часа.

За ученике који *српски као нематерњи језик* буду савлађивали по програму који је намењен онима који уче и живе у хетерогеним језичким срединама или им је матерњи језик један од словенских језика, предложени су аутентични књижевноуметнички текстови или одломци из њих. Ипак, постоје значајне разлике између ученика који живе у хетерогеној средини, а чији је матерњи језик несловенски, и ученика чији је матерњи језик словенски. Ове разлике је неопходно узети у обзир приликом избора текстова за обраду и при изради уџбеника. Стога се препоручује ауторима уџбеника и наставницима да нека од предложених дела адаптирају, скрате и прилагоде језичком знању и могућностима ученика чији је матерњи језик несловенски. Наставници који раде с ученицима чији матерњи језик припада групи словенских језика, могу се опредељивати за аутентична дела.

Бављење књижевноуметничким текстом подразумева различите методичке поступке који ће бити усмерени на његово што боље разумевање и тумачење. Рад на тексту састоји се из неколико етапа: уводног разговора са семантизацијом мање познатих речи и изрази (ова етапа је посебно важна за ученике чији језик није словенски); просторне и временске локализације текста; изражајног читања; кратке провере уметничког доживљаја и разумевања текста; разговора о тексту и његовог тумачења (различитих аналитичко-синтетичких поступака којима ће се откривати естетске вредности дела, важне појединости у њему и места с посебном експресивношћу); повезивања дела с личним доживљајима и искуствима ученика. Свака од наведених етапа зависи од природе текста као и од предзнања и могућности ученика.

Уводни разговор и семантизација мање познатих речи и изрази биће за неке ученике од изузетне важности за разумевање дела и стога им је потребно посветити посебну пажњу. О избору речи за семантизацију одлучује наставник уважавајући предзнања својих ученика. Лексику је најбоље семантизовати током уводног разговора и пре првог читања текста како би се обезбедило разумевање садржаја текста након првог читања. Речи се могу семантизовати на различите начине – визуелним наставним средствима, демонстрацијом, посредством синонима и антонима, различитим описним дефиницијама и, уколико је то неопходно, реч се може и превести на матерњи језик ученика. Није потребно да све речи које се семантизују уђу у активан лексички фонд ученика, поједине могу остати у пасивном фонду. Лексика за коју се процени да треба да уђе у активан лексички фонд ученика, треба да буде заступљена током разговора о тексту и његове интерпретације, а корисно је осмислити и различите лексичке вежбе које ће допринети остваривању овог циља. Ученике овог узраста треба уводити и у коришћење речника јер је оно саставни део читања. Важно је да се служе и двојезичним и једнојезичним речницима и да овладају техником проналажења речи и значења које реч остварује у датом контексту. Речници представљају велику помоћ за читање и разумевање текстова различитих жанрова, нарочито су корисни приликом самосталног читања.

Многи текстови, посебно одломци из обимнијих књижевних дела, захтеваће и локализацију како би били правилно схваћени и доживљени. Локализација ће у неким случајевима подразумевати препричавање садржаја који претходе одломку који се обрађује или, на пример, давање података о аутору. Некад ће бити неопходно дело сместити у просторне и временске оквире и протумачити друштвене, историјске и друге околности у којима се радња одвија.

Читање текста је од велике важности за његово разумевање и доживљавање. У настави књижевности јављају се различити обли-

ци читања. Разумевање, доживљавање и тумачење текста условљено је квалитетом читања. Важно је да прво интерпретативно читање текста обави наставник или да ученици послушају квалитетан звучни запис. Овако ће се обезбедити правилно разумевање и бољи уметнички доживљај текста. Многа дела захтеваће једно или више поновљених читања наглас или у себи, усмерених ка одређеном циљу. Потребно је да ученици овладају техникама гласног читања и читања у себи. Читање у себи може бити у функцији бољег разумевања текста и оно увек треба да буде усмерено од стране наставника, истраживачко. Ученици ће, читајући у себи, пронаћи у тексту различите информације којима ће поткрепљивати и своје мишљење и ставове, увежбаваће брзо читање и оспособљаваће се за самостално учење. Циљ читања наглас јесте овладање техником читања и савлађивање важних чинилаца гласног читања (изговора и интонације речи и реченице, јачине гласа, пауза). Овим путем ученици се постепено уводе у изражајно читање. Оно се увежбава на пажљиво одабраним епским, лирским и драмским текстовима. Изражајно читање увежбава се на претходно обрађеним текстовима, плански и уз добру припрему. Наставник треба да оспособи ученике да ускладе јачину гласа, интонацију, ритам, темпо, паузе с природом и садржином текста како би изражајно читање било што успешније.

Један од важних облика рада јесте учење напамет и изражајно казивање кратких одломака из одабраних књижевноуметничких текстова у стиху и прози (лирских песама, одломака из прозних и драмских текстова). Ученике треба постепено водити од гласног читања ка изражајном читању и казивању напамет научених одломака.

Тумачење текста умногоме ће зависити од средине у којој се настава реализује, предзнања ученика и њиховог матерњег језика. С ученицима који савлађују програм за средњи ниво, тумачење текста имаће више обележја разговора о важним појединостима у њему – догађајима, ликовима, месту и времену одвијања радње. Разговори о тексту треба да обезбеде правилно разумевање догађаја, уочавање веза између догађаја и ликова, тумачење поступака главних јунака и њихових особина. Без обзира на то што за ове разговоре није нужно да ученици знају стручну терминологију (основни мотив, епитет, описна лирска песма), они се не смеју свести на пуко препричавање садржаја текста. Разговор о тексту наставник треба да води тако да омогући ученицима да у њему испоље што већу креативност, да им поставља проблемске задатке, наводи их да размишљају о узрочно-последичним везама у делу, подстиче их да слободно маштају и износе своје утиске о уметничким сликама у делу.

С напреднијим ученицима наставник може остварити комплекснију анализу и интерпретацију дела током које ће ученици изводити сложеније закључке о догађајима и ликовима, откривати експресивна места у делу и износити своје утиске о њима служећи се основном терминологијом теорије књижевности. У настави *српског као нематерњег језика* наставник треба да се ослања на књижевнотеоријска знања које су ученици стекли на свом матерњем језику и да их активира кад год је то могуће. Тако, на пример, приликом обраде књижевних дела и одломака, треба рачунати на то да су ученици у матерњем језику усвојили основне књижевнотеоријске појмове: тема, мотив, главни лик и др. У складу са Општим стандардима постигнућа за Српски као нематерњи језик; познавање терминологије из теорије књижевности очекује се само од ученика напредног нивоа. Они ће, на примерима изабраних дела и одломака из српске књижевности, проширивати сазнања која су стекли на свом матерњем језику и обогатити их новом примерима.

Након разговора о садржају дела и његове интерпретације, потребно је с ученицима разговарати и о личним доживљајима који су изазвани делом – подстицати их да доводе у везу дело са својим личним искуствима, допустити им да постављају питања, створити у учионици услове у којима ће се развијати дијалог и дискусија.

Веома је важно да ученици активно учествују у свим етапама рада, да износе своја осећања, запажања, мишљења, закључке и да их образлажу. Ученичке активности не смеју бити ограничене

само на рад на часу. У обраду текста ученике треба уводити за давањем различитих припремних задатка, које ће они решавати код куће. Након обраде текста важно је да ученици стечена знања функционално примењују у даљем раду – приликом израде домаћих задатака, самосталног читања и усвајања знања из других наставних предмета. Наставнику и ученицима ће стечена знања и вештине бити драгоцене за интерпретацију нових књижевних дела.

Кад год је то могуће, наставу књижевности потребно је повезивати с наставом језика, успостављати унутарпредметну и међупредметну корелацију. Она ће допринети свестранијем сагледавању садржаја, а ученици ће стећи квалитетнија и трајнија знања.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Реализација наставних садржаја *српског као нематерњег језика* подразумева континуитет у богаћењу ученичке језичке културе. То је једна од примарних методичких обавеза наставника. Наставник треба да процени способности сваког ученика за одговарајући ниво комуникативне компетенције и у складу са тим прилагоди језички материјал. Ово треба да доведе до функционалне употребе језика у настави, али и у свим осталим животним околностима, у школи и ван ње, где је ваљано језичко комуницирање услов за потпуно споразумевање. Језичка комуникација подразумева владање рецептивним и продуктивним језичким вештинама, а то су: слушање, читање, писање и говорење. Основно обележје савременог методичког приступа настави језика и језичке културе јесте развијање ученичких способности у све четири активности упоредо и њихово прилагођавање когнитивним способностима и језичком окружењу ученика. Исходи у области Језичка култура конципирани су тако да, с једне стране, обезбеде остваривање минимума језичких компетенција, али и да, с друге стране, не ограниче ученике који су у могућности да остваре већи напредак. Због специфичности ове наставе, предвиђене исходе (пре свега када су у питању хомогене језичке средине) потребно је остваривати кроз језичке активности (компетенције) које су, с методичког аспекта, сличније настави страног него матерњег језика.

Слушање је прва језичка активност с којом се ученици сусрећу у настави *српског као нематерњег језика*. Она омогућава ученику да упозна мелодију језика, а затим и његов гласовни систем, интонацију речи и реченице. Коначни циљ слушања треба да буде разумевање, као предуслов за вербалну продукцију, односно – комуникацију.

Говорење је најсложенија језичка вештина, која подразумева владање свим елементима језика (фонетско-фонолошким, морфолошким, синтаксичким и лексичким). Говорење се најчешће реализује у дијалогској форми, те према томе подразумева разумевање (саговорника). Поред тога, говорење је вештина која захтева одређену брзину и правовремену реакцију. Као продуктивна вештина, заједно са писањем, омогућава ученику да се изрази на српском језику, постави питање, интерпретира неки садржај и учествује у комуникацији са другима.

Читање је језичка активност која подразумева познавање графичког система језика (слова), њихове гласовне реализације, повезивање гласова у речи и спајање речи у реченице, уз поштовање одговарајућих ритмичких и прозодијских правила. Циљ читања мора да буде разумевање прочитаног јер само тако оно представља језичку компетенцију, а не пуку вербализацију словних карактера.

Писање је продуктивна језичка вештина која подразумева исказивање језичког садржаја писаним путем, употребом одговарајућих словних карактера и поштовањем правописних правила. Посебну пажњу потребно је посветити графемама за које не постоје еквиваленти у матерњим језицима ученика. Такође је важно обратити пажњу на правила фонетског правописа (писање личних имена страног порекла итд.). Поред тога, српски језик има два писма – ћирилицу и латиницу, а ученик, још у првом циклусу образовања, треба да усвоји оба. Циљ писања је језичко изражавање писаним путем, те, према томе, подразумева разумевање.

Ове четири вештине су кроз исходе два програма вертикално повезане тако да јасно описују градицију постигнућа ученика у области Језичка култура.

Садржаји по темама представљају лексичко-семантички оквир унутар кога се функционално реализују језички садржаји. Тематске јединице презентују реалне, свакодневне околности у којима се остварује комуникација. За сваку тематску јединицу предложене су тематске групе које треба да се попуне одговарајућом лексиком, у оквиру препорученог броја нових речи.

На пример у другој тематској јединици, *Породица и људи у окружењу*, у садржају А програма предвиђено је да ученици у првом разреду овладају речима којима се именују чланови уже породице и употребе их у одговарајућој комуникативној ситуацији. У сваком следећем разреду ова тематска јединица се проширује новом лексиком и новим комуникативним ситуацијама. Тако у следећим разредима ученици овладавају називима за чланове шире породице, дају основне информације о њима, њиховим физичким и карактерним особинама, занимањима, међусобним односима итд.

Оваква хоризонтална врста градације примењена је у свим тематским јединицама.

Избор лексике је делимично условљен садржајем из области Језик и Књижевност, али зависи и од процене наставника о потреби одговарајућих лексема и њихове фреквенности, ради постизања информативности и природности у комуникацији. Многе речи нису везане само за једну тематску јединицу већ се преклапају и повезују у нове семантичке низове, што наставник треба да подстиче добро осмишљеним говорним и писменим вежбама.

Тематске јединице се углавном понављају у свим разредима, али се у сваком следећем разреду број лексема у оквиру тематских група понавља и проширује. Поред селективног приступа лексички, треба водити рачуна и о броју лексема које се усвајају у једној наставној јединици. На једном часу не би требало уводити више од пет нових речи, чије значење ће се објаснити и провежбати у типичним реализацијама унутар реченице (контекстуализација лексике). Најефикасније би било да за нову реч сваки ученик осмисли (минимални) контекст, односно реченицу. На овај начин наставник има увид у учениково разумевање значења речи, поред нових садржаја подстиче употребу и раније стечених знања из лексике и граматике, а ученици стичу самопоуздање јер могу да изговоре или напишу реченице на српском језику.

Поред датих тематских јединица, у прва четири разреда основне школе наводи се и нетематизована лексика која је потребна за комуникацију, независно од теме. У свакодневној комуникацији велики значај имају устаљене комуникативне форме којима ученици постепено и континуирано треба да овладавају од првог разреда основне школе. Оне су издвојене у посебну област језичке културе и усклађене су потребама и узрастом ученика. Тако у првом разреду ученици усвајају modele за поздрављање и представљање, затим се даље усвајају модели за честитање, захваљивање, исказивање жеље, молбе итд. до најсложенијих модела као што су исказивање психолошког стања и расположења и давање савета.

Функционално и економично повезивање подобласти предмета *српски као нематерњи језик* (Језик, Књижевност и Језичка култура) омогућава савладавање њихових садржаја и остваривање предвиђених исхода на природан и спонтан начин, чинећи да једни садржаји произлазе из других, допуњују се и преклапају. На одабраним деловима књижевноуметничких, неуметничких и конструисаних текстова могу се развијати различите комуникативне вештине; говорним вежбама се дефинишу смернице за израду писмених састава; креативне активности у настави доприносе развоју усменог и писменог изражавања, читање с разумевањем утиче на богаћење лексике и флуентност говора, итд. Усклађеност исхода с језичким компетенцијама омогућава наставнику не само кумулативно праћење напретка сваког ученика него и уочавање

проблема у развијању појединих компетенција, што умногоме олакшава процес наставе и учења језика.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На почетку процеса учења, односно на почетку школске године, неопходно је спровести дијагностичко вредновање компетенција ученика. Ово је изузетно важан задатак наставника, будући да постоје велике разлике у владању српским језиком ученика једног одељења. Дијагностичко оцењивање се може реализовати помоћу иницијалног тестирања које служи да се установе вештине, способности, интересовања, искуства, нивои постигнућа или потешкоће појединачног ученика или читавог одељења. Иницијално тестирање осмишљава наставник на основу исхода и садржаја програма из претходних разреда. На основу тога могуће је ефикасно планирати и организовати процес учења и индивидуализовати приступ учењу.

Поред стандардног, сумативног вредновања које још увек доминира у нашем систему образовања (процењује знање ученика на крају једне програмске целине и спроводи се стандардизованим мерним инструментима – писменим и усменим проверама знања, есејима, тестовима, што за последицу има кампањско учење оријентисано на оцену), савремени приступ настави претпоставља формативно вредновање – процену знања током савладавања наставног програма и стицања одговарајуће компетенције. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су добро савладане, а које не (нпр. ученик задовољавајуће разуме прочитани текст, али слабо разуме говорени текст; задовољавајуће пише у складу с правилима, али у говору не поштује правила конгруенције итд.), као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио за остваривање циља. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, а најчешће технике су: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученикових активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани и сумативно – бројчаном оценом. Оваква оцена има смисла ако су у њој садржана сва постигнућа ученика, редовно праћења и објективно и професионално бележена.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасним и ефективним требало би унапредити.

При вредновању ученичких постигнућа наставник се руководи исходима дефинисаним за сваки разред водећи рачуна о индивидуалном напредовању ученика у складу са њиховим могућностима и способностима. При оцењивању пажња треба да буде усмерена на ниво развоја репродуктивних способности ученика, обим проширивања лексичког фонда, ниво смањивања различитих типова грешака.

Треба имати у виду ниво познавања језика: ученици хомогене средине спорадично остварују директан контакт с говорницима којима је српски матерњи језик, са српским језиком се срећу само на часовима српског као нематерњег језика. Резултат је да ученици српски језик користе на елементарном нивоу. Језичке моделе усвајају спорије, граматичке категорије користе уз много грешака, имају проблема при слушању, односно разумевању српског језика чак и онда када су им све речи говорног текста познате.

1. АЛБАНСКИ ЈЕЗИК

Emërtimi i lëndës	GJUHA SHQIPE
Qëllimi	Qëllimi i mësimit të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe në klasë të katër nënkupton përvetësimin e shkathtësive për të komunikuar në situata të ndryshme, krijimin e pavarësisë individuale dhe formimin kulturor, përvetësimin e gjuhës letrare përgatitjen e nxënësit për të njohur jetën, zhvillimin e ndjenjës për të dëgjuar tema të ndryshme me karakter edukativ dhe arsimor, nxitjen dhe motivimin e nxënësve për të nxënë.
Klasa	IV Katër
Fondi vjetor i orëve	180 orë

Të dallojë poezinë dhe tregimin; Të mësojë përmendësh pjesë të shkurtra letrare (vargje, fjalë të urta, gjë e gjëza dhe enigma); Lexon qartë dhe me saktësi pjesën; Ritregon nëpërmjet pyetjeve se sa e ka kuptuar tregimin; vanalizon personazhet e pjesës, Njeh gjinitë letrare në bazë të veçorive formale të poezisë, prozës dhe dramës; Njeh llojet letrare përrallën dhe fabulën; Përcakton ngjarjen kryesore dhe personazhin, të cilët janë bartës të ngjarjes kryesore në tekstin letrar – artistik; Përcakton kohën dhe vendin e zhvillimit të ngjarjes në tekstin letrar – artistik; Dallon lidhjet në mes të ngjarjeve dhe përcakton kronologjinë e ngjarjeve në tekstin letrar – artistik; Dallon rrëfimin nga përshkrimi dhe dialogu; Dallon poezinë nga tregimi, proza;	LETËRSIA	Lektura shkollore Poezia, Proza, Tekstet dramatike, Tregime shkencore dhe informative Ani pianistja – <i>Shpresa Vreto</i> Ema është si princeshë – <i>Kristine Sanje</i>, Kloteri ka vënë syze – <i>Kôdôkan Goshin Jutsu</i> Pëllumbi i bardhë – <i>Rifat Kukaj</i> Vajza e kopshtarit – <i>Edmond de Amiçis</i> Më quajnë mbretëreshë Teuta – <i>Luan Rama</i> Dragonjtë e Meit – <i>Përrallë kineze, përshtati: Katerinë Stok</i> Vjeshta – <i>Xhevahir Spahiu</i> Harabeli – <i>Dritëro Agolli</i> Oreksi për librat – <i>Marçelo Arxhili</i> Fluturimi i Markut – <i>Sazan Goliku</i> Kur lahet Hëna – <i>Maria Albina Skavuxo</i> Pema e qershisë – <i>Anxhela Naneti</i> 12 muajt e vitit – <i>Mitrush Kuteli</i>
--	------------------------	---

Dallon gjinitë letrare të poezisë, prozës dhe dramës në bazë të pjesëve të lexuara; Dallon llojet letrare, përrallën dhe fabulën; Veçon ngjarjen kryesore dhe gjen personazhin kryesor, të cilët janë bartës të ngjarjes kryesore në tekstin letrar – artistik; Dallon kohën dhe vendin e zhvillimit të ngjarjes në tekstin letrar – artistik; Cakton format folklorike të fjalëve të urta popullore, enigmave dhe gjë e gjëzave; Dallon rimën, vargun dhe strofën në poezinë lirike; Cakton vetitë karakteristike, ndjnjat, pamjen dhe veprimet e personazheve; Cakton raportet ndërmjet personazheve në tekstin letrar – artistik; Cakton veçoritë e rrëfimit nga përshkrimi dhe dialogu; Vëren lidhjet në mes të ngjarjeve dhe përcakton kronologjinë e ngjarjeve në tekstin letrar – artistik; Dallon prozën nga poezia; Mëson përmendësh pjesë të shkurtra letrare dhe i interpreton (vargje, fjalë të urta, gjë e gjëza dhe enigma); Përcakton renditjen e ngjarjeve në tekstin letrar dhe veçon personazhet kryesore në tekst; Përcakton llojet letrare, përrallën dhe fabulën në bazë të shembujve të dhënë; Përcakton ngjarjen kryesore dhe gjen personazhin kryesor, të cilët janë bartës të ngjarjes kryesore në tekstin letrar – artistik; Përcakton kohën dhe vendin e zhvillimit të ngjarjes në tekstin letrar – artistik; Përcakton format folklorike të fjalëve të urta popullore, enigmave dhe gjë e gjëzave; Përcakton vetitë karakteristike, ndjenjat, pamjen dhe veprimet e personazheve; Përcakton veçoritë e dialogut nga përshkrimi dhe rrëfimi;		Një Plak i Vitit të Ri ndryshe – <i>Zhak Pust</i> Dantellat e akullit – <i>Federiko Garsia Lorka</i> Patatet e ziera – <i>Mira Lobe</i> E mrekullueshmja. . . <i>Pica – Roberto Piumini</i> Shumë zhurmë për asgjë – <i>Kristin Sagner</i> Çarku – <i>Kristian Tilman</i> Dallgëthyesi – <i>Viktor Canosinaj</i> Një fundjavë e paharrueshme -<i>Severina Onfrua</i> Libri i xhunglës – <i>Rudyard Kipling</i> Tarzani shpëtimtar – <i>Edgar Borrous</i> Vajza e çuditshme – <i>Valeri Grusar</i> Kali i drunjtë – <i>Ndoc Papleka</i> Beni ecën vetë – <i>Kiço Blushi</i> Mësuesja e klasës së parë – <i>Edmond de Amiçis</i> Mami dhe Lumturia – <i>Anxhela Naneti</i> Zgjimi i ariut – <i>Qamil Batalli</i> Luani dhe dhelpra e mençur – <i>Ezopi</i> Gramatika është këngë e bukur – <i>Erik Orsena</i> Liza në botën e çudirave – <i>Ljuis Kerroll</i> Kopshti sekret – <i>Fransis Burnet</i> Vishnjushi dhe sinjor Majdanozi – <i>Xhani Rodari</i> Princesha Ardita -<i>Silvia Husler</i> Tregim për yllin e zjarrtë – <i>Astrit Bishqemi</i> Sjellësi i zjarrit – Mitë Indian (<i>Përktheu Fotaq Andrea</i>) Syri i kaltër – <i>Rita Petro, Tonin Çobani</i> Portreti i Skënderbeut – <i>Ismail Kadare</i> Onufri dhe bariu – <i>Moikom Zeqo</i> Gjyshja ime Sevasti Qiriazhi – <i>Vitore Dako</i> Në planetin e çuditshëm – <i>Selli Rou</i> Koni në Romë – <i>Julia Boehme</i> Në bregun e pulëbardhave – <i>Hajro Ulqinaku</i> Të flesh në verë – <i>Melsi Qirici</i> Lektura shtëpiake 1. Peter Hertling “Beni dhe Ana”; 2. Oscar Wide “Princi i Lumtur”; 3. Luigj Gurakuqi “Stinë e motmotit”; 4. Valbona Imeraj “Aventurat e Tobit”; 5. Natasha Poroçani “Pa e vrarë mendjen”; 6. Luan Rama & Sulid Kasemi “Gjergj Kastriot Skenderbeu”; Zgjedhje plotësuese 1. Luan Rama & Semela Mero “Aleksandër Moisiu”; 2. Alber Vataj &Entela Kasemi “Arkitekt Sinani”; 3. Denata Toçe “Aurora dhe fustani shumëngjyrësh”; 4. Stela Subashi” Aventurat e Lusit në kuzhinë; Nocione letrare: – këngët popullore, – tregime përkafshët, – veçoritë e këngës popullore epike, – novelat, – romni për fëmijë, – personifikimi, – përshkrimi i natyrës dhe personazheve, – rrëfimi në vetën e parë dhe të tretë, – konflikti i personazheve dramatike.
Dallon fjalinë nga teksti; Tregon nga se përbëhet teksti; Krijon një tekst duke radhitur fjalitë e dhëna; Krijo një tekst duke u bazuar në figurat e dhëna; Argumenton se në cilat raste disa fjalë të dhëna përbëjnë një tekst; Dallon llojet e ndryshme të fjalive dhe funksionet e fjalëve në fjali dhe i zbaton këto njohuri në komunikimin e përditshëm; Përdor gjuhën standarde, njeh dialektet e pjesë të tjera të leksikut dhe respekton diversitetin gjuhësor; Dallon kuptimet e fjalëve dhe i përdor për të pasuruar fjalorin e tyre. Dallon fjalinë nga jo – fjalja; Dallon fjalitë e thjeshta dëftore dhe pyetëse; Dallon emra njerëzish, sendesh dhe kafshësh; Dallon emrat e gjinisë mashkullore nga ato femërore; Dallon foljet e rregullta në kohën e tashme, sipas modeleve të dhëna; Përdor dhe shkruan drejt shkronjat e alfabetit të Gjuhës shqipe; Formon fjali të thjeshta dëftore dhe pyetëse, duke respektuar shenjat e pikësimit; Dallon emrat e gjinisë mashkullore nga ato femërore; Dallon emra njerëzish, sendesh dhe kafshësh në numrin njëjës dhe shumës; Dallon mbiemrin si fjalë që tregon cilësi të emrit; Gjen dhe formon fjali me mbiemra dhe me numërorë; Gjen dhe formon fjali me përemra vetorë dhe me numërorë; Zgjedhon folje të rregullta në kohën e tashme; Ndan fjalët në fund të rreshtit sipas rregullave gjuhësore dhe mënyrave të ndryshme;	GJUHA Gramatika dhe drejtshkrimi	Teksti dhe fjalja Teksti dhe paragrafi Llojet e fjalisë Drejtshkrim/Shenjat e pikësimit në dialog Fjalja pohore dhe mohore Fjalitë pohore Emri i përgjithshëm dhe i përveçëm Drejtshkrim. Shkronja e madhe tek emrat e përveçëm dhe në fillim të fjalisë Gjinia e emrit Numri i emrit. Ushtrime Emri i shquar dhe i pashquar Emra mashkullorë të shquar dhe të pashquar Emra femërorë të shquar dhe të pashquar Lakimi i emrave mashkullorë Lakimi i emrave femërorë Lakimi i emrave në numrin shumës Mbiemri i nyjshëm dhe i panyjshëm Drejtshkrim. Përshtatja e mbiemrit me emrin Lakimi i mbiemrave të nyjshëm dhe të panyjshëm Lakimi i mbiemrave në numrin shumës Përemri veto Folja Foljet jam dhe kam në kohën e tashme Foljet jam dhe kam në kohën e kryer të thjeshtë Foljet jam dhe kam në kohën e pakryer Folja në kohën e tashme Drejtshkrimi i foljes në kohën e tashme Folja në kohën e kryer të thjeshtë Drejtshkrimi i foljes në kohën e kryer të thjeshtë

Dallon fjalinë si grup fjalësh që lidhen me njëra-tjetrën sipas kuptimit; Dallon fjalinë me të cilën tregojmë për diçka; Formon fjali duke bashkuar fjalët sipas kuptimit; Formon fjali të thjeshta dëftore dhe pyetëse, duke respektuar shenjat e pikësimit; Përdor drejt emrat e njerëzve, sendeve dhe kafshëve në numrin njëjës dhe shumës; Përdor drejt përemrat përemrat vetorë në fjali të ndryshme; Grupon përemrat vetorë sipas numrit njëjës dhe shumës; Zgjedhon në mënyrë intuitive foljet kam dhe jam në kohën e tashme; Përshtat foljet kam dhe jam sipas vetës, numrit, në kohën e tashme në fjali; Krijon fjali me foljen kam, në kohën e tashme; Zgjedhon folje të rregullta sipas kohës, vetës e mënyrës;		Folja në kohën e pakryer Drejtskrimi i foljes në kohën e kryer të thjeshtë Ndajfolja-Ushtrime Pjesët kryesore të fjalisë – Kryefjala Përshtatja e kallëzuesit me kryefjalën Grupi i kryefjalës dhe i kallëzuesit 204 Zgjerohet dhe zvogëlojmë grupet e fjalisë Antonimet Sinonimet Fjalët me kuptim të figurshëm
Dallon ndryshimin ndërmjet fjalëve, diskutim, bisedë, dialog; Realizon një diskutim një bisedë një dialog; Merr pjesë në veprimtaritë në grup; Dallon elementet që na vijnë në ndihmë për t'i shkruar një letër Revistës; Shkruajmë letër për një revistë duke respektuar hapat e dhënë; Shkruan duke respektuar rregullat drejtshkrimore; Dallon thirrjen si lloj shkrimi i veçantë; Shkruan thirrje me tema të ndryshme duke u bazuar në modelet e dhëna; Dallon lidhjet ndërmjet emrave dhe origjinës së tyre; Përdor fjalor emrash; Merr pjesë në diskutim duke respektuar rregullat e të folurit në grup; Vlerëson mendimet dhe idetë e shokëve duke plotësuar planin e grupit; Vizaton një pemë sipas udhëzimeve përkatëse; Shkruan udhëzimet e duhura poshtë çdo vizatimi; përshkruan me fjalë vizatimin e një peme; Përshkruan sportin që pëlqen apo ushtron; Shkruan duke plotësuar tekstin e dhënë me fishat e dhëna; Shkruan rreth përvojës vetjake në kohën e lirë.	KULTURË GJUHE	– Pushimet verore – Diskutimi dhe biseda – Për shokun/shoqen e klasës – Për personazhin – Nga revista/ Është fat të kesh një shoqe si – Fatbardha – Letër revistës – Thirrjet dhe mesazhet – Emri im – Tregimi fantastik – Projekt – Gjiganti i akullit/Teatri i shkollës – Tingujt dhe ngjyrat e vjeshtës – Libri tërheqës – Dialektet e gjuhës shqipe – Fjalë të urta – Tregimi për mbrojtjen e mjedisit – Intervista – Letër nga fshati – Projekt – Udhëtimi turistik, Prespa – Teksti udhëzues / Një peizazh dimëror – Si pikturohet një pemë – Poezi – Për aromën dhe shijet – Sporti dhe koha e lirë – Për kafshët – Zhvillo tregimin / Gështenjat shpërthyes – Për xhunglën – Krahësimi dhe kuptimi i figurshëm – Për ndjenjat e personazheve – Mami im – Poezi për pranverën – Për pranverën – Fabula – Tregimi realist dhe tregimi fantastik – Dallimi i teksteve nga intonacioni – Plani i veprimtarisë.

Konceptet kyç të përmbajtjes: gramatikë, lexicim, shkrim, flasin, letërsi, gjuhë dhe kulturë gjuhësore, kulturë mediesh.

UDHËZIME DIDAKTIKO – MRTODIKE PËR REALIZIMIN E PROGRAMIT

Programi i mësimi të Gjuhës shqipe bazohet në rezultate, përkatësisht në procesin e nxënies dhe arritjeve të nxënësit. Rezultatet paraqesin përshkrimin e njohurive të integruara, shkathtësive, qëndrimeve dhe vlerave të cilat nxënësi i ndërton, zgjeron dhe i thellon nëpërmjet tri fushave të lëndës.

I. PLANIFIKI I MËSIMIT DHE NXËNIES

Planifikimi i mësimi të dhe nxënies përfshin hartimin e planeve vjetore dhe operative, si dhe zhvillimin e përgatitjeve për orën/ditën/javën e mësimi. Plani vjetor përmban numrin e orëve sipas fushave të shpërndara sipas muajve, në pajtim me kalendarin shkollor, të planifikuara me fondin e orëve sipas fushave dhe fondin vjetor të orëve.

Programin e mësimi të dhe nxënies së Gjuhës shqipe në klasën e tretë t[shkollës fillore e përbëjnë tri fusha të lëndës: Letërsia, Gjuha dhe Kultura e gjuhës. Numri i rekomanduar i orëve sipas fushave lëndore është: Letërsia – 80 orë, Gjuha – 50 orë dhe Kultura e gjuhës – 50 orë. Të gjitha fushat lëndore shpërndahen dhe asnjëra nuk mund të mësohet e izoluar dhe pa bashkëveprim me fushat e tjera.

Krahas planit vjetor, hartohet lista e teksteve, e shpërndarë sipas muajve si dhe lektura shtëpiake. Shpërndarja e teisteve sipas muajve, si edhe deri më tani, bazohet në grupimin dhe lidhjen e teksteve sipas kriterimeve të ndryshme: natyra dhe roli i veprës letrare, shpejtësia

e përparimit të nxënësit, stinët e vitit, data e rëndësishme dhe festat, veçantitë e kolektivit të nxënësve, shkollës dhe bashkësisë letrare, lidhja e ndërlëndore e përmbajtjeve dhe rezultateve, kompetencat ndërlëndore etj. Korrelacioni është mundësuar me kombinimin e teksteve në tërësi të ngjashme tematiko – motive sipas kriteriumeve të ndryshme.

Shembujt e mundur të lidhjes funksionale të teksteve sipas gjini-ve të veprave mund të jenë të ndryshëm, kurrësi të vetëmbjë lloji

II. REALIZIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

LETËRSIA

Në mësimin e letërsisë është e rëndësishme që tek nxënësi të zhvillohet aftësia e leximit me kuptim të teksteve letrare, të nxitet dashuria ndaj leximit, të ndërtohet ndjenja për të mirën dhe të vlefshmen, të edukohet shija dhe të kultivohet durimi në lexim dhe përjetimi i veprave letrare. Nxënësit duhet mësuar që përshkruajnë përjetimet nga veprat e lexuara dhe të paraqesin mendimet për ato. Leximi kërkon kohë, durim dhe angazhim, kurse kultivimi i këtyre karakteristikave paraqet themel për të gjitha mësimet e mëtejme. Gjatë leximit të teksteve letrare dhe artistike dhe gjatë bisedës për ato në orë ndërtohet mendimi kritik, sepse nxënësit duhet të kenë gjykim për veprimet dhe veçoritë e personazheve, si për ngjarje të ndryshme në tekst. Veçanërisht është e rëndësishme tek nxënësi të zhvillohet në mënyrë intensive eupatia që nga lexuesi kërkon të vendoset në vendin e tjetrit dhe të kuptojë vetitë e ndryshme dhe veprimet e personazheve. Mësimi i letërsisë forcohet

identiteti nacional dhe kulturor, nëpërmjet njohjes së letërsisë dhe kulturës së vet, si dhe letërsinë dhe kulturën e popujve tjerë.

Lektura shkollore është radhitur sipas gjinive letrare. Poezia li-rike dhe epike, proza dhe tekstet dramatike për fëmijë dhe i pasuruar me zgjedhjen e teksteve shkencore dhe teksteve informative. Pjesa e lekturës obligative shkollore përbëhet nga, kryesisht nga veprat të cilat i takojnë pjesës themelore nacionale, por edhe veprat reprezentuese për fëmijë nga letërsia botërore. Lektura shtëpiake përfshin vepra poetike dhe prozë nga letërsia për fëmijë.

GJUHA

Në mësimin e gjuhës nxënësit zotërojnë me shkrim dhe me gojë gjuhën standard shqipe. Program është i drejtuar në përvetësimin e rregullave gramatikore dhe aplikimi adekuat i tyre në komunikimin me shkrim dhe komunikimin e folur.

Gramatika

Mësimi i gramatikës duhet të lidhet me mësimin e letërsisë ashtu që tekstet letrare nga Libri i leximit mund të shërbejnë për analizën gramatikore dhe shërben si shembull i përdorimit të llojeve të fjalëve në fjali dhe llojet e ndryshme të fjalive sipas formës dhe kuptimit. Duhet pasur kujdes rreth asaj që shembujt të jenë të thjeshtë për analizë. Mësuesi mund të përshtatë tekstin, ashtu që shembujt të jenë tipik.

Drejtshkrimi

Rregullat e drejtshkrimit nxënësit duhet t'i zotërojnë shkallë – shkallë, me përsëritje dhe ushtrime të asaj që është mësuar dhe me përvetësimin e përmbytjeve të reja dhe atë me ushtrime të ndryshme si në nivelin e fjalëve dhe në nivelin e fjalive. Shkrimi i emërtimeve të gjata gjeografike duhet lidhur me mësimin e natyrës dhe shoqërisë – gjeografisë vendore. Është e preferueshme të bëhet korrelacioni me mësimin e matematikës në lidhje me shkrimin e shkurtesave për njësitë matëse. Meqenëse njësitë mësimore nga matematika zgjerojnë në numër të madh njësitë matëse, duhet që në këtë nivel, të tërhiqet vërejtja në shkrimin e tyre vetëm me alfabetin e shqipes.

KULTURË GJUHE

Fusha e njohurive Kulturë gjuhe përfshinë të shprehurit me gojë dhe me shkrim. Të shprehurit me gojë të nxënësit duhet ta zhvillojmë në bisedë në të cilën mësuesi e drejton që qartë, preciz dhe kuptueshëm të shqiptojnë fjalinë, duke respektuar intonacionin dhe theksimin e drejtë në fjali. Në bisedën e udhëhequr për tekstin letrar dhe jo letrar ose edhe për ndonjë temë të caktuar, nxënësit i përgjigjen pyetjeve, bëjnë pyetje, shprehin mendimet dhe qëndrimet e tyre. Nxënësit trimërohen të formësojnë porositë gojore në të cilën do të paraqesin informacione në shembujt nga jeta e përditshme. Mësuesi duhet të krijojë raste dhe të nxisë nxënësit të flasin, të paraqesin informacione, mendimet e veta, ndjenjat etj. Në klasën e tretë do të duhet të nxiten nxënësit të ritregojnë, të tregojnë dhe të përshkruajnë në mënyrë përmblendhëse dhe të zgjeruar si me gojë ashtu edhe me shkrim.

Ritregimi duhet të ketë qëllimin e vet dhe të jetë i planifikuar dhe i drejtuar. Duhet të orientohen nxënësit si të zgjedhin faktet, si të

ndajnë kryesoren nga ajo më pak e rëndësishme dhe si të përcjellin ecurinë kronologjike të përmbytjes. Duhet pasur kujdes rreth asaj që të ritregohen vetëm ato përmbytje të cilat plotësojnë kërkesat programore dhe të cilat nënësve paraprakisht janë komentuar/analizuar, paraqitur, shpjeguar.

Tregimi paraqet shprehjen krijuese pa marrë parasysh në atë a është në pyetje realiteti apo fantazia, ose a është në pyetje e reproduktimit të një përjetimi, ngjarjeje dhe përmbytjeje të imagjinuar (nga bota e fantazisë së fëmijëve). Më shpesh fillohet me rrëfimin e përjetimit e pastaj me ngjarjen. Është e nevojshme t'u tregohet nxënësve se tregimi interesant duhet të jetë dinamik si dhe mund t'i paraqesin lirshëm përjetimet personale, qëndrimet, të jenë imagjinues dhe original, që të shprehin në mënyrë emocionale dhe piktoreske.

Përshkrimi

Duhet aftësuar nxënësit që me kujdes të vështrojnë, vërejnë, zbulojnë, vërejnë, krahasojnë dhe tek pastaj lëndën e dhënë ta rrumbullakojnë mendimin dhe ta formësojnë gjuhësisht. Nxënësit do të duhet ta lokalizojnë atë të cilën e përshkruajnë (në kohë, hapësirë dhe shkak), të zgjedhin veçori të rëndësishme (raportin e jashtëm dhe kushtet e brendshme) dhe të paraqesin qëndrimin personal/ raportin ndaj dukurisë së dhënë. Meqenëse përshkrimi shpesh vihet në lidhje me leximin dhe komentimin e tekstit (veçanërisht me atë letrar – artistik) është e nevojshme që gjithmonë të orientohet vëmendja e nxënësit në ato vende në këtë lloj tekstesh të cilat janë të pasura me elemente përshkrimi (përshkrimi i lëndës, enterierit, bimëve dhe kafshëve, personazheve letrare, peizazheve etj.), sepse ato janë modelet për zotërimin spontan të përshkrimit si shkathtësi afatgjate në të shprehurit gjuhësor.

III. PËRCJELLJA DHE VLERËSIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

Përcjellja e përparimit dhe vlerësimit të arritjeve të nxënësve është formale dhe sumative dhe realizohet në pajtim me Rregulloren mbi vlerësimin e nxënësit në arsimin dhe edukimin fillor. Notimi duhet të jetë i orientuar në marrjen e informacioneve mbi shembujt e mendimit dhe kushteve nën të cilat nxënësi mund të zbatojë njohuritë e arritura gjatë mësimit të kulturës gjuhësore në komunikimin e përditshëm formal e jo formal.

Procesi i përcjelljes dhe vlerësimit të një nxënësi duhet të fillojë me vlerësimin inicial të nivelit të arritjeve të nxënësit. Theksi i veçantë duhet të jetë në aftësitë e nxënësit – në atë që nxënësi mund ose tenton ta bëjë. Gjatë procesit të mësimit dhe nxënies mësuesi në mënyrë të vazhdueshme dhe të përshtatshme i tregon nxënësit në cilësinë e arritjeve të tij ashtu që informacioni kthyes të jetë mjaftueshëm i qartë dhe informativ, në mënyrë që të jetë inkurajuese për përparimin e mëtejshëm të nxënësit. Çdo aktivitet është rast i mirë për vlerësimin e përparimit dhe dhënien e informacionit kthyes, kurse nxënësit duhet aftësuar dhe inkurajuar të vlerësojnë përparimin e vet në realizimin e rezultateve si dhe përparimin e nxënësve të tjerë.

Rëndësi të madhe do të ketë edhe përdorimi i **teksteve të digjitalizuar**. Ku mësimdhënësi do të mundohet që lënda të jetë sa më e kuptueshme për nxënësit. Nxënësit do të kenë mundësi të shohin dhe mësojnë më lehtë tingujt, shkronjat dhe fjalët në gjuhën shqipe.

2. БОСАНСКИ ЈЕЗИК

Naziv predmeta	BOSANSKI JEZIK
Cilj	Cilj nastave i učenja Bosanskog jezika je razvijanje sposobnosti i vještine upotrebe jezika u različitim životnim, svakodnevnim komunikacijskim situacijama, razvijanje čitalačke pismenosti i kulture, istraživanje iskustva i ideja književnosti, poticanje i vrednovanje vlastitoga stvaralaštva i stvaralaštva drugoga, te razumijevanje teksta u različitim kulturnim, međukulturnim i društvenim kontekstima.
Razred	Četvrti
Godišnji fond časova	180

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
– čita i razumije sadržaj različitih vrsta tekstova; – iskazuje dojam i mišljenje o pročitanoj djelu; – otkriva osjećanja iskazana u lirskoj pjesmi; – uoči i izdvoji osnovne elemente lirske pjesme (stih, stofa, rima i ritam); – uoči osnovni motiv i sporedne motive u lirskoj pjesmi; – uoči i izdvoji pjesničke slike u pjesmi; – uoči i izdvoji u tekstu stilska sredstva (poređenje, personifikaciju i epitet); – prepoznaje i navodi razlike između lirske pjesme, priče i dramskog teksta; – imenuje i razlikuje vrste književnih djela: narodnu šaljivu priču, narodnu i autorsku bajku, pripovjetku, roman za djecu i dramski tekst – locira tekst u vremenu i prostoru; – odredi temu i redosljed događaja u pročitanoj tekstu; – otkriva i tumači ideju/pouku književnoga djela; – razlikuje opisivanje, pripovijedanje (u prvom i trećem licu) i dijalog u književnom djelu; – uočava uzroke i posljedice u ponašanju likova u djelu; – poredi likove navodeći njihove osnovne osobine na osnovu dijaloga i postupaka; – podrži tvrdnje o djelu odgovarajućim citatima (dijelovima teksta); – zapaža i označi logičke cjeline u kompoziciji teksta; – usvaja novonaučene riječi i pojmove te tako poboljšava komunikaciju u usmenom i pisanom obliku; – reprodukuje sve važne elemente književnoga djela; – reprodukuje sadržaj prilagođavajući ga posebnim zahtjevima (mijenja kraj ili redosljed događaja, sažima tekst i sl.), – interpretira književni tekst iznoseći svoje lično viđenje uvažavajući i drugačije mišljenje; – poredi tekst sa situacijama iz svakodnevnog života; – vrši selekciju pojava, događaja i likova klasifikujući ih (dobro/loše, lijepo/ružno, veselo/tužno, skoro/davno. . .); – mijenja svoje stavove i ponašanje usvajajući pouku književnoga djela; – izvodi dramske tekstove; – koristi sve dostupne resurse za bolje razumijevanje djela; – koristi znanja stečena u drugim predmetima i drugim oblastima života i rada – poveže gramatičke pojmove obrađene u prethodnim razredima sa novim nastavnim sadržajima; – Razlikuje zavičajni i književni govor; – Razlikuje gramatičke kategorije promjenjivih riječi; – Klasifikuje promjenjive vrste riječi (imenice, zamjenice, pridjeve, brojeve i glagole) u opsegu koji je naznačen u programskim sadržajima; – Razlikuje rečenice dijelove; – Razlikuje vrstu riječi od službe riječi u rečenici; – poštuje i primjenjuje pravopisna pravila; – pravilno piše sva tri modela upravnog govora; – pravilno koristi interpunkcijske oznake u većini rečenica – prepoznaje razliku u pisanju prisvojnih pridjeva izvedenih od vlastitih imenica; – upotrebi osnovne oblike usmenog i pismenog izražavanja: prepričavanje, pričanje i opisivanje; – izvještava o događajima vodeći računa o preciznosti, tačnosti, objektivnosti i sažetosti; – identifikira pojave u prirodi i opisuje ih; – kreira opis pejzaža koristeći jezičko-stilska sredstva. – kreira svoju priču pomoću početka zadanog tekstem; – primjenjuje tematske riječi za svoje pričanje; – napiše čestitku, elektronsko pismo; – prilagodi jezički izraz komunikativnoj situaciji – formalnoj i neformalnoj; – poveže informacije iskazane u linearnom i nelinearnom tekstu i na osnovu njih izvodi zaključak;	KNJIŽEVNOST	ŠKOLSKA LEKTIRA Poezija Narodna lirska pjesma: <i>Djevojka je suncu govorila</i> Šukrija Pandžo: <i>Posljednje laste</i> Sergej Jesenjin: <i>Prvi snijeg</i> Džemaludin Latić: <i>Trešnja</i> Kasim Deraković: <i>Ljetna noć</i> Ismet Bekrić: <i>Na brdu iznad grada</i> Alija H. Dubočanin: <i>Zelen-bašča</i> Bisera Alikadić: <i>Smijeh</i> Federiko Garsija Lorka: <i>Luckasta pjesma</i> Muhidin Šarić: <i>Hrabrost</i> Suada Hodžić: <i>Od Kulina Bana</i> Dragan Lukić: <i>Drug drugu</i> Zećir Hasić: <i>Nikom ne kaži</i> Proza Narodna epska pjesma: <i>Muja liječile vile planinkinje</i> Narodna pripovjetka: <i>Šta god ko kome, sve sebi</i> Narodna priča: <i>Nasrudinovi posjetioci</i> Narodna bošnjačka bajka: <i>Pravda i krivda</i> Mehmed Beg Kapetanović: <i>Majmun i lisica</i> Grozdana Olujić: <i>Oldanini vrtovi</i> Hans Kristijan Andersen: <i>Heljda</i> Oskar Vajld: <i>Sretni princ</i> Alija Hasagić Dubočanin: <i>Šarko</i> Ešref Berbić: <i>Kako je otišlo ljeto</i> Enes Kahvić: <i>Oluja</i> Skender Kulenović: <i>Jasen</i> Dželaluddin Rumi Mevlana: <i>Voće života</i> Rizo Džafić: <i>Milina na Uni</i> Advan Hodžić: <i>Čudo od djeteta</i> Skender Kulenović: <i>Abec</i> Ethem Mulabdić: <i>Bajram</i> Ela Peroci: Majčin dar Branislav Nušić: <i>Prva ljubav</i> Antoan de Sent Egziperi: <i>Mali princ</i> (odlomak) Rene Gijo: <i>Bijela Griva</i> (odlomak) Drama Zećir Hasić: <i>Alija Đerzelez spašava carevu šcer</i> Gvido Tartalja: <i>Podijela uloga</i> Naučnopopularni i informativni tekstovi (izbor iz knjiga, enciklopedija i časopisa za djecu) Domaća lektira Ismet Bekrić: <i>Jesen u gradu</i> Rene Gijo: <i>Bijela Griva</i> Alija Dubočanin: <i>Tiha rijeka djetinjstva</i> Ahmet Hromadžić: <i>Patuljak iz zaboravljene zemlje</i>; Karlo Kolodi: <i>Pinokio</i> Dopunski izbor Pored navedenih djela, nastavnik i učenici slobodno biraju najmanje tri, a najviše još pet djela za obradu. Književno-teorijski pojmovi Lirika Narodna poezija; lirske i epske pjesme – osnovna obilježja; umjetnička lirska pjesma – osnovna obilježja; stilska sredstva: personifikacija, poređenje i epitet; osnovni motiv i sporedni motivi u lirskoj pjesmi; pjesnička slika izražena bojom i zvukom. Epika Zapažanje i oblikovanje teme i ideje u književnom djelu; fabula i kompozicija u književnom djelu; karakterizacija likova u književnom djelu; razlikovanje govora pripovjedača i govora likova; dijalog i monolog; priča i roman – razlike; roman za djecu – osnovna obeležja;

	JEZIK Gramatika i pravopis	Obnavljanje i utvrđivanje znanja usvojenih u prethodnim razredima. Uočavanje riječi koje u govoru i pisanju mijenjaju svoj osnovni oblik (promjenljive riječi) – bez definicija i zahtjeva za promjenom po padežima i vremenima. Uočavanje riječi koje zadržavaju svoj osnovni oblik u svim situacijama (nepromjenljive riječi) bez imenovanja vrsta tih riječi. Vrste riječi: Obnavljanje i utvrđivanje znanja o vrstama riječi usvojenih u prethodnim razredima: – imenice – vlastite, opće, zbirne, građivne, rod i broj imenica; – glagoli – glagolski oblici koji označavaju radnje koje su se izvršile u sadašnjem, prošlom i budućem vremenu, lice i broj glagola; – pridjevi – opisni i prisvojni, rod i broj pridjeva; – zamjenice – lične zamjenice; – brojevi – osnovni i redni Imenice: zbirne i građivne imenice; rod i broj imenica. Glagoli: osnovna značenja prezenta, perfekta i futura. Pridjevi: građivni; rod i broj pridjeva. Rečenica i rečenični članovi (subjekat, predikat, objekat, atribut, priloške odredbe). Pojam subjekta; različite vrste riječi (imenice i lične zamjenice) u funkciji subjekta; izostavljeni subjekat. Pojam predikata (glagolski predikat). Pojam objekta (imenice u funkciji objekta). Pojam atributa; pridjev uz imenicu u službi atributa u okviru grupe riječi koja ima službu subjekta ili objekta Priloške odredbe za mjesto, vrijeme i način. Pravopis Upravni govor (treći model) i neupravni govor. Upotreba velikog slova u pisanju: – Imena stanovnika država i naselja; – Nazivi ulica i trgova; – Imena iz umjetničkih djela – primjeri iz obrađenih dijela npr. Medvjed Miško, Uspavana Ljepotica, Ružno Pače... – Posebno nadenutih imena životinja; – Naziva ustanova, institucija, preduzeća i manifestacija; – Ustaljenih imena historijskih događaja i ličnosti (usklađenih sa predmetom Priroda i društvo). Pisanje prisvojnih pridjeva izvedenih od vlastitih imena (<i>-ov/-ev/-in, -ski/-ški/-čki/-čki</i>). Riječica li; skraćeni upitni oblik <i>je li (je l')</i> Ponavljanje, uvježbavanje i provjeravanje osposobljenosti učenika za primjenu obrađenih pravopisnih pravila.
	JEZIČKA KULTURA	Osnovni oblici usmenog i pismenog izražavanja Čestitka, elektronsko pismo Prepričavanje – Prepričavanje teksta sa promjenom gramatičkog lica; – prepričavanje s usmjerenjem na sažimanje teksta. Pričanje – Pričanje na osnovu datih tematskih riječi; – nastavljanje priče inspirisane datim početkom. Opisivanje – Opisivanje prirode – pejzaža; – opisivanje književnih likova. Izvjestavanje – Izvjestavanje o nekom događaju. Ortoepija Uočavanje naglašanih i nenaglašanih riječi: vježbe u izgovaranju akcenatskih cjelina. Izgovor svih suglasnika i glasovnih grupa u skladu sa književnojezičkom normom č, ć, dž, đ, h; je i ije; – ds – (ljudskih), – io, – ao itd. Vježbe za otklanjanje grešaka koje se javljaju u govoru i pisanju učenika. Ortoepske vježbe: Uvježbavanje pravilnog izgovora riječi, iskaza, rečenica, kratkih narodnih umotvorina (poslovica, brzalice, zagonetaka, pitalica, kraćih tekstova); slušanje zvučnih zapisa, kazivanje napamet lirskih i epskih tekstova; snimanje kazivanja i čitanja, analiza snimka i vrednovanje. Pravopisne vježbe: diktat; upravni govor (sva tri modela); navodnici; veliko slovo; zamjenica Vi iz poštovanja; spojeno i odvojeno pisanje riječi (rečca li, višočlani brojevi). Diktati: sa dopunjavanjem, izborni, slobodni, kontrolni diktat; autodiktat. Sintaksijske i stilske vježbe: sastavljanje i pisanje rečenica prema posmatranim predmetima, slici i zadanim riječima; sastavljanje i pisanje pitanja o tematskoj cjelini u tekstu, na slici, o filmu, pozorištu. Prepisivanje rečenica u cilju savladavanja pravopisnih pravila i usavršavanja tehnike pravilnog, urednog i čitkog pisanja latiničnim i ćiriličnim pismom. Vježbe za bogaćenje riječnika i traženje pogodnog izraza. Uvježbavanje tehnike izrade pismenog sastava: analiza teme, određivanje njenog težišta; posmatranje, uočavanje i izbor građe; raspoređivanje pojedinosti; elementi kompozicije.

Nabroja izražajne mogućnosti filma, pozorišta/kazališta (kadar, montaža, muzika, dijalog u filmu i pozorišnoj predstavi); uspoređuje književno djelo i film/pozorišne predstave; poznaje i nabroja mogućnosti interneta i savremene tehnologije; koristi internet u obrazovne svrhe i poznaje opasnosti koje se javljaju prilikom upotrebe.	MEDIJSKA KULTURA	Izražajna sredstva filmskog/pozorišnog djela: kadar, montaža, muzika, dijalog u filmu ili pozorišnoj predstavi. Film – književno djelo-pozorište – uočavanje sličnosti razlika. Internet – mogućnosti, upotreba i zloupotreba internet.
---	-------------------------	---

Ključni pojmovi sadržaja: književnost, jezik, jezička kultura, medijska kultura.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja Bosanskog jezika zasnovan je na ishodima, odnosno na procesu učenja i učeničkim postignućima. Ishodi predstavljaju opis integrisanih znanja, vještina, stavova i vrednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje kroz sve tri predmetne oblasti.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Planiranje nastave i učenja obuhvata kreiranje godišnjeg i operativnih planova, kao i razvijanje priprema za čas/dan/sedmicu. Godišnji plan sadrži broj časova po oblastima raspoređenih po mjesecima, a u skladu sa školskim kalendarom, planirani fondom časova po oblastima i godišnjim fondom časova.

Program nastave i učenja predmeta Bosanski jezik u četvrtom razredu osnovne škole čine četiri predmetne oblasti: Književnost, Jezik, Jezička kultura i Medijska kultura. Preporučeni broj časova po predmetnim oblastima je: Književnost – 80 časova, Jezik – 65 časova i Jezička kultura – 5 časova. Sve oblasti se prožimaju i nijedna se ne može izučavati izolovano i bez sadejstva sa drugim oblastima.

Prilikom kreiranja godišnjeg i operativnih planova neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole. Operativni plan sadrži rubriku sa operacionalizovanim ishodima, definisanim nastavnim jedinicama, rubriku za planiranu međupredmetnu povezanost i rubriku za evaluaciju kvaliteta isplaniranog, kao i druge elemente prema procjeni nastavnika. Priprema za čas podrazumijeva definisanje cilja časa, definisanje ishoda u odnosu na cilj časa, planiranje aktivnosti učenika i nastavnika u odnosu na cilj i definisanje ishoda, planirane načine provjere ostvarenosti ishoda, izbor nastavnih strategija, metoda i postupaka učenja i podučavanja.

Uz godišnji plan, formira se lista raspoređenih tekstova po mjesecima, kao i domaća lektira. Distribucija tekstova po mjesecima, kao i do sada, zasnovana je na grupisanju i povezivanju tekstova prema različitim kriterijumima – priroda i uloga književnog djela; vrste tekstova; svrha tekstova: za čitanje/razumijevanje/prepričavanje/tumačenje; brzina napredovanja učenika; godišnja doba; značajni datumi i praznici; posebnosti učeničkog kolektiva, škole i lokalne zajednice; predmetna i međupredmetna povezanost sadržaja i ishoda; međupredmetne kompetencije, itd. Dakle, korelativnost je omogućena kombinovanjem tekstova u srodne tematsko-motivske cjeline prema različitim kriterijumima.

Izbor lektire za četvrti razred je veoma bitan jer učenici treba da-lje da ulaze u svijet književnosti, da vole da čitaju i da u tome budu motivisani, što se za početak prvenstveno postiže uspjehom u čitanju (otuda u spisku lektire ima dosta kratkih tekstova i dijela, ali i dužih u odnosu na treći razred, a učeniku tematski i stilski vrlo bliskih, da bi se dalje njegovala i istrajnost u čitanju). Sa druge strane, na ovom uzrastu važno je da učenici još više upoznaju tekstove različitih žanrova, kao i djela različita po vremenu nastanka.

Novina programa za četvrti razred jeste dopunski izbor lektire koji omogućava učiteljima da po sopstvenom izboru biraju najmanje tri, a najviše pet djela koja će na časovima obrađivati. Izborni dio dopušta nastavniku veću kreativnost u dostizanju ishoda. Obimnija djela učenici mogu čitati u slobodno vrijeme, čime se podstiče razvijanje kontinuirane navike čitanja. Povećan broj djela u dopunskom izboru lektire ukazuje i na mogućnost obrade pojedinih sadržaja na časovima dodatne nastave. Inovativnost sadržaja za četvrti razred se ogleda u praćenju savremene tehnologije i puteva komunikacije te se u okviru Medijske culture nalaze sadržaji o internet gdje će se učenici upoznati sa mogućnostima internet, osposobiti se da samostalno dolaze do novih saznanja i proširuju znanja stečena u školi, upoznati se sa zloupotrebom kao i opasnostima koje nosi neoprezna upotreba. Učenici će se

osposobiti da samostalno pošalju mail, elektronsku poštu sa ili bez priloga, ali i da čestitaju važne datume i praznike.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Osnovni ciljevi, zadaci, složenost i svrha nastave po pojedinim nastavnim područjima trebaju biti zasnovani na usvajanju osnovnih pojmova iz gramatike, teorije i interpretacije književnosti, vježbi usmenog i pismenog izražavanja, stvaranja vlastitih tekstova (pismenih sastava), te ovladavanje osnovnim elementima i tehnikama iz filmske i scenskih umjetnosti, te medijske kulture.

Interpretacija teksta kao područje u osnovi je gramatike i nastave usmenog i pisanog izražavanja.

U samoj interpretaciji važno je da učenici umjetnička štiva dožive kao nešto što je snažno i lijepo i što djeluje na osjećanja, misli, maštu. Neka u razgovoru, raspravi, suprotstavljanjem mišljenja dolaze do zaključaka. U interpretaciji lirske pjesme novi su, u pojmovnomu smislu, ritam i rima. Raditi na stvaranju atmosfere u kojoj će učenici osjetiti zvučnost, slikovitost i ritam.

Čitanje i pisanje ostaju u prvom planu. Interpretacija teksta kao područje u osnovi je gramatike i nastave usmenog i pismenog izražavanja. To je nepresušan izvor riječi, pojmova i doživljaja. Čitanačka štiva su istovremeno vrijedna književna djela i osnov su za realizaciju svih programskih zahtjeva. Ti se tekstovi razlikuju s obzirom na tematiku, obim, prisustvo naracije i deskripcije, dominantan vrijednosni sistem, ali koliko mogu biti od pomoći u ostvarivanju ciljeva ostalih područja nastave maternjeg jezika.

U samoj interpretaciji teksta treba stalno imati na umu da prava umjetnost ostaje u sferi estetskih osjećanja i nije joj zadatak da direktno, nametljivo poučava, posebno ne da nameće stavove i poruke. Važno je da učenici umjetnička štiva dožive kao nešto što je snažno i lijepo i što djeluje na osjećanja, misli, maštu, da taj susret predstavlja doživljaj ugodnog literarnog iskustva.

Sadržaji nastave gramatike, kulture usmenog i pisanog izražavanja direktno su usmjereni na poboljšavanje nivoa opće pismenosti. Ističite značaj osmišljenog, pravilnog, jasnog govora. Na pojmovima raditi uvijek u kontekstu rečenice, teksta.

U četvrtom razredu učenici su misaono jači, iskustvom bogatiji. To znači da treba povećati očekivanja i jasno postaviti zahtjeve. Na početku godine važno je izvršiti evaluaciju postignuća u prethodnim razredima i upoznati učenike čemu težimo u pojedinim područjima: kakvom čitanju, pisanju, razumijevanju sadržaja, kakvom usmenom i pismenom izražavanju.

U stvaranju ukupne programske strukture uvažavani su važni elementi: broj nastavnih sati, kriteriji važni za izbor nastavnih sadržaja, međusobna povezanost i prožimanje sadržaja pojedinih područja nastave maternjeg jezika, programska struktura ovog nastavnog predmeta u prethodnim razredima i definisani ishodi učenja u pojedinim područjima, zahtjevi ostalih nastavnih predmeta i karakteristike receptivnih mogućnosti učenika četvrtog razreda.

Posebno mjesto u Programu ima domaća lektira. Važno je da dijete čita, razumije, izrazi pročitano na njemu svojstven način, da može objasniti zašto mu se nešto dopada ili ne dopada, da ilustrira. Dozvoliti djeci da čitaju i izdvajaju priče i pjesme koje im se posebno sviđaju. Kreativnijim, fleksibilnijim pristupima radu na ovim tekstovima uvoditi učenike u svijet literature i razvijati s a m o s t a l n o s t u druženju s knjigom.

Medijsku kulturu valja posmatrati u kontekstu ukupnih programskih zahtjeva i podcrtavati potrebu selektivnog pristupa ovim sadržajima.

Prijedlog Nastavnog programa uključuje jezičke, umjetničke, stvaralačke i medijske sadržaje zasnovane na međusobnom prožimanju (korelativnost i integrativnost) nastavnih područja i nastavnih disciplina

i predmeta (interdisciplinarnost i povezanost sa drugim nastavnim predmetima: historijom, likovnom kulturom, muzičkom kulturom i dr.).

Također, prijedlog programa temelji se na:

- izboru umjetničkih i znanstvenih sadržaja na principima primjerenosti, reprezentativnosti, egzemplarnosti, odgojnosti, tekstualne adekvatnosti itd.;
- rasporedu, odnosno organizaciji nastavnih sadržaja po principima kontinuiteta i vertikalno-spiralnog slijeda, kao i principima integracije.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje napredovanja i ocenjivanje postignuća učenika je formativno i sumativno i realizuje se u skladu sa *Pravilnikom o ocenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju*. Ocenjivanje bi trebalo da bude usmereno na dobijanje informacija o obrascima mišljenja

i uslovima pod kojim učenik može da primeni znanje stečeno tokom nastave jezičke kulture u svakodnevnoj formalnoj i neformalnoj komunikaciji.

Proces praćenja i vrednovanja jednog učenika treba započeti inicijalnom procenom nivoa postignuća učenika. Akcenat bi trebalo da bude na učenikovim sposobnostima – na onome što učenik može ili pokušava da učini. Tokom procesa nastave i učenja učitelj kontinuirano i na primeren način ukazuje učeniku na kvalitet njegovog postignuća tako što će povratna informacija biti dovoljno jasna i informativna, kako bi bila podsticajna za dalje napredovanje učenika. Svaka aktivnost je dobra prilika za procenu napredovanja i davanje povratne informacije, a učenike treba osposobljavati i ohrabrivati da procenjuju sopstveni napredak u ostvarivanju ishoda predmeta, kao i napredak drugih učenika.

3. МАЂАРСКИ ЈЕЗИК

A tantárgy neve	MAGYAR NYELV/МАЂАРСКИ ЈЕЗИК
Cél	A magyar nyelv tanításának célja, hogy a tanulók elsajátítsák a magyar irodalmi nyelv alapvető törvényszerűségeit és megfelelő módon tudják magukat kifejezni szóban és írásban, tudatosítva bennük az anyanyelv fontosságát a nemzeti identitás megőrzése szempontjából, képessé téve őket arra, hogy a magyar irodalmi és más műalkotások megismerésével ápolják a magyar nép hagyományait, kultúráját és a magyar világörökség kincseit.
Osztály	negyedik
Évi óraszám	180 óra

KIMENET A tanév végére a tanuló:	RÉSZTERÜLET/TÉMA	TARTALOM
– ismeri és felismeri a szöveg és a könyv részeit, szerkezeti egységeit; – elkülöníti a lényeges és kevésbé lényeges információkat; – felismeri a szöveg átvitt értelmét; – felismeri a szövegben a cselekménymozzanatok összefüggéseit és az eseménymozzanatok időrendjét; – meghatározza a szépirodalmi szövegek szereplőinek jellemét, rendszerét, egymáshoz való viszonyát; – képes a szereplők tettesteinek és magatartásformáinak értelmezésére az adott szövegre hivatkozva; – felismeri a szövegen belüli ok-okozati összefüggéseket, előzményeket és következményeket; – az irodalmi műben képes önállóan meglátni a problémákat; – véleményezi a szöveghez kapcsolódó illusztráció-válogatást; – különbséget tesz a leíró és elbeszélő közlésmód között, felismeri a párbeszédet; – megkülönbözteti a prózát és a verset; – felismeri a verssort, a versszakot és a rímet; – megérti a szépirodalmi szövegekben az alakzatok szerepét (hasonlat, megszemélyesítés); – az irodalmi műveket össze tudja hasonlítani műfajuk és témájuk alapján; – felfedezi az irodalmi művek és más művészeti alkotások kapcsolatát; – képes a különböző jelrendszerek segítségével megjelenített információk befogadására (pl. szöveg, táblázat, grafikon stb.); – értelmezi az egyszerűbb nem lineáris szövegeket, – ismeri az alapvető olvasási stratégiákat; – meghatározza a következő népi-kisepikai műfajokat: mondóka, közmondás, találós kérdés, szöveges népi gyermekjáték.	IRODALOM	ISKOLAI OLVASMÁNYOK Költészet: 1. Nemes Nagy Ágnes: Nyári rajz 2. Vörös István: Téli zaj 3. Lackfi János: Nyári pixelek 4. SzabóLőrinc: Hajnali rigók 5. Vörös István: Hajnali rugók 6. WeöresSándor: Galagonya 7. Fehér Ferenc: Bácskai tájkép 8. Brasnó István: Nem szeretnék lakni szürke házban 9. Kányádi Sándor: Hallgat az erdő 10. József Attila: Betlehemi királyok 11. Vörös István: Elek, Benő meg a lányrabló sárkány 12. Pilinszky János: A nap születése (részletek) 13. Juhász Ferenc: Nagymama 14. Nemes Nagy Ágnes: Bors néni beszélget a cipővel 15. Tóth Krisztina: Rozsomák Próza: 1. Örkény István: Nápolyi 2. Kosztolányi Dezső: Tükröpony 3. Janikovszky Éva: Dani meg a csuka 4. Kontra Ferenc: A halász meg a fiai (részlet) 5. Lázár Ervin: Megértik-e az állatok az emberi beszédet? 6. Áprily Lajos: Az őz 7. Lázár Ervin: Nagyapa meg a csillagok 8. Fekete István: A bizonyítvány 9. Gyurkovics Tibor: Az én barátom 10. Kányádi Sándor: A kis fiú hiányzik 11. Csukás István: Tapintat és egyéb lelki finomságok 12. Kosztolányi Dezső: Az állatok beszéde 13. Lackfi János: Málnafolt 14. Mészöly Miklós: A torony meséje 15. Janikovszky Éva: Már megint (részlet) Dramai szövegek: 1. Mátyás király meg az igazmondó juhász 2. Tasnádi Emese: Duplavé, a vizimánó (részlet) 3. Válogatás a gyermeklapok szövegeiből. Tudományos és ismeretterjesztő szövegek (válogatás a gyermekenciklopédiák és a gyermeklapok szövegeiből) – ismert írókról, költőkről, festőművészekről és tudósokról; – hazánk természeti szépségeiről és kulturális értékeiről; – érdekes tájakról, emberekről, hagyományokról; – illetan.

		HÁZI OLVASMÁNY: (a felsorolt művek közül legalább négy kerüljön feldolgozásra) 1. Berg Judit: Rumini 2. Lackfi János: Málnafágyi 3. Geronimo Stilton történetei (pl. Egy bajszmeresztő hétvége, Nosztregerusz titokzatos kézírata stb.) 4. Békés Pál: A Félőlény 5. Varró Dániel: Túl a Maszat-hegyen. Muhi András és a pacák birodalma 6. Lázár Ervin: Négyszögletű Kerek Erdő 7. J. K. Rowling: Harry Potter és a bölcsék köve 8. Fekete István: Vuk KIEGÉSZÍTŐ IRODALOM: (a felsorolt művek közül három kerülhet feldolgozásra) 1. Csoóri Sándor: Kicsi néném (részlet) 2. Nemes Nagy Ágnes: Minden kedden 3. Kukorelly Endre: Legszeb 4. Fecske Csaba: Ha Laurával beszélgetek 5. Janikovszky Éva: Örülj, hogy lány! (részlet) 6. Janikovszky Éva: Örülj, hogy fiú! (részlet) 7. Csáki szalmája (magyar monda) 8. A tulipánná változott királyfi (magyar népmese) 9. A rátóti csikótojás (magyar népmese) 10. Az állatok nyelvén tudó juhász (magyar népmese) 11. Zelk Zoltán: Rajzpaper Irodalomelméleti fogalmak: – vers; – rím; – refrén; – hasonlat, megszemélyesítés, hangutánzás; – metafora; – mese (népmese, műmese); – monda; – a cselekmény; helye és ideje; – a mű szereplője – külső és belső tulajdonságai és cselekedetei; – drámai szöveg a gyerekeknek; – elbeszélő és leíró rész, párbeszéd; – tréfás vers; – a humor, gúny, irónia; – tanmese; állatmese; – találós kérdés.
– A felkiáltó, felszólító és óhajtó mondatokat felismeri a szóbeli és írott szövegekben, megfelelő módon használja őket szóban és írásban. – Felismeri és megkülönbözteti az igeidőket és -módokat. – Az igeidőket és igemódokat funkciójuk szerint használja beszédben és írásban. – Az igeikötőket szerepük és írásmódjuk tekintetében megfigyeli, és helyesen, tudatosan alkalmazza őket. – A szavakat szerkezetük és jelentésük alapján osztályozza, jelentésük szerint használja a rokon értelmű, a többjelentésű, az azonos alakú és az ellentétes jelentésű szavakat. A szóalkotás különböző módjait felismeri és alkalmazza. – A főnév fajtáit csoportosítja, megnevezi. – A tulajdonnevek csoportjait egymástól megkülönbözteti. – A névutókat felismeri és használja. – A határozott és határozatlan számnevet, illetve a számnevek fajtáit felismeri és megfelelően használja. – A melléknév szerepét felismeri a nyelvhasználatban. – A névmásokat (személyes, mutató, kérdő) alkalmazza a beszédben, megérti a szövegben. – A helyesírási szabályokat alkalmazza különböző írástevékenységekben: különböző igeidők, ragos és kiejtéstől eltérő írásmódú igék esetében; felszólítást kifejező igealakok esetében; igeikötős igék esetében; tulajdonnevek, fokozott melléknevek és számnevek esetében; ragos névszók esetében; névutós szerkezetek esetében; betűvel írt számnevek, a keltezés többféle formájának esetében.	NYELV Nyelvtan és helyesírás	Szerepjátékok, párbeszéddek, szituációk dramatizálása, dramatizálás szöveg alapján. Szóbeli és írásbeli fogalmazás. Képek alapján történet elmondása. Olvasmány alapján történet elmondása és leírása. Saját élmény, tapasztalat, vélemény megfogalmazása szóban. Saját élmény megfogalmazása, leírása: elbeszélés írása. Üzenet írása, levél írása. Hibás szövegek javítása. Csoportmunka. Projektmunka. A szövegfeldolgozás folyamán a nyelvi megformáltság jelentéshordozó szerepének figyelembevétele. Alternatívák alkalmazása a tartalmak szóbeli és írásbeli megfogalmazásában. Játék az alternatívákkal. A vicc nyelvi mozgatórugói. Nyelvi jelenségek megfigyeltetése, tapasztalatcsere. A média nyelvének új, szokatlan elemei. Nyelvi játék. Szövegminták használata a nyelvtani egységek működésének megfigyeléséhez. A szövegértés és a megfelelő szóhasználat, nyelvtani forma használatának összefüggései. Vetélkedő, csoportmunka. Házi verseny.

– alkalmazza az alapvető szóbeli és írásbeli kifejezőmódot: tartalom elmondásakor, elbeszéléskor és leírásakor; – tud vázlatot írni, szükség esetén azt megváltoztatni és tartalmilag átszerkeszteni a szöveget; – alkalmazza az azonos és a rokon értelmű, valamint az ellentétes jelentésű szavakat; – felismeri a mindennapi szóhasználatban a szavak, közmondások, szólások jelentését; – a lineáris és nem lineáris szövegben megtalálja az információkat, és azok alapján következtetéseket von le; – ismeri az anyaggyűjtés módjait (megfigyelés, emlékezés, képzelet és olvasás); – elbeszélő fogalmazást vagy leírást tud készíteni; – képeslapot, üdvözlőlapot fogalmaz meg; – tud magánlevelet írni és megcímezni; – leírást készít tárgyról, növényről, állatról és személyről; – kifejezőmódját a kommunikációs helyzetnek (formális és nem formális) megfelelően választja meg; – helyesen tagolja a szöveget, makroszerkezeti egységekre tudja osztani.	NYELVI KULTÚRA	A szóbeli és az írásbeli kifejezés formái: a teljes szöveg vagy egy részlet tartalmának elbeszélése (megadott vázlat segítségével); a párbeszéd alkalmazása szóbeli közléskor és a fogalmazásban. Helyesírási gyakorlatok: tollbamondás; párbeszéd; a nagybetű és az írásjelek; a számnevek. Vázlat. A feladott témának megfelelően szóbeli vagy írásbeli szövegek alkotása: leírás, elbeszélés, párbeszéd. Az azonos jelentésű vagy rokonértelmű szavak (felismerése az irodalmi alkotások példáján) alkalmazása a gyakorlatokban; Közmondások és szólás(hasonlat)ok alkalmazása a mindennapi beszédben és írásban. Irodalmi és nem irodalmi szövegek (lineáris és nem lineáris) a szókincs gyarapításának szolgálatában. A tárgyak, személyek és jelenségek közötti viszony leírása; a természet, tárgy ismert személy vagy mesehős leírása. Szókincsfejlesztő gyakorlatok: szólánc alkotása; tárgykörös szógyűjtés. Nyelvi gyakorlatok: mondatok kiegészítése; mondatbővítés; keresztretjtény; asszociációk. Képeslap, üdvözlőlap. Levél és címzés. Megszólítás a levélben és a keltezés. Az anyaggyűjtés módjai. A leírás előkészítése. Leírás. Bevezetés, tárgyalás, befejezés. Beszédgyakorlatok: versmondás, kifejező olvasás, dramatizált szöveg előadása, elbeszélés vagy mese tartalmának elmondása, színpadi előadás stb. A cím és a bekezdés. Bevezetés, tárgyalás, befejezés. Két iskolai dolgozat – egy az első, egy pedig a második félévben.
---	-----------------------	--

Kulcsszavak: irodalom, nyelv, nyelvi kultúra.

Korreláció: zenekultúra, képzőművészeti kultúra, szerb, mint nem anyanyelv, természet és társadalom.

DIDAKTIKAI-MÓDSZERTANI UTASÍTÁS

A magyar nyelv tanításának és tanulásának tantervi alapját a ki-menet elemei, a tanulási folyamat, valamint a tanulói eredmények ké-pezik. A kimenet egységbe foglalja a tudás, a készségek, álláspontok és értékek leírását, amelyeket a tanuló gyarapít, fejleszt és elmélyít a három tantárgyi részterület révén.

I. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS TERVEZÉSE

A tanítás és a tanulás tervezése felöleli az éves és az operatív ter-vek elkészítését, valamint az órára/napra/hétre való előkészületeket. Az éves terv tartalmazza az óraszámot részterületenként havi felbontásban az iskolanaptárral és az évi óraszámával összhangban.

A *magyar nyelv* tanításának és tanulásának programstruktúrája az általános iskola negyedik osztályában a következő három részterületet foglalja magába: *irodalom*, *nyelv* és *nyelvi kultúra*. Az ajánlott óraszám részterületenként: irodalom – 80 óra, nyelv – 50 és nyelvi kultúra – 50 óra. A tanítási részterületek összefonódnak egymással, és azokat nem lehet egymástól izoláltan, egymástól elkülönítve tanítani.

Az éves tervvel összhangban havi lebontásban ki kell alakítani az iskolai és házi olvasmányok szövegeinek jegyzékét. Mint eddig is, a szövegeket bizonyos kritériumok szerint kell csoportosítani és ösz-szekapcsolni, mint például: az irodalmi mű jellege és szerepe, műfa-ja; a szöveg célja: olvasás/szövegértés/elmesélés/értelmezés, a tanuló előmenetelének üteme, évszakok, jelentős dátumok és ünnepek, a ta-nulói közösség, az iskola és a szülőhely különlegessége; a tartalmak és a kimenetek tantárgyon belüli és tantárgyközi kapcsolata; tantárgyközi kompetenciák stb. Vagyis a szövegek korrelációja teszi lehetővé azok rokon tematikai-motivációs egységekké való besorolását.

– A szövegrokonyságon alapuló funkcionális összekapcsolás lehet-séges példái (semmiképpenkülönbéle korok gyermekvilága: Janikovsz-ky Éva: Dani meg a csuka, Gyurkovics Tibor: Az én barátom,

– a gyerek és a család: Kányádi Sándor: A kisfiú hiányzik, Fekete István: A bizonyítvány, Kontra Ferenc: A halász és a fiai, Lázár Ervin: Nagyapa meg a csillagok, Janikovszky Éva: Örülj, hogy lány (részlet), Janikovszky Éva: Örülj, hogy fiú (részlet), Csoóri Sándor: Kicsi né-ném, Juhász Ferenc: Nagymama (részlet)

– gyermeki képzeletvilág: Pilinszky János: A nap születése, Bras-nyó István: Nem szeretnék lakni szürke házban, Lázár Ervin: Nagyapa meg a csillagok

– humor: Csáki szalmája (Magyar népmonda), Az állatok nyelvén tudó juhász (magyar népmese)

– évszakok: Nemes Nagy Ágnes: Nyári rajz, Fehér Ferenc: Bács-kai tájkép;

– természet: Szabó Lőrinc: Hajnali rigók, Kosztolányi Dezső: Ál-latok beszéde, Áprily Lajos: Az őz, Lázár Ervin: Megértik-e az állatok az emberi beszédet?

– mesevilág: A tulipánná változott királyfi (népmese), Az állatok nyelvén tudó juhász (magyar népmese), Az égig érő paszuly (népmese) stb.

– hazaszeretet, hagyományaink ápolása, kultúránk és nemzeti ön-azonosságunk megőrzése: Fehér Ferenc: Bácskai tájkép, József Attila: Betlehemi királyok.

Az előző felsorolás azt példázza, hogyan lehet egy-egy szöveget más szövegekkel bizonyos motívumok, elbeszélési hangnem stb. alap-ján/mentén összekapcsolni.

Az irodalomtanítás tantervi keretét az olvasmányok szövegei határozzák meg. A szöveganyag műnemek szerint van csoportosítva: *költészet*, *próza* és *drámai szöveg*. Ezeket egészítik ki a tudományos és ismeretterjesztő szövegek: az illedelmes viselkedésről, hazánk ter-mészeti szépségeiről és műemlékeiről és a világ legérdekesebb tájairól, népeiről és szokásairól.

Ugyanúgy, mint az előző osztályokban, a negyedik osztályban is vannak olyan szövegek, amelyeket több tanórán keresztül kerülnek fel-dolgozásra. Andersen: A rút kiskacsa című meséje teljes egészében így kerül feldolgozásra. Ezt az irodalmi szöveget részenként, a tanító/tanító-nő által megtervezett ütemben, néhány tanórán át olvassák és elem-zik a tanulók.

Az iskolai olvasmányok mellett, a házi olvasmányok listáját is megadtuk. A házi olvasmányok célja, hogy a tanulónál felkeltsük az olvasási vágyat, hogy kialakítsuk az olvasási szokásokat és ápoljuk a tanulók olvasási kedvét. A házi olvasmányok keretében, a tanulók a ki-tartó és folyamatos olvasást gyakorolják, valamint elsajátítják és megerősítik a domináns esztétikai és erkölcsi értékeket.

A negyedik osztály tantervének új eleme az olvasmányok kiegé-sztítő listája, amely a tanító számára lehetővé teszi, hogy saját belátása szerint erről a listáról, még három művet válasszon, amelyeket az órán feldolgoznak. Ez a választási lista arra motiválja a tanítót, hogy még kreatívabban viszonyuljon a kimenetek megvalósításához. A terjedel-mesebb műveket a tanulók szabadidejükben is olvashatják, ezzel is a

mindennapi olvasás szokása is kialakul. A kiegészítő lista szövegei alkalmazhatóak még a kiegészítő oktatásban is.

Az éves és az operatív terveket az iskolanaptárral és az iskolai étellel összhangban kell elkészíteni. Az operatív tervnek tartalmaznia kell az operacionizált kimeneteket, a definiált tanítási egységeket, a tantárgyközi kapcsolatokat (korrelációt), a megvalósítást, az értékelést, valamint (a tanító által lényegesnek tartott) egyéb elemeket. *Az óravázlatnak* tartalmaznia kell az óra célját, a kimeneteket, a tanulói és a tanári tevékenységet/aktivitást, a megvalósított kimenet ellenőrzési módját (a visszacsatolást), a kiválasztott tanítási stratégiákat, módszereket, valamint a tanulási és tanítási eljárásokat.

II. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS MEGVALÓSÍTÁSA

IRODALOM

Az irodalmi nevelés folyamán mesék, elbeszélések, versek, képvisek, képregények stb. feldolgozásával fejlesztjük, gazdagítjuk tanulóink személyiségét. Mindeközben pedig irodalmi fogalmakat sajátítanak el, természetesen nem definíciók megfogalmazásával, sokkal inkább a fogalmak megnevezésével és leíró megindoklásával (a szövegbefogadás és -értelmezés során).

A mesék elemzése során alkalmazható a globális és a részenkénti szövegfeldolgozás. Vizsgálható a mese címe, témája, tárgya; érzelmi, gondolati mondanivalója (üzenete); szerkezete, a mű által kitöltött idő, a szereplők rendszere, a jellemábrázolás módja, megformálásának sajátosságai; más irodalmi alkotásokkal és művészeti ágakkal való kapcsolata stb. Tanulmányozhatjuk a mesekezdő és -záró formulákat, a közlésmódokhoz tartozó stílusfordulatokat. Természetesen az adott szempontok közül minél többet alkalmazunk az elemzéskor, annál teljesebb képet kapunk a meséről. Mindeközben az extenzív (élményszerű) olvasásra helyezzük a hangsúlyt.

A mese fő elemei (az elindulás, a feladat vállalása, a próbák, a visszatérés, a jutalom, büntetés) megadják a szerkezet vázát. A szerkezeti váz elkészítése, a műfaji sajátosságok tudatosítása a szövegértés fejlesztését teszi lehetővé. A szerkezetben az eseményeket elmondó (elbeszélő) és a párbeszédes részek váltakozó egymásutánját figyeltetjük meg a tanulókkal. Az esetlegesen megjelenő monológ és a késleltetés (mint sajátos eszköz) is megfigyeltethető. Ugyanakkor lehetséges a mese átstrukturálása (új cselekményfordulatok vagy új szereplők beillesztése). Modernizálhatjuk a meséket, például mai foglalkozásokat, közlekedési eszközöket stb. illeszthetünk a szövegbe. A meseszereplőkről történő beszélgetést tartalmassá, funkcionálissá tehetjük, ha megvilágítjuk attribútumaikat (külső tulajdonságaikat), mint pl. a korukat, nemüket, helyzetüket, külsejüket, különleges külső vonásaikat stb. Megfigyeltetjük a meseszereplők funkcióit. Jellegzetes stilisztikai eljárásokat vehetünk szemügyre, mint pl. az antropomorfizációt és a hiperbolizmust, vagy tanulmányozhatjuk a mesealakok szociális struktúráját. A mese mimetizálása, dramatizálása, a bábjáték elmélyítheti/elősegítheti a szöveg megértését.

Mindemellett a mese nyelvi normák megerősítésére is szolgálhat. Vagyis a meseértelmezés során a nyelvi, stilisztikai módszert is szükséges alkalmazni, hogy például a mesealak leírása és beszédmódja közötti kapcsolatra fény derüljön. A költői képeket ki kell bontanunk, értelmeznünk kell. Magyarizzuk meg a hasonlatokat, metaforákat, megszemélyesítéseket stb. Az előadásmód, a művészi megformáltság, a stílus megfigyeltetése; az érdekes szófordulatok, szerkezetek vizsgálata; a kifejezően, választékosan megfogalmazott gondolatok, érzések lejegyzése, hasonlók keresése, összehasonlításuk értékes mozzanata lehet a szövegfeldolgozásnak. Ugyanakkor a tanuló számtalan kommunikációs kifejezőeszközt sajátíthat el a népmesékkel való találkozásokkor: népies-régijs kifejezéseket; népi szólásokat; állandó jelzőket; változatos mondatfajtaikat; népmesei sztereotípiákat; népmesei hasonlatokat; kifejező (beszédes) játékos neveket; udvariassági formulákat (megszólítások, köszönések), helyes kapcsolatteremtésre figyelmeztető mesei tanácsokat stb.

A tartalmi szintézis (a szövegfeldolgozás záró akkordjaként) a fő gondolatok összefoglalásával, illetve a szövegtartalom reprodukálásával valósulhat meg. (A szövegtömörítés és a szövegrészletezés párhuzamosságának érvényesülnie kell.) Az összefoglalás segítője lehet a

vázlat. Eközben a tanuló számára lényeges és lényegtelen szövegrészek megfigyelése, megkülönböztetése jelent a pedagógus és a tanuló számára kihívást. A grafikai szervezők hatékonysága – a vázlatkör, az eseménylvázlat, a helyszínvázlat – hatékonysága igen nagy az olvasásértés folyamatában.

A műközpontú elemzéstől elrugaszkodva az olvasásközpontú szövegelemzéshez a folyamatolvasás/szünetelt olvasás/szakaszos olvasás vezet el bennünket. A folyamatolvasás lépései, feladatai (előremondás vagy jóslás; problémamegoldás, megbeszélés, vita; kérdések feltevése; dramatizálás; mesefolytatás, mesebefejezés stb.) a kreatív olvasást hivatottak fejleszteni. Kiválaszthatunk egy meseszereplőt, és őt bemutathatjuk. Komikus helyzeteket teremthet a szándékos anakronizmus (múlt és jelen), a fikció (mese) és a valóság összekapcsolása. A mesét, a történetet leírhatjuk különféle nézőpontból: a reális mesét átalakíthatjuk tündérmesévé vagy fordítva (újabb meseelemek beillesztésével); a mese cselekményét szűkíthetjük, bővíthetjük adott szempontok szerint vagy kérdések segítségével. Lehetővé válik az epikus közlésmódok átalakítása: a narráció párbeszéddé, párbeszéd narrációvá formálása. Mindez a kreatív írás felé viheti el a szövegfeldolgozás menetét. A mese illusztrálása szintén kitűnő megoldás a megértésszempontok között. Drámapedagógiai eljárásokat alkalmazhatunk. Ugyanakkor a képzőművészeti alkotások vizualitása, a zeneművek érzelmgazdagsága segítheti az irodalmi alkotás élménnyé formálódását.

A versek értelmezését, a lírai jelentéstartalom befogadását, a személyes olvasatok létrehozását a produktív gyakorlatok alapozzák meg. A teljes szöveg megismerése előtt érdemes a verssel ún. kreatív-produktív gyakorlatokat végezni, mivel ez a szövegbefogadás előkészítésének sajátos módja. A létrejövő variánsok mindig izgalmasak, mert tapasztalttá teszik a (vers)gondolkodás alternatívát, s a potenciálisan jó megoldások sokféleségét. Eközben megfigyeltetjük egy-egy szó, kifejezés szövegalkotásban, szöveghatásban, jelentésképzésben játszott szerepét. Forma, funkció és tartalom mélyreható összefüggéseit tapasztaltatjuk meg.

A kreatív-produktív gyakorlatok a verseket összekevert vagy hiányos részekből megalkottatják, újraalkottatják. Más vizuális megjelenési formá(k)ba rendezhetjük a verset (például más versszaktagolás, sorhelyezés által). A verset képverssé alakíthatjuk, akár különféle tipográfia alkalmazása mellett. Hasonló gyakorlat lehet, ha megváltatjuk a mondatösszetevők szövegmondatokon belüli sorrendjét. Az is lehetséges, hogy egy adott versszöveg lexikai anyagában szavakat/szócsoportokat más szavakkal/szócsoportokkal cserélünk ki. Esetleg versszakok vagy szövegmondatláncok sorrendjét változtatjuk meg. Sőt, a címetek helyettesíthetjük más címekkel és/vagy a kezdő vagy befejező szövegösszetevőket helyettesítjük más szövegösszetevőkkel. (Természetesen tetszőlegesen kombinálhatjuk is a felsorolt feladatokat, lehetséges a versszöveg lexikai anyagán több jelösszetevőt érintő művelet elvégzése is.)

A versekben a líraiság, játékoság fokozottan van jelen. Ennek megfelelően a gyermekvers feldolgozásakor sok-sok játékot, érzékszervekre épülő feladatot tervezünk. A címértelmezés lényeges, mert a tanulóknak látniuk kell a sokkal mélyebb összefüggéseket, ok-okozati viszonyokat, elvontabban kell gondolkodniuk a vers címének megfigyeltetésekor. Ezt követően a vers módszeres vizsgálata során rá kell világítanunk, hogy a költő a nyelvi-stilisztikai jelenségeket milyen funkcióban használta fel mondanivalójának kifejezésére. Eközben valamennyi nyelvi-stilisztikai eszköz (hang, szó, kifejezés, mondat, szövegtani jelenség, kép stb.) jelenségét, stílusértékét számba vesszük. A versszak, a verssor, a rím fogalmát a tanulók könnyen megértik, formai tagolásuk folytán jól megtalálják a versben, de nem javasolt a versszakok szerinti feldolgozás, inkább a gondolati-érzelmi-képi egységet láttassuk meg. A költői kifejezőeszközök, a költői hatás alkotóelemei az egyszerűbben megfigyelhető hangutánzó, hangulatfestő szavakon át a hangulatteremtő alakzatokig (halmozás, fokozás, ismétlés) terjednek. Az érzékletesség és a hangulatosság kiemelt hordozói a megszemélyesítések, a hasonlatok, metaforák stb. Mindezen kifejezőeszközök felfedeztetése, megfigyeltetése a pedagógus feladata. Az ismétlés poétikai eszközként szintén nagy szerepe van a gyermekversekben. Jó esetben a versek formájának, valamint a kisebb szövegegységeknek az elemzése, értelmezése a szövegész üzenetéhez visz közelebb – sohasem

lehet öncélú. Miután részleteiben elemeztük a verset, körvonalazzuk a vers üzenetét, vagyis az elemzésnek az analízistől a szintézis felé kell haladnia.

A vers hangulatának, érzékletességének megragadására jó megoldás a vers ritmusának, zeneiségének felfedeztetése is. (A kezdeti versélmények jó, ha egyszerűen és élesen ritmizálható, tisztán összecsengő rímű versek olvasására alapulnak.) A vers rímeit megkerestetjük. Játékos gyakorlat lehet egy-egy rímszó elhagyása, kitalálása. Ezen túl beszéltesdük tanítványainkat a szöveg hallgatással bennük létrejövő képekről. A szöveg mellett, a margón színekkel jelöljük, milyen érzést vált ki bennük egy-egy szövegrész. A kialakuló színskála pedig vizuális nyelven a szöveg hatásáról, de már az értelmezésről is beszél/mesél. A sokszínű dramatikus eljárások során a tanuló aktív jelentésszövegként, jelentésteremtőként vesz részt. A vers ilyenfajta megközelítése lehetővé teszi a szöveg közös értelmezését, a költészet varázslatának megőrzésével. (A nagycsoportos improvizációs játékoktól haladunk a mind kisebb csoportos játékok felé, valamint a mimes, beszéd nélküli gyakorlatoktól a szöveges improvizáción át a kötött szövegű színjátékokig.)

A kortárs gyermekverseknek kitüntetett szerepük kell, hogy legyen a versek között. Nyelvi világuk, a bennük ábrázolt tárgyi világ, élethelyzetek, kapcsolati dinamika ismerős az olvasónak. Ezek a szövegek a játékelmélet és a gyermekfilozófia jegyében létrejött alkotások a játék és a humor élményével ajándékozzák meg a befogadót.

Az oktatás során a tanuló multimédiális szövegekkel is találkoznia kell, mint például a képverssel és a képregénnyel. Mindeközben más látásmód elsajátítása a célunk. Szemléltetéseknél több képvesset is bemutatathatunk a kép és a szöveg dinamikus együttélésének illusztrációjaként, mely a vizuális és a verbális dekódolásra ad alkalmat. A képregénynek mint műfajnak a tanórai munkába beemelése a különböző műfajú szövegek kreatív olvasásának fejlesztése szempontjából lényeges.

A képregény olvasási stratégiája és nyelvezete a tanuló számára lehetővé teszi a műfaj nem lineáris olvasását. Az általa kínált döntési lehetőségeinek köszönhetően olyan aktív befogadói tevékenységre van szükségünk, mint az internet használatánál. Ugyanakkor nyelvezete, a szövegbuborékok rövid, lényegre törő tartalma miatt hasonlít az SMS- és a chatnyelvre. A szövegértési feladatok megalkotásakor először kisebb egységeként, képkockaként teszünk fel kérdéseket, fogalmazunk meg feladatokat, majd pedig egyre nagyobb egységekre kérdezzük rá, sőt, a mögöttes tartalmakra, akár az ok-okozati viszonyokra is.

A képregényes feladatok igen változatosak lehetnek. Lehetséges a szövegbuborékok vertikális kimozdítása, ill. áthelyezése, új szereplők bevonása, egy-egy háttér előléptetése, a mai reklámszövegek felhasználása stb. A tanulókkal végezhetünk komparatív elemzést, vagyis megállapíthatjuk a regény és a képregény között tapasztalt különbséget. Feladatként adhatjuk egy-egy képregény folytatását, befejezését stb.

A multimédiális szövegek közül a táblázatok, a diagramok (kör-diagram, oszlopdiaagram), grafikon megfigyeltetése, elemzése, valamint a reklámok értelmezése is lényeges feladatunk. A multimédiális szövegek értelmezése során a több csatornán érkező üzenetekben minden résznek informatív, sőt érvelő funkciója van. A multimédiális olvasni tudás azt jelenti, hogy ugyanúgy értjük a szövegek írott és képi üzeneteit, képesek vagyunk kritikusan értelmezni őket.

A reklámok esetében meghatározhatjuk a hirdetés tételmondatát, a leglényegesebb gondolatot. A multimédiális szövegek, így a reklámok verbális részeit is érdemes verbalizálni. Megvizsgáljuk, hogy logikai vagy érzelmi érvek dominálnak-e egy-egy reklám esetén. Hogyan nyilvánul meg benne a meggyőzés és a befolyásolás, a hatáskeltés eszközei, esetleg a manipuláció formái. A tanuló számára motiváló lehet az egyes irodalmi művek feldolgozását egy-egy reklámszöveg elemzésével összekapcsolni.

Az ismeretterjesztő szövegek feldolgozásával megalapozhatjuk az önálló ismeretszerzést. Az ismeretközlő szövegek feldolgozása folyamán lényeges a címértelmezés, a szavak és kifejezések értelmezése, az adatkeresés, művet az adatokkal, a lényeges információk elválasztása a lényegtelenről, az algoritmusok kibontása a szövegből (pl. állatleírás során az állat külső, testi tulajdonságai, lakóhelye, életmódja, táplálkozása, szaporodása stb.), vázlatkészítés, szöveg és ábra kapcsolatának kiemelése stb. Az ismeretterjesztő szöveg esetében lényeg-

ges a szöveg és ábra kapcsolatának felismerése, vagy akár a táblázatos formában kapott adatok értelmezése, valamint a főszöveg lényegének kiemelése. Történhet ismerettartalmú szöveg összehasonlítása szépirodalmi leírással, a műfajnak, kifejezőmódnak, szerkezetnek megfelelően. Mindemellett szövegtranszformációk lehetségesek: a szöveg befejezése, folytatása, javítása stb. Az ismeretterjesztő szöveget át lehet alakítani szépirodalmi szöveggé. A tanulók figyelmét fel kell hívni az ismeretterjesztő szövegek sajátos stílusára (leíró jelleg, nominális stílus, pontosság, szakszerűség, tömörség, jó szerkesztettség).

Végül a szöveg tagolása, lényegkiemelés, tartalommondás, vázlat írása, az ok-okozati viszonyok felismerése, vagyis az önálló tanulás megalapozása.

Az online közeg digitális szövegeinek olvasási stratégiáit is el kell sajátíttatnunk tanulóinkkal. A mozaikszerűen elhelyezkedő tartalmak megértése, ahol egymást kiegészítve érkezik alfabetikus szöveg, hang, állókép és mozgókép, más olvasási módot kíván. Az információ felkutatása, dekódolása, értékelése, a kritikus gondolkodás, a lényeges és lényegtelen információk közötti különbségtétel, valamint az információk újrászervezése meghatározó jelentőségű.

A digitális szövegek olvasási stratégiái (a lapozgatás, átfutás, funkcionális olvasás, koncentrikus olvasás stb.) a nem lineáris olvasás fontos elemei. A hypertext olvasásnak gyakorlása, a navigáció alkalmazása szintén megkerülhetetlen.

Összességében lényeges feladatunk a szövegtípus-választék bővítése. Különböző szövegeket kell választanunk, hiszen a megértés folyamatához szükséges készség, hogy a tanuló azonosítani tudja mint szövegtípust. A szövegtípus mintája, sajátos szerkezete, nyelvezete és stílusa az olvasónak jelentést sugall. Ezért különböző tartalmú és rendeltetésű szövegeket olvassunk.

A nagy népszerűséget megért irodalmi művek szolgálhatnak összehasonlító elemzésül, az irodalom és a film közötti különbség vizsgálatahoz, melynek alapján a tanulók levonhatják a következtetést a két média jellegéről, és fejleszthetik a médiával kapcsolatos ismereteiket. A tanulóknak rá lehet mutatni más hasonló témájú filmekre is (gyermekkalandok vagy a fantáziavilágban megélt kalandok, a magányos gyermek felnövése stb.).

NYELVI NEVELÉS

A nyelvi nevelést és a nyelvtannal való foglalkozást olyan funkcionális lépések alkotják, amelyek a tanulók kíváncsiságát és önállóságát fejlesztik, valamint erősítik a nyelvhez való felfedező és alkotó hozzáállást. A tananyag megvalósítási módja szorosan kötődjön a különböző élethelyzetekhez, a mindennapi nyelvhasználathoz és a művészi alkotótevékenységhez, azaz a megfelelő szövegekhez és beszédhelyzetekhez. Ezért a nyelvi jelenségeket nem elszigetelt nyelvi elemekként vizsgáljuk, szöveggörnyezetükből kiszakítva, mivel célunk nem az értelem nélküli, fejből történő betanulás, hanem a felfedező és rendszerező elsajátítás.

Kapjon helyet a nyelvi ismeretek tanításában a *kísérletezés*, például figyeltesd meg, hogy hogyan függ össze a szórend megváltoztatása a tartalmi, hangsúlybeli változásokkal egy-egy mondatban. Vagy nézzük meg, hogy milyen hatása lehet annak, ha rokon értelmű szavakra cseréljük a szavakat egy-egy szövegben. A *felfedezés* az induktív módszer alkalmazásának alapeleme, jelenjen meg a tanítási órákon: a szófajok kategóriáinak csoportosításaként, a szóalkotás tanításánál a toldalékok szerepének rendszerezésekor, az igeekötők jelentésformáló szerepének hangsúlyozásakor stb.

Elengedhetetlen a nyelvi jelenségek megfigyelése mind a mindennapi nyelvhasználatban, mind a tananyaghoz kapcsolódó szövegértési gyakorlatok, illetve a nyelvtani témák feldolgozása folyamán. Olyan induktív szövegeket helyezünk a tanulók látóterébe, amelyekben a vizsgált nyelvi jelenség természetes módon jelenik meg. Mindezzel összhangban a szófajok tanításának megfelelő indukciós szövegre (a tanító által létrehozott szöveg, mese, szépirodalmi szöveg(rész), beszélgetés stb.) kell épülnie, levezetésük ebből történjen.

A nyelv normatív használata mellett annak kreatív használatát is támogatják a szövegértési és kommunikációs feladatok, tevékenysé-

gek. Példaként szolgálnak ehhez a vicc, a humor nyelvi eszközei vagy a költői képek.

Az oktatási program megvalósítása történjen a hozzáadott kettős-nyelvűség szemléletének szellemében. Azaz fontos elvárás a tanulók nyelvjárásban, illetve a szűk környezet nyelvváltozatában történő beszédének támogatása, azzal, hogy mellette a sztenderd nyelvváltozatot is sajátítsák el a pedagógus nyelvhasználatának mintája alapján. Mutasunk rá a nyelvváltozatok közötti azonosságra és különbségre, támogassuk a nyelvi sokszínűséget a szituációs játékok alkalmazásával.

A helyesírás tananyaga tovább gyakoroltatja a helyes interpunkciót, s az írásban nem jelölt hangváltozásokra hívja fel a figyelmet. Az igeidők kapcsán az igeidők és -módok helyes jelölését tűzi ki célul, különösen azoknál az eseteknél, ahol hangváltozás történik. A tulajdonnevek toldalékolásánál jelentkező írásmódokra kell figyelni. Ugyancsak fontos a földrajzi tulajdonnévből képzett -i képzős mellékevek, valamint a fokozott mellékevek helyesírása. Figyelni kell az igeikötő helyére és helyesírása, valamint a névutók helyes használatára. A tanulóknak tudniuk kell a betűrendbe szedés/sorolás szabályait, s használni a helyesírási segédleteket.

NYELVI KULTÚRA

A nyelvi kultúra alapvető feladata a tanuló nyelvi kifejezőeszközének tökéletesítése, azaz nyelvi készségének fejlesztése, szókincsének a gyarapítása. A *nyelvi kultúra* a szóbeli és írásbeli kifejezőkészséget foglalja magában. Szoros kapcsolatban áll az irodalom és nyelv részterületekkel, de önálló tanítási egységként is megvalósulhat. A jól elsajátított szóbeli és írásbeli kifejezőkészség teszi lehetővé azt, hogy a tanuló a többi tantárgy anyagát is el tudja sajátítani.

A szóbeli és írásbeli kifejezés közlésformái (tartalom elmondása/leírása, elbeszélés, leírás) a beszédművelésre, az írásbeli kifejezőkészségre, a szókincs, vagyis a kommunikatív kompetencia fejlesztésére irányulnak.

A harmadik osztályban külön figyelmet szenteltünk az elbeszélő fogalmazás tanítására, de az értelmes olvasással együtt nagy figyelmet fordítottunk a szóbeli kifejezőkészség permanens fejlesztésére is. A fejlesztés folyamatában nemcsak a nyelvi kultúra részterületeit használtuk ki, hanem a szövegelemzés, a nyelvtan és a helyesírás nyújtotta lehetőségeket is. A negyedik osztályban arra kell ösztönözni a tanulókat, hogy az olvasmányok tartalmát, élmény alapú elbeszélésüket és a leírásukat is tömörítéssel és bővítéssel is el tudják mondani, illetve le tudják írni.

Az általános iskola alsó osztályaiban a *szöveg tartalmának elmondása/leírása* a szóbeli és írásbeli kifejezőkészség formái közül a leggyakoribb, hiszen az irodalomórák szinte mindegyikén jelen van. Kizárólag olyan szövegek tartalmának az elmondását/leírását kérjük, amelyeket az órán már bemutattuk, értelmeztük, feldolgoztuk és elemeztük. A választás különféle szövegtípusokra, tartalmakra essen. Úgy kell irányítani a tanulókat, hogy kiszűrjék a szövegből a tényeket, megkülönböztessék a lényegest a lényegtelenről, a fontosat a kevésbé fontostól, valamint tartsák be az események időrendjét. A negyedik osztályban a nyelvi kultúra oktatása összetettebbé válik, és nehezebb követelményeket állít a tanulók elé. A fogalmazás tanítása összefügg a szövegelemzéssel, ezért a szövegfeldolgozó órákon nagy gondot kell fordítani az elbeszélések, mesék, mondák szerkezeti elemzésére (mondatkapcsolás, hármas tagolás). Ezen a fejlettségi fokon a tanuló képes hosszabb, de egyszerű, szépirodalmi és nem szépirodalmi szöveg tömöríteni vagy nem tömörített összefoglalására, elmondására. Egyszerű szóbeli vagy írásbeli szöveget tud alkotni valamely irodalmi mű keltette élményéről, illetve a mindennapi életből vagy a képzelet világából merített témákról. Adhatunk érdekes, célirányos feladatokat is. Például: írhatnak a tanulók úgy is fogalmazást valamely iskolai olvasmány alapján, hogy egy-egy szereplőt elhagynak a történetből vagy éppen újakat kitalálnak, és belemesélnék a történetbe. De meg is változtathatják a szereplők tulajdonságát.

A negyedik osztályban továbbra is az írás folyamatközpontú megközelítésére épülő fogalmazástani tanítást javasoljuk. A folyamatközpontú megközelítésre épülő fogalmazástani tanítás során, a szöveg az írás folyamatának különböző fázisaiban alakul ki. Ezek: a tervezés, a piszkozat megírása, az átdolgozás és a bemutatás. A tanító feladata, hogy

végigvezesse a diákokat ezeken a fázisokon, és ösztönözze a szöveg többszöri felülvizsgálatát, javítását és átdolgozását.

Az *elbeszélő fogalmazás* kreatív kifejezőmód, amelynek témáját a valóságból, illetve a képzeletvilágból meríthetjük, de lehet egy élmény, történet vagy fantasztikus történet (gyermeki képzeletvilág terméke) reprodukálása is. A fogalmazás tanításának előkészítésében a leggyakoribb feladattípus a képolvasás volt, valamint a történet eseményeit ábrázoló képek helyes sorrendbe állítása. A gyakorlatok segítették az ok-okozat, az előzmény-következmény, tehát az összefüggésekben való gondolkodás tanítását. A harmadik osztályban a tanulók már készítették elbeszélő fogalmazást az olvasmány tartalmáról, képsor, kép, átélt közös vagy egyéni élmény alapján (kirándulás, színházlátogatás, tárlatmegtekintés stb.). Az anyaggyűjtés módjai közül megismerkedtek a megfigyeléssel, az emlékezéssel, a képzelettel és az olvasással. Megtanulták a szöveget írásban tagolni (cím, bevezetés) és makroszerkezeti egységekre osztani (bevezetés, tárgyalás, befejezés). A szóbeli és írásbeli kifejezőkészség fejlesztését leggyakrabban az átélt élmények elmondásával kezdjük (közös vagy egyéni), majd a történetalkotással folytatjuk. Nagyon körültekintően kell megválasztani a témát, ügyelni kell az anyagrendezés módjára, a lényeges részek meghatározására, valamint a történet szerkezeti egységeinek körvonalazására. Tovább gyakoroltatjuk a párbeszéd rész beépítését a fogalmazásba. Az olvasmányokban megfigyeltetjük az idézett mondatok tagoló szerepét, és utalunk a mondatfonetikai eszközökre.

Arra kell ösztönözni a tanulókat, hogy bátran mondják el/írják le személyes élményeiket, közölkék állásfoglalásukat, írásuk legyen változatos, eredeti és ötletes, merjék kifejezni érzelmeiket.

A *leírás* tanítására külön figyelmet kell fordítani, hiszen eddig, a fogalmazás legbonyolultabb formája. Tudatosítjuk tanulóinkkal, hogy a leírás tárgyat, növényt, állatot vagy személyt mutat be, jellemző külső tulajdonságai alapján. A leírás készítésekor a következő problémákat kell kiküszöbölni: a szemléleti anyag hiánya, nincs a tanulóknak elegendő tapasztalatuk a bemutatandó tárgyról, állatról vagy növényről, illetve a meglevő ismereteik felszínesek. Éppen ezért, a leírásokhoz a fokozatosság elve mellett, lehetővé kell tenni a tanuló számára az anyaggyűjtés (megfigyelés, olvasmány, film, élmény, tapasztalat, képzelet) forrásaihoz való hozzáférést. Csak ilyen körülmények között válik lehetővé, hogy a tanuló észrevegye a lényeges ismertetőjegyeket, felfedezzen, összehasonlításokat végezzen. A fogalmazástani tanítás egyik legfontosabb teendője, a megfigyelésnek a sokoldalú megtanítása. A leíró fogalmazás készítésekor a következő két alapelvet tartjuk be: a közelitől érkezünk a távolhoz, vagy a távolitól haladunk a közelehez (semmiképpen sem megengedett a csapongás). Személyleírások a külső tulajdonságok mellett megjelenhet a belső tulajdonságok jellemzése is. A leírás tanításának előkészítésében külön figyelmet szentelünk a rokon értelmű szavak, mellékevek és hasonlatok alkalmazására.

A leírások spontán elsajátítására a legjobb példák az irodalmi alkotásokban találhatók meg. A leírás gyakran szorosan kapcsolódik egy-egy iskolai vagy házi olvasmány szövegéhez. Feldolgozáskor, olvasáskor és értelmezéskor (különösen az irodalmi művekben), a tanulók figyelmét folyamatosan fel kell hívni szöveg azon részeire, amelyek leírást tartalmaznak (tárgyak, személyek és jelenségek közötti kapcsolatok leírása; természet, szereplők leírása stb.). Olyan témákkal kell ösztönözni tanulóinkat, amelyek közel állnak hozzájuk, vagy amelyek nagy hatással voltak rájuk. Csak így kerülhetjük el a leírásokban jelentkező sztereotípiákat. A leírásra való felkészítést bizonyos esetekben ajánlatos ötvözni a beszélgetés módszerével, a grafikus ábrázolással vagy a megfigyeléssel. A leírás egyéb általános módszertani megközelítései megegyeznek vagy hasonlóak, mint az elbeszélésnél: tervezés (vázlatkészítés), motiválás, útmutatás, megvalósítás, értékelés és a hasonló tartalmak összehasonlítása.

A fogalmazástani tanítást tárgyközi feladatként célszerű felfogni. Az írásbeli kifejezőkészséget hatékonyan fejlesztjük, ha a tanulók szöveget írnak a tananyaggal kapcsolatosan. Például a természetismeret órán a háziállatokról tanulnak, vagy anyanyelvi órákon állatokról olvasnak történeteket, leíró szövegeket. Ehhez úgy kapcsolódik a szövegalkotás, hogy állatokat ábrázoló képek közül egyet választanak a tanulók, és leírást készítenek róla úgy, hogy a többiek a fogalmazás alapján ráismerjenek a képre.

A *levél* tanítását olyan szemelvényekkel vagy előre megírt levelekkel kezdjük, amelyekből a tanulók kideríthetik, hogy ki a levélíró, ki a címzett, milyen kapcsolat van a címzett és a levélíró között, milyen céllal, szándékkal íródott, milyen a hangneme (hivatalos, személyes, humoros, baráti, személytelen). Bemutatjuk nekik a hivatalos és a magánlevelet, valamint felhívjuk a figyelmüket a levél részeire (megszólítás, a levél témája, kifejtés, elbúcsúzás, dátum, aláírás).

A *képeslap* és az *üdvözlőlap* rövidebb, tömörebb forma, mint a levél. Megbeszéljük a tanulókkal, hogy milyen alkalomból írunk képeses- illetve üdvözlőlapot. Felhívjuk a figyelmüket arra, hogy ezekre a lapokra nem szokás nagyon személyes dolgot írni.

A képeslap, az üdvözlőlap és a levélírás tanítása rendeltetészerű (funkcionális) legyen. Megtanítjuk őket a levél és a képeslap címzésére, a levél tagolására, a megszólítás és a keltezés helyesírására. Célszerű ezt az anyagot a megfelelő helyesírási gyakorlatokhoz kapcsolni.

Már az előző osztályokban is gyakoroltattuk és tudatosítottuk a tanulókkal, hogy írásuknak a címről kell szólnia, a mondanivalót időrendben kell közölniük, a gondolatmenetnek legyen előremozgása (nincs helybejárás a kifejtésben), gondolat soruk minden lényeges elemet tartalmazzon és szövegük legyen összefüggő (koherens). A negyedik osztályban ezeket az ismereteket tovább bővítjük. Az írásbeli szövegalkotás tanításánál a tanulók ismerjék meg a fogalmazás lépéseit: a téma kiválasztását, a címadás lényegét, a fogalmazáshoz szükséges anyaggyűjtés fajtáit, folyamatait, a begyűjtött és piszkozatban leírt anyag elrendezésének módjait, a szövegkidolgozás menetét, a főlésséges részek elhagyását és az önellenőrzés szükségességét. A fogalmazás megírása előtt tisztázni kell a kommunikációs körülményeket: milyen céllal, kinek alkotják a szöveget.

Az irodalmi művek értelmezésekor arra törekszünk, hogy a tanuló képes legyen írásban vagy előszóban hasonló módon, az olvasmány mintájára, koherens szöveget létrehozni és írásában a megalkotott önálló szövegeket tagolni (bevezetés, tárgyalás, befejezés). Beszédében és írásában (levél) használni tudja az udvarias megszólítás formáit. Fontos, hogy közlését képes legyen egyéni módon kezdeni és befejezni.

A fogalmazás előkészítő szakaszában tanulóinkat arra kell ösztönözni, hogy ugyanazon témára írjanak többféle bevezetést, vagy a befejezetlen szöveghez alkossanak különféle befejezéseket. Korábbi ismereteiket felhasználva, javítsák ki egy adott szövegben a helytelenül felállított időrendi sorrendet. Minden esetben fel kell hívni a tanulók figyelmét arra, hogy a jó cím valamit előre közöl a szöveg tartalmából, utal a mondanivaló lényegére, esetleg a szereplőkre, a helyszíntre vagy az esemény idejére. Meg kell tanulniuk, hogy a tartalomnak és a címnek összhangban kell lenniük, azaz a fogalmazásnak a címről kell szólnia.

A tanulókat egyéni íráskészségüknek megfelelő feladatokkal kell motiválni. Külön figyelemmel kell kísérni az írási nehézséggel küzdő

tanulók munkáját. Teret kell adni a játékos feladatoknak is. A nyelvi játékokat a tanulók érdeklődésének megfelelően, illetve a tananyag kezei között választjuk meg. Lehetnek játékos párbeszéd (pl. az egyik meseszereplővel), levélírás (pl. az egyik mesehősnek), üdvözlőlap (pl. képzeletbeli barátunk, egy meseszereplő nevében), szituációs játékok, fűrtábrák, asszociációs játékok, ötsoros írása stb. Alkalmazhatunk különböző fejtörőket (rébuszt, keresztrejtvényt), találós kérdéseket, nyelvtörőket, kiszámolókat.

A fogalmazástani írás igen fontos feladata, hogy rászoktassuk a tanulókat az önellenőrzésre. A szövegjavítás kiterjed az írástechnikai, helyesírási, nyelvhelyességi, szórendi, stilisztikai hibákra egyaránt. Sőt, arra is meg kell tanítani őket, hogy a mondanivaló elrendezéséből elkövetett hibákat is észrevegyék és javítsák.

Az írásbeli munkákat rendszeresen kell ellenőrizni, javítani, javítani és értékelni. Az értékelés szempontjai: a mondatok összefüggése, a fogalmazás címe és a szöveg közötti összefüggés, a kommunikációs tényezők figyelemmel tartása (Ki a címzett? Mi a kommunikációs cél?), a fogalmazás eredetisége és ötletessége, folyamatos gondolatmenet, a gondolatmenetnek legyen előremozgása, a fogalmazás hármas tagolásának betartása, a nyelvi-stilisztikai eszközök helyes használata, helyesírás, küllalak.

A házi feladatok száma fogalmazásból a tanév folyamán legalább 8 legyen, melyeket a következő órán elemzünk és javítunk. Az első és a második félév folyamán is egy-egy iskolai dolgozatot íratunk (egy órán írják, két órán javítják). A fogalmazásokat célszerű tartalom, szerkezet, nyelvezet, helyesírás és küllalak szerint is értékelni.

III. A TANÍTÁSI ÉS TANULÁSI FOLYAMAT KÖVETÉSE ÉS ÉRTÉKELÉSE

A tanuló eredményeinek és tudásának értékelése és osztályozása *A tanulóknak az általános iskolai oktatásban és nevelésben való osztályozásáról szóló szabállyal* összhangban kell, hogy történjen. A tanuló előrehaladásának mértékét, valamint az értékelést a tanuló kezdeti tudásszintjéhez kell viszonyítani. A tanár a tanítási-tanulási folyamat során állandó jelleggel és egyértelműen visszajelez a tanulói tudás minőségére vonatkozóan. A visszajelezésnek útmutatóként kell szolgálnia a további munkához, de ugyanakkor motiválnia is kell vele a tanulót. Minden tanulói tevékenységet értékelni kell, de az értékelés és a visszajelezés mellett fontos feladat, hogy rászoktassuk a tanulókat az önellenőrzésre, a hibák felismerésére, azonnali javítására és az önértékelésre. A tanulók felkészítésével és bátorításával arra kell törekedni, hogy a tantárgy kimenetének megvalósításában felfedjék a saját fejlődésüket, de ugyanígy a többi tanuló fejlődését is.

4. РУМЫНСКИ ЈЕЗИК

Denumirea disciplinei	LIMBA ROMÂNĂ	
Scopul	Scopul învățării limbii române cu elemente ale culturii naționale este ca elevii să stăpânească legile de bază ale limbii române literare pentru o exprimare corectă orală și scrisă, cultivând conștiința despre importanța rolului limbilor în păstrarea identității naționale; să-și dezvolte capacitatea pentru interpretarea operelor literare și a altor opere de artă selectate din patrimoniul românesc și mondial, cu scopul de a cultiva tradiția și cultura poporului român și dezvoltă interculturalitatea.	
Clasa	a IV-a	
Fondul	180 de ore anual de ore	
Finalități <i>După finalizarea temei elevul este capabil să:</i>	DOMENIUL/TEMA	CONȚINUTURILE
– Citească și înțeleagă diferite tipuri de texte; – menționeze pe scurt impresia și atitudinea, respectând opinii diferite; – face diferența dintre tipurile literare: poezie, fabulă, nuvelă, roman pentru copii și textul dramatic; – să determine subiectul, ordinea evenimentelor, timpul și locul evenimentelor în textul citit; – denumească trăsături pozitive și negative ale caracterelor; – observe și distinge elementele de bază ale poeziei lirice (versul, versetul, rima și ritmul); – interpreteze ideile literare;	Literatura	BIBLIOGRAFIA DE BAZĂ – <i>S-au auzit a toamnă pădurile</i> -Gheorghe Tomozei – <i>Cântec</i> – George Coșbuc – <i>Nu e voie</i> – Tudor Arghezi – <i>Cine este cel mai puternic de pe pământ</i> – Alexandru Mitru – <i>Cântec pentru copiii lumii</i> – Marcel Bresslașu – <i>Căinele, cocoșul și vulpea</i> -Esop – <i>Mi-e destul să fiu prea bun</i> – Felicia Marina Munteanu – <i>Amintiri din copilărie</i> (fragment) – <i>Camaradul meu Coretti</i> – Edmondo de Amicis – <i>Zile e toamnă</i> – George Coșbuc – <i>De ce face el gimnastică</i> – Dušan Radović

– recunoască situațiile de încălcare/realizare a drepturilor copilului și a stereotipurilor în operele literare; – observe personificarea și înțelege rolul ei în opera literară; – distingă descrierea, povestitorul (în prima și a treia persoană) și dialogul în opera literară; – repovestească textul din diferite roluri/perspective; – observe tonul fundamental a textului literar (vesel, trist, plin de umor); – observe opunerea personajelor în textul dramatic; – citească textul respectând intonația propoziției/versului; – recite expresiv poezia și citească textul în proză; – să interpretează textele dramatice; – să adopte valori umane pozitive pe baza operelor literare citite; – să asocieze termenii gramaticali învățați în clasele anterioare cu conținutul didactic nou – să facă diferența dintre cuvintele care își schimbă forma (substantive, pronume, adjective, numere, verbe) și cele care nu își schimbă forma; – să determine părțile de bază ale propoziției; – să facă deosebire dintre părțile de vorbire și părțile de propoziție; – să respecte și aplice regulile de bază ortografice; – să înțeleagă stilul direct sau vorbirea directă; – să folosească formele de bază ale comunicării orale și scrise: povestirea, și descrierea; – folosește cuvintele cu aceeași formă, dar cu sens diferit, ca și cuvintele cu formă diferită dar cu același sens. – recunoaște sensul cuvintelor și frazologismelor folosite în comunicarea de zi cu zi; – scrie o carte poștală, felicitare, scrisoare privată; – adaptează expresiile lingvistice în comunicarea formală și informală – face legătura dintre informațiile prezentate în textul literar și nonliterar, trage concluzii. – structurează corect textul; – participă la propunerea conținutului și forma muncii;	– <i>Ciobănașul</i> – Thurzo Lajos – Doină haiducească poezie populară – <i>Moș Ion Roată și Unirea</i> – Ion Creangă – <i>În bucătărie</i> – Cornel Mata – Revedere– Mihai Eminescu – <i>Iarna</i> – Nicolae Labiș – <i>Deschide ușa, creștine</i> – George Coșbuc – Plugul, Sorcova – <i>Colindătorii</i> – George Coșbuc – <i>Portretul colegei de bancă</i> – Mircea Sântimbreanu – <i>Vizită</i> – Ion Luca Caragiale – <i>Certărețele</i> – Dragan Lukić – <i>Cei doi frați</i> – după Frații Grimm – Doina – Vasile Alecsandri – <i>Sfârșitul iernii</i> – Vasile Alecsandri – <i>Sticlele</i> – Mihai Sadoveanu – <i>Primăvara</i> – Mihai Sadoveanu – <i>Mama</i> – Teodor Șandru – <i>Mama</i>– Nicolae Labiș – <i>Oaspeții primăverii</i> – Vasile Alecsandri – <i>Stejarul din Borzești</i>– Eusebiu Camilar – <i>Acceleratul</i> – George Topârceanu – <i>La Paști</i> – George Coșbuc – <i>Legenda cucului</i> – <i>Soarele unde se culcă</i> – Miodrag Miloș – <i>Paparudele</i> – G. Dem. Teodorescu – <i>Eu presimt că vara vine</i> – Desanka Maksimović – <i>Premiul întâi</i> – Marin Preda – <i>La cireșe</i> – Ion Creangă – <i>Vară</i> – Otilia Cazimir TEXTE SUPLIMENTARE – <i>Planeta copiilor</i> – Slavco Almăjan – <i>Piticii au uitat să crească</i> – Slavco Almăjan – <i>În ajun de Anul Nou</i> – Fănuș Neagu – <i>Creion</i> – Tudor Arghezi – <i>Amintiri din copilărie</i> (fragment) – Ion Creangă – <i>Scrisoare</i> – Ana Blandiana – Poveste fără de sfârșit– Michael Ende – Poveste – Nichita Stănescu – Scrisoare – Ana Blandiana – Cioc! Cioc! Cioc! – Emil Gârleanu – Piatra pițigoiului – Tugor Arghezi – Povestea cu un copil și un peștișor argintiu – Ada Teodorescu – Cum s-a speriat micuța Mayrie – Lyman Frank Baum Texte științifice-populare și informative (Selecție din enciclopediile și revistele pentru copii) despre personalitățile importante din lingvistica, literatura și cultura română (Mihajlo Pupin, Traian Vuia), personalități importante din regiunea natală și altele. Noțiuni de teoria literaturii – poezia populară comică – poveste cu animale – caracteristicile poeziei populare epice – nuvela -romanul pentru copii – personificarea – descrierea personajelor și a naturii, – povestirea la persoana 1. și 3. – opera dramatică
Limba Gramatică și ortografie	MORFOLOGIE Familia de cuvinte SUBSTANTIVUL Felul substantivelor Numărul substantivelor Genul substantivelor Felul, numărul și genul substantivelor Cazurile și funcțiile substantivelor în propoziție Scriere corectă a substantivelor Simonimele PRONUMELE Pronumele personal Pronumele personal pronumele de politețe Scrierea și pronunțarea corectă a pronumelui personal ADJECTIVUL Împărțirea adjectivului Numărul și persoana verbului VERBELE Timpurile verbului – prezent, perfectul compus, viitorul. Imperativul.

		ARTICOLUL Articolul hotărât și nehotărât ADJECTIVUL Definiția adjectivului și împărțirea lui. Acordul adjectivului cu substantivul NUMERALUL Numeralul cardinal și ordinal CONJUNCȚIA Declinarea substantivelor, adjectivelor, numeralului după caz. SINTAXA PROPOZIȚIA SIMPLA Părțile principale de propoziție PROPOZIȚIA – părțile de propoziție Părțile principale de propoziție SUBIECTUL Acordul subiectului cu predicatul Părțile secundare de propoziție PREDICATUL Predicatul verbal și predicatul nominal Predicatul exprimat prin verbul „a fi” Predicatul exprimat prin verbul „a fi” și o parte de vorbire Transformarea vorbirii directe în vorbire indirectă ATRIBUTUL Părțile secundare de propoziție – COMPLEMENTUL ORTOGRAFIA Scrierea corectă a formelor prescurtate a pronumelui personal. Scrierea corectă a numerelor cu ajutorul literelor Scrierea abrevierilor. Scrierea corectă a vorbirii directe și indirecte Semnele de punctuație
	CULTURA EXPRIMĂRII	Formele de bază ale exprimării orale și scrise (povestirea, vorbirea, descrierea) sunt conținuturile de bază ale programului pentru îmbunătățirea și stimularea culturii de exprimare a elevilor. În clasa a patra elevii ar trebui să fie încurajați să povestească, să vorbească în limba română literară și să descrie într-un mod concis și cuprinzător, atât în formă orală cât și în formă scrisă. Forme de bază ale exprimării orale și scrise: povestirea textului în întregime și în părți (conform planului dat); vorbirea în formă de dialog (introducerea dialogului, a discursului administrativ în structura de a spune); descrierea relațiilor dintre obiecte, ființe și fenomene; descrierea naturii, a personajelor literare și a numelor cunoscute din mai multe domenii ale științei și artei etc. Predarea omonimelor – a <i>cuvintelor de aceeași formă dar cu semnificații diferite și a sinonimelor – cuvinte cu același sens dar cu forme diferite</i>, precum și a diferitelor expresii frazeologice. Cartea poștală, felicitare, scrisoare. Textele literare și neliterare în funcția promovării culturii exprimării. Exerciții de vorbire: recitare, lectură expresivă, prezentare scenică a textului dramatic / dramatizat etc. Exerciții de ortografie: dictatul; vorbirea directă și indirectă; ghilimelele; pronumele de politețe <i>dumneavoastră</i>; scrierea cu cratimă. Exerciții de limbă: completarea propozițiilor cu predicatul la timpul prezent, trecut și viitor; propozițiile dezvoltate; cuvinte încrucișate; asociații. Exerciții lexico-semantice: definirea sensului expresiilor frazeologice; compunerea cuvintelor bazate pe primele și ultimele litere date; completarea șirului cu cuvinte care au legătură cu cuvântul dat. Doouă lucrări scrise

Cuvinte-cheie: literatură, limbă, cultura exprimării.

Legătura cu alte discipline:

Istoria

Matematica

Cultura muzicală

Religia

Educația civică

INSTRUCȚIUNI DE REALIZARE AL PROGRAMULUI METODICO-DIDACTIC

Programul de predare și învățare a *Limbii române* se bazează pe finalități, adică pe procesul de învățare și realizările elevilor. Finalitățile reprezintă descrierea cunoștințelor, abilităților, atitudinilor și valorilor integrate pe care elevul le construiește, le extinde și le aprofundează în toate cele trei materii de specialitate.

I. PLANIFICAREA PREDĂRII ȘI ÎNVĂȚĂRII.

Planificarea predării și învățării presupune crearea de planuri operaționale anuale, precum și dezvoltarea pregătirilor pentru oră/zi/săptămână. Planul anual conține numărul de ore pe domenii împărțit pe luni, în conformitate cu calendarul școlar, fondul planificat de ore pe domenii și fondul anual de ore.

Programul de predare și învățare a materiei *Limba română* în clasa a patra a școlii elementare este format din trei materii de specialitate: *Literatură*, *Limbă* și *Cultura limbii*. Numărul recomandat de ore pentru materiile de specialitate este: *Literatură* – 80 de ore, *Limbă* – 50 de ore și *Cultura limbii* – 50 de ore. Toate domeniile se întrepătrund și niciuna nu poate fi studiată în mod izolat și fără cooperare cu alte domenii.

Împreună cu planul anual, se formează o listă de texte distribuite pe luni, precum și lectura școlară. Distribuția textelor pe luni, ca și până acum, se bazează pe gruparea și conectarea textelor după diferite criterii: natura și rolul operei literare, tipuri de text, scopul textului: citirea/înțelegerea/ repovestirea/interpretarea, rapiditatea avansării elevului, anotimpurile, date și sărbători importante, specificul colectivului de elevi, al comunității școlare și locale, interacțiunea materiilor și materiilor intercurriculare ale conținuturilor și finalităților, competențelor intercurriculare, etc. Corelativitatea este posibilă prin combinarea textelor în întreguri tematico-motivaționale înrudite după criterii diferite.

Posibile exemple de grupare funcțională și de conectivitate, prin relevanță, a unei părți din corpusul obligatoriu și suplimentar al lecturii școlare și lectură pentru acasă pot fi următoarele (în niciun caz și unicele):

- **Creșterea în diferite perioade și culturi:** (René Guillot: *Coamă albă*, Goran Petrović: *Diferențe*, Johana Spiri: *Hajdi*, Astrid Lindgren: *Pippi Ciorapi-Lungi*, Edmondo e Amicis: *Inima*; Alexandru Vlahtuță – *Prima lecție*);

- **copilul și familia** (Barbu Ștefanescu Delavrancea – *Bunicul*; Miroslav Antić: *Cântecul Cosmonautului*, Branko V. Radičević: *Cântece despre mamă*, cântec popular Jetrvica adamsko koleno, Johana Spiri: *Haidi*; Marin Sorescu – *Dor de tata*; Edmondo e Amicis: *Inima*);

- **umor** (*Un duel* – George Topârceanu; *Căsătoria vrabiei Dunării*, Branko Copić: *Luna și bunica Sa*, Povestea populară a animalelor: *Ursul, porcul și vulpea*, Dejan Aleksić: *Glorie*, o alegere din textele dramatice pentru copii);

- **descrierea ființelor și spațiilor în diferite condiții meteorologice:** George Topârceanu – *Primăvara*; Emilia Plugaru – *Încă-i toamnă*; Elena Farago: *Vine, vine iarăși iarna*; Octavian Goga: *Crăciunul copiilor*; Desanka Maksimović: *Opera paianjenului*, Lav Tolstoi: *Vrabia și rândunicile/Două înghețuri*;;

- **lumea basmului** (basm popular: *Cenușăreasa*, Hans Christian Andersen: *Rățușca cea urâtă* – *Citire în continuări*, Ion Creangă – *Ursul păcălit de vulpe*, Petre Ispirescu – *Greuceanu*;

- povești instructive (poveste populară: *Cele mai bune cititorii*, poveste populară: *Vânt și soare*; George Topârceanu: *Leul deghizat*; Lav Nikolaievich Tolstoi: *Vrabia și rândunicile/Două înghețuri*, Vesna Aleksić: *Inimă de detectiv*, Hans Christian Andersen: *Rățușca cea urâtă*);

- **patriotism, tradiție, identitate culturală și națională** (Ciprian Porumbescu – *Trei culori*; Emilia Plugaru – *Vine ziua de Florii*);

- **nașterea primei iubiri** (Grigore Vieru: *Puișorii*; George Coșbuc: *Mama*; Mihai Eminescu: *De-aș avea*; Mihai Eminescu: *Revedere*).

Exemplele date mai sus arată cum textele artistico-literare pot fi legate cu alte texte în moduri diferite, în funcție de motive diferite sau tonul de bază.

Cadrul programului de literatură alcătuiesc textele din lectură. Lectura este introdusă pe genuri literare – *poezie, proză și texte dramatice* și completată cu o selecție de texte științifice recunoscute și texte informative despre regulile de bună purtare, despre frumusețile naturale, bazate pe mari atracții culturale ale Serbiei și pe meleaguri interesante, popoare, obiceiuri de pe tot mapamondul. Selecția operelor se bazează pe principiul adaptării vârstei.

În clasa a patra, ca și în clasele anterioare, se citesc săptămânal la ore fragmente din opere. Se citește și se studiază versiunea mai lungă al basmului lui Andersen, *Rățușca cea urâtă*, basmul complet. Se planifică ca, la câte ore programate, conform unui plan care este conceput independent de învățător/învățătoare, cu o dinamică adecvată, elevii citesc și analizează acest text literar.

Pe lângă textele care urmează să fie analizate în clasă, la oră, se oferă și o listă de lectură pentru acasă. Scopul prelucrării unei opere în cadrul lecturii pentru acasă este formarea, dezvoltarea și cultivarea obiceiurilor, deprinderilor de citire a lecturii la elevi. În timpul lecturii pentru acasă, elevii cultivă perseverența în citirea lecturii și adoptă valori estetice și educaționale dominante ale textelor artistico-literare.

Noutatea programului de clasa a IV-a este alegerea suplimentară a lecturii, care permite învățătorilor să selecteze din lista de mai sus sau la alegerea lor, trei opere pentru a fi analizate în clasă, la oră. Partea opțională permite profesorului o mai mare creativitate în atingerea finalităților. Operele mai extinse pot fi citite de elevi în timpul liber, ceea ce încurajează, motivează dezvoltarea unui obicei de lectură continuă. Numărul sporit de opere în alegerea suplimentară a lecturii indică posibilitatea prelucrării unor conținuturi propuse la orele de predare suplimentară.

Atunci când creați planuri anuale și operaționale, este esențial să țineți cont de calendarul școlii și de activitățile care însoțesc viața școlii. Planul operațional conține o secțiune cu finalități operaționalizate, unități de instruire definite, o rubrică pentru conectivitatea intercurriculară planificată și o rubrică pentru evaluarea calității planului, precum și alte elemente evaluate de către profesor. Pregătirea pentru oră presupune definirea scopului lecției/orei, definirea finalităților în raport cu obiectivul lecției/orei, planificarea activităților elevilor și profesorii în raport cu obiectivul și finalitățile definite, modalități planificate de verificare a realizării finalităților, alegerea strategiilor, metodelor și procedurilor de predare a învățării și instruirii.

II. REALIZAREA PREDĂRII ȘI ÎNVĂȚĂRII

LITERATURA

În predarea literaturii, cel mai important este dezvoltarea capacității elevilor de a citi cu înțelegere textele literare, de a-i încuraja să citească, de a le stârni interesul și sentimentul pentru frumos, de a cultiva gustul și de a favoriza persistența în lectură și trăirea unei opere literare. Discuția cu elevii trebuie să contribuie la capacitatea elevilor de a descrie operele literare citite cu cuvintele lor, de a-și exprima opiniile despre aceste opere, de a înțelege cele mai variate caracteristici și acțiuni ale personajelor și de a face judecăți despre acțiunile și caracteristicile lor, precum și despre diferite evenimente din text. Citirea necesită timp, perseverență și angajament, iar îngrijirea acestor caracteristici este baza pentru învățarea ulterioară. Este deosebit de important că literatura dezvoltă empatie elevilor, făcându-i să se bucure de frumusețea operelor literare pe care le trăiesc emoțional. Predarea literaturii consolidează identitățile naționale și culturale ale elevilor prin învățarea despre literatura și cultura lor, precum și despre literatura și cultura altor popoare.

Lectura școlară conține opere literare în versuri, proză, texte dramatice pentru copii și este îmbogățită cu o selecție de texte populare. Partea obligatorie a lecturii școlare constă în principal din lucrări aparținând corpusului obligatoriu, dar și lucrări reprezentative pentru copii din literatura sărbă și universală. Textele sunt opere semnificative în versuri și proză din literatura pentru copii.

O listă obligatorie de lucrări a fost completată de o selecție suplimentară de texte. Alegerea operelor pentru lectura școlară este potrivită vârstei elevului.

Pe lângă opere literare, programul încurajează elevii să se familiarizeze cu scriitorii, artiștii și savanții români celebri, care au lăsat o amprentă semnificativă asupra culturii române; cu frumusețile naturale și obiectivele culturale ale Serbiei și României; cu zone interesante, poșoare, obiceiuri, cu reguli de bună purtare în familie și școală, printr-o selecție de texte științifice populare din cărți, enciclopedii și reviste.

În corpul suplimentar de lectură sunt incluse o serie de lucrări literare contemporane pentru copii, apropiate elevilor după tematică. Scopul a fost de a permite elevilor și învățătorilor să-și dezvolte imaginația și empatia prin analiza acestui fel de lucrări, îmbogățirea experienței de lectură a elevilor și modernizarea abordării lor didactice.

Textele din partea suplimentară a lecturii școlae pot servi profesorului în predarea gramaticii, precum și de cultură a exprimării. Învățătorii trebuie să recomande elevilor să citească operele care nu sunt realizate la ore în timpul liber.

În timpul analizei textelor literare, elevii își dezvoltă primele experiențe literar-estetice și își formează propriile păreri asupra operei pe care o ascultă sau pe care o citesc. Învățătorul încurajează elevii să își prezinte opiniile și să le explice cu exemple din text.

În interpretarea textelor trebuie să se țină cont de tipul de text: cântecul popular, fabula, nuvela, romanul pentru copii și textul dramatic; determinarea subiectului principal în opera literară, succesiunea evenimentelor, ora și locul evenimentelor din textul citit; să numească trăsăturile pozitive și negative ale personajelor; să observe detalii importante în descrierile ființelor și a naturii; să observe proveniența comicului în textul literar și să înțeleagă ideile principale ale unei opere literare.

Elevul trebuie să recunoască trăsăturile de bază ale poemului liric (vers, strofă, rimă și ritm), să noteze personificarea în opera literară și să înțeleagă rolul acesteia; distinge descrierea, povestirea și dialogul într-o operă literară; distinge povestirea la persoana I și cea la persoana a III-a; să identifice dacă textul literar este vesel, trist, comic și să înțeleagă caracteristicile personajelor din textul dramatic. Prin dezvoltarea noțiunilor literare nu înseamnă că elevii învață definiții, ci denumirea și explicarea descriptivă a unui termen și notarea rolului unui anumit termen într-un text literar. Noțiunile literare sunt observate mai întâi în text și apoi se explică funcția lor.

În timpul interpretării textelor lirice, epice și dramatice pentru copii, elevii sunt motivați de o serie întreagă de activități creative care reies din opere literare (recitarea expresivă a unei poezii lirice, citirea textului în proză în mod interpretativ, spectacolul scenic, jocul teatral, dialogurile dramatice, vizionarea spectacolelor de teatru pentru copii și filme pentru copii, înregistrarea și comentarea pasaje dramatizate).

Orele de literatură pot fi completate prin utilizarea conținutului digital. Învățătorilor și elevilor pot ajuta foarte mult înregistrările audio, unde actorii interpretează expresiv textele literare. De asemenea, ar trebui introduse diferite activități creative în cadrul predării care sistematizează conținutul procesat (jocuri de asociere, puzzle-uri creative, exerciții interactive, etc.).

Corelativitatea este posibilă printr-o combinație adecvată de acte obligatorii și opționale. Același text poate fi legat de alte texte în moduri diferite, în funcție de motive diferite sau tonul de bază al textului, ca parte a predării proiecționale, care se bazează mai degrabă pe rezultate decât pe conținut. Învățătorii stabilesc conexiuni între mai multe discipline, mai ales cu natura și societatea, desenul, educația muzicală, religia și educația civică.

LIMBA

Gramatica

În predarea limbii, elevii învață regulile gramaticale și ortografice ale limbii române, pe care le vor aplica în comunicarea scrisă și vorbită. Pentru adoptarea noului conținut este necesară o bună înțelegere a morfologiei: părțile de vorbire și categoriile lor gramaticale.

În contextul noului conținut, este necesar să arătăm prin exemple că unele cuvinte își schimbă forma și altele nu (asta înseamnă, în primul rând derivarea substantivelor, pronumelui și adjectivelor după caz, iar verbele după timp). Este important ca elevii să observe cuvintele care nu își schimbă forma (aici ne referim în primul rând la adverbe

care nu au comparație, prepoziții, conjuncții și cuvinte tipice, fără a cita denumirea lor).

Înainte de a introduce conținuturi noi din sintaxă, trebuie să ne reamintim despre propoziție, diferențierea lor după formă și sens. Clasa a patra introduce noțiunea legată de părțile de propoziție și termenul de funcția cuvintelor în ea. Subiectul este acceptat pe baza exemplelor cu subiecte și pronume personale. Distincția dintre părțile de vorbire (substantiv, pronume) și slujba (subiect) trebuie indicată în mod clar. Verbul ca parte de vorbire apare în slujba predicatului. Adoptarea predicatelor ar trebui să înceapă cu exemplele verbelor la timpul trecut și viitor, arătând diferența dintre formele simple la prezent și complexe la timpul trecut și viitor.

Părțile de vorbire

Substantivul. Substantivele comune și proprii. Genul. Numărul.

Articolul. Articolul hotărât și articolul nehotărât.

Cazurile substantivului și funcția sintactică.

Nominativ. Genitiv. Articolul posesiv-genitiv. Dativ. Acuzativ.

Prepoziția și rolul ei în exprimarea acuzativului. Prepozițiile simple și compuse. Vocativul.

Declinarea substantivelor comune cu articol hotărât și nehotărât și celor proprii.

Adjectivul ca determinant al substantivului.

Adjectivele variabile și invariabile. Acordul cu substantivul în gen, număr și caz.

Pronumele și numeralul ca substituiți ai substantivului.

Pronumele personal și categoriile lui gramaticale (persoană, gen, număr, caz)

Formele accentuate și neaccentuate ale pronumelui personal. Pronumele personal de politețe.

Numeralul cardinal și ordinal.

Verbul. Categoriile gramaticale ale verbului: timpul, persoana, numărul, modul.

Conjugarea. Modurile personale și modurile nepersonale ale verbului.

Timpurile modului indicativ: prezent, imperfect, perfect compus, viitor.

Verbele auxiliare: *a fi*, *a avea*, *a vrea* (*a voi*).

Părțile de vorbire neflexibile. Adverbul – de loc, timp, mod. Conjuncția și rolul ei în comunicare. Prepoziția. Interjecția. Tipuri de interjecții.

Sintaxa propoziției. Părțile propoziției. Propoziția simplă și dezvoltată. Transformarea propoziției simple în propoziție dezvoltată. Subiectul. Subiectul exprimat prin substantive și pronume. Subiectul multiplu. Predicatul. Predicatul verbal exprimat prin verbe la moduri personale. Atributul. Atributul adjectival și substantival. Complementul. Complementul direct și indirect.

Sintaxa frazei. Fraza – noțiuni generale. Propoziția principală. Propoziția secundară – noțiuni generale. Delimitarea propozițiilor dintr-o frază.

Noțiuni de ortografie. Despărțirea cuvintelor în silabe. Scrierea corectă a formelor neaccentuate ale pronumelui personal în cadrul paradigmei verbale a perfectului compus. Scrierea corectă a pronumelor negative. Folosirea corectă a ortogramelor: într-o, într-un, dintr-o, dintr-un. Folosirea corectă a adverbului de negație nu (*n-*). Semnele de punctuație (actualizare).

În clasele anterioare, s-a făcut o introducere a vorbirii directe. Este necesară asocierea modelelor de vorbire directă cu regulile ortografice și utilizarea ghilimelelor și a virgulei.

Predarea gramaticii ar trebui să fie legată de predarea literaturii, astfel încât textele literare din program să poată servi analizei gramaticale și să servească ca exemple de utilizare a părților de vorbire într-o propoziție, slujba lor și felul de propoziții. Exemplele ar trebui să fie ușor de analizat. De asemenea, profesorul poate personaliza textul astfel încât exemplele să fie tipice.

Ortografie

Regulile ortografice elevii le învață treptat, prin repetiție și exerciții din materia deja parcursă și prin învățarea conținuturilor noi, cu ajutorul diferitelor tipuri de exerciții legate de părțile de vorbire și de

părțile principale și secundare de propoziție, precum și cu ajutorul textelor mai scurte.

Scrierea substantivelor proprii (numele locuitorilor, țările, localitățile, numele străzilor și piețelor, denumirea instituțiilor, manifestărilor, scrierea denumirilor revistelor, evenimentelor istorice și a numelor istorice, etc. trebuie să fie legată cu conținuturile disciplinei Natură și Societate. Scrierea numelor persoanelor și a operelor artistice și scrierea numelor animalelor trebuie legată cu învățarea literaturii în baza exemplelor din operele parcurse.

Respectarea regulilor ortografice în scriere și de punctuație în citire. Scrierea cuvintelor cu doi *i* și să facă acordus subiectului cu predicatul. Scriere corectă după dictare, autodictare și compunere. Însușirea regulilor de pronunțare și de scriere corectă a verbului.

Subiectul și predicatul. Ortografie. Scrierea corectă a cuvintelor cu **m** înaintea lui **p** și **b**. Actualizarea scrierii corecte a diftongilor. Scrierea corectă a cuvintelor **într-o, într-un, dintr-o, dintr-un, printr-o, printr-un, s-au, i-au, l-a, s-a** etc. Folosirea corectă a semnelor de punctuație (punct, virgula, semnul întrebării, semnul exclamării, două puncte, liniuța de unire).

Sistematizarea cunoștințelor legate de ortografie cel mai bine se poate realiza prin corectarea greșelilor din compuneri, texte dictate etc.

CULTURA EXPRIMĂRII

Dezvoltarea și îmbunătățirea culturii exprimării elevilor este una dintre cele mai importante sarcini de predare a limbii române. Una dintre sarcinile principale ale predării culturii exprimării se referă la îmbunătățirea mijloacelor de exprimare a elevilor, iar scopul său final este pentru ca elevii să fie capabili să stabilească o comunicare calitativă și utilă. Cultura exprimării cuprinde exprimarea orală și scrisă. Activitățile de predare în acest domeniu sunt realizate în colaborare cu alte domenii ale disciplinei școlare limba română, precum și prin intermediul unităților metodice/de învățare individuale. În schimb, abordarea textelor literare și a învățarea gramaticii trebuie să includă și conținuturi din cultivarea culturii exprimării orale și scrise a elevilor.

Predarea va fi mai evidentă și mai eficientă dacă se analizează interpretările și citirile înregistrate. În realizarea conținutului didactic se pot utiliza tehnologii moderne de informare și comunicare (de exemplu, smart board, computer și video-bim etc.).

Fiecare exercițiu din Programă (exerciții de vorbire, ortografice, lexico-semantică, stilistice) este planificat și realizat în contextul educațional în care apare necesitatea de însușire funcțională și aplicare funcțională a anumitor legi și fenomenele lingvistice, în situații noi de comunicare, precum și necesitatea stabilirii, actualizării sau sistematizării cunoștințelor dobândite în timpul predării limbii și predării literaturii. Toate tipurile de exerciții, care au drept scop dezvoltarea gândirii lingvistice, sunt realizate pe text sau în timpul exercițiilor de vorbire.

Scopul exercițiilor de vorbire este îmbunătățirea exprimării culturii orale. Organizarea detaliată, structurile de conținuturi bine concepute și motivarea elevilor să discute va duce la corectitudine, ușurință, claritate, simplitate, acuratețe și fluentă în vorbirea orală a elevilor. Aceste exerciții trebuie să apropie vorbirea elevilor de pronunțarea corectă în limba română literară.

Formele de bază ale exprimării orale și scrise (povestirea, narațiunea, descrierea) sunt conținuturile de bază ale programului pentru îmbunătățirea și stimularea culturii lingvistice a elevilor. În clasa a patra elevii ar trebui să fie încurajați să povestească, să vorbească în limba română literară și să descrie într-un mod concis și cuprinzător, atât în formă orală cât și în formă scrisă.

Povestirea este unul dintre cele mai populare forme de exprimare orală și scrisă în clasele I-IV ale școlii primare. Pentru a nu deveni improvizat, fiecare povestire ar trebui să aibe scopul său și îndrumările sale. Trebuie să se știe în prealabil ce conținut elevul va povesti în circumstanțele de predare. Selecția ar trebui să acopere diferite tipuri de texte/ conținuturi. Este necesar ca elevii să fie îndrumați cum să aleagă faptele, cum să separe principalele acțiuni de cele secundare și de cele mai puțin importante și cum să urmeze fluxul cronologic de conținut. Apoi, trebuie să povestească numai conținuturile care îndeplinesc cerințele programei și care au fost anterior interpretate/ analizate, pre-

zentate, explicat elevilor. Deoarece în clasa a IV-a cultura exprimării complică și mărește cerințele în exprimarea elevilor, acestea ar trebui încurajați, printre altele, să povestească textele/ conținuturile în totalitate sau doar anumite părți, dar având în vedere că trebuie realizată povestirea textului literar după un plan simplu de idei. De asemenea, este necesar să se evalueze povestirea, adică elevii să fie direcționați către segmente mai mult sau mai puțin reușite ale acestei forme de exprimare.

Povestirea este unul dintre cele mai populare forme de exprimare orală și scrisă în clasele I-IV ale școlii primare. Pentru a nu deveni improvizat, fiecare povestire ar trebui să aibe scopul său și îndrumările sale. Trebuie să se știe în prealabil ce conținut elevul va povesti în circumstanțele de predare. Selecția ar trebui să acopere diferite tipuri de texte/ conținuturi. Este necesar ca elevii să fie îndrumați cum să aleagă faptele, cum să separe principalele acțiuni de cele secundare și de cele mai puțin importante și cum să urmeze fluxul cronologic de conținut. Apoi, trebuie să povestească numai conținuturile care îndeplinesc cerințele programei și care au fost anterior interpretate/ analizate, prezentate, explicat elevilor. Deoarece în clasa a IV-a cultura exprimării complică și mărește cerințele în exprimarea elevilor, acestea ar trebui încurajați, printre altele, să povestească textele/ conținuturile în totalitate sau doar anumite părți, dar având în vedere că trebuie realizată povestirea textului literar după un plan simplu de idei. De asemenea, este necesar să se evalueze povestirea, adică elevii să fie direcționați către segmente mai mult sau mai puțin reușite ale acestei forme de exprimare.

Vorbirea este o expresie creatoare, indiferent dacă este realitate sau fantezie; indiferent dacă este o reproducere a unei experiențe, a unui eveniment sau conținut imaginar (din lumea imaginației copiilor). Cel mai des se începe cu povestirea experienței după care urmează și-
rul de întâmplări. Povestirea prin imaginație necesită un efort intelectual special și dezvoltarea competenței lingvistice la un anumit nivel, care se va reflecta în alegerea materialului tematic și a detaliilor sale semnificative și în modul de conturare lingvistică a tuturor elementelor structurale ale poveștii. Elevii trebuie încurajați să-și exprime experiențele, atitudinile personale, să fie imaginative și originale, să se exprime emoțional și pitoresc. Trebuie avut în vedere respectarea principiilor metodologice de bază referitoare la organizarea acestei forme de exprimare a limbii elevilor: planificare, încurajare, îndrumare și evaluare. În clasa a patra, corelația cu conținutul din celelalte două domenii (limbă și literatură) este deosebit de semnificativă, motiv pentru care ar trebui să se acorde prioritate vorbirii într-o formă dialogică, adică introducerea dialogului, discursului administrativ în structura povestirii.

Descrierea este cea mai complexă formă de exprimare lingvistică la această vârstă. Cu toate acestea, într-o măsură mai mare sau mai mică, este reprezentată în comunicarea de zi cu zi și, prin urmare, este necesar să îi acordăm o atenție specială. Datorită numeroaselor restricții în munca cu elevii de această vârstă, cadrul didactic ar trebui să se apropie acestei forme de exprimare în mod responsabil respectând principiile de predare: elevul trebuie să învețe să observe cu atenție, să descopere, să compare și abia apoi să-și spună părerea sa exprimându-se fluent în limba română literară.

Deoarece descrierea este adesea strâns legată de citirea și interpretarea textului (în special a textului artistico-literar), studenții ar trebui să-și concentreze în mod constant atenția asupra acelor tipuri de locuri bogate în elemente descriptive (descrierea relațiilor dintre obiecte, ființe și fenomene; descrierea naturii; descrierea persoanelor cunoscute sau a personajelor operei literare etc.), deoarece acestea sunt, de asemenea, cele mai bune modele pentru adoptarea spontană a descrierilor ca abilitate de lungă durată în exprimare. Pentru ca elevii să se obișnuiască să evite stereotipele în descrierea lor, trebuie să fie încurajați să scrie despre ceea ce este apropiat lor sau despre ceea ce i-a afectat profund. Obiectivele și sarcinile elevilor trebuie să devină treptat tot mai complexe – de la descrieri simple a lucrurilor înconjurătoare până la analiza expresivă a experiențelor din realitate înconjurătoare unde să fie accentuată independența și individualitatea elevului. Uneori descrierea poate fi combinată cu vorbirea indirectă liberă, cu reprezentarea grafică sau cu metoda observație. Alte abordări metodologice generale ale acestei forme semnificative de exprimare lingvistică sunt aceleași

sau sunt similare cu cele ale povestirii și narației (de la planificare, până la realizarea activităților planificate, la evaluarea conexiunii obținute și funcționale cu conținutul aferent, cum ar fi exerciții orale și scrise pentru însușirea, îmbunătățirea și promovarea culturii exprimării elevilor).

Predarea omonimelor – a *cuvintelor de aceeași formă dar cu semnificații diferite și a sinonimelor* – cuvinte cu același sens dar cu forme diferite, precum și a diferitelor expresii frazeologice ar trebui să se bazeze pe numeroase exemple care sunt familiare elevilor, deoarece acestea le-ar ajuta să înțeleagă mai bine lexemele date și să utilizeze în comunicare zilnică, ceea ce ar contribui la îmbogățirea vocabularului și îmbunătățirea competenței lor de comunicare. Este extrem de semnificativ faptul că aceste lexeme și expresii frazeologice să nu fie învățate izolat, în afara contextului, ci trebuie să fie indicată elevilor funcția lor în utilizarea limbajului propriu-zis. Ar trebui, printre altele, să se discute cu elevii efectele speciale (stilistice) pe care le au expresiile frazeologice în anumit text. Acest material ar trebui legat de predarea literaturii, deoarece opera literară este bogată în expresii interesante, care construiesc atât gustul literar cât și cel lingvistic al studenților.

Studentii ar trebui să fie încurajați să scrie singuri o carte poștală, o felicitare sau o scrisoare, dar trebuie mai întâi să li se prezinte regulile specifice cu privire la această formă de comunicare scrisă. O atenție deosebită trebuie acordată adresării scrisorii și cărții poștale. Se recomandă legarea scrierii scrisorii cu elementele ortografice corespunzătoare.

Prin învățarea diferitelor tipuri de texte, prin proiectarea, organizarea și implementarea numeroaselor activități, ar trebui să fie îmbunătățită competențele de citire a textului. În special, ar trebui să fie îndrumați să se gândească asupra textelor, să le analizeze, să-și exprime clar opinia lor asupra unui anumit text și să tragă concluzii legând informațiile prezentate în text. Este de dorit ca elevii să fie încurajați în strategiile utilizate de cititor la întâlnirea sa cu textul, cum ar fi: găsirea informațiilor; interpretarea lor; reflecția asupra acestor informații și evaluare. Fără să fie ignorată vârsta și caracteristicile individuale ale elevilor, elevii trebuie învățați să aplice cunoștințe și abilități care să le permită să rezolve anumite situații în diferite contexte în care se desfășoară lectura textului.

Formulele de politețe, respectiv mijloacele de limbă specifice folosite la adresarea politicoasă reprezintă un segment important în predarea culturii exprimării. Este important ca la elevi să se dezvolte conștiința comunicării politicoase, adică a comportamentului comunicativ politicos, respectiv să se sublinieze importanța promovării discursului și a scrisului corect și politicos. Elevilor trebuie subliniat faptul că, în domeniul convențiilor de politețe formele cele mai tipice de adresare manierată orală și scrisă sunt: folosirea pronumelui de politețe *dumneavoastră*, cuvinte politicoase pentru comunicarea publică și oficială (*domnule, doamnă / domnișoară, Excelență, Sfinția Voastră...*) precum și acte de vorbire de tip expresiv (formule de politețe): scuze, mulțumiri, felicitări, cereri. Textele lingvo-metodice care conțin o formă de dialog în care poate fi exprimată politețea lingvistică pot servi la observarea formelor de adresare politicoasă. De asemenea, elevii trebuie să fie încurajați să-și exprime opiniile și propriile observații pe marginea comportamentului comunicativ (ne)politic.

O parte mare a lexicului limbii române îl constituie lexemele formate prin derivarea cuvintelor. Derivarea este un proces productiv care îmbogățește zilnic fondul nostru lexical. De aceea, în predarea culturii exprimării lexicologia, respectiv îmbogățirea vocabularului ar trebui să fie abordată, în primul rând, ca o modalitate de formarea de cuvinte noi, astfel încât elevii să înțeleagă semnificația ei practică. Elevii trebuie să-și formeze capacitatea de construire și deosebirea augmentativelor (cu peiorative) și diminutivelor (cu hipocoristice) prin faptul că abordarea temei nu se va rezuma doar la descriere, adică descrierea formală a acestei teme ar trebui să fie cât mai scurtă. Abordarea creativă și de cercetare poate influența pozitiv asupra motivației elevilor de a cunoaște această tematică. Este de dorit să se menționeze doar cele mai frecvente sufixe atât pentru prima formă derivațională cât și pentru cea de-a doua. Elevii trebuie încurajați să explice înțelesul derivatelor date și să li se arate rolul acestora în exprimarea lingvistică cotidiană (de exemplu, semnificația expresivă și nuanțarea stilistică a derivatelor,

cum ar fi *mămica, surioara, căsoaie* etc).

Exercițiile de ortografie le permit elevilor să acorde o atenție deosebită cerințelor de ortografie și rolului lor în text. Aplicarea sistematică a exercițiilor de ortografie adecvate permite ca cunoștințele ortografice teoretice cu timpul să devină parte componentă a abilității exprimării, precum și să se formeze deprinderea ca aceste cunoștințe de aplicare a regulilor ortografice dobândite să fie folosite practic și spontan. Exercițiile de ortografie sunt cel mai potrivit mod de a învăța regulile de ortografie, de a verifica și de a identifica greșelile și de a le înlătura. Cel mai bine este să se aplice și exerciții simple și exerciții complexe de ortografie, care sunt potrivite pentru însușirea unei singure reguli ortografice dintr-un domeniu al ortografiei, și mai multe reguli de ortografie, din mai multe domenii ortografice. Exercițiile de ortografie trebuie mai întâi pregătite. Cu această ocazie este necesar să se respecte principiul gradualității, sistematicității, unității teoriei și practicii. Cu prilejul însușirii principiilor ortografice, pot fi potrivite următoarele exerciții de ortografie: *dictare, scriere independentă, completarea textului*. Poate fi stimulativă și organizarea unui quiz la ora dedicată sistematizării materiei de ortografie (de ex. *recunoașteți domeniul ortografic, găsiți greșeala, sunt oare corect utilizate, de exemplu, litere mari* etc.), dar ar trebui, de asemenea, să se verifice dacă elevii sunt capabili să explice regulile ortografice învățate, dintr-un anumit text.

Scopul aplicării exercițiilor lexico-semantică este îmbogățirea vocabularului elevilor și evidențierea diferitelor posibilități de alegere a cuvintelor și frazelor, arătând utilizarea eficientă a acestora. Prin aplicarea exercițiilor lexico-semantic la elevi se formează obișnuința de a reflecta și căuta expresia lingvistică adecvată pentru ceea ce doresc să exprime (în funcție de situația de comunicare) iar aceste expresii duc la îmbogățirea vocabularului lor. Tipurile de aceste exerciții ar trebui să fie în concordanță cu interesele elevilor și conținuturile didactice. La dezvoltarea exprimării precise și încurajarea elevilor să se gândească la cuvintele și semnificațiile lor contribuie și exercițiile prin care se cere de la elevi să evite cuvinte inutile, cuvintele și expresiile redundante. Stimulative sunt și exercițiile legate de sensul figurat al cuvintelor, dar și exercițiile în care se cere găsirea *părților de propoziție omise*, care încurajează elevii să găsească cuvântul adecvat, dar și în conformitate cu contextul dat să extindă șirul de posibilități semantice și lexicale permise.

Prin aplicarea exercițiilor stilistice de la elevi se cere ca într-un mod diferit de cele obișnuite să lege cuvinte și fraze și să cerceteze potențialul lor semantic. Scopul lor nu este doar de a înlătura greșelile făcute, ci ca elevii să-și formeze deprinderi adecvate de vorbire și scriere corectă, respectiv de aplicare a procedurilor creative în limbă. Elevii în general dobândesc cunoștințe despre stil și posibilitățile expresive de limbă prin abordarea textelor literar-artistice și din această cauză este incontestabilă corelația cu predarea literaturii, dar acestea nu ar trebui să fie identificate cu analiza lingvistică-stilistică a textelor. Exercițiile stilistice trebuie să fie corelate direct cu predarea gramaticii. Poate fi creat un șablon situațional pentru dezvoltarea și îmbunătățirea abilităților lingvistico-stilistice ale elevilor, în conformitate cu vârsta lor și cu principiul sistematicității și condiționalității. O formă creativă de activitate privind dezvoltarea abilităților stilistice ale elevilor poate fi, de exemplu, bazată pe un text ca un stimulent pentru exprimarea artistică, datorită faptului că în diferitele texte literar-artistice se observă cu ușurință expresivitatea procedurilor stilistice care pot fi aplicate atunci când materialul lingvistic se folosește într-o situație comunicativă nouă.

III. MONITORIZAREA ȘI EVALUAREA PREDĂRII ȘI ÎNVĂȚĂRII

Monitorizarea și evaluarea rezultatelor progresului elevilor este în funcția realizării finalităților, și începe cu o evaluare inițială a nivelului la care se găsește elevul și în raport cu aceea ce se va evalua în viitorul lui progres și cu notele. Fiecare oră și fiecare activitate este un prilej bun pentru notarea formativă, respectiv înregistrarea progresului elevilor și îndrumarea spre activitățile viitoare.

Evaluarea formativă este o parte integrantă a abordării metodelor de predare moderne și subînțelege evaluarea cunoștințelor, abilităților, atitudinilor și comportamentelor, precum și dezvoltarea competențelor adecvate în timpul predării și învățării. Măsurarea formativă presupune

adunarea datelor cu privire la realizările elevilor și cu această ocazie cele mai frecvente tehnici care se aplică sunt: realizarea sarcinilor practice, observarea și înregistrarea activității elevilor în timpul orelor, comunicarea nemijlocită dintre elevi și profesori, registru pentru fiecare elev (harta progresării) etc. Rezultatele evaluării formative la sfârșitul ciclului didactic trebuie să fie prezentate și prin notă numerică.

Munca fiecărui cadru didactic este formată din planificare, realizare, monitorizare și evaluare. Este important ca profesorul/ învățătorul, pe lângă realizările elevilor, să monitorizeze și evalueze continuu propria activitate. Profesorul/ învățătorul va folosi în continuare în practica sa tot aceea ce s-a dovedit bun și eficient, iar aceea ce a fost considerat mai puțin eficient trebuie îmbunătățit.

5. РУСИНСКИ ЈЕЗИК

Назва предмета	РУСКИ ЈАЗИК
Циљ	Циљ настави руског јазика то же би шкољар хасновал основни техниќи читанја и писанја по руски, з наглашеньом на читаню у себе з розуменьем текста, як и же би ше порушало дальши розвой шицких јазичних компетенцийох пре цо успишнейше организоване и преширйоване власного знанја и виражованја искуства, розвивало самостойносц и критицки дух и пестовало традицију и культуру руског народа и интеркултуралносц.
Класа	шћварта
Рочни фонд годзинох	180 годзини

ВИХОДИ По законченеј класи шкољар	ОБЛАСЦ/ТЕМА	ЗМИСТИ
– повязуе граматични понятия обробени у предходних класох зоз новима наставними змистами; – розликуе слова хтори меняю форму (меновніќи, заменовніќи, прикметніќи, числовніќи, дієслова) и обачуе гевти хтори вше у истей форми; – одредзуе основни члени виреченја; – розликуе файту словох од служби словох у виреченю; – почитуе и применуе основни правописни правила; – правильно пише шицки модели директней бешеди; – чита з розуменьем розлични файти текстох; – обгрунтуе свойо упечатки и думане почитуюци иншаки становиска; – розликуе кнїжовни файти: народну и уметніцку писню, басну и приповедку о животиньох, приповедку и драмски текст; – одредзуе тему, рядошлїд збуванја, час и место збуванја у прчитаним тексту; – одредзуе позитивни и негативни прикмети подобох; – обачуе и видуюе основни елементи лирскеј пїснї (стих, строфа, рима и ритем) – толкуе идеї кнїжовного діла; – препознава ситуациї почитованја и неспочитованја дзецинских правох и стереотипи у кнїжовних ділох; – обачуе персонификацију и розуми єй улогу у кнїжовним ділу; – розликуе описоване, приповедане у 1. и 3. ліцу и диалог у кнїжовним ділу; – преприповедуе текст з розличних перспективох; – обачуе основни тон кнїжовного тексту (весели, жалосни, франтовлїви); – обачуе спротивеносц подобох у драмским тексту; – чита текст почитуюци интонацију виреченја/стих – виразно рецитуе писню и чита прозни текст; – виводзи драмски тексти; – усвоюе позитивни людски вредносци на основи прчитаних кнїжовних ділох; – хаснуе основни форми усного и писменого виражованја: преприповедоване, приповедане и описоване; – хаснуе слова истей форми, а розличного значенја, як и слова истого значенја, а розличней форми; – препознава значене словох и фразеологизмох хтори ше хаснуе у каждодньовой комуникациї; – напише розглядніцку, винчованку, приватне писмо; – прилагодзи јазични вираз комуникативней ситуациї-формалней и неформалней; – повяже информациї виражени у линеарним и нелинеарним тексту и на їх основи виводзи заключенја; – правильно структурира текст; – участвуе у предкладаню змистох и способох роботи;	ЈАЗИК граматика правопис	Граматика Меновніќи – збирни и материялни меновніќи; род и число меновніќох (понятие и препознаване). Прикметніќи – описни, присвоини, материялни; род и число прикметніќох. Заменовніќи – особни заменовніќи (понятие и препознаване) у функциї субекта. Дієслова – понятие и основни значенја презента, перфекта и футура; трансформација виреченја з переменку часу и числа. Числовніќи – основни и порядково (понятие и препознаване у виреченю, функция у виреченю). Замерковйоване словох хтори у бешеди и писаню меняю свою основну форму (без дефиницийох и намаганја же би ше переменлїви слова меняло по припадкох и часох). Замерковйоване словох хтори у бешеди и писаню не меняю свою основну форму (непременлїви слова, без дефинования). Просте виречене. Розликоване непреширеного и преширеного виреченја. Поняце множества словох у виреченю (словозлучене). Поняце дієсловного предиката и предикатова група словох; предикатова група словох и функция обекта и предикативих додаткох (за место, час и способ). Поняце субекта; субектова група словох и функция атрибута без менования. Шор словох и часоох виреченја и виреченю. Директна и индиректна бешеда. Вигваряне чалосцох. Наглашени и ненаглашени слова у виреченю. Логична наглашка на групи словох. Пременка контексту у зависносци од наглашования поединих словох або групох словох у виреченю. Правопис Директна бешеда. Велька буква: назви жительох державох и населеньох; назви улїцох; назви уметніцких ділох; мена животиньох; назви институцийох, подприємствох и установох, манифестацийох; назви историйних збуваньох и подобох;
	КНЃЖОВНОСЦ	ШКОЛСКА ЛЕКТИРА Поєзия М. Будински, Витор И. Г. Ковачевич, Косидба М. Горняк, Руска дзивка М. Ковач, Кандур М. Ковач, Хижочко стара Г. Костельник, Дом и цудзина В. Мудри, Децембер Г. Надь, Квитку дробеньки М. Павлович, Цо нїжнейше Д. Папгаргаї, Любов не зна гранїци З. Балог, Дайце длань Ф. Фехер, Бачвански пейзаж Д. Радович, Белави заяц Руска народна писня, Колїш ше колїско Руска народна писня, Писмо милому Проза М. Будински, Сон М. Канюх, Мищок и цомпля М. Ковач, Дїдов сон О. Костелник, Петро Геверни М. Павлович, Неочувана тайна Д. Папгаргаї, Седми рай Я. Рац, Як бачи Петро постал лесар

	А. Бучко, Розбита гвизда Ш. Чакан, Шпак и соловей Й. Чакан, Карас М. Демак, Гушля О. И. Маркуш, Маляр на валалє Ф. Потушяк, Злодій М. Твен, Том Сосєр (виривок) Руска народна приповедка, Медведз, швиня и лїшка Руска народна приповедка, Глухи з другима у розгварки Руска народна приповедка, Як мудра дзівка постала кралїца Сєрбска народна приповедка, Поприк Драмски тексти Д. Папгаргаї, Наталка, птица бабица (виривки) С. Макаї, Бавме ше на бини (вибор) Популарни и информативни тексти Вибор популярних и информативних текстох зоз часописа за дзеци Заградка ДОМАШНЯ ЛЕКТИРА Л. Керол, Алиса у жеми чудох М. Рамач, Сказка о гушлярови и гушлї Вибор зоз сучасней поезїї за дзеци на руским язiku Вибор зоз сучасней прози за дзеци на руским язiku Вибор зоз сучасней сєрбскей поезїї и прози за дзеци Вибор зоз шветовой поезїї и прози Дополнююци вибор Новша поезия и проза на руским язiku обявена у часопису Заградка Драмски слички обявени у часопису Заградка Преклади поезїї и прози зоз сєрбскей кнїжовносци за дзеци у часопису Заградка Преклади поезїї и прози зоз шветовой кнїжовносци за дзеци у часопису Заградка Кнїжовни понятия: – описова и родолюбива писня – поєтска слика – приповедка о животиных – приповеданє у 1. и 3. лїцу – персонификация (на уровню препознаваня) – опис природи и подобох – зраженє драмских подобох – хронологийни шор приповеданя – пейзаж
ЯЗИЧНА КУЛТУРА	Усне висловйованє Приповеданє о подїях и заєднїцких дожицях на основи датих тематичних словох – спрам датого и заєднїцкого плану у форми тезох. Приповеданє спрам самостойно вибраней теми. Предлужованє приповедки на основи датого початка. Висловйованє часу; дожице и описованє природи спрам ефекту чулох (шветлосц, звук, пах, дотик). Описованє зложенших предметох, простору у хторим ше школяр руша, поєдиносцях у природи и природних явеньох, животиных и особох – з наглашку на їх виразних прикметох. Описованє: – зложенших предметох з непоштрєдней околини (алати, спортски реквизити, апарати у обисцу); – простор у хторим ше школяр руша (обисце, школа, двор, улїца); – поєдиносци у природи и природни явенья (ровнїна, брег, озеро, буря, гирменє, запор и под.) – животиї (на основи власней представи и слики); – особи (лїкар, поштар, вожач, параст, тарговец и под.); Преприповедованє змисту текстох и другого – спрам задатого плану у виду тезох. Преприповедованє зоз иншаким законченїєм. Обачованє характеристичних местох спрам вибору школяра. Описне и жате приповеданє. Прєменка граматичней особи. Подношенє звита о окончєрним и неоконєнним задатку у школи и индзей. Вежба у правєню вивєдєних и зложєних словох; вежби у находзєню синонимох. Обачованє, препознаванє и мєнованє круга истодумнїкох по даякей припадносци, блїзкосци, прихильносци або розликох. Висловйованє и толкованє власного афирмативного, негативного и модалного становиска. Комунікация:Виразованє солидарносци, розумєня, помирлївосци, складаня, жаданя, намирин, очєкованя, резервованосци, процивєня, бунту, огорчєня. Виразованє емоцийох: любов, радосц, страх, ганьба.

		Писане висловлювань Преписування вірчєньох з цїлюм же би ше увежбали правописни рїшеня (вірчєня з потвердзованьом, негацію, доповнюваньом). Составяне вірчєньох спрам слики, спрам видзєного предмета чи заявєня, або задатих словох. Составяне вірчєньох спрам одредєних язичних и правописних заявєньох и правилох. Составяне питаньох на задати одвити на даяку ематську цалосць и писанє одвитох на питаня. Виводзєнє заклучєньох на основї пречитаного текста (функціонална писменосць). Диктати: з предходним спозорєньом на можлїви гришки, воборни, шлєбодни, контролїни. Приповєданє о заєднїцким дожиццю спрам заєднїчки направєного плану у форми питаньох або тезох. Приповєданє на самостойно вибрану тему. Описованє простору у котрим ше школяр руша, поєдиносцєх у природи и описованє окружуючого живого швєта. Преприповєданє з премєнку закончєня. Информованє о окончєним або неокончєним задатку у форми одвитох на питаня. Ребуси, крижальки. Вежбанє технїки виробку писменого составу-анализа теми и одредзованє чижиска, припатранє, замерковїованє и вибор теми за писанє, розпорядок поєдиносцєх, елемєнти композицій. Телеграм, розгляднїца, винчованка писмо, поповнюванє формуларох, анкетох и под. (функціонална писменосць). Два школски писмени задатки (єдна годзина за писанє и два за анализу и виправок).
--	--	---

Ключни поняца: кнїжовносць, язик и язична култура.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧНО-МЕТОДИЧНЕ ВИТВОРЇОВАНЄ ПРОГРАМИ

Наставну програму предмета Руски язик у штвертей класи основней школи творя три наставни обласци – Кнїжовносць, Язык и Язична култура. Заснована є на виходох, односно на процесу учєня и школярских посцїгнуцєх. Змисти вєцєй нє цїль сами по себе, але су у функції витворїованя виходох котри дефиновани як функціоналнє знанє школярох, так же указую цю школяр годзєн зробиц, вивєсц, окончиц дзекуючи знаньом, становиском и схопносцєм котри будовал и розвивал у цєку штвертей класи. Витворєносць виходох водзи гу розвиваню компетенцийох и то як специфичних предметних, так и общих.

Зоз уводзєньом виходох мєня ше и улога наставнїка котри достава вєкши простор и шлєбоду вибєрац и повязовац наставни змисти, методи, поступки и технїки, як и активносци школярох. Ориєнтация на виходи за цїль нє ма лєм витворїованє резултатох, але найважнєйши постава способ на котри ше учи, односно як ше будує и повязує знанє до смислових цалосцєх, як ше розвива мрєжа поняцєх и повязує знанє зоз практичним примєньованьом.

I. ПЛАНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЄНЯ

Планованє настави и учєня Руского язика облапя правєнє рочного и оперативних планох, як и писанє пририхтованьох за годзини. Рочни план ма у себе число годзинох по обласцєх розпорєдєних по мешацєх, у складзє зоз школским калєндаром, планованим фондом годзинох по обласцєх и рочним фондом годзинох. Препоручєнє число годзинох по предметних обласцєх Кнїжовносць – 80 годзини, Язык – 50 годзини и Язична култура – 50 годзини. Шицки обласци ше прєплєтаю и анї єдну нє мож виучовац изоловано од других обласцєх. При планованю треба водзиц рахунку о корєлаций з другима наставними предметами и функціонално повязовац тексти до зродних тематичних цалосцєх. Оперативни план треба же би мал рубрику зоз операционализированими виходами, дефинованими наставними єдинками, рубрику за мєдзипредметну повязаносць и рубрику за євалуацию квалитєта планованого, як и други елемєнти кєд су потребни наставнїкови. Пририхтованє за годзину подрозумьє дефинованє цїля годзини, дефинованє виходох у одношєню на цїль годзини, планованє активносцєх школярох и наставнїка, планованє способох прєвєрїованя витворєносци виходох, вибор наставних методох и поступкох учєня, як и наставних средствох хтори буду похасновани.

II. ВИТВОРЇОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЄНЯ

КНЇЖОВНОСЦ

Препоручєни змисти зоз обласци Кнїжовносць звладує ше у цєку цалого школского рока, зоз помоцу Читанки як основного наставного средства, але и з хаснованьом додатней лїтератури по вибору наставнїка (дзєцински часопис Заградка, кнїжки за дзєци по руски) так же учитель планує их реализацию у складзє зоз индивидуалними характеристиками школярох и вкупними можлївосцями колектива, руководзаци ше зоз виходами учєня.

Корєлативносць оможлївена з комбинованьом текстох до зродних тематичних цалосцєх спрам розличних критєриумох – природа и улога кнїжовного дїла, файти текстох, швидкосць напредованя школярох, рочни часци, значни дати и швєта, окремносць школярского колектива, школи и локалней заєднїци, предметна и мєдзипредметна повязаносць змистох и виходох и под.

Читанє

Читанє наглас и у себе служи як увєд до розгварки о текстє. Ту и унапрямєнє читанє з предходно задатим задатком, як цю то одкриванє характеристикох подобох, дїї, збуваньох, природних заявєньох и описох, замерковїованє язично-стилских сликох.

Читанє треба же би було ускладзєнє з природу и файту текстє, цю подрозумьє упутїованє школяра на варияций у ритму, моци и фарби гласа, як и на логични павзи. Унапрямєнє читанє у себе оможлївює швидше похопїованє змисту, глєданє одвитуючих податкох о подобї, спрам опису, чувствох и способу їх приказованя.

Робота на текстє

У програмским подручу Кнїжовносць бєшєда о увєдзєню школяра до розумєня кнїжовного дїла, цю у себе подрозумьє розумєнє и розликованє прозного, поєтского и драмского текстє, розумєнє конструкций текстє як увєда, заплєта и розплєта. Поєтски текст школярови прєзентуємє як мозаичну поєтични слику з котру першенствєно виражєни чувства, Нєпрєривно треба мац у оглядзє же ми школяра пририхтуємє за розумєнє прєнєшенєного значєня, як основу за будуцє розумєнє символох и метафорох, на хторих засновани кжди кнїжовни текст. Кжди уметнїцки текст то источашнє можлїва слика швєта, а на тим початним уровню увєдзєня школяра до розумєня швєта ми хаснуємє средства и способи котри доступни школяровому возросту. Єдєн з перших задаткох у тим

длугим процесу то розуміє самого текста і наводжене школяра же би виглядало значенє слів, фраз і виражень, як і же би задумав і міг з другима словами описати поетичну картину.

Читаючи книжковометніки тексти і бесідує о них школярє розвиваю свої критичне думанє понеже треба же би мали власне становище о прикметах і поступках подібних у тексті. Книжковосць треба же би розвивала при школярах емпатію, бо читаючи вони ще кладу на місце другого і пробую розуміти поступки і прикмети других людей.

Вибір лектури у шквартей класі барз важні бо школярє треба же би ухаждали до швета книжковосци, же би любели читати і у тим були мотивовані, цо мож посидити з успішним читаньом. За дальше усовиришанє техніки читаня мож вихасновац кратші тексти, дог длуґші тексти оможлівають пестованє витирвалосци у читаню. Ціль обробки ділох предвидзених у домашній лектури формованє, розвиванє і пестованє читачких звичкух, як і усвоиванє естетичних і виховних вредносцех. Наставнік, у зависносци од состава оддзєля, попри препоручених, вибєра і други книжовні діла з сучасної рускої поезії і прози наменєної дзєдом. Попри текстох з предвидзєної школьської і домашньої лектури ту і доповнюючі тексти хтори базовані на часопису за дзєци „Заградка”. Тот часопис і главне жридло науковопопуларних і информативних текстох. Вибір ділох засновані на принципу прилагодзєносци возросту і заінтересованосци поєдинцех.

Настава книжковосци пєстує національні і культурні ідєнтитєт школярох, през упознаванє рускої книжковосци і культури, ає і интеркультуралносць прєйґ упознаваня книжковосци і культури других народох. Прето школьска і домашня лектура облаґає найвєцей книжовні діла руских писатєлюх, ає і вибєрані діла з сербської книжковосци за дзєци, як і репрезєнтативні діла за дзєци з шветовей книжковосци.

Робота на тексті подрозуміє замєрковиванє і толкованє цєка події, главних подібних і основних поручєньох у книжовним ділу, важних поєдиносцех у опису природи през одкриванє упечаткох – визуальних, акустичних, кинєтичних, тактильних і других. Указованє на характеристичні часци текста, вирази і слова з хторима виволані поєдини упечатки. Обачованє становища і емоционального одношєня писатєля справ описаного звєня, обачованє і мєнованє змістових цєлосцех, як і прєнаходзєнє факторох хтори у рижних ситуаційох уплівають на поступки главних подібних (вонкашні і дружтєвєні околносци, нукашні мотиви-чєства, намири, жаданя, очєкованя). Обачованє і толкованє виразох, слєвох і диєлоґох з хторима указані поступки, зражєня, драматичні ситуації і їх причини, ришєня і пошлїдки. При обробку поезії то обачованє поєтичної картини і препознаванє чєства виражєного з поєсню.

Обробок поєтских, прозних і драмских текстох оможлівають мотивацію дзєдох на рижнородні творчі активносци вязані за діло – виразнє рецитованє, виводзєнє драмского текста, драматизация приповєдох, драмских бависки і под. Годзини книжковосци мож обогачити з слуханьом аудіо записох приповєдох хтори зняті за радио, або з патрєньом театральних представох наменєних дзєдом. На тот спосіб школярє упознавають природу розличних медийох і розвиваю свою медийну писменосць. Систематизация обробєних змістох будзє успішнєйша кєд ще обогачи з бависками асоциаций, креативними крижальками, интерактивними задатками і квизами.

Просєктна настава оможлівають хаснованє обовязних і виборних книжовних текстох през повязованє справ розличних мотивох, за успішну медзипредметну корєляцію, окреме з наставу природи і дружтєва, подєбову і музичну культуру, вирску наставу і гражданским вихованьом.

ЯЗИК

Грамадика і правопис

У настави язика школярє ще оспособую за правилну усну і писану комуникацію на стандартним руским язиком. Прето поґлєдованя у тєй програми не унапрямєні лєм на язичні правила і грамадичні норми, ає на їх функцію. Програма унапрямєна на

розвиванє виходох і школярских компетенційох за примєну грамадичних правилох у писанєй і бєшєднєй комуникації.

Скорєй усвоиваня нових змістох треба добре утвєрдиц знаня з морфології, окреме файти слєвох і їх грамадичні категорії. При обробку нових змістох потрібнє на прикладах указац же дєдні слова мєняю форму, а други не. Прємєнки подрозуміють мєняє мєновнікох, замєновнікох і прикметнікох по припадкох (бєз мєнованя) і прємєнку дієслєвох по часох. При непрємєнлївих слєвох важнє же би їх школярє прєнаходзєли і препознавали бєз наводзєня назвох.

Скорєй уводзєня нових змістох з синтаксиса треба повторити знаня о вирачєню і розликованю розличних файтох вирачєня по формі і значєню. У шквартей класі треба ясно роздвоїц понячє члєнох вирачєня од поняца функції слєвох у вирачєню. Треба ясно указац на розликованє файти слєвох (мєновніки, замєновніки) і служби у вирачєню (субєкт). Дієслєво як файта слєвох ще обрабля у функції предиката. Атрибут треба, бєз мєнованя, пояснити прєйґ прикладах кєд прикметнік з мєновніком, як група слєвох, у функції субєкта, або обєкта. На прикладах треба указац же додатки за час, мєсто і спосіб можу буц окремі слова, або групи слєвох.

Модєли директнєй бєшєди треба повязати з правописними правилами і хаснованьом наводнікох і запятї.

Плановані грамадичні і правописні правила ще не усвоіють і увєжбє изоловано, ає повязано з другима наставними областями, бєз огляду чи то буду похасновані приклади з дєдного книжовного діла, чи усвоєнє правило злєпшує школярську усмєну або писану комуникацію. Приклади треба же би були єдноставні за аналізу.

Правописні правила треба обрабля поступнє, з повториваньом і увєжбованьом скорєй научєного і усвоиваньом нових змістох. Вєжбац треба як на уровню слєвох так і на уровню вирачєньох. Систематизацию знаньох з правописа найлєпше посидити з вєжбаньом на тексті, з виправляньом гришкох, прєйґ диктатах і под. Вше треба язик обрабля як систем дзє кєждє слово достає своїм правє значєнє аж у вирачєню бо лєм так воно укажє шицки своїм функції.

ЯЗИЧНА КУЛЬТУРА

У подручу Язична культура важнє спознає же висловиванє, бєз огляду чи є уснє, чи писанє, то основа за кєждє квалитєтну і розвитку комуникацію. Наставну роботу у тєй області ще рєалізує вєдно з язиком і книжковосцю, ає і през окремі наставні єдинки.

У шквартей класі школярє треба же би преприповєдовали, приповєдали і описовали і на зжати і на обширни спосіб і то як усно, так і писмєно.

Преприповєдованє муши мац свої ціль і муши буц плански унапрямєнє. Школярох треба унапрямити же би вибєрали потрібні інформації, же би видвоєли важні од мєнєй важних і же би провєдєли хронологийні шор збуваньох. Тексти котрі ще преприповєдує прєд тим треба анализовац і потолковац. Преприповєдовац тексти і змісти мож у цєлосци і по часцох, вше справ плана приповєданя. Успішносць преприповєдованя треба вредновац же би школярє знали препознац успішні і мєнєй успішні сєґменті своїго і цудзого преприповєдованя.

Приповєданє прєдставля творчє виражєванє бєз огляду чи слово о приповєданю даякого рєального дожица, збуваня, або задуманого зміста. Приповєданє треба же би було динамичнє, з шлєбодним виношєньом особних дожицох, становищох, емоційох. Школярох треба оспособивовац і ошлєбодзовац же би у приповєданю були маштовиті і ориґинальні.

Треба водзити рахунок о основних методичних началах приповєданя: планованє, побудзованє, унапрямованє і вреднованє. У шквартей класі мож шлєбоднєйше хасновац диєлоґ і директну бєшєду у приповєданю.

Описованє глєда мєркує прєпатранє, обачованє, одкриванє, поровнованє, а аж вєц шлїдзи думковє заокружованє і язичнє оформиванє. При описованю школярох треба оспособити же

би просторно, часово и причиново локализовали то то цо описую, же би знали вибрац важне од меней важного, як и же би винесли власне становиско спрам того цо описую. Найлепши приклади за описоване треба пренаходзиц у кніжовноуметніцких ділох.

Же би школяре не описовали стереотипно треба их унапрямовац же би описовали то то цо им бліске. Описоване мож комбиновац зоз методу розгварки, з графичним представляньом або з методу припатраня.

Спомоцу кніжовних и некніжовних текстох школяром треба указац на розлични можлівосци хаснованя словох , виразох и ви-реченьох у рижних беседних ситуаційох, як и на пременку їх значеня у зависносци од комунікативней ситуації. Синоними, антоними и хомоними треба робиц на дзецом познатих прикладах, зоз чим им помогнеме же би хасновали дати лексеми у спонтаней ко-мунікації и з тим збогаца свой словнік и унапредза комунікатив-ни компетенції. Тоти лексеми не треба обрабляц изоловано, вонка з контексту, але потребно указац школяром на їх стварну язичну функцию.

Тото градиво добре повязовац з кніжовними текстами хтори зоз своїм лексичним богатством виградзую школярски кніжовни и язични смак.

Лексично-семантични вежби преширюю школярски активни

словнік и розумене обсягу значеня словох. Так ше стваря звикну-це гледаня одвитууючого язичного виразу и звекшує ше фонд таких виразох у школярским словніку.

Писмени задатки представляю синтезу школярских посцигну-цох у розвиваню язичней культури и указую на посцигнути ефекти настави руского языка. У штвартей класи ше робя два писмени за-датки, по єден у каждым полпроцю.

IV. ПРОВАДЗЕНЄ И ВРЕДНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Провадзене напредованя и оценьоване посцигнуцох шко-лярох треба же би було формативне и сумативне и реализує ше спрам Правилніка о оценьованю школярох у основним образова-ню и воспитаню. Провадзене и вредноване школяра почина зоз иницијалним преценьованьом уровня на хторим ше школяр наход-зи. Под час реализації настави и ученя наставнік порядно указує школярови на квалитет його посцигнуцох, так же би повратна информация була прилагоджена, достаточна ясна и мотивацийна. Школярох треба оспособиовац же би преценьовали власне напре-доване спрам витворйованя виходох предмета, як и напредоване других школярох.

6. СЛОВАЧКИ JEЗИК

Názov predmetu	SLOVENSKÝ JAZYK
Cieľ	Cieľom vyučovania slovenského jazyka je, aby žiaci zvládli základné zásady slovenského spisovného jazyka kvôli ústnemu a písomnému vyjadrovaniu, pestovali povedomie o význame úlohy jazyka v zachovávaní národnej identity; aby boli schopní analyzovať zvolené literárne a iné umelecké diela zo slovenského a svetového umeleckého dedičstva, pestovať tradície a kultúru slovenského národa a rozvíjať interkultúralnosť.
Ročník	Štvrtý
Ročný fond hodín	180

VÝKONY	OBLASŤ/TÉMA	OBSAHY
Po skončení ročníka žiak bude schopný:		
– čítať s porozumením rozličné druhy textov; – v krátkosti zdôvodňovať svoj dojem a postoj uctievať postoj iných; – rozlíšiť literárne druhy: žartovné ľudové piesne, bájku a zvieraciu rozprávku, poviedku, román pre deti a dramatický text; – Určiť tému, poradie udalostí, čas a miesto konania deja v prečítanom texte; – vymenovať kladné a záporné vlastnosti postáv; – všimnúť si a vyčleniť základné prvky lyrickej básne (verš, strofa, rým a rytmus); – tlmočiť odkaz literárneho diela; – poznať situácie, v ktorých sa porušujú/uplatňujú základné detské práva a stereotypy v literárnych dielach; – všimnúť si personifikáciu, rozumieť jej úlohu v literárnom diele; – rozlíšiť opis a rozprávanie (v 1. a 3. osobe) a dialóg v literárnom diele; – prerozprávať text z rôznych zorných uhlov/perspektív; – všimnúť si základný tón literárneho textu (veselý, smutný, žartovný); – všimnúť si konfrontáciu osôb v dramatickom texte; – čítať text uctievať prízvuk vety/verša; – výrazne predniesť báseň a čítať prózny text; – predviesť dramatické texty; – osvojiť si pozitívne ľudské hodnoty na základe prečítaného literárneho diela; – uplatňovať spracované v minulých ročníkoch gramatické pojmy na nových vyučovacích obsahoch; – rozlíšiť ohybné slovné druhy (podstatné mená, prídavné mená, zámená, číslovky, slovesá) a všimnúť si tie, ktorých sa tvar nemení; – určiť základné vetné členy; – rozlíšiť, kedy má určitý slovný druh odlišné úlohy vetných členov; – uctievať a uplatňovať pravidlá pravopisu; – správne písať rôzne formy priamej reči; – uplatňovať základné tvary ústneho a písomného vyjadrovania: prerozprávanie, rozprávanie a opísanie; – použiť rovnako znejúce slová a slová s rovnakým významom; – rozlíšiť slovný význam a frazeologizmy, ktoré sa používajú v každodennej komunikácii; – napísať pohľadnicu, gratuláciu a súkromný list; – prispôsobiť jazykový štýl komunikačnej situácii – formálnej a neformálnej;	LITERATÚRA	ŠKOLSKÁ LEKTÚRA Poézia: – Slovenské ľudové piesne (žartovné) a balady – Zoroslav Spevák Jesenský: <i>Na svete je veľa slov / Vynález</i> – Tomáš Čelovský: <i>Všetci vy to vlastne máte ľahké</i>/Daniel Hevier: <i>Maja mama vidí nebo</i> – Dorbica Erič: <i>Lúka</i> – Ján Čarek: <i>Raj domova</i>/Avan Ambruš: <i>V slovenskom jazyku</i> – Krista Bendová: <i>Prekážka</i> – Ladislav Čáni: <i>Načo nám je jazyk</i> – Michal Babinka: <i>výber z diela</i> – Dušan Radović: <i>Modrý zajko</i> – Štefan Moravčík: <i>Žuvačka pre oči</i> – Vianočné koledy a novoročné a veľkonočné vinše, drobné formy ľudovej slovesnosti Próza – Slovenská ľudová rozprávka: <i>Vojak cisára Jozefa</i> – Ľudová rozprávka o zvieratách: <i>Ako si vlk dal čičmy šiť</i> – Srbská ľudová rozprávka: <i>Bobuľko</i> – Ľudová rozprávka podľa bratov Grimmovcov: <i>Pani Zima/ Sedem havranov</i> – Mária Rázusová Martáková: <i>Falošné dukáty</i> – Bájkky podľa výberu – Dana Podracká: <i>Malý Muk v deviatom leveli</i> – Janko Alexy: <i>Čierna robota</i> – Michal Ďuga: <i>Osud ľavej nohy</i> – Mark Twain: <i>Čo rozum, to groš</i> – Elena Čepčková: <i>Hnedá rozprávka</i> – Gabriela Futová: <i>Hľadáš lepšiu mamu</i> – Lev Nikolajevič Tolstoj: <i>Slepý starec a svetlo/ Vtáčik</i> – Branko Ćopić: <i>Počtár Dunčo</i> Dramatické texty – Zoroslav Jesenský: <i>Rytieri okráhľeho stola</i> – Ľudmila Podjavoriská: <i>Pytačky</i> – Daniel Hevier: <i>Xaver s nohami do X – rozhlasová hra/Čitateľ komiksov</i> – Walt Disney: <i>Káčer Donald a sused Srďo</i> Vedecko-populárne a informatívne texty (z kníh, encyklopédií a časopisov pre deti) – Ladislav Kuchta: <i>výber textov o prírode</i> – o našich významných spisovateľoch, výtvarných umelcoch a vedcoch; – o prírodných krásach a kultúrnych významných miestach v Srbsku a na Slovensku; – o zaujímavých krajoch a národoch, zvykoch a obyčajoch – bontón.

– nadviazať informácie vyjadrené v lineárnom a nelineárnom texte a na základe nich vyvodit' záver; – správne štrukturovať text; – účinkovať v návrhoch náplne a spôsobu práce.		DOMÁCA LEKTÚRA – Gabriela Futová: <i>výber z diela</i> – Krista Bendová: <i>Osmijankove rozprávky</i> – Tomáš Čelovský: <i>Čítanie na zjedenie</i> – Výber zo slovenskej vojvodinskej tvorby pre deti – Miroslav Demák: <i>výber z divadelnej tvorby pre deti</i> DOPLNKOVÁ LITERATÚRA (z uvedeného zoznamu alebo podľa vlastného výberu sa volia tri diela) – Slovenské ľudové rozprávky podľa Pavla Dobšinského – Africká ľudová rozprávka: <i>Pyšný motýľ</i> – Hana Johansen: <i>Ja som tu len mačka/Ja som tu len pes</i> – Hans Christian Andersen: <i>Škaredé káčatko, Malá morská panna a ďalšie rozprávky</i> – <i>Divadlo je div divíci</i> – výber dramatizovaných textov – Jeff Kinney: <i>výber z diela</i> – Ľudmila Hurbanová: <i>Kačica a sliepka</i> – Stanislav Štepka: <i>Lastovičie rozprávky</i>/Ondrej Sliacky: <i>Húsky</i> – Rudo Mórica: <i>Kto vyplazuje oči</i> Literárne pojmy: – žartovná ľudová pieseň, – zvieracie rozprávky, – vlastnosti ľudovej epickkej básne, – poviedka, – román pre deti, – personifikácia, – opis prírody a postáv, – rozprávanie v 1. a 3. osobe, – konflikt dramatických postáv.
	JAZYK Gramatika a pravopis	Slová, ktoré pri písaní a pri rozprávaní menia tvar; slová, ktoré nemenia tvar (bez vymenovania neohybných slovných druhov). Veta a vetné členy (podmet, prísudok, predmet, príslovkové určenia). Pojem podmetu; odlišné slovné druhy (podstatné mená a osobné zámená) vo funkcii podmetu; zamlčaný podmet. Pojem prísudku (slovesný prísudok). Pojem predmetu (podstatné mená vo funkcii predmetu). Príslovkové určenia času, miesta a spôsobu. Slová a slovné spojenia vo funkcii podmetu, predmetu a príslovkových určení; prídavné meno s podstatným menom vo funkcii prívlastka vo funkcii slovných spojení, ktoré majú funkciu podmetu alebo predmetu. Priama reč (tretí model). Veľké začiatkové písmeno: názvy obyvateľov štátov a osídlení; názvy ulíc a námestí; názvy umeleckých diel – príklady zo spracovaných diel (napr. <i>Škaredé káčatko</i>. . .); ustálená osobitne pridelené názvy zvieratám; názvy inštitúcií, podnikov a ustanovizní, podujatí; ustálené názvy historických udalostí a osobností (v súlade s predmetom Príroda a spoločnosť). Predložky <i>s, so</i> so zámenami (napr. <i>so mnou, s ňou</i> a pod.). Písanie viacčlenných číseloviek.
	JAZYKOVÁ KULTÚRA	Základné tvary ústneho a písomného vyjadrovania: prerozprávanie textu v celosti a po častiach (podľa plánu); rozprávanie v dialógu (vnášanie dialógu, priamej reči do štruktúry rozprávania); opisovanie vzťahov medzi predmetmi, bytosťami a javmi; opis prírody, osobnosti, literárnych postáv a pod. Rovnako znejúce slová; slová s rovnakým významom (na príkladoch z literárneho diela); ustálené slovné spojenia. Pohľadnica, gratulácia, list. Literárne a iné texty (lineárne a nelineárne) vo funkcii zvýšenia jazykovej kultúry. Hovorové cvičenia: recitovanie, výrazné čítanie, scénický prednes dramatického / dramatizovaného textu a pod. Pravopisné cvičenia: diktát; priama reč (všetky tri modely); úvodzovky; veľké písmeno; zámeno <i>Vi</i> z úcty; spojené a oddelené písanie slov (predložka <i>s, so</i>, viacčlenné číslovky). Jazykové cvičenia: dopĺňanie viet prísudkom v prítomnom, minulom a budúcom čase; rozšírenie viet; križovky; asociácie. Lexikálno-sémantické cvičenia: určovanie významu ustálených spojení; zostavovanie slov na základe zadaného prvého alebo posledného písmena; dopĺňanie radu slov, ktoré sú v súvisi s daným slovom. Dve školské písomné práce – jedna v prvom a jedna v druhom polroku.

Kľúčové pojmy: literatúra, jazyk, jazyková kultúra.

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

Program vyučovania a učenia *slovenského jazyka* založený je na výkonoch, respektíve na procese učenia a žiackych výkonoch. Vzdelávacie výkony predstavujú opis zjednotených vedomostí, zručností, postojov a hodnôt, ktoré žiak buduje, rozširuje a prehĺbuje cez tri vzdelávacie oblasti tohto vyučovacieho predmetu.

I. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Plánovanie vyučovania a učenia zahŕňa vypracovanie ročného a operatívnych plánov, ako aj zveľadenie príprav na hodinu/deň/týždeň. *Ročný plán* sa vypracúva vo forme Ganttovho diagramu a obsahuje počet hodín podľa oblastí, ktoré sú rozvrhnuté podľa mesiacov a v súlade so školským kalendárom, plánovaným počtom hodín podľa oblastí a ročným fondom hodín.

Program vyučovania a učenia predmetu *Slovenský jazyk* v druhom ročníku základnej školy obsahuje tri vzdelávacie oblasti: literatúru, jazyk a jazykovú kultúru. Odporúčané rozdelenie hodín podľa vzdelávacích oblastí: literatúra – 80 hodín, jazyk – 50 hodín a jazyková kultúra – 50 hodín. Všetky tri oblasti sa navzájom integrujú a ani jedna sa nemôže vyučovať oddelene a bez vzájomnej spätosti s inými oblastami.

K ročnému plánu sa zostavuje aj zoznam textov, ktoré sú rozvrhnuté na každý mesiac a zároveň aj zoznam diel na domácu lektúru. Mesačný rozvrh textov, ako aj doteraz, zakladá sa na zoskupovaní textov a zároveň spájaním textov podľa rôznych kritérií – podstata a úloha literárneho diela; druhy textov; účel textov: na získavanie gramotnosti /čítanie/čítanie s porozumením /prerозprávanie/analýza; rýchlosť napredovania žiakov; ročné obdobie; významné dátumy a sviatky; zvláštnosti žiackeho kolektívu, školy a lokálne spoločenstvá; predmetová a medzi predmetová spätosť obsahov a výkonov; medzi predmetové kompetencie atď. Teda korelácia sa umožňuje kombinovaním textov do podobných tematicko-motívových celkov podľa rôznych kritérií. Príklady funkčného spájania textov podľa podobnosti diel môžu byť nasledujúce (ale vôbec nie jediné):

- dospievanie v rôznych časoch a kultúrach: Mark Twain: *Čo rozum, to groš*, Janko Alexy: *Čierna robota*, Dana Podracká: *Malý Muk v deviatom leveli*, Lev Nikolajevič Tolstoj: *Slepý starec a svetlo a Vtáčik*, Mária Rázusová Martáková: *Falošné dukáty*, Slovenská ľudová rozprávka: *Vojak cisára Jozefa*, Zoroslav Spevák Jesenský: *Na svete je veľa slov/ Vynález*, Štefan Moravčík: *Žuvačka pre oči*;

- dieťa a rodina: Gabriela Futová: *Hľadám lepšiu mamu*, Mark Twain: *Čo rozum, to groš*, Rudo Móric: *Kto vyplazuje oči*, Tomáš Čelovský: *Všetci vy to vlastne máte ľahké*, Daniel Hevier: *Maja mama vidí nebo*;

- humor: žartovné ľudové piesne, Mária Rázusová Martáková: *Falošné dukáty*, Ludmila Pojavorinská: *Pytačky*, Dušan Radović: *Modrý zajko*, Daniel Hevier: *Čitateľ komiksov*, Walt Disney: *Káčer Donald a sused Srďo*, Ladislav Čáni: *Načo nám je jazyk*, Michal Ďuga: *Osud ľavej nohy*, Ľudová rozprávka o zvieratách: *Ako si vlk dal čizmy šiiť*, Branko Ćopić: *Počtár Dunčo*;

- opis bytostí a priestoru v rôznych úsekoch ročného obdobia: Dobrica Erić: *Lúka*, Michal Babinka: výber z diela, Vianočné koledy a novoročné a veľkonočné vinše, Africká ľudová rozprávka: *Pyšný motýľ*, Elena Čepčková: *Hnedá rozprávka*, Stanislav Štepká: *Lastovičie rozprávky*, Ondrej Sliacky: *Húsky*; Lev Nikolajevič Tolstoj: *Slepý starec a svetlo*, *Vtáčik*;

- rozprávkový svet: Slovenská ľudová rozprávka: *Vojak cisára Jozefa*, Ľudová rozprávka o zvieratách: *Ako si vlk dal čizmy šiiť*, Srbská ľudová rozprávka: *Bobul'ko*, Ľudová rozprávka podľa bratov Grimmovcov: *Pani Zima a Sedem havranov*, Mária Rázusová Martáková: *Falošné dukáty*, Slovenské ľudové rozprávky podľa Pavla Dobšinského, Hans Christian Andersen: *Škaredé káčatko*, *Malá morská panna* a ďalšie;

- rozprávky s ponaučením; Elena Čepčková: *Hnedá rozprávka*, Slovenská ľudová rozprávka: *Vojak cisára Jozefa*, Ľudová rozprávka o zvieratách: *Ako si vlk dal čizmy šiiť*, Srbská ľudová rozprávka: *Bobul'ko*, Ľudová rozprávka podľa bratov Grimmovcov: *Pani Zima a Sedem havranov*, Mária Rázusová Martáková: *Falošné dukáty*, Africká ľudová rozprávka: *Pyšný motýľ*, Hans Christian Andersen: *Škaredé káčatko*, *Malá morská panna*, bájky podľa výberu, Mark Twain: *Čo rozum, to groš*, Rudo Móric: *Kto vyplazuje oči*, Dana Podracká: *Malý Muk v deviatom leveli*, Štefan Moravčík: *Žuvačka pre oči*, Ludmila Hurbanová: *Káčica a slepica*, Lev Nikolajevič Tolstoj: *Slepý starec a svetlo*, *Vtáčik*;

- vlastenectvo, uchovanie tradícií, kultúrnej a národnostnej identity: Michal Babinka: výber z diela, Vianočné koledy a novoročné a veľkonočné vinše, Slovenské ľudové rozprávky podľa Pavla Dobšinského, Výber zo slovenskej vojvodinskej tvorby pre deti, o našich významných spisovateľoch, výtvarných umelcoch a vedcoch; o prírodných krásach a kultúrnych významných miestach v Srbsku a na Slovensku; o zaujímavých krajoch a národoch, zvykoch a obyčajoch, Ivan Ambruš: *V slovenskom jazyku*, Ján Čarek: *Raj domova*, slovenské ľudové piesne a balady;

- prvá láska: Ludmila Pojavorinská: *Pytačky*; Krista Bendová: *Prekážka*, slovenské ľudové piesne a rozprávky.

Uvedené príklady poukazujú ako sa literárne dielo môže nadviazať s inými literárnymi dielami podľa rôznych kritérií, rôznych motívov alebo základných ideí.

Podstatu programu z literatúry tvoria texty z lektúry. Lektúra je rozvrhnutá podľa literárnych druhov – *poézia*, *próza* a *dramatické texty* a doplnená je výberom náučno– populárnych a informačných textov o pravidlách pekného správania, o prírodných krásach a kultúrnych pamätihodnostiach Srbska a Slovenska, o významných krajoch, národoch, obyčajoch vo svete. Výber diel sa zakladá na princípe veku primeranosti.

Aj vo štvrtom ročníku, ako aj v predošlých ročníkoch sa odporúča čítanie dlhších rozprávkových príbehov ako je Andersenovo *Škaredé káčatko*, ktoré sa odporúča čítať na hodinách na pokračovanie. Na niekoľkých plánovaných hodinách, ktoré si učiteľ/ka samostatne kreuje a určí zodpovedajúcu dynamiku, žiaci čítajú a analyzujú daný text.

Okrem textov, ktoré sa majú spracovať na hodine, je podaný zoznam lektúry. Cieľom spracovania diela z domáceho čítania je formovanie, rozvíjanie a pestovanie čitateľských návykov u žiakov. Pri čítaní lektúry si žiaci pestujú vytrvalosť v čítaní a pri osvojovaní dominantných estetických a etických hodnôt literárno-umeleckých textov.

Novinkou v programe pre štvrtý ročník je doplnkový výber lektúry, ktorý umožňuje učiteľom, aby si z uvedeného zoznamu alebo podľa vlastného výberu zvolili tri diela, ktoré sa potom na hodinách spracujú. Voliteľná časť umožňuje učiteľovi viac kreativity pri dosahovaní vzdelávacích výkonov. Obsiahlejšie diela si žiaci môžu čítať vo voľnom čase, čím sa pospešuje rozvíjanie kontinuovaných čitateľských návykov. Zvýšený počet diel v doplnkovej literatúre dáva možnosť spracovania jednotlivých obsahov na hodinách dodatkového vyučovania.

Pri vytváraní ročného a operatívnych plánov je nevyhnutné brať do ohľadu školský kalendár a aktivity, ktoré sledujú život školy. Operatívny plán obsahuje časť o operacionalizovaných výkonoch, definovaných vyučovacích jednotkách, rubriku pre plánovanú medzi predmetovú nadväznosť a rubriku pre hodnotenie uskutočnenosti plánovaného, ako aj iné prvky, ktoré učiteľ/ka považuje za potrebné. Príprava na hodinu má obsahovať definovaný cieľ hodiny, definované výkony v súvislosti s cieľom hodiny, plánované aktivity žiaka a učiteľa, plánovaný spôsob previerky uskutočnenia výkonov, voľbu vyučovacích stratégií, metód a postupov pri vyučovaní a učení.

II. REALIZÁCIA VYUČOVANIA A UČENIA

LITERATÚRA

Pri výučbe literatúry je u žiakov najdôležitejšie rozvíjať schopnosť čítať literárne texty s porozumením, rozvíjať lásku k čítaniu, budovať pocit krásneho a hodnotného, budovať vkus a podporovať vytrvalosť v čítaní a prežívaní literárneho diela. Pri rozhovore so žiakmi je potrebné rozvíjať schopnosť opísať zážitky z čítania literárnych diel, vyjadriť názory o nich, porozumieť najrôznejším vlastnostiam a činom postáv a usudzovať o ich konaniach a charakteristikách, ako aj o rôznych udalostiach v texte. Čítanie si vyžaduje čas, vytrvalosť a odhodlanie a pestovanie týchto vlastností je základom každého ďalšieho vzdelávania. Zvlášť je dôležité, aby literatúra rozvíjala u žiakov empatiu tým, že sa žiaci vžívajú do estetického sveta a emocionálne ho prežívajú. Výučba literatúry posilňuje národnú a kultúrnu identitu žiakov tým, že spoznávajú svoju literatúru a kultúru, ako aj literatúru a kultúru iných národov.

Školská lektúra je rozdelená podľa literárnych druhov – *poézia*, *próza*, *dramatické texty pre deti* a obohatená výberom náučno–populárnych a informatívnych textov. Povinná časť školskej lektúry pozostáva hlavne z diel, ktoré patria do základného národného korpusu, ale je obohatená aj dielami pre deti zo svetovej literatúry: Ľudová rozprávka podľa bratov Grimmovcov: *Pani Zima a Sedem havranov*, Africká ľudová rozprávka: *Pyšný motýľ*, Hans Christian Andersen: *Škaredé káčatko*, *Malá morská panna*, Mark Twain: *Čo rozum, to groš*, Lev Nikolajevič Tolstoj: *Slepý starec a svetlo*, *Vtáčik*; Walt Disney: *Káčer Donald a sused Srďo*.

Domáce čítanie zahŕňa významné prozaické a poetické diela domácej a svetovej literatúry: Gabriela Futová: *výber z diela*, Krista Bendová: *Osmijankove rozprávky*, Tomáš Čelovský: *Čítanie na zjedenie*;

výber zo slovenskej vojvodinskej tvorby pre deti, Miroslav Demák: výber z divadelnej tvorby pre deti.

Do povinného zoznamu diel, ktoré sa majú spracovať, je pridaný ďalší výber textov určených na domáce čítanie (návrhy na čítanie). Výber časti školského a domáceho čítania je v súlade s vekom žiakov.

Okrem diel z beletrie programom sa povzbudzuje aj zoznamovanie sa žiakov s našimi významnými spisovateľmi, umelcami a vedcami, ktorí zanechali významnú stopu v slovenskej kultúre; s prírodnými krásami a kultúrnymi pamiatkami Srbska; so zaujímavými oblasťami, národmi, obyčajmi vo svete, s pravidlami slušného správania sa v rodine a v škole, výberom populárno-vedeckých textov z kníh, encyklopédií a časopisov.

Do doplnkového korpusu lektúry je zaradené množstvo súčasných literárnych diel pre deti, ktoré sú svojimi motívmi alebo tematikou blízke žiakom. Cieľom bolo poskytnúť žiakom a učiteľom príležitosť rozvíjať fantáziu a empatiu spracovaním takýchto diel, čím sa obohacujú čitateľské skúsenosti žiakov a modernizuje prístup vo výučbe.

Texty z doplnkovej časti lektúry môžu učiteľovi poslúžiť aj pri spracovaní vyučovacích jednotiek z gramatiky, ako aj pri spracovaní a upevňovaní obsahov z jazykovej kultúry. Diela, ktoré nespracuje, učiteľ by mal žiakom odporučiť na čítanie vo voľnom čase.

Pri spracovaní literárnych textov žiaci si rozvíjajú prvé literárno-estetické skúsenosti a vytvárajú vlastné postoje o diele, ktoré počúvajú alebo čítajú. Učiteľ podnecuje žiakov, aby vyjadrili svoje názory a argumentovali ich príkladmi z textu.

Pri interpretácii textov zo školskej a domácej lektúry potrebné je rozlišovať literárne druhy: žartovnú ľudovú pieseň, bájku a zvieraciu rozprávku, poviedku, román pre deti a dramatický text; určiť tému, sled udalostí, čas a miesto udalostí v prečítanom texte; všimnúť si pozitívne a negatívne vlastnosti postáv; všimnúť si dôležité podrobnosti v popisoch bytostí a prírody; všimnúť si charakter humoru v literárnom texte a porozumieť myšlienkam literárneho diela.

Žiak by mal rozpoznať základné charakteristiky lyrickej básne (verš, strofa, rým a rytmus), všimnúť si personifikáciu v literárnom diele a porozumieť jej úlohe; rozlišovať opis, rozprávanie a dialóg v literárnom diele; rozlišovať rozprávanie v 1. a rozprávanie v 3. osobe v literárnom texte; všimnúť si základný tón literárneho textu (veselý, smutný, žartovný) a všimnúť si protikladné postavy v dramatickom texte. Rozvíjanie literárnych pojmov u žiakov neznamena osvojovanie si definícií, ale pomenovanie a opisné vysvetlenie pojmu a vnímanie si úlohy konkrétneho pojmu v literárno-umeleckom texte. Literárne termíny si žiaci najprv všimajú v príslušnom texte a potom tlmočia ich funkciu.

Pri spracovaní lyrických, epických a dramatických textov pre deti žiaci sa motivujú k radu tvorivých aktivít, ktoré vznikajú v súvislosti s dielom (výrazné recitovanie lyrickej básne, interpretácia čítania prozaického textu, scénické predvedenie – predvádzanie dramatického textu, divadelné hry, dramatizované dialógy, sledovanie detských divadelných predstavení a filmov pre deti, nahrávanie a komentovanie dramatizovaných úryvkov).

Hodiny literatúry môžu byť doplnené použitím digitálnych obsahov. Učiteľom a žiakom môžu vo veľkej miere pomôcť zvukové nahrávky, na ktorých herci výrazne a hovoria zvolené texty. Do výučby by sa mali uvádzať aj rôzne tvorivé aktivity, ktorými sa systematizujú spracované obsahy (hry asociácie, tvorivé skladačky, interaktívne úlohy a kvízy).

Literárne diela, ktoré boli predvádzané ako divadelné predstavenia alebo sfilmované môžu poslúžiť na komparatívnu analýzu a zisťovanie rozdielov medzi literatúrou a divadelnej/filmovej (adaptovanej, zmenenej) témy a scénického výrazu (podľa spracovanej bájky), na základe ktorej žiaci spoznávajú charakteristiky rozličných médií a rozvíjajú svoju mediálnu gramotnosť. Na základe vzájomnej analýzy filmu a literárneho diela, žiaci pochopia, že film je oddelené umelecké dielo a je literárny text môže byť inšpiráciou pre nové, originálne umelecké diela.

Korelácia je možná primeranou kombináciou povinných a voľiteľných diel. Ten istý text môže byť prepojený s ďalšími rôznymi spôsobmi, podľa rôznych motívov alebo základného tónu, ako súčasť

projektového vyučovania, ktoré je založené na výkonoch a nie na obsahoch učenia. Medzipredmetové vzťahy učiteľia vytvárajú predovšetkým s výučbou prírody a spoločnosti, výtvarnej kultúry, hudobnej kultúry, náboženstva a občianskej výchovy.

Odporúča sa, aby žiaci vo výučbe používali multimediálny dodatok k učebniciam, ak na to majú v škole možnosti.

JAZYK

Vo vyučovaní jazyka žiaci si osvojujú gramatické a pravopisné pravidlá slovenského spisovného jazyka, ktoré budú uplatňovať v ústnej a písomnej komunikácii.

Gramatika

Osvojovanie si nových obsahov si vyžaduje upevňovanie vedomostí z morfológie: slovných druhov a ich gramatických kategórií.

V rámci nových obsahov je potrebné na príkladoch poukázať, že niektoré slová menia svoj tvar a iné nie (myslí sa predovšetkým na skloňovanie podstatných mien, zámen a prídavných mien a časovanie slovíčok). Je dôležité, aby si žiaci všimli slová, ktoré nemenia svoj tvar (tu hovoríme predovšetkým o príslovkách, predložkách, spojkách a typických slovách, bez uvádzania ich názvov).

Predtým, ako sa uvedú nové obsahy zo syntaxe, potrebné je obnoviť si vedomosti o vete a vedieť rozlíšiť rôzne druhy viet podľa tvaru a významu.

V štvrtom ročníku sa uvádza pojem vetných členov a pojem funkcie slov vo vete. Funkcia podmetu osvojuje sa na príklade podstatných mien a osobných zámen. Malo by sa jasne poukázať na rozlišovanie slovných druhov (podstatné mená, zámená) a funkciu (podmet). Sloveso ako slovný druh sa vyskytuje vo funkcii prísudku. Osvojovanie si prísudku by sa malo začať príkladmi slovíčok v prítomnom čase a neskôr príkladmi slovíčok v minulom a v budúcom čase, poukazujúc na rozlišovanie jednoduchých tvarov prítomného a zložených tvarov budúceho a minulého času. Potrebné je vyzdvihnúť príklad *chlapec si včera čítal*, kde je pomocné slovesom odlúčené od základného slovesa v minulom čase.

Podstatné mená, okrem funkcie podmetu, môžu mať aj funkciu predmetu. Jasnými a nespornými príkladmi vysvetlíť pojem predmetu (napr. Chlapec číta knihu). Pri spracovaní predmetu sa môže poukázať aj ako sa mení tvar slov (napr. kniha – knihy). Prívlastok by mal byť vysvetlený príkladmi, keď prídavné meno stojí pri podstatnom mene, v rámci skupiny slov s funkciou podmetu alebo predmetu (nie v rámci príslovkových určení). Príkladmi treba poukázať, že funkciu podmetu, predmetu a príslovkových určení miesta, času a spôsobu môžu vykonávať slová a skupiny slov. Osvojovanie si vetných členov má ísť postupne od najjednoduchších príkladov k zložitejším. Najprv sa dávajú príklady s jedným slovom vo funkcii podmetu / predmetu, neskôr sa uvádzajú skupiny slov v tej istej funkcii. Pri osvojovaní si nových obsahov potrebné je neustále poukazovať na rozlišovanie slovných druhov a ich funkcií vo vete.

V predchádzajúcich ročníkoch bol spracovaný prvý a druhý model priamej reči, preto je potrebné vykonať systematizáciu a potom uviesť tretí model. Je potrebné prepojiť modely priamej reči s pravopisnými pravidlami a použitím úvodzoviek a čiarky.

Výučba gramatiky by mala byť prepojená s výučbou literatúry tak, aby literárne texty z programu mohli slúžiť na gramatickú analýzu a ako príklad použitia slovných druhov vo vete, funkcie vo vete a rôznych druhov viet podľa obsahu a členitosti. Príklady by mali byť jednoduché na analýzu. Učiteľ môže tiež prispôsobiť text tak, aby príklady boli typické.

Pravopis

Pravopisné pravidlá si žiaci majú osvojovať postupne, opakujúc a nacvičujúc už získané vedomosti a osvojovaním si nových obsahov za pomoci rozličných cvičení ako na úrovni slov, tak aj na úrovni viet a kratších textov.

Písanie mien obyvateľov štátov a sídiel, názvov ulíc a námestí, názvov inštitúcií, podnikov a ustanovizní, podujatí, ako aj písanie sta-

novených názvov historických udalostí a historických osobností (Slovenská ľudová rozprávka: *Vojak cisára Jozefa*, Mária Rázusová Martáková: *Falošné dukáty*) by malo byť prepojené s výučbou predmetu Príroda a spoločnosť. Písanie mien z umeleckých diel a písanie mien zvierat potrebné je prepojiť s výučbou literatúry a spracovať na základe príkladov zo spracovaných diel (Walt Disney: *Káčer Donald a sused Srdo*, Branko Ćopić: *Počtár Dunčo*).

Písanie predložky *so* so zámenom spracovať iba ako typické príklady *so mnou*, *s ňou*, *s tebou* a pod. Písanie viacčlenných čísel treba prepojiť s výučbou matematiky.

Systematické uplatňovanie zodpovedajúcich pravopisných cvičení umožňuje, aby teoretické pravopisné vedomosti včas prerástli na zručnosti, ako aj na praktické a spontánne uplatňovanie pravopisných pravidiel. Pravopisné cvičenia sú najlepším spôsobom, ako sa pravidlá pravopisu naučiť, overiť si ich, všimnúť si chyby a opraviť ich.

JAZYKOVÁ KULTÚRA

Jednou zo základných úloh výučby jazykovej kultúry je zdokonaľovanie jazykových prejavov žiakov, čo znamená rozvíjať, obohacovať a zveľaďovať ich jazykové zručnosti. Oblasť *Jazyková kultúra* zahŕňa ústne a písomné vyjadrovanie. Výučba v tejto oblasti sa realizuje v spolupráci s ďalšími dvoma oblasťami: jazykom a literatúrou, ale aj prostredníctvom nezávislých vyučovacích jednotiek. Správny ústny a písomný prejav umožňuje žiakovi úspešne sa učiť a ovládať ďalšie vyučovacie predmety.

Základné formy ústneho a písomného prejavu (prerозprávanie, rozprávanie, opisovanie) sú základnými obsahmi programu na zdokonaľovanie a pestovanie jazykovej kultúry žiakov. Vo štvrtom ročníku je potrebné žiakov povzbudzovať prerозprávať, rozprávať a opisovať stručným a obsiahlejším spôsobom, ako ústne, tak aj písomne.

Prerозprávanie je jednou z najpopulárnejších foriem ústneho a písomného vyjadrovania v mladších ročníkoch základnej školy. Aby sa nestalo improvizáciou každé prerозprávanie musí mať svoj cieľ a musí byť plánovane usmerňovaná. Malo by byť vopred známe, aké obsahy má žiak prerозprávať. Výber by mal zahŕňať rôzne typy textov / obsahov. Je potrebné usmerňovať žiakov, ako si zvolíť fakty, ako oddeliť hlavné od vedľajšieho a menej dôležitého a ako sledovať chronologický sled udalostí. Potrebné je dbať, aby sa prerозpravali obsahy, ktoré spĺňajú požiadavky programu a ktoré boli predtým žiakom tlmočené, analyzované, prezentované a vysvetlené. Keďže sa v štvrtom ročníku výučba jazykovej kultúry stáva komplexnejšou a zvyšujú sa požiadavky v oblasti tejto formy vyjadrovania žiakov, je potrebné podnecovať ich, prerозprávať texty/obsahy ako celok a po častiach, majú na zreteľ plán prerозpravania.

Tiež je potrebné vyhodnotiť prerозprávanie, tj. nasmerovať žiakov na viac či menej vydarené segmenty tejto formy vyjadrovania.

Rozprávanie predstavuje tvorivé vyjadrovanie, bez ohľadu na to, či ide o realitu alebo fantáziu; či ide o reprodukciu zážitku, udalosti a predstaveného obsahu (zo sveta detskej fantázie). Najčastejšie sa začína s rozprávaním zážitkov a až potom sa rozprávajú príbehy. Rozprávanie si vyžaduje zvláštne intelektuálne úsilie a rozvoj jazykových kompetencií na určitej úrovni, čo sa prejaví vo výbere tematického materiálu a jeho významných detailov a spôsobom lingvistického formovania všetkých štrukturálnych prvkov príbehu.

Potrebné je poukázať, že môžu voľnejšie vyjadriť svoje zážitky a postoje, že môžu byť tvoriví a originálni, že sa môžu emocionálne a obrazne vyjadrovať. Je potrebné dodržiavať základné metodické zásady vzťahujúce sa na organizáciu tejto formy jazykového vyjadrovania žiakov: plánovanie, podnecovanie, usmerňovanie a hodnotenie. Vo štvrtom ročníku je korelácia s obsahmi v ďalších dvoch oblastiach (jazyk a literatúra) obzvlášť významná, a preto by sa malo uprednostniť rozprávanie v tvare dialógu resp. uvádzanie dialógu do štruktúry rozprávania.

Opisovanie je najzložitejšou formou jazykového vyjadrovania v tomto veku. Vo väčšej či menšej miere je zastúpené v každodennej komunikácii, a preto je nevyhnutné venovať mu osobitnú pozornosť. Z dôvodu početných vekových obmedzení pri práci s najmladšími žiakmi by sa k tomuto druhu jazykového vyjadrovania malo pristupovať zodpovedne a s uctievaním si princípov výučbovej podmienenosti a

postupnosti pri stanovovaní požiadaviek: uschopňovať žiakov pozorne sledovať, všímať si, objavovať, porovnávať a až potom danú myšlienku jazykovo upraviť. Keďže opisovanie často úzko súvisí s čítaním a posudzovaním textu (najmä literárneho-umeleckého), potrebné je neustále usmerňovať pozornosť žiakov na tie miesta v tomto druhu textov, ktoré sú bohaté prvky opisu (opis vzťahov medzi objektmi, bytosťami a javmi; opis prírody, osobnosti, literárnych postáv atď.), lebo sú to tie najlepšie vzory na spontánne osvojovanie si techník opisovania ako trvalej zručnosti v jazykovom vyjadrovaní.

Aby si žiaci pri opise zvykli vyhýbať sa stereotypom, je potrebné ich povzbudzovať, aby písali o tom, čo im je blízke alebo o tom, čo ich hlboko ovplyvnilo. Ciele a úlohy takéhoto druhu cvičení by mali byť postupne zložitejšie – od jednoduchého opisu toho, čo je viditeľné až po premyslené analytické vyjadrenie zažitej skutočnosti, v ktorom bude zdôraznená samostatnosť a individualita žiaka. Preto niekedy možno opis kombinovať s metódou rozhovoru, grafickým znázornením alebo metódou pozorovania. Ďalšie všeobecné metodologické prístupy k tejto významnej forme lingvistického prejavu sú rovnaké alebo podobné prístupom k prerозprávaniu a rozprávaniu (od plánovania, cez realizáciu plánovaných aktivít až po vyhodnotenie dosiahnutého a funkčného prepojenia na súvisiaci obsah, ako sú ústne a písomné cvičenia na získanie, zlepšenie a pestovanie jazykovej kultúry žiakov).

Spracovanie vyučovacích obsahov, ktoré sa vzťahujú na *slová toho istého tvaru a rozličného významu a slová rovnakého významu a rozličných tvarov*, tiež ustálených jazykových výrazov, by malo byť založené na početných príkladoch, ktoré sú žiakom známe, lebo im pomôžu lepšie rozumieť a používať dané lexémy v spontánnej komunikácii, čo prispieva obohacovaniu ich jazykovej produkcie a zveľaďovaniu ich komunikačnej kompetencie. Je nesmierne dôležité, aby sa tieto lexémy a ustálené výrazy nevyučovali izolovane, mimo kontextu, ale skôr je potrebné žiakom poukázať na ich funkciu pri reálnom používaní jazyka. Okrem iného by malo so žiakmi diskutovať o osobitných (štylistických) účinkoch, ktoré majú tieto lexémy a frazeologizmy v konkrétnom texte. Toto učivo je potrebné prepojiť s výučbou literatúry, pretože literárne dielo je bohaté na lexikálne vrstvy, ktorými sa buduje literárny aj jazykový vkus žiakov.

K vyučovacej jednotke *Pohľadnica, blahoželanie, list* by sa malo pristúpiť funkčne. Žiakov je potrebné povzbudzovať k tomu, aby sami písali pohľadnicu, blahoželanie alebo list a mali by im však najprv byť predstreté konkrétne pravidlá týkajúce sa týchto foriem písomnej komunikácie. Osobitná pozornosť by sa mala venovať adresovaniu listu a pohľadnice. Je vhodné prepojiť tieto vyučovacie obsahy s príslušnými metodickými jednotkami z pravopisu.

Pomocou literárnych a neliterárnych textov žiakom by sa malo poukázať na rôzne možnosti použitia slov, syntagiem a viet vo formálnych / neformálnych jazykových situáciách, ako aj na zmenu ich významu v závislosti od kontextu. Počas praktickej výučby jazykovej kultúry by žiaci mali byť upozornení, že je potrebné hovoriť podľa požiadaviek komunikačnej situácie a harmonizovať s ňou jazykové mechanizmy.

Spracovaním rôznych druhov textov – lineárnych a nelineárnych – prostredníctvom navrhovania, organizácie a realizácie početných aktivít u žiakov by sa mali zveľaďovať čitateľské kompetencie. Osobitne by bolo potrebné usmerňovať ich, aby uvažovali o textoch, analyzovali ich, aby jazykovo správne a zreteľne vyjadrovali svoje názory na konkrétny text, a aby vyvodili záver prepojením informácií uvedených v texte. Je žiaduce u žiakov podnecovať stratégie, ktoré používa čitateľ pri stretnutí s textom, ako napríklad: hľadanie informácií; prepájanie a tlmočenie; reflexia a hodnotenie. V súlade s vekom a individuálnymi charakteristikami žiakov je potrebné uschopňovať ich uplatňovať vedomosti a zručnosti, ktoré im umožnia správne zvládnuť problémové situácie v rôznych kontextoch, v ktorých prebieha čítanie.

Koherencia je významnou vlastnosťou textovej štruktúry a naznačuje kontinuálny charakter textu. Preto by pri výučbe jazykovej kultúry bolo potrebné zvykať žiakov správne koncipovať/ štrukturovať text / sloh. Napríklad, mali by zostavovať logicky zmysluplné texty na základe daných slov alebo texty, ktorých dĺžka je obmedzená. Potrebné je žiakov podnecovať, aby navrhovali viac rozličných začiatkov textu na tú istú tému alebo, aby navrhli viac rozličných zakončení cieľovo pripraveného a na mieru vyhotoveného nedokončeného textu; vytvorili na-

rušený chronologický alebo zmysluplný sled v danom texte a podobne.

Každé z programových cvičení (pravopisné, jazykové, lexikálno-sémantické a hovorové cvičenia) je plánované a realizované vo vyučovacom kontexte, v ktorom existuje potreba funkčne si osvojiť a funkčne uplatniť dané lingvistických zákonitosti a javy v nových komunikačných situáciách, ako aj potreba upevniť, obnoviť alebo systematizovať vedomosti získané počas výučby jazyka a literatúry.

Hovorové cvičenia podnecujú u žiakov obrazotvornosť, kreativnosť, ale aj divergentné myslenie a preto je potrebné vo výučbe jazykovej kultúry používať ich častejšie. Musia byť starostlivo naplánované a organizované do detailov. Hovorové cvičenia musia spĺňať svoju funkciu tak, aby si nimi žiaci budovali dobrý jazykový vkus, výrečnosť a plynulosť prejavu. V tomto veku môžu byť vhodné nasledujúce hovorové cvičenia: recitovanie, výrazné čítanie, scénické predvádzanie dramatického / dramatizovaného textu a podobne.

Systematické uplatňovanie primeraných pravopisných cvičení umožňuje, aby sa teoretické pravopisné vedomosti včas zmenili na zručnosti, aby sa nadobudnutý zvyk aplikovania pravopisných pravidiel vyjadril praktickým a spontánnym spôsobom. Pravopisné cvičenia sú najlepším spôsobom ako sa naučiť pravopisné pravidlá, ako si ich overiť a ako existujúce chyby odstrániť. V tomto veku je žiaduce uplatňovať jednoduché pravopisné cvičenia, ktorými sa nacvičuje jedno pravopisné pravidlo z jednej pravopisnej oblasti. Pri príprave pravopisných cvičení by sa mal dodržiavať princíp postupnosti, systematickosti, jednotnosti teórie a praxe. Na zvládnutie zásad pravopisu určených programom učenia môžu byť vhodné tieto pravopisné cvičenia: diktát; priama reč (všetky tri modely); úvodzovky; veľké písmeno; zámeno Vy z úcty; predložka *s, so* so zámenami.

Druhy jazykových cvičení by sa mali vyberať v kontexte vyučovacích obsahov. To môže byť dopĺňanie viet prísudkom v prítomnom, minulom a budúcom čase, rozvíjanie viet, tajničky, asociácie a pod.

Lexikálno-sémantickými cvičeniami sa u žiakov vytvára zvyk premýšľať a hľadať adekvátny jazykový výraz na základe toho, čo

chcú vyjadriť (v závislosti od komunikačnej situácie) a zväčšuje sa fond takýchto výrazov v ich slovnej zásobe. Typy týchto cvičení by mali byť v súlade so záujmami žiakov a obsahmi výučby. Rôzne cvičenia prispievajú k rozvoju zmyslu pre precízne vyjadrovanie a porozumenie významu slov a výrazov, napríklad: určovanie významu ustálených výrazov; skladanie slov na základe daných prvých a posledných písmen; doplnenie reťazca slovami, ktoré súvisia s daným slovom.

Písomné úlohy predstavujú najsyntetickejšiu formu činnosti pri rozvíjaní jazykovej kultúry žiakov a môžu jednoznačne poukazovať na účinky výučby slovenského jazyka a literatúry ako celku. Vo štvrtom ročníku žiaci píšú dve písomné úlohy – jednu v prvom a druhú v druhom polroku.

III. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA A UČENIA

Sledovanie postupovania a hodnotenie dosiahnutia výkonov žiakov je formatívne a sumárne a realizuje sa v súlade s *pravidlami o známkovaní žiakov v základnom vzdelávaní a výchove*. Hodnotenie by malo byť zamerané na získanie informácií o vzorcoch myslenia a podmienkach za ktorých môže žiak uplatniť vedomosti získané počas výučby jazykovej kultúry v každodennej formálnej a neformálnej komunikácii.

Proces sledovania a hodnotenia jedného žiaka je potrebné začať iniciálnym odhadom úrovne, na ktorej sa žiak nachádza. Dôraz by mal byť na žiackych schopnostiach – na tom, čo žiak môže alebo sa snaží urobiť. Počas procesu vyučovania a učenia učiteľ sústavne a primeraným spôsobom upozorňuje žiaka na kvalitu jeho dosiahnutých výsledkov tak, aby spätná informácia bola prispôsobená, dostatočne jasná a informatívna, aby mala úlohu podporujúcej spätnej informácie. Každá aktivita je dobrou príležitosťou na hodnotenie postupovania a získavanie spätnej informácie a žiakov treba uschopniť a podnecovať, aby hodnotili vlastné postupovanie v dosiahnutí výkonov predmetu, ako aj postupovanie iných žiakov.

7. ХРВАТСКИ ЈЕЗИК

Naziv predmeta	HRVATSKI JEZIK
Cilj	Cilj nastave hrvatskoga jezika jest jasno, točno i prikladno sporazumijevanje hrvatskim standardnim jezikom te ovladavanje pravilnim usmenim i pisanim izražavanjem, njegujući svijest o značaju uloge jezika u očuvanju nacionalnoga identiteta; osposobljavanje za tumačenje odabranih književnih i drugih umjetničkih djela iz hrvatske i svjetske baštine, radi njegovanja tradicije i kulture hrvatskoga naroda i razvijanja interkulturalnosti.
Razred	četvrti
Godišnji fond sati	180 sati

ISHODI Pri završenoj temi/području, učenik će moći:	PODRUČJE/TEMA	SADRŽAJI
– čitati s razumijevanjem različite tekstove – imenovati i razlikovati osnovna obilježja pjesme, basne, bajke, pripovijetke, dječjeg romana i igrokaza – razumjeti i tumačiti tekstove primjerene učeniku – prepoznati pozitivne ljudske vrijednosti likova u pročitanom književnom djelu – zamijetiti i odrediti temu; određivati pojedinosti u tematsko – sadržajnom sloju (tijek događanja, vrijeme i mjesto radnje) – tumačiti ideju književnog djela (temu i poruku) – razumijevati primjerene lirske pjesme; zamjećivati pojedinosti zvučnoga sloja pjesme (duljinu, stiha prema broju slogova, srok) – uočiti osnovni ton književnoga teksta (vedar, tužan, šaljiv. . .) – razumijevati primjerene fabularne tekstove; zamijetiti i razlikovati dijelove fabule (uvod, zaplet, vrhunac, rasplet) – oblikovati i zraziti sud o likovima u skladu s njihovim ponašanjem (govor, postupci); pratiti odnose među likovima i raspravljati o njima – upoznati personifikaciju kao stilsko izražajno sredstvo; stvarati personifikacije na zadani poticaj – zamjećivati i razlikovati ulogu dijelova proznoga teksta – povezati gramatičke pojmove usvojene u prethodnim razredima s novim nastavnim sadržajima – odrediti imenice kao vrste riječi – razlikovati muški, ženski i srednji rod, jedninu i množinu imenica – prepoznati umanjnice i uvećanice kao vrste imenica – razlikovati glagole od drugih vrsta riječi u govorenju i pisanju – prepoznati glagol u rečenici prema pitanjima što netko radi, što se događa – prepoznati prošlu, sadašnju i buduću glagolsku radnju – razlikovati pridjeve kao vrstu riječi	KNJIŽEVNOST	ŠKOLSKA LEKTIRA Poezija Tone Pavček, <i>Čitanje</i> Gorana Benić-Hudin, <i>Jesen</i> Pajo Kanižaj, <i>Moja domovina</i> Darko Cindrić, <i>Jesen</i> Marela Mimica, <i>Putuje kiša</i> Ana Đokić, <i>Badnjak uz more</i> Luko Paljetak, <i>Dolazak proljeća</i> Meen Laberton, <i>Vjetar</i> Mladen Pokić, <i>Pisanice</i> Miroslav Slavko Mader, <i>I ja volim prirodu</i> Nela Vrkljan, <i>Slušaj tišinu</i> Ratko Zvrko, <i>Tvoja staza</i> Božidar Prosenjak, <i>Rastanak s učiteljicom</i> Proza Sanja Pribić, <i>Nova učenica, Zbor</i> Vjekoslava Huljić, <i>Bodljikava priča, Žabokrečina</i> Ana Đokić, <i>Batu Tataova priča, Moja ulica, Miš i div</i> Ivanka Borovac, <i>Jesenske muke jednoga Luke, Studene muke našega Luke, Čarobna formula</i> Aleksandra Kulari, <i>Moja jabuka</i> Dragutin Horkić, <i>Priča s kruške</i> Želimir Hercigonja, <i>Raskoš boja i plodova</i> Mirjana Mrkela, <i>Helena prije i poslije</i> Jelena Pervan, <i>Svemirska jedinica, Baka i baka</i> Stjepan Lice, <i>Prava mudrost, Priča o uličnoj svjetiljci, Sretna sjemenka, Stabalca</i>

– međusobno razlikovati opisne i posvojne pridjeve – razlikovati upravni od neupravnog govora – služiti se upravnim i neupravnim govorom u govorenju i pisanju – primjenjivati pravila o pisanju velikoga početnog slova u višečlanim nazivima – pravilno pisati kratice poznatijih višečlanih naziva – pravilno izgovarati i pisati č, ć, dž, đ, lj, i nj, ije/je/i/e u češće rabljenim riječima – primjenjivati pravila u pisanju višerječnih vlastitih imenica u pisanju imena i gora u zavičaju, nebeskih tijela, naseljenih mjesta, imena ustanova i poduzeća, škola i kazališta – primjenjivati pravila o pisanju velikoga i maloga početnoga slova u pridjevima izvedenim od vlastitih imena – razlikovati književni jezik od zavičajnoga govora; odrediti svoj zavičajni govor u odnosu na jedno od tri narječja hrvatskoga jezika; usmeno i pismeno komunicirati na svome zavičajnome govoru – tečno i samostalno pripovijedati o stvarnome i zamišljenome budućem događaju – zamjećivati i izdvajati događaj u pripovjednome tekstu i važne pojedinosti u događaju – sažeto prepričavati događaj, uključujući važne pojedinosti za razumijevanje teksta; samostalno oblikovati sažetak – prepričavati tekst iz različitih uloga – samostalno stvarati priču prema ponuđenome sažetku – samostalno pisati sastavak (stvaralačko pisanje) – razlikovati stvaran i slikovit opis; opisivati prema planu (usmeno i pisano) – razumjeti govorenu i negovorenu poruku; samostalno oblikovati govoru i negovorenu poruku; uočiti i prepoznati vrednote govorenoga jezika; uočiti i prepoznati nejezične elemente u sporazumijevanju (pokreti). – pisati pismo poštujući uljudbena pravila i formu – izražajno čitati i razumjeti pročitano; glasno čitati poštujući rečenični naglasak i intonaciju te ostale vrednote govorenoga jezika – izražajno kazivati stihove napamet – sudjelovati u izvedbi igrokaza – sudjelovati u raspravi poštujući uljudbena pravila; pridržavati se teme, izražavajući svoje osjećaje i raspoloženje – prilagoditi jezični izraz komunikativnoj situaciji (formalna i neformalna) – povezati informacije iskazane u linearnom i nelinearnom tekstu i na temelju njih izvoditi zaključke – razumjeti i razlikovati pojmove glas, slovo, riječ i rečenica – osvješčivati i primjenjivati prethodno stečena znanja i vještine; – pisati veliko slovo (posvojni pridjevi od vlastitih imena -ov, -ev, -in) u skladu s pravopisnom normom – pravilno izgovarati i zapisivati sve glasove u riječima – pisanje i izgovor najčešćih riječi u kojima se pojavljuju č, ć, đ, dž, ije/je prema popisu riječi – pisati kratice poznatijih višečlanih naziva – pratiti dokumentarne filmove (ekološkoga sadržaja, zavičajna tematika) primjerenih učeniku – zamijetiti osnovna obilježja dokumentarnoga filma – iskazati vlastiti doživljaj književnog djela i filma – zamijetiti sličnosti i razlike između filma i književnog djela prema kojemu je snimljen – razlikovati lutkarski od crtanog filma – razlikovati obavijesne i zabavne mogućnosti računala. – pronaći traženu obavijest u školskome rječniku i pravopisu služeći se kazalom i abecednim redom.	Doris Jannausch, <i>Vesela vožnja</i> Sanja Pilić, <i>Božićna priča, Kako dočekati Novu godinu, Odmaram se, Baš sam hepi</i> Smilja Kursar Pupavac, <i>Stari običaji na naš način</i> Mladen Kopjar, <i>Uzor, Voda u mom srcu</i> Zoran Pongračić, <i>Basne su krasne, Najsporiji kralj na svijetu, Ticalo bivši mrav i kornjača Gabrijela</i> Fabijan Lenk, <i>Pitanje za majstora</i> Pika Vončina, <i>Proljetna priča</i> Nikola Bošnjak, <i>Misija: Zemlja 2018.</i> Vesna Skočir, <i>Domaća zadaća</i> Maja Flego, <i>Što nas živcira</i> Ljiljana Lokin, <i>O beskraju i zvijezdama</i> Marica Milčec, <i>Prvo pa bez brkova</i> Blanka Dovjak-Matković, <i>Baka pričalica</i> Dinka Juričić, <i>Hrvatska bajka</i> Sanja Struk, <i>Moje omiljeno povrće</i> Zoran Maljković, <i>Zašto volim čitati</i> Jelena Prohaska, <i>Zlatna školjka</i> Dramski tekstovi Sunčana Škrinjar, <i>Bajka o Orašku i Mrvici</i> Zvonko Todorovski, <i>Čudesno za magično, Snješko</i> Sanja Beraković, <i>Telefonska zbrka</i> Vjekoslava Huljić, <i>Miš i div</i> Ksenija Grozdanić, <i>Zanimanje – mama, Volim ljeto, ne volim ljeto</i> Znanstveno-popularni i informativni tekstovi Izbor iz ilustriranih enciklopedija i časopisa za djecu. DOMAĆA LEKTIRA (izabrati sedam djela, obavezna prva dva) 1. Ivana Brlić-Mažuranić, <i>Regoč i Šuma Striborova</i> 2. Mato Lovrak, <i>Družba Pere Kvržice</i> 3. Anto Gardaš, <i>Duh u močvari</i>, ili <i>Ljubičasti planet</i>, ili <i>Izum profesora Leopolda</i>, ili <i>Bakreni Petar</i>, ili <i>Tajna zelene pećine</i>, ili <i>Igračke gospode Nadine</i> 4. Erich Kastner, <i>Emil i detekti</i>, ili <i>Tonček i Tončica</i>, ili <i>Leteći razred</i>, ili <i>Blizanke</i> 5. Hrvoje Kovačević, <i>Tajna Ribljeg Oka</i> ili <i>Tajna mačje šape</i>, ili <i>Tajna Tužnog psa</i>, ili <i>Tajna graditelja straha</i>, ili <i>Tajna zlatnog zuba</i> 6. Slavko Mihalčić, <i>Petrica Kerempuh</i> 7. Felix Salten, <i>Bambi</i> 8. Rudyard Kipling, <i>Knjiga o džungli</i> 9. Nikola Pulić, <i>Ključić oko vrata</i> 10. Matko Marušić, <i>Snijeg u Splitu</i> 11. Johanna Spyri, <i>Heidi</i> 12. Jagoda Truhelka, <i>Zlatni danci</i> 13. Zlata Kolarić-Kišur, <i>Moja zlatna dolina</i> 14. Maja Gluščević, <i>Bijeg u košari</i> ili <i>Klopka za medvjedića</i> 15. Nada Mihoković-Kumrić, <i>Tko vjeruje u rode još</i> 16. Silvija Šesto, <i>Bum Tomica</i> ili <i>Bum Tomica 2</i> 17. Zoran Pongračić, <i>Mama je kriva za sve</i> 18. Hrvoje Hitrec, <i>Eko Eko</i> 19. Istvan Bekeffi, <i>Pas zvani gospodin Bozzi</i> 20. Sanja Lovrenčić, <i>Esperel, grad malih čuda</i> 21. Astrid Lindgren, <i>Pipi Duga Čarapa</i> ili <i>Ronja razbojnička kei</i> ili <i>Razmo u skitnji</i> 22. Zvonimir Balog, <i>Ja magarac</i>, ili <i>Pusa od Krampusa</i>, ili <i>Nevidljiva Iva</i>, ili <i>Zmajevi i vukodlaci</i> 23. Ludwik Jerzy Kern, <i>Ferdinand veličanstveni</i> 24. Anton van de Velde, <i>Neobični doživljaji ptica Sovića</i> 25. Čečuk, Čunčić-Bandov, Horvat-Vukelja, Kolarić-Kišur, <i>Igrokazi</i> Književni pojmovi: Tema. Vidni i slušni doživljaji. Ritam, srok/rima, slog, stih. Uvod, zaplet, vrhunac, rasplet. Obilježja lika, govor, ponašanje. Personifikacija. Dijalog, monolog, opis, pripovijedanje. Pjesma, bajka, pripovijetka, dječji roman, igrokaz.
---	--

	JEZIK Gramatika, pravopis i ortoepija		Vrste riječi, opće imenice, vlastite imenice, jednina/množina, muški, ženski i srednji rod. Naziv, veliko početno slovo, pisanje posvojnih pridjeva izvedenih od vlastitih imena. Umanjenice, uvećanice. Glasovi č, ć, dž, đ. Ije, je, e, i Glagoli, izricanje prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Pridjevi; opisni i posvojni pridjevi, pisanje posvojnih pridjeva izvedenih od vlastitih imena Nabrajanje, dvotočje, zarez. Kratice, pravilno pisati poznatije višesložne kratice. Upravni i neupravni govor. Veliko početno slovo, naziv. Izgovor i pisanje č, ć, d, dž, lj, nj, ije/je/e/i. Književni jezik i zavičajni govor, narječje.
	JEZIČNA I MEDIJSKA KULTURA		Jezična kultura Pripovijedanje, sažimanje pripovjednih tekstova (događaj, sažimanje, sažetak). Samostalno stvaranje priče; sastavi, događaj, likovi. Opisivanje; stvaran opis, slikovit opis. Sporazumijevanje; govorno i negovorno sporazumijevanje. Pisanje – pismo. Izražajno čitanje; rečenična intonacija, rečenični naglasak. Rasprava; raspravljanje. Pisanje – poštivanje pravopisne norme; veliko slovo (posvojni pridjevi od vlastitih imena na -ov, -ev, -in); kratice poznatijih višesložnih naziva. Slušanje i govorenje, samostalni govorni nastup i razgovor, sporazumijevanje hrvatskim književnim jezikom. Pripovijedanje, stvarni događaji, nestvarni događaji. Stvaranje zajedničke priče prema poticaju. Obavijest. Izvjješćivanje o obavljenome zadatku. Stvaralačko pisanje – oblikovanje kraćeg sastava, uvod, glavni dio, zaključak. Čitanje po ulogama. Rasprava, raspravljanje. Pisanje, poštivanje pravopisne norme, veliko slovo, skupovi ije/je u poznatim umanjenicama i uvećanicama, č i ć u umanjenicama i uvećanicama, kratice.
			Medijska kultura Dokumentarni film. Usporedba filma s književnim djelom. Računalo; mreža. Knjižnica; služenje rječnikom i školskim pravopisom. Dječji film, glumac. Radijska emisija za djecu. Knjižnica, korištenje enciklopedije, dječja enciklopedija, sadržaj/kazalo, abecedni red. Popis filmova: 1. D. Vukotić, <i>Krava na Mjesecu, Piccolo</i> 2. B. Dovniković, <i>Znatiželja</i> 3. M. Blažeković, <i>Čudesna šuma</i> 4. V. Tadej, <i>Družba Pere Kvržice</i> 5. O. Gluščević, <i>Vuk</i> 6. B. Marjanović, <i>Mala čuda velike prirode (izbor)</i> 7. T. Burto, <i>Batman</i> 8. R. Donner, <i>Superman</i> 9. Filmovi iz serije animiranih i komičnih filmova o Loleku i Boleku. - Tomu i Jerryju, Mickeyu Mausu, profesoru Baltazaru, Ch. Chaplinu 10. Televizijske emisije s tematikom doma, škole, zavičaja.

Ključni pojmovi: književnost, jezik te jezična i medijska kultura.

UPUTE ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja Hrvatskoga jezika zasnovan je na ishodu, odnosno na procesu učenja i učeničkim postignućima. Ishodi predstavljaju opis integriranih znanja, vještina, stavova i vrijednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje svim trima predmetnim područjima.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Planiranje nastave i učenja obuhvaća kreiranje godišnjeg i mjesečnih planova, kao i razvijanje priprema za sat/dan/tjedan. Godišnji plan sadrži broj sati po područjima raspoređenih po mjesecima, a u skladu sa školskim kalendarom, planirani fondom sati po područjima i godišnjim fondom sati.

Program nastave i učenja predmeta Hrvatski jezik u četvrtom razredu osnovne škole čine tri predmetna područja: Književnost, Jezik te Jezična i medijska kultura. Preporučeni broj sati po predmetnim po-

dručjima je: Književnost – 95 sati, Jezik – 50 sati i Jezična i medijska kultura – 35 sati. Sva se područja prožimaju i ni jedna se ne može izučavati izolirano i bez sudjelovanja u drugim područjima.

Pri stvaranju godišnjeg i mjesečnih planova neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole. Mjesečni plan sadrži odjeljak izvedbenih ishoda, definiranih nastavnim jedinicama, odjeljak za planiranu međupredmetnu povezanost i odjeljak za vrednovanje kvalitete isplaniranog, kao i druge dijelove prema procjeni nastavnika. Priprema za sat podrazumijeva definiranje cilja sata, definiranje ishoda u odnosu na cilj sata, planiranje aktivnosti učenika i nastavnika u odnosu na cilj i definirane ishode, planirane načine provjere ostvarenosti ishoda, izbor nastavnih strategija, metoda i postupaka učenja i podučavanja.

Uz godišnji plan, oblikuje se lista raspoređenih tekstova po mjesecima, kao i domaća lektira. Distribucija tekstova po mjesecima, kao i do sada, zasnovana je na grupiranju i povezivanju tekstova prema različitim kriterijima – priroda i uloga književnog djela; vrste tekstova; svrha tekstova: za čitanje/razumijevanje/prepričavanje/tumačenje; brzina

napredovanja učenika; godišnja doba; značajni datumi i praznici; posebnosti učeničkog kolektiva, škole i lokalne zajednice; predmetna i među-predmetna povezanost sadržaja i ishoda; međupredmetne kompetencije itd. Dakle, korelativnost je omogućena kombiniranjem tekstova u srodne tematsko-motivske cjeline u skladu s različitim kriterijima.

Mogući primjeri funkcionalnog povezivanja tekstova po srodnosti djela mogu biti sljedeći (nikako i jedini):

– tema Škola (Sanja Pribić: *Nova učenica*, Tone Pavček: *Čitanje*, Vesna Skočir: *Domaća zadaća*, Božidar Prosenjak: *Rastanak s učiteljicom*)

– tema Jesen (Gorana Benić-Huđin: *Jesen*, Darko Cindrić: *Jesen*, Ivanka Borovac: *Jesenske muke jednoga Luke*, Aleksandra Kulari: *Moja jabuka*, Želimir Hercigonja: *Raskoš boja i plodova*)

– tema Proljeće i Uskrs (Mladen Pokić: *Pisanice*, Pika Vončina: *Proljetna priča*, Slavko Mader: *I ja volim prirodu*, Luko Paljetak: *Dolazak proljeća*. . .)

Navedeni primjeri pokazuju kako se književnoumjetnički tekst može povezivati s drugima na različite načine, prema različitim motivima ili tonu pripovijedanja.

Izbor lektire za četvrti razred važan je jer učenici trebaju dalje ulaziti u svijet književnosti, voljeti čitati, stoga se u popisu lektire za četvrti razred nalaze i dječji romani koji će uvesti učenike u svijet književnosti. Izbor djela temeljen je na načelu prilagođenosti dobi učenika. **Potrebno je da učitelj najmanje tri školska sata, od planiranih 95, posveti obradi književnih tekstova po izboru iz zavičajne književnosti vojskovođa Hrvata primjerenih dobi učenika.**

U četvrtom, kao i u prethodnim razredima, postoji čitanje u nastavcima na satu. Na nekoliko planiranih sati, prema planu i odgovarajućom dinamikom, učenici čitaju i analiziraju taj književni tekst.

Uz tekstove koje je potrebno obraditi na satu, dan je i popis domaće lektire. Cilj obrade djela s popisa domaće lektire je oblikovanje, razvijanje i njegovanje čitalačkih navika kod učenika. Tijekom čitanja domaće lektire, učenici izgrađuju čitalačke navike, istrajnost u čitanju te usvajaju dominantne estetske i odgojne vrijednosti.

Obimnija djela učenici mogu čitati kod kuće, čime se potiče razvijanje kontinuirane navike čitanja. Povećan broj djela u izboru lektire pruža mogućnost obrade pojedinih predloženih sadržaja na satima dodatne nastave, kao i mogućnost naprednim čitačima da odaberu neke od ponuđenih djela za čitanje u slobodno vrijeme.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

U nastavi književnosti najvažnije je kod učenika razvijati sposobnost čitanja književnih tekstova s razumijevanjem, poticati ljubav prema čitanju, graditi osjećaj za lijepo i vrijedno, njegovati osjećaj i sposobnost razlikovanja lijepoga od ružnoga i razvijati istrajnost u čitanju i doživljavanju književnoga djela.

Učenike je potrebno navikavati na opisivanje i izražavanje mišljenja o pročitanome književnom djelu. Čitanje zahtjeva vrijeme, istrajnost i posvećenost, a njegovanje tih obilježja predstavlja temelj za sva dalja učenja. Čitanjem književnoumjetničkih tekstova i u razgovoru o njima na satu gradi se kritičko mišljenje, jer učenici trebaju imati sud o postupcima i osobinama likova, kao i o različitim događajima u tekstu. Posebno je važno što književnost kod učenika intenzivno razvija empatiju, time što od čitatelja traži da užive u ulogu drugoga i da razumiju različite osobine i postupke likova. Nastava književnosti jača nacionalni i kulturni identitet učenika upoznavanjem svoje književnosti i kulture, kao i književnosti i kulture drugih naroda.

Školska lektira razvrstana je po književnim rodovima – lirski poezija, proza, dramski tekstovi za djecu i obogaćena izborom znanstveno-popularnih i informativnih tekstova. Obvezni dio školske lektire sastoji se, uglavnom od djela koja pripadaju osnovnom nacionalnom korpusu, ali i reprezentativnih djela za djecu iz svjetske književnosti.

Domaća lektira obuhvaća značajna poetska i prozna djela dječje književnosti (Erich Kastner, *Emil i detektivi*, Slavko Mihalić, *Petrica Kerempuh*, Nikola Pulić, *Ključić oko vrata*, Astrid Lindgren, *Pipi Duga Čarapa*. . .)

Izbor djela školske i domaće lektire primjeren je uzrastu učenika.

U dopunski korpus lektire uvedena su brojna suvremena književna djela za djecu, koja su po svojoj motivskoj ili tematskoj srodnosti bliska učenicima. Cilj je omogućavanje učenicima i učiteljima da se obradom takvih djela razvija maštovitost i empatija, čime se bogati čitalačko iskustvo učenika i osuvremenjuje pristup u nastavi.

Tekstovi iz dopunskog djela lektire mogu poslužiti učitelju i pri obradi nastavnih jedinica iz gramatike, kao i za obradu i utvrđivanje sadržaja iz jezične kulture. Djela koja neće obrađivati, nastavnik treba preporučiti učenicima za čitanje u slobodno vrijeme.

Tijekom obrade književnih tekstova, učenici razvijaju prva literarno-estetska iskustva i formiraju svoje stavove o djelu koje slušaju ili čitaju. Učitelj potiče učenike iznositi svoje stavove, obrazlagati i potkrepljivati primjerima iz teksta.

Pri tumačenju tekstova iz školske i domaće lektire treba razlikovati književne vrste: basna, bajka, pripovijetka, dječji roman, igrokaz. Odrediti temu, redoslijed događaja, vrijeme i mjesto događanja u pročitanome tekstu; imenovati pozitivne i negativne osobine likova; uočiti važne pojedinosti u opisima bića i prirode; uočiti prirodu humora u književnome tekstu i razumjeti ideje književnoga djela.

Učenik treba uočiti osnovne značajke lirske pjesme (stih, kitica, rima i ritam), zapaziti personifikaciju u književnome djelu i razumjeti njezinu ulogu; razlikovati opisivanje, pripovijedanje i dijalog u književnom djelu; praviti razliku između pripovijedanja u 1. i pripovijedanja u 3. licu u književnome tekstu; uočiti osnovni ton književnoga teksta (vedar, tužan, šaljiv) i uočiti suprotstavljenost lica u dramskome tekstu. Razvijanje književnih pojmova kod učenika ne podrazumijeva učenje definicija, već imenovanje i opisno obrazlaganje pojma i uočavanje uloge određenoga pojma u književnoumjetničkom tekstu. Književni pojmovi se najprije uočavaju u odgovarajućem tekstu, a zatim se tumači njihova uloga.

Pri obradi lirskih, epskih i dramskih tekstova za djecu, učenici se motiviraju na niz stvaralačkih aktivnosti koje nastaju povodom djela (izražajno recitiranje lirske pjesme, čitanje proznoga teksta interpretativno, scenski nastup – izvođenje dramskoga teksta, dramska igra, dramski dijalozi, gledanje dječje kazališne predstave i filmova za djecu, snimanje i komentiranje dramatiziranih ulomaka).

Sati književnosti mogu se upotpuniti upotrebom digitalnih sadržaja. Također, u nastavu treba uvesti raznovrsne stvaralačke aktivnosti kojima se vrši usustavljanje obrađenih sadržaja (igre asocijacija, kreativne slagalice, interaktivni zadaci i kvizovi).

Književna djela koja su doživjela kazališnu izvedbu ili ekraniziranje mogu poslužiti za usporednu analizu i uočavanje razlike između književne i kazališne/filmske (prilagođene, izmijenjene) fabule i scen-skoga izričaja. Tako učenici upoznaju prirodu različitih medija i razvijaju svoju medijsku pismenost. Usporednom analizom filma i književnog djela, učenici će uvidjeti da je film neovisno umjetnički stvaraj, kao i da je književni tekst inspirativan predložak za novo, originalno umjetničko djelo.

Korelacija je omogućena prikladnim kombiniranjem obveznih i izbornih djela. Isti tekst može se povezivati s drugima na različite načine, prema različitim motivima ili osnovnom tonu, u sklopu projektne nastave, koja se zasniva na ishodima, a ne na sadržajima učenja. Međupredmetnu povezanost učitelji uspostavljaju, prije svega, s nastavom prirode i društva, likovne kulture, glazbene kulture, vjerske nastave i građanskoga odgoja.

Preporučuje se da se učenici u nastavi koriste elektronskim dodatkom uz udžbenik, ako za to postoji mogućnost u školi.

JEZIK

U nastavi jezika učenici ovladavaju pisanim i usmenim standardnim hrvatskim jezikom. Program je usmjeren na usvajanje osnovnih gramatičkih pravila i njihovu prikladnu primjenu u pisanoj i govornoj komunikaciji.

Gramatika

Da bi se pristupilo usvajanju novih sadržaja, neophodno je dobro utvrditi znanja iz morfologije: vrste riječi i njihove gramatičke kategorije.

U novim sadržajima potrebno je na primjerima pokazati da neke riječi mijenjaju oblik, a neke ne mijenjaju (tu se prije svega podrazumijeva promjena imenica i pridjeva po padežima te glagola po vremenima). Važno je učenicima ukazati na postojanje riječi koje ne mijenjaju svoj oblik.

U četvrtome razredu važno je s učenicima ponoviti vrste rečenica po obliku i značenju. S učenicima je potrebno obraditi tri modela upravnoga govora. Neophodno je modele upravnoga govora povezati s pravopisnim pravilima i uporabom znakova navoda i zareza.

Nastavu gramatike treba povezivati s nastavom književnosti tako što književni tekstovi iz programa mogu poslužiti za gramatičku analizu i kao primjer uporabe vrsta riječi u rečenici te različitih vrsta rečenica po obliku i značenju. Primjeri trebaju biti jednostavni za analizu. Učitelj može i prilagoditi tekst da bi primjeri bili tipični.

Pravopis

Pravopisna pravila učenici trebaju usvajati postupno, uz ponavljanje i vježbanje već naučenoga i uz usvajanje novih sadržaja, i to različitim vježbanjima kako na razini riječi tako i na razini rečenice i kraćih tekstova.

Pisanje imena stanovnika država i naselja, imena ulica i trgova, naziva poduzeća i ustanova, nebeskih tijela, manifestacija, kao i pisanje ustaljenih imena povijesnih događaja i povijesnih ličnosti potrebno je povezati s nastavom predmeta Priroda i društvo.

Pisanje imena iz umjetničkih djela i pisanje imena životinja potrebno je povezati s nastavom književnosti i obraditi na osnovi primjera iz obrađenih djela. U četvrtome razredu potrebno je ponoviti pisanje riječi *li*. Pisanje prijedloga *s/sa* obraditi samo uz tipične primjere, a pisanje višeslojnih brojeva treba povezati s nastavom matematike.

Usustavljivanje znanja iz pravopisa najbolje se postiže vježbanjem na tekstu, ispravljanjem pogrešaka u tekstu, diktatima i sl.

JEZIČNA I MEDIJSKA KULTURA

Područje Jezična i medijska kultura obuhvaća usmeno i pismeno izražavanje te medijske sadržaje.

Jedna od osnovnih zadaća nastave jezične kulture odnosi se na usavršavanje jezičnih izražajnih sredstava kod učenika, odnosno na razvijanje, bogaćenje i unapređivanje njihove jezične sposobnosti. To potpodručje obuhvaća usmeno i pismeno izražavanje. Nastavni rad u tom potpodručju ostvaruje se u sudjelovanju u drugim dvama područjima: s jezikom i književnošću, ali i samostalnim nastavnim jedinicama. Valjano usmeno i pismeno izražavanje omogućava učeniku da uspješno uči i savlada i druge školske predmete.

Osnovni oblici usmenog i pismenog izražavanja (pripričavanje, pričanje, opisivanje) predstavljaju osnovne programske sadržaje za usavršavanje i njegovanje jezične kulture učenika. U četvrtom razredu trebalo bi poticati učenike na prepričavanje, pričanje i opisivanje te na sažet i opširan način kako usmeno tako i pismeno.

Prepričavanje je jedan od najpopularnijih oblika usmenog i pismenog izražavanja u mlađim razredima osnovne škole. Da ne bi postalo improvizirano, svako prepričavanje mora imati svoj cilj i plansko usmjeravanje. Unaprijed bi trebalo znati koji će se sadržaji prepričavati na satu. Izbor treba obuhvatiti različite vrste tekstova/sadržaja. Potrebno je usmjeravati učenike kako da odaberu činjenice, kako da odvoje glavno od sporednog i kako da slijede kronološki tijek sadržaja. Potom, trebali bi se prepričavati samo oni sadržaji koji ispunjavaju programske zahtjeve i koji su učenicima prethodno protumačeni/analizirani, predloženi, objašnjeni. Budući da u četvrtom razredu nastava jezične kulture uslojava i povećava zahtjeve na planu tog oblika izražavanja učenika, trebalo bi ih poticati, između ostalog, na prepričavanje tekstova/sadržaja u cjelini i po dijelovima imajući u vidu plan prepričavanja. Potrebno je i vrednovati prepričavanje, tj. uputiti učenike na manje ili više uspjele dijelove tog oblika izražavanja.

Pričanje predstavlja stvaralačko izražavanje bez obzira na to je li u pitanju stvarnost ili fantazija, tj. je li riječ o reproduciranju nekog doživljaja, događaja i zamišljenog sadržaja (iz svijeta dječje mašte). Počinje se s pričanjem doživljaja, potom događaja. Za pričanje je potreban poseban intelektualni napor i razvijenost jezične kompetencije na

određenoj razini, što će se odraziti na izbor tematske građe i njezinih značajnih pojedinosti i na način jezičnog uobličavanja svih strukturnih elemenata priče. Potrebno je učenicima ukazati da mogu slobodnije iznositi osobne doživljaje, stavove, da budu maštoviti i originalni, da se emocionalno i slikovito izražavaju. Trebalo bi voditi računa o poštivanju osnovnih metodičkih načela koja se odnose na organizaciju tog oblika jezičnog iskazivanja učenika: planiranje, poticanje, usmjeravanje i vrednovanje. U četvrtom razredu posebno je značajna korelacija sa sadržajima iz drugih dvaju područja (jezika i književnosti), zbog čega bi prednost trebalo dati pričanju u dijaloškom obliku, odnosno unošenju dijaloga, upravnoga govora u strukturu kazivanja.

Opisivanje jest najsloženiji oblik jezičnoga izražavanja u toj dobi. Međutim, u manjoj ili većoj mjeri, zastupljeno je u svakodnevnoj komunikaciji i zato je neophodno posvetiti mu posebnu pozornost. Zbog brojnih dobnih ograničenja u radu s najmlađim učenicima, toj vrsti jezičnog izražavanja potrebno je pristupiti odgovorno i uz poštivanje načela nastavne uvjetovanosti i postupnosti pri postavljanju zahtjeva: osposobljavati učenika da pažljivo promatraju, uočavaju, otkrivaju, uspoređuju pa tek onda danu predmetnost misaono zaokružuju i jezično uobličuju. Budući da se opisivanje često dovodi u blisku vezu s čitanjem i tumačenjem teksta (posebno književnoumjetničkoga), trebalo bi stalno usmjeravati pozornost učenika na ona mjesta u toj vrsti tekstova koja obiluju opisnim elementima (opis odnosa među predmetima, bićima i pojavama; opisivanje prirode, ličnosti, književnih likova i sl.), jer su to i najbolji obrasci za spontano usvajanje opisivanja kao trajne vještine u jezičnom iskazivanju. Da bi se učenici navikli izbjegavati stereotype pri opisivanju, potrebno ih je poticati da pišu o onome što je njima blisko ili što je na njih duboko djelovalo. Ciljeve i zadatke te vrste vježbanja trebalo bi postupno uslojnjavati – od jednolinijskog opisa vidljivog do promišljenog, analitičkog izražavanja doživljaja stvarnosti u kojoj će biti istaknuta samostalnost i individualnost učenika. Stoga se ponekad opisivanje može kombinirati s metodom razgovora, grafičkim predstavljanjem ili s metodom promatranja. Ostali opći metodički pristupi tom značajnom obliku jezičnog izražavanja isti su ili slični kao i kod prepričavanja i pričanja (od planiranja, preko ostvarivanja planiranih aktivnosti, do vrednovanja postignutog i funkcionalnog povezivanja sa srodnim sadržajima kakvi su i usmena i pismena vježbanja za stjecanje, usavršavanje i njegovanje jezične kulture učenika).

Obrada nastavnih sadržaja koji se odnose na riječi istog oblika, a različitog značenja i riječi istog značenja, a različitog oblika, kao i na ustaljene jezične izraze trebalo bi zasnovati na brojnim primjerima koji su učenicima poznati, jer bi im pomogli bolje razumjeti i upotrebljavati dane lekseme u spontanoj komunikaciji, što bi doprinijelo obogaćivanju njihove jezične produkcije i unapređivanju njihove komunikativne kompetencije. Izuzetno je značajno da se ti leksemi i ustaljeni izrazi ne izučavaju izolirano, izvan konteksta, već je potrebno ukazati učenicima na njihovu funkciju u stvarnoj jezičnoj uporabi. Trebalo bi, između ostalog, razgovarati s učenicima o posebnim (stilskim) učincima koji ti leksemi i frazeologizmi imaju u određenu tekst. Taj nastavni sadržaj trebalo bi povezati s nastavom književnosti, jer književno djelo obiluje leksičkim slojevima, kojima se izgrađuje i književni i jezični ukus učenika.

Nastavnoj jedinici Razglednica, čestitka, pismo trebalo bi pristupiti funkcionalno. Trebalo bi poticati učenike da sami napišu razglednicu, čestitku ili pismo, ali bi im trebalo predložiti određena pravila koja se odnose na te oblike pisane komunikacije. Pozornost bi posebno trebalo usmjeriti na adresiranje pisma i razglednice. Poželjno je to gradivo povezati s odgovarajućim nastavnim jedinicama iz pravopisa.

Knjiženim i neknjiževnim tekstovima učenicima bi trebalo ukazati na različite mogućnosti upotrebe riječi, sintagmi i rečenica u formalnim/neformalnim jezičnim situacijama, kao i na promjenu njihova značenja u ovisnosti o kontekstu. Tijekom praktične nastave jezične kulture, učenicima bi trebalo ukazati da je neophodno govoriti onako kako to zahtijeva komunikativna situacija i s njom uskladiti jezičke mehanizme.

Izučavanjem različitih vrsta tekstova – linearnih i nelinearnih – osmišljavanjem, organiziranjem i ostvarivanjem brojnih aktivnosti, kod učenika bi trebalo unapređivati čitalačku kompetenciju. Posebno bi ih trebalo usmjeravati na promišljanje o tekstovima, da ih analizi-

raju, da jezično ispravno i jasno iskažu svoje mišljenje o određenom tekstu, kao i da povezujući informacije iznesene u tekstu, izvedu zaključak. Poželjno je kod učenika poticati strategije kojima se čitatelj koristi u susretu s tekstem, kao što su, na primer: pronalaženje informacija, povezivanje i interpretiranje, promišljanje i vrednovanje. Ne zanemarujući dobne i individualne karakteristike učenika, trebalo bi ih osposobiti primjeni znanja i vještina koje će im omogućiti da korektno riješe problemske situacije u različitim kontekstima u kojima se čitanje odvija.

Koherentnost predstavlja značajno obilježje tekstualne strukture i upućuje na kontinuirani karakter nekog teksta. Stoga bi u nastavi jezične kulture trebalo osposobljavati učenike da pravilno koncipiraju/strukturiraju tekst/sastav. Na primjer, trebali bi sastavljati logički smislene tekstove na osnovi zadanih riječi ili sastavljati tekstove čija će duljina biti ograničena. Također, trebalo bi ih poticati osmišljavanju više različitih početaka teksta na istu zadanu temu ili osmišljavanju više različitih završetaka namjenski pripremljenog i prema zahtjevu prilagođenog nedovršenog teksta; da uspostavljaju narušen kronološki ili smisljeni poredak u zadanom tekstu i slično.

Svaka od programskih vježbi (pravopisne, jezične, leksičko-semantičke i govorne vježbe) planira se i ostvaruje se u nastavnom kontekstu u kojem postoji potreba za funkcionalnim usvajanjem i funkcionalnom primjenom danih jezičnih zakonitosti i pojava u novim komunikativnim situacijama, kao i potreba za utvrđivanjem, ponavljanjem ili usutavljanjem znanja zadobivenog tijekom nastave jezika i nastave književnosti.

Govorne vježbe kod učenika potiču maštu i kreativnost, ali i divergentno mišljenje, zbog čega bi ih trebalo češće primjenjivati u nastavi jezične kulture. Potrebno ih je precizno planirati i detaljno organizirati. Govorne vježbe imaju ulogu izgrađivanja dobrog jezičnog ukusa, elokventnosti i fluentnosti u izražavanju. Na tom uzrastu najpogodnije mogu biti sljedeće govorne vježbe: recitiranje, izražajno čitanje, scensko prikazivanje dramskog/dramatiziranog teksta i slično.

Sustavna primjena prikladnih pravopisnih vježbi omogućava da teorijsko pravopisno znanje blagovremeno prijeđe u umijeće, kao i da se ostvarena navika primjene pravopisnih pravila iskaže u praktičnoj i spontanoj namjeni. Pravopisne vježbe predstavljaju najbolji način da se pravopisna pravila nauče, provjere, kao i da se uočeni nedostaci otklone. U tom uzrastu, trebalo bi primjenjivati jednostavne pravopisne vježbe koje su pogodne i jedno pravopisno pravilo iz jednog pravopisnog područja. Pri pripremi pravopisnih vježbi, trebalo bi poštivati načelo postupnosti, sustavnosti, jedinstva teorije i prakse. Kako bi se uspješnije ovladalo programom predviđena pravopisna načela, pogodne mogu biti sljedeće pravopisne vježbe: diktat, upravni govor (sva tri modela), navodnici, veliko slovo, zamjenica Vi iz poštovanja, spojeno i odvojeno pisanje riječi (čestica *li*, prijedlog *s/za*, višestruki brojevi).

Vrste jezičnih vježbi potrebno je odabrati u kontekstu nastavnog sadržaja. To mogu biti dopunjavanje rečenica, proširivanje rečenica, križaljke, asocijacije i slično.

Primjenom leksičko-semantičkih vježbi kod učenika, stvara se navika za promišljanje i traženje odgovarajućih jezičnih izraza za ono što žele iskazati (u ovisnosti od komunikativne situacije) i povećava se fond takvih izraza u njihovu rječniku. Razvijanju smisla za precizno izražavanje i razumijevanje značenja riječi i izraza doprinose različite vježbe, na primjer: određivanje značenja ustaljenih izraza; sastavljanje riječi na osnovi danog početnog i posljednjeg slova, dopunjavanje niza riječima koje su povezane s danom riječi.

Pismene zadaće predstavljaju najsintetičniji oblik djelovanja u razvijanju jezične kulture učenika i mogu nedvosmisleno ukazati na učinke nastave hrvatskoga jezika i književnosti u cjelini. U četvrtom razredu učenici izrađuju četiri školske zadaće – dvije u prvom i dvije u drugom polugodištu.

Aktivnosti i sadržaji iskazani u području Medijska kultura uvjetovani su razvojnomo dobi i zanimanjima učenika, fizičkim okruženjem (lokalne zajednice i njihova ponuda društveno-kulturnih i umjetničkih sadržaja) te upućivanjem na digitalne sadržaje dostupne svima bez obzira na mjesto školovanja ili stanovanja. Sadržaji izvanučioničkoga tipa zahtijevaju pojedinačni angažman svakoga učenika, aktiviranje zadobivenih znanja i kompetencija u smislu neposrednoga iskustvenoga

učenja. Učitelj ima obvezu pratiti i poticati individualni razvoj učenika. Preporuča se najmanje jedanput godišnje zajednički posjet učenika i učitelja određenomu izabranom sadržaju.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje napredovanja i ocjenjivanje postignuća učenika je formativno i sumativno i ostvaruje se u skladu sa *Pravilnikom o ocjenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i odgoju*. Ocjenjivanje bi trebalo biti usmjereno na dobivanje informacija o obrascima mišljenja i uvjetima pod kojim učenik može primijeniti znanje zadobiveno tijekom nastave jezične kulture u svakodnevnoj formalnoj i neformalnoj komunikaciji.

Proces praćenja i vrednovanja jednog učenika treba započeti inicijalnom procjenom razine postignuća učenika. Naglasak bi trebao biti na učenikovim sposobnostima – na onome što učenik može ili pokušava učiniti. Tijekom procesa nastave i učenja, učitelj kontinuirano i na primjeren način ukazuje učeniku na kvalitet njegova postignuća, tako što će povratna informacija biti dovoljno jasna i informativna, da bi bila podsticajna za dalje napredovanje učenika. Svaka aktivnost je dobra prilika za procjenu napredovanja i davanje povratne informacije, a učenike treba osposobljavati i ohrabrivati da procjenjuju vlastiti napredak u ostvarivanju ishoda predmeta, kao i napredak drugih učenika.

Назив предмета	СТРАНИ ЈЕЗИК
Циљ	Циљ наставе и учења Страног језика у основном образовању и васпитању јесте да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну усмену и писану комуникацију и да стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	72

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ	ЈЕЗИЧКЕ АКТИВНОСТИ (у комуникативним функцијама)
– поздрави и отпоздрави, примењујући једноставнија језичка средства; – представи себе и другог; – разуме једноставнија питања личне природе и одговара на њих; – поставља једноставнија питања личне природе; – у неколико једноставнијих везаних исказа саопшти информације личне природе о себи и другима водећи рачуна о приватности и поверљивости; – разуме и саопшти једноставне исказе који се односе на права детета; – разуме једноставнија упутства, налоге и упозорења и реагује на њих; – саопшти једноставнија упутства, налоге и упозорења уз одговарајуће образложење; – разуме позив на заједничку активност и реагује на одговарајући начин; – упуту позив на заједничку активност; – разуме кратке и једноставније молбе и реагује на њих уз одговарајуће образложење; – упуту кратке и једноставније молбе; – исказе и прихвати захвалност и извињење на једноставан начин; – разуме једноставније исказане честитке и одговори на њих; – упуту једноставније честитке; – разуме и, примењујући једноставнија језичка средства, наведе најубичајеније активности које се односе на прославе рођендана и празника; – именује бића, предмете и места из непосредног окружења; – разуме једноставније описе бића, предмета и места; – опише бића, предмете и места у неколико везаних једноставнијих исказа; – разуме свакодневне исказе у вези са непосредним потребама, осетима и осећањима и реагује на њих; – изрази основне потребе, осете и осећања једноставнијим језичким средствима; – разуме једноставнија обавештења о положају у простору и реагује на њих; – тражи и пружи једноставнија обавештења о положају у простору; – разуме и саопшти једноставније исказе који се односе на хронолошко и метеоролошко време; – разуме једноставније исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање и реагује на њих; – тражи и даје једноставнија обавештења која се односе на припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање; – разуме једноставније исказе за изражавање интересовања, допадања/недопадања и реагује на њих; – изражава допадање/недопадање уз најједноставније образложење; – тражи најједноставније образложење допадања/недопадања; – разуме једноставније текстове у којима се описују радње и способности у садашњости; – размени информације које се односе на дату комуникативну ситуацију; – опише радње и способности у садашњости користећи једноставнија језичка средства – разуме и саопшти једноставније исказе који се односе на бројеве, количине и цене; – учествује у предлагању садржаја и начина рада.	ПОЗДРАВЉАЊЕ	Реаговање на усмени и писани импулс саговорника (наставника, вршњака, и слично); усмено и писано изражавање прикладних поздрави.
	ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА	Слушање једноставнијих текстова у којима се неко представља; представљање себе и других особа, присутних и одсутних.
	РАЗУМЕВАЊЕ И ИСКАЗИВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИЈИХ УПУТСТАВА, НАЛОГА И УПОЗОРЕЊА	Слушање налога, упутстава и упозорења и реаговање на њих; давање једноставнијих налога, упутстава и упозорења (комуникација у учионици – упутства и налози које размењују учесници у наставном процесу, упутства за игру и слично).
	ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	Слушање једноставнијих позива на заједничку активност и реаговање на њих (позив на рођендан, игру, дружење...); упућивање и прихватање/одбијање позива на заједничку активност коришћењем једноставнијих исказа.
	ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	Слушање једноставнијих исказа којима се тражи помоћ, услуга или обавештење; давање усменог и писаног одговора на исказану молбу коришћењем једноставнијих језичких средстава; упућивање молби, исказивање захвалности и извињења.
	ЧЕСТИТАЊЕ ПРАЗНИКА И ДРУГИХ ЗНАЧАЈНИХ ДОГАЂАЈА	Слушање једноставнијих исказа којима се честитају празници и други значајни догађаји; реаговање на упућену честитку и упућивање кратких пригодних честитки.
	ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА	Слушање једноставнијих описа бића, предмета, места и појава; давање кратких описа бића, предмета, места и појава; тражење и давање информација у вези са описом бића, предмета, места и појава.
	ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	Слушање једноставнијих исказа у вези са потребама, осетима, осећањима; саопштавање својих и туђих потреба, осета и осећања и (емпатично) реаговање на њих.
	ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ	Слушање текстова у којима се на једноставнији начин описује положај у простору; усмено и писано тражење и давање информација о положају у простору коришћењем једноставнијих језичких средстава.
	ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА	Слушање једноставнијих исказа у вези са хронолошким временом и метеоролошким приликама; усмено и писано тражење и давање информација о хронолошком времену и метеоролошким приликама коришћењем једноставнијих језичких средстава.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/ НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/ НЕПОСЕДОВАЊА	Слушање текстова с једноставнијим исказима за изражавање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања и реаговање на њих; усмено и писано исказивање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања коришћењем једноставнијих језичких средстава.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ИНТЕРЕСОВАЊА И ДОПАДАЊА/НЕДОПАДАЊА	Слушање текстова с једноставнијим исказима за изражавање интересовања, допадања/недопадања и реаговање на њих; усмено и писано исказивање интересовања, допадања/недопадања коришћењем једноставнијих језичких средстава.
	ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И СПОСОБНОСТИ У САДАШЊОСТИ	Слушање једноставнијих исказа који говоре о радњама и способностима у садашњости; описивање радњи и способности у садашњости, постављање питања и одговарање на њих, усмено и писано, коришћењем најједноставнијих језичких средстава.
	ИЗРАЖАВАЊЕ БРОЈА, КОЛИЧИНЕ И ЦЕНА	Слушање једноставнијих исказа који говоре о броју, количини и цени; саопштавање броја, количине и цена; усмена и писана размена информација о броју, количини и ценама, коришћењем једноставнијих језичких средстава.

Кључни појмови садржаја: комуникативни приступ, функционална употреба језика, интеркултурност.

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА ЗА ОСНОВНУ ШКОЛУ

Напомена: Тематске области се прожимају и исте су у сва четири разреда првог циклуса основног образовања и васпитања – у сваком наредном разреду обнавља се, а затим проширује фонд лингвистичких знања, навика и умења и екстралингвистичких представа везаних за конкретну тему. Наставници обрађују теме у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика, тако да свака тема представља одређени ситуацијски комплекс.

- 1) Лични идентитет
- 2) Породица и уже друштвено окружење (пријатељи, комшије, наставници итд.)
- 3) Географске особености
- 4) Србија – моја домовина
- 5) Становање – форме, навике

- 6) Живи свет – природа, љубимци, очување животне средине
- 7) Временско искуство и доживљај времена (прошлост – садашњост – будућност)
- 8) Школа и школски живот
- 9) Млади – живот деце и омладине
- 10) Здравље и хигијена
- 11) Емоције (љубав према породици, друговима)
- 12) Превозна средства
- 13) Временске прилике
- 14) Уметност за децу (нарочито модерна књижевност за децу; пригодне традиционалне и модерне песме)
- 15) Обичаји и традиција, фолклор, прославе (рођендани, празници)
- 16) Слободно време – забава, разонода, хобији
- 17) Исхрана и гастрономске навике
- 18) Путовања
- 19) Мода и облачење
- 20) Спорт
- 21) Вербална и невербална комуникација, конвенције понашања и опхођења

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ	<i>Hi/Hello (everyone/guys)! Nice to see you again! Nice to see you too! How are you today? I'm fine, thank you, and you? I'm very well, thanks./Not great./I'm OK. Good morning/afternoon/evening/night. Goodbye./Bye. See you (all) in 5 minutes/soon/later/tomorrow/on Monday/next week/in September/next year! Have a nice day/weekend/trip/holiday! Thanks, same to you! Welcome to our school/town/city!</i> Личне заменице: <i>I, you...</i> Глагол <i>to be</i> – <i>the Present Simple Tense</i>. Императив. Предлози са прилошким одредбама за време: <i>on, in...</i> (Интер)културни садржаји: Формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости.
ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА	<i>Which/What school do you go to? I go to (school's name) Primary School. What's the name of your school? What year/grade are you in? I'm in year 4/the fourth grade. Which class are you in? I'm in class 4₁/4a, and you? Who are they? What are their names? She's Dunja and he's Mateja. They are not in year four/the fourth grade. They're in year three/the third grade. This is our head teacher, Mrs Parsons. Who's that? It's Miss Herbert, she's a P.E. teacher. Who's your class teacher? Who's the class monitor? Who's absent? Everybody's present. Meet my new friend Dorian. He's from Greece. His father's Greek, but his mum's Serbian. He lives on an island. Where does your friend live? She's Montenegrin. She lives in the mountains. Do you live in a flat or a house? Peter's family are from the USA. His mum works in a restaurant. Where does his dad work? These are my aunt Slađana and her husband Zoran. They've got twin daughters. Those are my uncle Miodrag and his wife Ana. How many children have they got? They've got three sons. What are your cousins' names? How old are they? It's Marija's eleventh birthday today./She's 11 today. When's your birthday? It's in May/on 5th May/May 5th. Who's the winner of the competition? Who's the world skateboarding champion? Who are the characters in the story? Who are they? The boys'/girls'/children's names are... Tell me about your family/friends.</i> Личне заменице: <i>I, you...</i> Присвојни придеви: <i>my, your...</i> Показне заменице: <i>this/that, these/those</i>. <i>Have got</i> за изражавање поседовања. <i>The Present Simple Tense</i>. Питања са <i>Who/What/Which/Where/When/How (old/many)</i>. Правилна множина именица: <i>daughter-daughters, son-sons...</i> Неправилна множина основних именица: <i>child – children...</i> Предлози са прилошким одредбама за место: <i>from, in, on...</i> Предлози са прилошким одредбама за време: <i>in, on...</i> Саксонски генитив са именицама у јединини/множини. Употреба/изостављање чланова приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом, са редним бројевима, као и са основним географским појмовима. Императив. Основни бројеви 0–100. Редни бројеви 1–30. (Интер)културни садржаји: Устаљена правила учтивости; употреба титула уз презимена (<i>Mr, Mrs, Miss</i>); конвенције у писању/изговору датума; разлике између британске и америчке варијанте енглеског језика у изговору, лексичком фонду и правопису.

РАЗУМЕВАЊЕ, ТРАЖЕЊЕ И ДАВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИЈИХ УПУТСТАВА, НАЈОГА И УПОЗОРЕЊА	<i>Hurry up! We're late for school!</i> <i>Stand up! Sit down! Sit up straight!</i> <i>Take out your books/notebooks! Put them down/away!</i> <i>Get quiet, everyone!</i> <i>Which page? Turn to page 20./Page 20, everyone!</i> <i>Whose turn is it? It's Stefan and Filip's turn!</i> <i>Listen to the question! Listen and tick or cross. Put up your hand when you finish!</i> <i>Complete the sentence/dialogue/description.</i> <i>Describe your room/house. Make a project about your town.</i> <i>Let's take some photos of the new lab for our school website. E-mail the photos to the ICT teacher.</i> <i>Put the forks on the left side and knives and spoons on the right side of the plate. How many forks/knives/spoons? Place the</i> <i>teaspoon on the saucer.</i> <i>Put the candle inside the pupkin! What's next?</i> <i>Look at my school report card! It's all 5s/As!</i> <i>Look at the shooting star! Make a wish!</i> <i>Don't sit down! Don't talk in class! Don't open the window – it's cold in here! Don't touch that – it's hot! Watch out! The</i> <i>floor is wet.</i> <i>Take off your shoes! Put on your trainers! Be quick!</i> <i>Let's practise! Just a second/moment/minute, please! Ready, steady, go!</i> <i>Time to eat, everyone! Ask the dinner/cleaning ladies.</i> <i>Come in! Come back! No way! Go away! Stop it! Leave me alone!</i> <i>Move over! Make way!</i> <i>Stop! We can't cross the road here! The traffic light is red!</i> <i>Say hello/goodbye! Say "Cheese"! Wave goodbye!</i> <i>Anyone else? Is that all? That's all for today!</i> Императив. Питања са <i>What/Which/Whose/How many/much...</i> Правилна множина именица: <i>book-books, notebook-notebooks...</i> Множина именица које се заврша вају на -y, -o, fffe: <i>photo-photos, knife-knives...</i> Саксонски генитив са именицама у јединици/множини. Употреба чланова приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом. Бројеви 0–100. (Интер)културни садржаји: Поштовање основних правила учтивости.
ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	<i>Look! There's a game on the playing field/in the playground! Come on, let's go and watch! Sorry, I can't, I don't have/haven't</i> <i>got time.</i> <i>Let's play hide and seek! I hate hide and seek, let's go swimming!</i> <i>How about rollerblading/riding bikes? Let's do eeny-meeny-miny-moe to decide! OK then!</i> <i>Are you coming to the swimming pool with us? No, I'm not, I've got a cold.</i> <i>Can you join our team and play with us? Great! I love handball! Welcome to the team! Come with us!/Sorry, I can't play</i> <i>handball. I don't know the rules.</i> <i>Let's buy a present for Luka. What/How about a CD? That's a good/great idea!</i> <i>Let's make/write birthday/Mother's Day/New Year/Christmas cards!</i> Императив Модални глагол <i>can</i> за изражавање предлога и способности. <i>Have got.</i> <i>The Present Simple Tense.</i> <i>The Present Continuous Tense.</i> <i>What/How about.</i> Употреба/изостављање чланова приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом, као и са називима игара/хобија/спорта. (Интер)културни садржаји: Прикладно позивање и прихватање/одбијање позива; прослава рођендана, игре, забава и разонода.
ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	<i>Can/May I have a whiteboard marker/pen, please? Yes, here you are/here it is. Thank you/Thanks. You're welcome.</i> <i>Can I sharpen my pencil? Of course you can.</i> <i>Excuse me, teacher, can you repeat the last sentence, please?</i> <i>Can you spell that for me, please?</i> <i>Can/May I insert the disc?</i> <i>Can/May we sit down here? No, they are Nikola's and Ema's seats.</i> <i>Can I have my ball back? Sorry, it's those boys' ball.</i> <i>Can I touch the animals? No, you can't, it's dangerous.</i> <i>Can you pass the salt, please?</i> <i>Can I have a slice of bread?</i> <i>Thanks a lot. Thank you for your help/everything.</i> <i>I'm sorry I'm late. Can you help me with these boxes, please? Oh sorry, I'm in a hurry. I'm late for my piano class.</i> Модални глаголи за изражавање молбе: <i>can/may</i>. Саксонски генитив са именицама у јединици/множини. (Интер)културни садржаји: Правила учтиве комуникације.

ЧЕСТИТАЊЕ ПРАЗНИКА И ДРУГИХ ЗНАЧАЈНИХ ДОГАЂАЈА	<i>Best wishes for the New Year. I wish you a merry Christmas and many gifts from Santa Claus. Dear Family, I love you so much and that's why I'm sending this card.</i> <i>Happy Easter to you and your family. Hope you have a wonderful day!</i> <i>Happy Mother's Day! Happy Women's Day! Happy Saint Sava's Day! Happy teachers' Day! Happy April Fools' Day! Happy Halloween! Happy Holiday!</i> <i>We wish you a great school year! We wish you good teachers and new friends!</i> Правилна множина именица: <i>teacher-teachers...</i> Неправилна множина основних именица: <i>woman-women...</i> Саксонски генитив са именицама у једини/множини. (Интер)културни садржаји: Најзначајнији празници и догађаји и начини обележавања/прославе.
ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА	<i>I'm small but strong! My friends are brave and clever. Maša's polite. She's an intelligent girl. That boy isn't nice.</i> <i>Our teacher is kind but strict.</i> <i>This homework is easy. Those exercises are hard. Easy peasy! It's a piece of cake!</i> <i>It's a lie! It's true! That's fair/unfair!</i> <i>Which is your bag, Sam? The blue bag, Sir/Mr Wilson.</i> <i>Which girl is Sophie? She's wearing large earrings and sunglasses.</i> <i>What's the weather like? It's hot and sunny/cold and windy today. It's raining cats and dogs!</i> <i>On my birthday I usually have a party with my friends from school. How do you celebrate your birthday?</i> <i>On Women's Day we usually give flowers or small presents to our mums, aunts and grannies.</i> <i>We celebrate Saint Sava's Day in our school. It's on 27th January. I'm in the school play this year!</i> <i>April Fools' Day is a special day for jokes and tricks. In fact, it's only half a day because April Fools' Day finishes at midday.</i> <i>No more jokes after lunchtime, please!</i> <i>Every year at New Year we have a party.</i> <i>On Easter Sunday we always have a basket of eggs on the table and we eat special food. Do you eat special food on Easter Sunday in your country?</i> <i>On Halloween children in Britain and America often dress up as witches or ghosts and play 'trick or treat'. Halloween games are fun. What a great pumpkin lantern!</i> <i>Weekdays aren't fun!</i> <i>My home is a typical Serbian house. There's a living room, a kitchen, two bedrooms, a bathroom, an attic, and a small garden in front of the house. It's got lots of windows, so it's very light! The attic is spooky. There aren't any windows, so it's very dark. What's your home like?</i> <i>James Bond is a famous British spy. He's clever and good-looking. Prince Marko is a Serbian national hero. There are a lot of poems about him.</i> <i>The colours of the Serbian flag are red, blue and white. What are the colours of your country's flag? How many stars are there on the American flag? There are 50 stars.</i> <i>London stands/lies on the Thames River. Belgrade stands/lies on the Sava and the Danube Rivers.</i> <i>Tell me about your town/country.</i> Глаголи <i>have got, to be</i> за давање описа. Показне заменице: <i>this/that, these/those</i>. Егзистенцијално <i>There is/are</i>. Питања са <i>Who/What/Which/Where/How many...</i> Правилна множина именица и неправилна множина основних именица. Употреба/изостављање чланова приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом, као и са основним географским појмовима, са редним бројевима и са називима празника. Редни бројеви 1–30. (Интер)културни садржаји: Познате личности из области спорта, глуме, музике, књижевности, националне историје, престонице и препознатљива обележја земаља енглеског говорног подручја.
ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	<i>What's the matter? Are you OK/alright? Is everything OK/alright...? I'm feeling/I feel bad. Here, have a glass of water/an orange!</i> <i>I'm feeling/I feel crazy. Don't be silly!</i> <i>I'm angry with you. I'm sorry about that!</i> <i>I'm so happy/glad for you! Bravo! Well done! Thanks.</i> <i>Oh, I love you so much!</i> <i>I'm sorry for your loss. Do you need a hug?</i> <i>Nina's unhappy. She misses her cat. I'm sorry for her cat.</i> <i>We're worried. We're having an English test today. Good luck!</i> <i>Aleksa's upset. He doesn't know the answer. Bad luck! Don't worry!</i> <i>We are always excited on holidays.</i> <i>I don't care! It doesn't matter!</i> <i>The Present Simple Tense.</i> <i>The Present Continuous Tense.</i> Императив. (Интер)културни садржаји: Правила учтивне комуникације.

ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ	<i>Our school is opposite the park. Where's your classroom? It's on the ground/first/second floor. It's between the language lab and the music room. The school canteen is downstairs, next to the gym. It's the third door on the left/right. The library is upstairs. There's a garden in front of/behind my house. Where are my new CDs? They are on the bookshelves/on the top/bottom shelf. The cat's hiding under the bed. Where's Zoja? She's at Una and Tea's house. Excuse me, I'm looking for the cinema./Where's the cinema? Go straight on/past the shops. Turn left/right at the cafe. It's on the left/right. Where are the famous monuments in your city/town? Madame Tussauds is a famous wax museum in London. Where are the famous museums in your country?</i> Предлози, прилози и прилошки изрази за изражавање положаја и просторних односа: <i>in, on, at, next to, under, in front of, behind, between, opposite, here, there, downstairs, upstairs, (on the) left/right, straight on/past...</i> Питања са <i>Where</i>. Употреба/изостављање чланова приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом, са редним бројевима, као и са основним географским појмовима. Редни бројеви 1–30. (Интер)културни садржаји: Препознатљива обележја земаља енглеског говорног подручја.
ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА	<i>What's the date today? It's 3rd March. When's your School Day? It's on 15th November. What time is it now? It's 10.05. It's time for my Maths class. When does the fifth class start/finish? It starts/finishes at half past 12. What time does the ice rink open? What time does it close? On school days I get up at 6.50. We have breakfast between 7 and 7.30. My school day starts at 8 o'clock in the morning and finishes at half past 1. There is a break between 9.30 and 10. What time does your school start/finish? What time do you have breaks? In the afternoon I go to my volleyball practice. I train for an hour. I meet my friends at the weekend. We go on holiday in summer. There are two terms in the school year in my country. The first term starts in September and finishes in January. The second term starts in February and finishes in June. When does spring/summer/autumn/winter start? It's usually warm and rainy in spring. Winters in Canada are very cold and snowy. On 31st October people around the world celebrate Halloween. When are your favourite celebrations/festivals? In Australia Easter isn't in spring – it's in autumn!</i> Питања са <i>What/When/What time</i>. Предлози за изражавање времена: <i>at, on, to, past, between...</i> Употреба/изостављање чланова у изразима <i>in the morning/afternoon/evening, at the weekend/at weekends, have breakfast/lunch/dinner, by bus/car/bike, go on holiday</i> и сл., као и са редним бројевима, месецима, годишњим добима и називима празника. Редни бројеви 1–30. (Интер)културни садржаји: Конвенције у писању/изговору датума; конвенције у саопштавању времена; радна недеља и викенд.
ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/НЕПОСЕДОВАЊА	<i>I haven't got/don't have my homework today. Has anyone got/Does anyone have wet wipes? Who's got a paper tissue? What have you got for lunch? Whose are these jackets? They are Adrijan's and Petar's/my friends' jackets.</i> Присвојни придеви: <i>my, your...</i> Показне заменице: <i>this/that, these/those</i>. <i>Have got</i> за изражавање припадања/поседовања. <i>The Present Simple Tense</i> глагола <i>be/have</i>. Саксонски генитив са именицама у јединици/множини. (Интер)културни садржаји: Породица, пријатељи, однос према својој и туђој имовини.
ИЗРАЖАВАЊЕ ИНТЕРЕСОВАЊА И ДОПАДАЊА/НЕДОПАДАЊА	<i>What's your favourite book? It's "Charlie and the Chocolate Factory" by Roald Dahl, British writer. Why do you like it? It's fun and interesting. Dodgeball is my favourite P.E. game. Why? Because it's exciting. What's your favourite P.E. activity? My brother's crazy about water sports! He thinks/says they're cool. What about you? Do you like dancing? Yes, I love it./No, I hate it. What do you like doing at the weekend? How do you like the new game? It's boring/fantastic. I love doughnuts. They are yummy! This pizza's delicious/disgusting. Chips are my favourite food! I don't like Halloween. Tricks are scary. I love national celebrations. They are fun!</i> <i>The Present Simple Tense</i> глагола <i>be/like/love/hate</i>. Питања са <i>Who/What/Which/How</i>. Употреба/изостављање чланова са називима игара/хобија/спорта/празника. (Интер)културни садржаји: Конвенције у писању знакова навода; разлике између британске и америчке варијанте енглеског језика у изговору, лексичком фонду и правопису; интересовања, хобији.

ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И СПОСОБНОСТИ У САДАШЊОСТИ	<i>What are your friends doing now/at the moment? Lazar's helping Magdalena with her homework. Maksim's talking on his mobile phone. Teodora's looking for her eraser. What are you looking for/at? Why's Vanja crying? I don't know. Why are they smiling? You're joking! I'm having fun with my friends!</i> <i>I can do a lot of things. I can talk about my family. I can write, but I can't spell! I can say hello and goodbye in German. Who/What can you see? Can you hear something?</i> <i>I don't walk to school, I go by bus. My friend Anastasija goes by car. I listen to music on the bus.</i> <i>We usually have soup, salad, potatoes and some meat for lunch. What does your family have for breakfast/lunch/dinner?</i> <i>In the UK children start school at the age of 5, but in my country they start school at the age of 7.</i> <i>The Queen of England lives in Buckingham Palace. Where does the American President live? He lives in the White House.</i> <i>The Present Continuous Tense</i> за изражавање тренутних радњи. <i>The Present Simple Tense</i> за описивање уобичајених радњи. Модални глагол <i>can</i> за изражавање способности. Питања са <i>What/Where/When/How many...</i> Употреба/изостављање чланова и у изразима <i>at the moment, at the weekend/at weekends, go/walk to school, start/finish school, have fun, by bus/car/bike</i> и сл. (Интер)културни садржаји: Породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне активности; обичаји и начин живљења људи у земљама енглеског говорног подручја.
ИЗРАЖАВАЊЕ БРОЈА, КОЛИЧИНЕ И ЦЕНА	<i>This is our first day at school.</i> <i>Tuesday is the second day of the week.</i> <i>November is the eleventh month of the year.</i> <i>We live in the twenty-first century.</i> <i>Z is the twenty-sixth letter of the English alphabet.</i> <i>How many subjects have you got at school? We've got nine subjects. What about you?</i> <i>How many teeth have you got? I've got 24 teeth, and you?</i> <i>How tall are you? I'm 1 metre 50 cm tall.</i> <i>How old is your little brother? He's 2 and a half years old.</i> <i>Can I have 2 kilos of strawberries/a litre of yoghurt, please?</i> <i>Excuse me, how much are these bread rolls? They are 50 pence/cents/dinars each.</i> <i>How much is this dictionary? It's 15 pounds/euros.</i> Правилна множина именица: <i>subject-subjects, dinar-dinars...</i> Неправилна множина основних именица: <i>tooth-teeth...</i> Множина основних именица које се заврша вају на -y; -o, <i>f/fe: strawberry-strawberries, kilo-kilos, tomato-tomatoes...</i> Питања са <i>How much/many/old/tall...</i> Основни бројеви 0–100. Редни бројеви 1–30. Употреба одређеног члана са редним бројевима. (Интер)културни садржаји: Конвенције у писању двоцифрених бројева. Новчане валуте у земљама енглеског говорног подручја и њихове ознаке.

ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

Комункативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ	<i>Ciao! Buongiorno! Buonaserà! Arrivederci!</i> <i>Come stai? Come va? Come sta? Bene, grazie, e tu?</i> <i>Salve!</i> <i>Piacere.</i> <i>A domani! A presto! Buona notte!</i> <i>Buon fine settimana! Buona domenica!</i> <i>A lunedì! A mercoledì!</i> (Интер)културни садржаји: Формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости.
ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА	<i>Come ti chiami? Mi chiamo Bojana. Di dove sei? Sono di Belgrado. Abito in Via Nehruova 54, al settimo piano.</i> <i>Questi sono i miei amici: Davide e Marco. Questo è il loro cane.</i> <i>Questa è la mia maestra. Si chiama Milena. Questa è la signora Corona. Questo è il signor Bruni. Piacere.</i> <i>Quanti anni hai? Ho 10 anni.</i> <i>Chi c'è nella foto? Questa è la mia famiglia. Questo è il nostro gatto. Questi sono i miei genitori. Queste sono le mie cugine.</i> <i>Questo è mio padre. Lui ha 45 anni.</i> <i>Questa è mia nonna. Si chiama Julijana.</i> Личне заменице у функцији субјекта. Присвојни придеви: облици једине и множине (<i>il mio/la mia; i miei/le mie; il tuo/la tua; i tuoi/le tue; il suo/la sua; i suoi/le sue; il nostro/la nostra; i nostri/le nostre; il vostro/la vostra; i vostri/le vostre; il loro/la loro; i loro/le loro</i>). Показне заменице (<i>questo/a; questi/e</i>). Упитне речи (<i>come, quanto, chi, di dove</i>). Презент глагола <i>essere, avere</i> и најфреквентнијих глагола. Глаголи <i>chiamarsi, stare, avere, essere</i>. Основни бројеви (1–100). Редни бројеви (1–10). Алфабет. (Интер)културни садржаји: Препознавање најосновнијих сличности и разлика у начину упознавања и представљања у Италији и нашој земљи. Конвенције у саопштавању телефонских бројева и адреса.

РАЗУМЕВАЊЕ И ИСКАЗИВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИЈИХ УПУТСТАВА, НАЛОГА И УПОЗОРЕЊА	<i>Chi è assente?</i> <i>Ragazzi, silenzio per favore! Non parlate!</i> <i>Tutto chiaro? Non capisco. Può ripetere, per favore. Ho finito!</i> <i>Vieni alla lavagna. Ascoltate! Rispondete! Guardate! Cercate! Disegnate! Ripetete! Lavate le mani! Colorate! Alzatevi!</i> <i>Sedetevi! Avete finito? Attenzione! Cantiamo insieme! Prendete/aprite i vostri libri!</i> <i>Dammi il tuo quaderno!</i> <i>Non correre! Non dimenticare il compito di casa!</i> <i>Ottimo. Giusto. Silenzio per favore!</i> Заповедни начин фреквентних глагола за друго лице једине и множине. (Интер)културни садржаји: Поштовање основних норми учтивости.
ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	<i>Giochiamo a calcio! Dai, andiamo fuori! Facciamo questo insieme!</i> <i>Va bene! Va benissimo!</i> <i>Vuoi venire alla mia festa di compleanno?</i> <i>Grazie. Va bene. Mi dispiace, non posso.</i> <i>Cosa vuoi fare oggi? – Giochiamo insieme? – Sì, che bello! Giochiamo alla play station! – Ottima idea!</i> <i>Oggi non possiamo uscire. Fa molto freddo!</i> <i>Benvenuto/a/i/e a Krusëvac!</i> Глагол <i>volere</i> + инфинитив. Глагол <i>potere</i>. Заповедни начин фреквентних глагола. Питање интонацијом. Негација. (Интер)културни садржаји: Прикладно прихватање и одбијање позива, прослава рођендана, игре, забава и разонода.
ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	<i>Permesso? Posso entrare? – Prego. Avanti!</i> <i>Scusi, posso andare in bagno?</i> <i>Può ripetere, per favore.</i> <i>Possiamo uscire?</i> <i>Va bene. – Grazie.</i> <i>Scusi, può ripetere per favore?</i> <i>Vorrei un po' di acqua, grazie.</i> <i>Per me un succo di frutta, grazie.</i> <i>Mi presti la gomma? – Sì, certo.</i> <i>Grazie. – Prego.</i> Модални глагол за изражавање молбе (<i>potere</i>). Кондиционал учтивости: прво лице једине (<i>vorrei</i>). (Интер)културни садржаји: Правила учтиве комуникације.
ЧЕСТИТАЊЕ ПРАЗНИКА И ДРУГИХ ЗНАЧАЈНИХ ДОГАЂАЈА	<i>Buon compleanno!</i> <i>Buon Anno! Buon Natale! Auguri! Tanti auguri! Buona Pasqua!</i> <i>Felice festa della Donna! Buon primo maggio!</i> <i>Ti auguro Buon Anno! Ti voglio tanto bene!</i> <i>Forza!</i> <i>Bravo/a/i/e! Molto bene!</i> <i>Grazie.</i> <i>Come festeggi il tuo compleanno? – Faccio la festa di compleanno e invito i miei amici di scuola, e tu?</i> (Интер)културни садржаји: Најзначајнији празници и начин обележавања/прославе и честитања. Игра и спорт.
ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА	<i>Questa è la mia amica Ivana. È alta. Ha i capelli castani. Ha gli occhi azzurri.</i> <i>Il mio gatto si chiama Marta. È piccolo e nero.</i> <i>La nostra insegnante è molto gentile. Il mio amico Petar è molto bravo in matematica.</i> <i>Questo sono i nostri zaini. Di chi sono quelli lì?</i> <i>Com'è la tua camera? La mia camera è piccola. Ci sono un letto e una scrivania. C'è una finestra grande.</i> <i>Di che colore è/sono?</i> <i>C'è un albero alto. Ci sono tre mele rosse. Ci sono due sedie e un tavolo.</i> <i>Mi piace la mia città perché ci sono molti parchi.</i> <i>Roma è una città antica. C'è molto traffico.</i> Присвојни придеви (<i>il mio/la mia, il tuo/la tua; il suo/la sua; i miei/le mie; i tuoi, le tue; il nostro...</i>) Показни придеви и показне заменице: <i>questo/i/a/e; quello/i/a/e</i> Питања са: <i>di chi, quanto, chi, che cosa, dove...</i> Множина именица. Најфреквентнији описни придеви. Конструкција: речца <i>ci</i> и глагол <i>essere</i>: <i>c'è/ci sono</i>. (Интер)културни садржаји: Познате личности из области спорта, глуме, музике, књижевности, историје и сл.

ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	<i>Ho fame. Ho sete.</i> <i>Vorrei un succo di frutta/un bicchiere d'acqua.</i> <i>Vuoi un panino? No, grazie. Non ho fame. Sì, grazie.</i> <i>Ho freddo/caldo.</i> <i>Come stai? Ti senti bene?</i> <i>Sono stanco/a.</i> <i>Sono malato/a. Ho mal di testa. Ho mal di dente.</i> <i>Mi dispiace. Come posso aiutarti?</i> <i>Sono felice per te! Complimenti!</i> <i>Buon appetito!</i> Кондиционал учтивости (<i>vorrei</i>). Негација (<i>no/non</i>). Презент глагола <i>avere</i>. (Интер)културни садржаји: Правила учтиве комуникације.
ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ	<i>Dov'è la mamma? – È al lavoro.</i> <i>Dov'è Laura? È a casa? – No, è al parco.</i> <i>C'è una borsa sul tavolo.</i> <i>Dov'è il gatto? – È sotto la sedia.</i> <i>Lo zaino è vicino al banco.</i> <i>La macchina è dietro l'albero.</i> <i>Scusi signora, dov'è il museo? – Non è lontano, è dietro questo palazzo.</i> <i>– Scusa, sai dove si trova il Duomo?</i> <i>– Va' dritto e gira subito a destra.</i> <i>La fontana è di fronte al museo. La farmacia è all'angolo.</i> Неодређени и одређен члан (<i>un/una; il/la</i>). Предлози, прилози и прилошки изрази за изражавање положаја и просторних односа (<i>su, in, sotto, sopra, dietro, accanto, vicino, lontano, di fronte, all'angolo...</i>). Заповедни начин. Упитне речи (<i>dove</i>) <i>c'è, ci sono.</i> (Интер)културни садржаји: Култура становања; препознатљива обележја италијанских градова и села.
ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА	<i>Che ora è? Che ore sono? – Sono le cinque e dieci. È l'una.</i> <i>A che ora comincia la lezione di matematica?</i> <i>Alle 10.30.</i> <i>Che giorno è? – Oggi è giovedì, il 25 ottobre.</i> <i>Che tempo fa? – Fa bel tempo. C'è sole. Piove. Nevica.</i> <i>Fa freddo/caldo. Tira il vento.</i> <i>Andiamo in vacanza in agosto, e tu?</i> <i>Abbiamo la lezione di italiano dalle 8 alle 8.45.</i> Сати. Дани у недељи. Месеци у години. Предлози за изражавање времена: <i>dalle...alle; alle, in, a...</i> (Интер)културни садржаји: Радна недеља и викенд. Конвенције у писању датума, саопштавању времена и сл.
ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/НЕПОСЕДОВАЊА	<i>Questa è la mia matita. Questo non è il mio zaino.</i> <i>Di chi è questo libro?</i> <i>È tua questa bicicletta? Sì, è mia. No, non è mia. È di Serena.</i> <i>Queste sono le mie penne. Questi sono i miei libri.</i> <i>Ho una sorella. Si chiama Paola. Ha 6 anni. Mio padre si chiama Marco. Mia madre si chiama Laura.</i> <i>Hai una matita? – Sì, c'è l'ho. No, non ce l'ho.</i> <i>Ragazzi, avete il libro? – Sì, ce l'abbiamo.</i> Показни придев и заменица: <i>questo/a/i/e; quello/a/i/e</i>. Присвојни придеви. Презент глагола <i>avere</i>. Питања <i>di chi è/di chi sono</i>. (Интер)културни садржаји: Породица, пријатељи, кућни љубимци, играчке; однос према својој и туђој имовини.
ИЗРАЖАВАЊЕ ИНТЕРЕСОВАЊА, ДОПАДАЊА/НЕДОПАДАЊА	<i>Ti piace il gelato? Ti piace la pizza?</i> <i>– Sì, mi piace. È molto buono/a. No, non mi piace.</i> <i>Mi piacciono questi quaderni.</i> <i>– Mi piace leggere i fumetti.</i> <i>– Ti piacciono i fiori?</i> <i>Cosa vi piace fare? – Ci piace disegnare/cantare.</i> <i>– Ci piacciono questi dolci.</i> <i>Va bene. Sono d'accordo. Non sono d'accordo.</i> <i>Qual è il tuo film preferito? Qual è il tuo cibo preferito?</i> Именице (једнина и множина). Одређени члан (једнина и множина) (<i>il, la, l'; i, le</i>). Презент фреквентних глагола. Глагол <i>piacere</i>. Конструкција са инфинитивом (<i>Mi piace nuotare</i>). Дативне заменице <i>mi, ti, ci vi</i>. (Интер)културни садржаји: Интересовања, хобији, култура исхране, спорта, слободног времена и сл.

ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И СПОСОБНОСТИ У САДАШЊОСТИ	<i>Ascolto la musica. Leggo un libro d'avventura.</i> <i>Gioco a pallavolo.</i> <i>Ogni mattia mi alzo alle 7.</i> <i>Di solito faccio colazione a casa.</i> <i>Qualche volta vado in piscina con mia zia.</i> <i>Mia madre lavora in negozio.</i> <i>Parli italiano? – Sì, un po'.</i> <i>Che lingue parli? – Inglese e italiano.</i> Презент најфреквентнијих глагола. Презент најфреквентнијих повратних глагола. Прилошки изрази: <i>mai, sempre, qualche volta, di solito...</i> (Интер)културни садржаји: Породични живот; школске и ваншколске активности.
ИЗРАЖАВАЊЕ БРОЈА, КОЛИЧИНЕ И ЦЕНА	<i>Quanti libri ci sono sul banco? – Ci sono 12 libri.</i> <i>Ci sono 15 bambini nel disegno.</i> <i>Oggi è il nostro primo giorno di scuola.</i> <i>Vorrei due etti di prosciutto cotto.</i> <i>Quanto costa? – Sono 3 euro e 50.</i> <i>Vorrei un chilo di mele.</i> Основни бројеви до 100. Редни бројеви (1–10). Речца <i>ci</i> и глагол <i>essere</i>: <i>c'è, ci sono.</i> (Интер)културни садржаји: Школско окружење.

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ	<i>Hallo (zusammen)! Hi!</i> <i>Wie geht's? Wie geht es dir/Ihnen?</i> <i>Gut, danke. Danke, sehr gut./prima! Es geht. Na ja, es geht. Leider nicht so gut.</i> <i>Und dir/Ihnen/selbst? Auch gut, danke.</i> <i>Guten Morgen/Tag/Abend.</i> <i>(Auf) Wiedersehen. (Auf) Wiederschauen!Tschüs. Gute Nacht.</i> <i>Bis später/dann/morgen/nächste Woche...</i> <i>Schönen Tag noch. Schönes Wochenende.</i> <i>Danke, gleichfalls.</i> <i>(Herzlich) Willkommen.</i> Личне заменице (номинатив, датив). Предлози за време: <i>bis, bis zur/zum, auf...</i> (Интер)културни садржаји: Формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости.
ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА	<i>Welche Schule besuchst du? Ich besuche die Grundschule... Wie heißt deine Schule?</i> <i>Welche Klasse besuchst du? In welche Klasse gehst du?</i> <i>Ich gehe in die vierte Klasse. Ich besuche die Klasse 4b. Und du? Und ihr?</i> <i>Wer sind sie? Wie heißen deine Freunde?</i> <i>Das sind Lena und Marko. Sie heißt Lena und er heißt Marko.</i> <i>Sie besuchen (noch) nicht die vierte Klasse. Sie gehen in die dritte Klasse.</i> <i>Wo wohnen sie? Sie wohnen in Kragujevac. Sie wohnen im Gebirge. Sie kommen aus Montenegro und sie wohnen am Meer.</i> <i>Wie alt sind sie? Sie sind (erst) neun.</i> <i>Wo lebt dein Opa? Er lebt auf dem Land.</i> <i>Wo arbeiten deine Eltern? Was sind sie von Beruf? Sie arbeiten in einer Fabrik. Mein Vater ist Elektrotechniker und meine Mutter ist Englischlehrerin.</i> <i>Das sind mein Onkel Stevan und meine Tante Milka. Wie viele Kinder haben sie? Sie haben eine Tochter und einen Sohn.</i> <i>Das sind meine Cousine Nela und mein Cousin Mateja.</i> <i>Mateja hat morgen Geburtstag. Wir feiern Matejas Geburtstag. Er wird 11. Er wird in drei Tagen 11. Er wird nächsten Monat 11. Wann hast du Geburtstag? Am elften Juli.</i> Личне заменице за сва лица. Присвојни чланови: <i>mein(e), dein(e), sein(e), ihr(e), unser(e), euer/eure, ihr(e)/Ihr(e).</i> Показне заменице: <i>dieser/diese/dieses.</i> Глаголи у презенту. W-Fragen – питања са упитном речју: <i>Wer/Was/Wann/Wo/Wie Welch(e)/er/es).</i> Именице у једини и множини: <i>Schwester/Schwestern; Bruder/Brüder.</i> Номинатив и акузатив именица/заменица. Предлози за место, са именским фразама у дативу и акузативу: <i>aus, in, an, auf:</i> <i>Ins Gebirge fahren. Am Donauufer wohnen.</i> Предлози за време: <i>in, für.</i> Саксонски генитив са личним именима/властитим именицама. Употреба/изостављање чланова приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом, са редним бројевима, као и са основним географским појмовима. Императив. Основни бројеви 0–100. Редни бројеви 1–30. (Интер)културни садржаји: Устаљена правила учтивости; употреба форми за ословљавање уз презимена (<i>Frau/Herr Schmidt</i>); конвенције у писању/изговору датума. Ознаке за сродство и разлике у означавању сродства у односу на српски језик.

РАЗУМЕВАЊЕ, ТРАЖЕЊЕ И ДАВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИЛИХ УПУТСТАВА, НАЛОГА И УПОЗОРЕЊА	<i>Schau(t) mal! Komm(t) mal her! Steh(t) auf bitte! Beeil dich/Beeilt euch! Bleib(t) ruhig! Lass(t) mich in Ruhe! Mach(t) das Buch/die Bücher auf Seite 22 auf! Mach(t) die Bücher zu! Finde(t) die Seite 22! Mach(t) die Übung 3 auf Seite 22! Ruhe bitte! Pass(t) gut auf! Aufgepasst! Aufpassen! Wer ist dran? Ich glaube, Mateja ist dran. Hör(t) aufmerksam zu! Sag(t) es laut und deutlich! Zieh deine Schuhe sofort aus. Man darf hier nicht laut reden. Man muss Hausaufgaben machen. Mach das Fenster nicht auf, es ist kalt hier. Geh(t) nicht raus, es regnet stark. Los geht's! Auf die Plätze, fertig, los! Schnell bitte! Moment mal!</i> Императив. Питања са упитном речју (<i>wer, was, wann, wie, wieviel, wie viele, warum...</i>). Множина именица. Саксонски генитив (Sächsischer Genitiv bei Eigennamen). Употреба чланова приликом првог спомињања неког појма и уз појмове који су одређени контекстом. Бројеви 0–100. (Интер)културни садржаји: Поштовање основних правила учтивости.
ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	<i>Komm(t) zu mir, ich zeige dir/euch unseren Fußballplatz. Wir können zusammen Fußball spielen. Spielen wir Verstecken? Gehen wir gemeinsam ins Kino? Kommst du ins Kino mit? Möchtest du ins Schwimmbad (mit)? (Es) tut mir leid, ich habe (heute) keine Zeit. Ich kann leider nicht. Leider muss ich lernen. Vielleicht am Donnerstag/vielleicht nächste Woche/vielleicht am Wochenende. Am Wochenende kann ich nicht, ich bin nicht da. Willkommen in unserem Team. Kannst du Fußball spielen? Kannst du gut schwimmen? Ja, ich kann Rad fahren. Nein, ich kann leider nicht schwimmen.</i> Императив. Модални глагол <i>können</i> за изражавање предлога и способности. Слаби и јаки глаголи у презенту. Употреба/изостављање чланова приликом првог спомињања неког појма, односно уз појмове одређене контекстом, као и са називима игара/спорта/хобија. (Интер)културни садржаји: Прикладно позивање и прихватање/одбијање позива; прослава рођендана, игре, забава и разонода.
ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	<i>Kannst du mir deinen Kugelschreiber geben? Hast du einen Farbstift? Wo finde ich einen Stift? Hier bitte. Hast du einen Spitzer? Kann ich meinen Spitzer schärfen? Soll ich an die Tafel kommen? Können Sie das wiederholen? Wie sagt man das auf Deutsch? Kann ich ein Sandwich bekommen? Vielen Dank für ihre Hilfe. Danke für alles. Entschuldigen Sie bitte meine Verspätung, ich habe heute Morgen verschlafen.</i> Модални глаголи за изражавање молбе: <i>können/dürfen</i>. Саксонски генитив са именицама у јединини/множини. (Интер)културни садржаји: Правила учтиве комуникације.
ЧЕСТИТАЊЕ ПРАЗНИКА И ДРУГИХ ЗНАЧАЈНИХ ДОГАЂАЈА	<i>Alles Gute zum Geburtstag! Zum Geburtstag viel Glück! Hoch soll sie leben, hoch soll sie leben, dreimal hoch! Herzlichen Glückwunsch! Herzliche Glückwünsche! Ich wünsche dir alles Gute. Frohe Weihnachten! Alles Gute für das Neujahr 2020. Frohes neues Jahr! Fröhliche Ostern! Schöne Ferien!</i> Једнина и множина именица. Саксонски генитив са именицама у јединини/множини. (Интер)културни садржаји: Најзначајнији празници и догађаји и начини обележавања/прославе.

ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА	<i>Mein Bruder ist klug aber faul. Meine Schwester ist nett und hübsch. Mein Haus ist klein aber schön. Unsere Schule ist groß aber nicht ganz praktisch. Unsere Wohnung ist groß und praktisch. Unsere Deutschlehrerin ist streng aber gerecht. Die Hausaufgaben sind gar nicht schwierig. Die sind super einfach. Das ist in Ordnung. Geht das in Ordnung? Wie ist deine Schultasche? Die ist blau mit roten Streifen. Wie ist das Wetter heute? Es ist windig/regnerisch/neblig/windig/sonnig. Es regnet in Strömen! Wie feierst du deinen Geburtstag? Welche Geschenke bringen deine Freunde mit? Mein Haus ist typisch für ganz Serbien Es hat eine große Terrasse und einen großen Garten. Drin gibt es ein Wohnzimmer, zwei Schlafzimmer, ein Bad und eine Küche. Wir haben sogar einen kleinen Garten vor dem Haus. Und wie ist dein Haus (so)? Die Hauptstadt von Serbien ist Belgrad. Belgrad liegt an der Mündung der Save in die Donau. Erzähl mal von deiner Stadt/deinem Staat J</i> Глаголи <i>haben, sein, dauern etc.</i> за давање описа. Показне заменице: <i>dies(er) jen(er)</i>. Фраза <i>Es gibt</i> + Akkusativ. Питања са <i>Wer/Wo (wohin, woher)/Wann (wie lange, von wann bis wann)/Was/Wen ho/What/Which/Where/How many...</i> Множина именица. Употреба/изостављање чланова приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом, као и са основним географским појмовима, са редним бројевима и са називима празника. Редни бројеви 1–30. (Интер)културни садржаји: Познате личности из области спорта, глуме, музике, књижевности, националне историје; престонице и препознатљива обележја земаља немачког говорног подручја.
ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	<i>Was ist los? Geht es dir gut? Wie geht's? Ich bin traurig. Meine Mutter ist nervös. Mein Papa ist gelassen. Ich bin sehr glücklich. Nina ist unglücklich, ihr Hund ist weg. Lass dich drücken! Mach's gut! Wir schreiben heute einen Test. Wir sind alle gespannt. Ich drücke dir die Daumen. Viel Glück! Mateja hat schlechte Noten. Pech gehabt! Das ist mir egal. Das geht mich nichts an!</i> Облици глагола у презенту и императиву. (Интер)културни садржаји: Правила учтиве комуникације.
ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ	<i>Unsere Schule liegt gegenüber dem Park. Unser Klassenzimmer ist im Erdgeschoss. Die Bibliothek ist im Obergeschoss. Die Sporthalle ist im Schulhof. Petra wohnt in der zweiten Etage/im zweiten Stock. Es gibt einen Garten vor/hinter unserem Haus. Wo ist meine Schultasche? Sie liegt unter dem Tisch. Sie ist auf dem Bett. Die Katze sitzt auf dem Fensterbrett. Entschuldigung, wie komme ich zur Post/zum Bahnhof? Entschuldigung, wo ist die Post/der Bahnhof? Entschuldigung, wie finde ich die Post/den Bahnhof? Geradeaus, die dritte Straße links. An der Ampel nach rechts. Welche Sehenswürdigkeiten gibt es in deiner Stadt? Welche Museen kennst du?</i> Предлози за изражавање положаја у простору: <i>an, auf, in, vor, nach, über, unter, zwischen</i>. Прилози за место: <i>(nach) links, (nach) rechts, geradeaus, da hinten, da vorne...</i> Питања са <i>Wo/Wohin</i>. Употреба/изостављање чланова приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом, са редним бројевима, као и са основним географским појмовима. Редни бројеви 1–30. (Интер)културни садржаји: Препознатљива обележја, симболи и амблеми земаља немачког говорног подручја.

ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА	<i>Welchen Tag haben wir heute? Heute ist Dienstag, der 6. (sechste) März. Wann hast du Geburtstag? Wann ist dein Schultag? Das ist am 16. November. Wie spät ist es? Wie viel Uhr ist es? Der nächste Freitag ist Karfreitag. Wann beginnt der Unterricht? Wann endet die letzte Stunde? Wann stehst du auf? Mein Vater macht Frühstück jeden Tag um 7 Uhr. Ich muss um 7.30 in der Schule sein. Nachmittags gehe ich oft ins Schwimmbad. Abends spiele ich mit meinem kleinen Bruder. Wann hat das Kaufhaus auf? Welche Öffnungszeiten hat die Bäckerei? In der Schule haben wir Frühschicht und Spätschicht. Meine Mutter arbeitet manchmal nachts. Weihnachten ist in Deutschland am 25. Dezember. Am 24. Dezember feiert man Heiligabend.</i> Питања са <i>wann</i>, <i>wie lange</i>, <i>von wann, bis wann...</i> Предлози за изражавање временских одредница, сатнице и датума: <i>am, um, in, vor, nach, seit...</i> Употреба облика за учесталост и понављање: <i>dienstags, jeden Sommer, alle drei Tage.</i> Употреба предлошких фраза за исказивање датума, сатнице, месеци и годишњег доба: <i>am Dienstag, um 13 Uhr, im Januar, im Sommer.</i> Редни бројеви 1–30. (Интер)културни садржаји: Конвенције у писању/изговору датума; конвенције у саопштавању времена; радна недеља и викенд.
ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/НЕПОСЕДОВАЊА	<i>Hast du einen Kugelschreiber? Wer hat Taschentücher? Wer hat das Deutschbuch dabei? Was hast du zum Mittagessen? Wem gehört diese Jacke? Das ist Matejas Jacke. Die Jacke gehört ihm. Wessen Jacke ist das?</i> Присвојни придеви: <i>mein(e), dein(e)...</i> Показне заменице: <i>diese(r), jene(r).</i> Изрази за исказивање припадања/поседовања. Глаголи <i>sein/haben/gehören.</i> Саксонски генитив са именицама у јединини/множини. (Интер)културни садржаји: Породица, пријатељи, однос према својој и туђој имовини.
ИЗРАЖАВАЊЕ ИНТЕРЕСОВАЊА И ДОПАДАЊА/НЕДОПАДАЊА	<i>Was ist dein Lieblingsbuch? Es ist "Die Bücherdiebin" von Markus Zusak. Warum magst du dieses Buch? Es ist interessant und spannend. Was ist dein Lieblingsschulfach? Das ist Deutsch. Die Sprache ist schön. Ich finde die Sprache schön. Welches Computerspiel spielst du gern? Dodgeball. Spielst du gern Fußball? Ja, natürlich. Nein, eigentlich nicht. Was machst du am Wochenende? Ich mag Schokoladeneis. Magst du Süßigkeiten? Ich mag Pfannkuchen. Das ist sehr lecker. Das schmeckt gut.</i> Презент глагола <i>sein/lieben/mögen/likern.</i> Питања са <i>wer/was/welche(r).</i> Употреба/изостављање чланова са називима игара/хобија/спорта/празника. (Интер)културни садржаји: Конвенције у навођењу допадања/недопадања; ниво директности у исказивању допадања/недопадања, интересовања, хобија.
ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И СПОСОБНОСТИ У САДАШЊОСТИ	<i>Was machst du gerade? Was machen deine Schulfreunde jetzt? Was macht ihr am Wochenende? Ich habe viel Spaß mit meinen Freunden. Ich gehe oft zu Fuß. Ich fahre manchmal mit dem Bus oder mit dem Zug. Ich kann noch nicht Rad/Auto fahren. Ich kann schon einiges auf Deutsch sagen. Ich mag Musik hören. Welche Musik hörst du gern? Was hast du zum Mittagessen/zum Abendessen? Meistens Suppe, Fisch oder Fleisch, Gemüse und Obst.</i> Презент за изражавање акутелних радњи и радњи у блиској и извесној будућности. Модални глагол <i>können</i> за изражавање способности. Питања са упитним речима <i>W-Wörter...</i> (Интер)културни садржаји: Породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне активности; обичаји и начин живљења људи у земљама немачког говорног подручја.

ИЗРАЖАВАЊЕ БРОЈА, КОЛИЧИНЕ И ЦЕНА	<i>Das ist unser erster Tag in der Schule. Donnerstag ist der vierte Tag in der Woche. Juli ist der siebte Monat. Wir leben jetzt im einundzwanzigsten Jahrhundert. Wie viele Fächer hast du in der Schule? Wie groß bist du? Ich bin 1,40 m groß. Wie viele Einwohner gibt es in deiner Stadt? Etwa 300.000 Wie alt bist du? Ich bin zehn. Wie alt sind deine Eltern? Sie ist 42 und er ist 51. Ich hätte gern zwei Brötchen. Ich möchte auch ein Eis. Kann ich eine Flasche Saft bekommen bitte? Was kostet ein Kilo Erdbeeren? Drei Euro.</i> Множина именица, различити наставци: <i>Fach – Fächer, Flasche – Flaschen, Einwohner – Einwohner...</i> Питања са квантификативним елементом: <i>wie viel, wie lange...</i> Основни бројеви 0–100. Редни бројеви 1–30. Употреба одређеног члана са редним бројевима. (Интер)културни садржаји: Конвенције у писању двоцифрених бројева. Новчане валуте у земљама немачког говорног подручја и њихове ознаке (Euro, EUR; Schweizer Franken, CHF) .
-----------------------------------	--

РУСКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ	<i>Здравствуй/те! Привет! Доброе утро! Добрый день! Добрый вечер! Сколько лет, сколько зим! Сто лет тебя не видел! Добро пожаловать! Как дела? Очень хорошо/хорошо/нормально/ничего/не очень/плохо. Что нового? Всё нормально! Как поживаешь? Неплохо. Всё хорошо. До завтра! До встречи! До скорой встречи! До свидания! Пока! Спокойной ночи! Таня, передай привет Насте! Хорошо, передам. Счастливо! Счастливого пути! Всего доброго! Прощайте!</i> Упитне заменице и прилози. Заповедни начин другог лица једине и множине. (Интер)културни садржаји: Формално и неформално поздрављање; поштовање основних норми учтивости.
ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА	<i>Меня зовут Борис. Я – Надя. Как тебя/его/её зовут? Как твоя/его/её фамилия? Моя фамилия Петров. Ты откуда? Я из Сербии, из Белграда. А ты откуда? Я из России, из Москвы. Ты ходишь в школу? Да, я в четвёртом классе. У меня брат/сестра/мама/папа/дедушка/бабушка/подруга/друг/тётя/дядя. Как зовут твоего брата? Как зовут твою маму? Кто это? Это Маша, а это Наташа. А это мои родственники. Это Мария Петровна. Она моя учительница. Это мой друг. Его зовут Женя. Женя – это Лена, моя подруга. Сколько тебе/ему/ей лет? Мне десять лет. А тебе сколько лет? Мне тоже десять лет. Ему два года. Сколько лет твоей бабушке? Ей сорок девять лет.</i> Личне заменице: <i>я, ты, он, она, оно; мы, вы, они.</i> Присвојне заменице: <i>мой, твой, наш, ваш.</i> Неодређеноличне реченице. Безличне реченице с глаголом <i>зовут</i>. Употреба упитних заменица <i>кто, что</i> (номинатив). Показни прилог <i>это</i>. Основни бројеви 1–100. Редни бројеви 1–30 (рецептивно). Спојивост бројева с именицама (<i>1 год, 2 года, 5 лет</i>). (Интер)културни садржаји: Препознавање најочљивијих сличности и разлика у начину упознавања, представљања, размене личних података код нас и у Русији. Руска лична имена, имена по оцу, надимци.
РАЗУМЕВАЊЕ, ТРАЖЕЊЕ И ДАВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИХ УПУТСТАВА, НАЛОГА И УПОЗОРЕЊА	<i>Борис, дай мне, пожалуйста, книгу. Пожалуйста. Вот, возьми! Спасибо. Не за что. Дай/те мне ручку, пожалуйста! Осторожно! Там опасно! Слушай! Слушай/те внимательно! Не разговаривай/те! Тихо! Смотри/те! Посмотри/те! Не кричи/те! Открой/те, закрой/те учебник/и, дверь, тетрадь, окно, учебник! Скажи/те, где твой/ваш дом? Не смейся/смейтесь! Покажи/те на карте столицу Сербии! Переведи/те следующие предложения! Заходи! Встань/те! Сядишь! Ответь/те на вопросы! Повтори/те за мной! Положи ручку на стол! Раскрась! Иди сюда! Позвони мне, пожалуйста! Напиши! Нарисуй! Не забудь/те! Будьте добры! Любите друг друга! Приятного аппетита! Передай/те привет Лене!</i> Заповедни начин другог лица једине и множине. Модалне речи (<i>пожалуйста, спасибо</i>). (Интер)културни садржаји: Поштовање основних правила учтивости.

ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	<i>Давай/еу појед на екскурсио! Поједм! Давай/те појдѐм в парк! Појдѐм! Зайдѐм в ресторан пообедать! Давай/те играть в футбол/в жмурки/в прятки! Давайте поговорим! Давайте начнѐм! Тихо! Пошли! Готовы? Я не готов. Давайте петь! Давайте спѐм песенку! Я не могу, у меня грипп/ангина. Можешь (ли) ты танцевать вместе с нами? К сожалению не могу. Я хочу пригласить вас в гости! Давай вместе делать уроки! Юра, давай кататься на роликах! Давай! У меня день рождения, приходи ко мне! Извини, к сожалению не могу. Ничего! Хорошо!</i> Заповедни начин – 1. лице множине; 2. лице једине и множине. Рекије глагола <i>играть</i> (во что, на чѐм) <i>кататься</i> (на чѐм). Конструкције за изражавање посесивности: у + ген. личних заменица и именица (у меня, у тебя, у неё, у него у нас, у вас, у них; у Ивана, у Ирины). Упитне реченице без упитних речи (с речцом <i>ли</i>). (Интер)културни садржаји: Прикладно позивање и прихватање/одбијање позива; прослава рођендана, игре, забава и разонода.
ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	<i>Будьте добры/любезны. Я прошу вас/тебя ответить на вопрос. Можно? Нет, нельзя. Вы могли бы это сделать? Не можете/можешь ли вы/ты это сделать? Я тебя очень прошу и даю честное слово, что... Спасибо. Большое/огромное спасибо. Ничего. Не за что. Спасибо от всей души/от всего сердца. Спасибо брату, что не оставил меня. Благодарю вас. Позвольте мне подарить Вам... Вы очень любезны. Я рад/рада, что вы пришли к нам. Извините, можно мне спросить/узнать/задать/попросить/выяснить/получить... Извините/простите за опоздание. Ничего. Заходи. Извини, можно взять твою ручку? Да, конечно. Нет, мне ручка нужна. Да, пожалуйста. Простите, я не хотел/а. Мне жаль. Мне стыдно. Ладно, не переживай.</i> Рекија глагола <i>благодарить</i> (кого за что). Предикатив <i>можно, жаль, нельзя, стыдно...</i> Инфинитив. Заповедни начин <i>фреквентних</i> глагола. Упитни искази без упитне речи. Интонација. (Интер)културни садржаји: Правила учтиве комуникације.
ЧЕСТИТАЊЕ И ОПИСИВАЊЕ ПРАЗНИКА, РОЂЕНДАНА И ДРУГИХ ЗНАЧАЈ НИХ ДОГАЂАЈА	<i>Поздравляю вас/тебя с праздником! Я желаю вам/тебе здоровья, счастья, успехов... С днѐм рождения! Поздравляю от души! Желаю тебе счастья! С Масленицей! Пусть Масленица дарит вам добро! С Новым годом! Пусть Новый год приносит только счастье! С Новым счастьем! С Рождеством! С Новым годом и Рождеством! С Днѐм защитника отечества! С Восьмым марта! Это подарок для тебя. Спасибо! Счастливо! Удачи! Всего хорошего!</i> Глаголи <i>поздравлять</i> и <i>желать</i>. Садашње време <i>фреквентних</i> глагола. Заповедни начин трећег лица једине и множине употребом речце <i>пусть</i> или <i>пухай</i>. Редни бројеви 1–30 (рецептивно). (Интер)културни садржаји: Најзначајнији празници и догађаји и начини обележавања/прославе.
ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА	<i>Кто это? Это мой друг Борис. Он высокий, а я низкий. У него короткие, светлые волосы, а у меня длинные и тѐмные. На нем футболка и джинсы. Футболка красного цвета. Это моя подруга Наташа. У неё большие, синие глаза. Она красивая девочка. Откуда она приехала? Из какой страны, из какого города? Она приехала из Сербии, из Белграда. Белград – столица Сербии. А он? Он из России, из Москвы. Москва большой, красивый город. Кто на этой фотографии? Это Новак Джокович, сербский теннисист, первая ракетка мира. Кто написал „Сказку о рыбаке и рыбке”? Русский поэт Александр Сергеевич Пушкин. Что это? Это ручка. Это ручки. Какого цвета? Зелѐного. Это мой дом. Он маленький. Это моя комната. Она небольшая и светлая. Какая у вас сегодня погода? У нас хорошая погода. Светит солнце. На улице тепло. На улице холодно. Идѐт снег.</i> Упитне заменице и прилози. Показне заменице и заменички прилози. Придеви. Род, број и слагање с именицама. Антоними. Множина именица. Конструкције за изражавање посесивности: у+ген. личних заменица и именица (у меня, у тебя, у неё, у него у нас, у вас, у них; у Саши, у Маши). Присвојне заменице: <i>мой, твой; наш, ваш</i>. Непроменљиве заменице за изражавање припадности трећем лицу: <i>его, её; их</i>. (Интер)културни садржаји: Познате личности из области спорта, глуме, музике, књижевности, историје; градови Србије и Русије.

ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	<i>Что с тобой? Мне плохо. Я плохо себя чувствую. У меня болит зуб. Почему ты мне не сказала об этом? Я очень на тебя сержусь. Как я рад (рада), что ты здесь! Как я рад (рада) за тебя! Спасибо. Не волнуйся! Всё будет хорошо! Не расстраивайся!</i> Безличне реченице. Заповедни начин (друго лице једине и множине). (Интер)културни садржаји: Правила учтиве комуникације.
ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ	<i>Наша школа находится напротив больницы. Где твой класс? На первом (втором) этаже. Рядом с актовым залом. В школе есть столовая? Есть, на первом этаже. Где библиотека? Идите прямо, вторая дверь слева – это библиотека. На какой улице твой дом? На улице Лермонтова, дом 2. Я живу в одноэтажном доме. За моим домом – красивый сад. Где мой пенал? Он упал под стол. Посмотри, вон там, под столом. Извините, как пройти к театру? Идите прямо, потом поверните направо. С левой стороны здание театра.</i> Предлошко-падежне конструкције за изражавање просторних односа (в ишафу, под столом, на стуле...). Садашње време фреквентних глагола. Употреба глагола <i>стоять</i> и <i>лежать</i>. Упитни прилози за место и правац: <i>где, куда</i>. Прилози за место и правац: <i>там, здесь, туда, сюда, направо, налево, прямо, слева, справа</i>. Глаголи кретања (рецептивно): <i>идти/ходить; ехать/ездить</i>. (Интер)културни садржаји: Култура становања: село, град.
ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА	<i>Какое сегодня число? 3-е марта. Какого числа День учителя? 5-го октября. Который час? Сколько времени? Пять минут десятого. Во сколько начинается четвёртый урок? Начинается в 5 часов, заканчивается без пятинадцати 6. Когда ты встаёшь? Когда хожу в школу, я встаю в полвосьмого. В полдевятого начинается первый урок. После второго урока у нас большая перемена – пятнадцать минут. После школы я хожу на тренировку по баскетболу. Тренировка начинается в 3 часа. Первое полугодие начинается в сентябре, заканчивается в январе. 23-го февраля отмечаем День защитника отечества. Мой любимый праздник – Пасха. В этом году Пасха будет в апреле. Мне пора, тренировка начинается через 10 минут.</i> Садашње време повратних глагола (<i>начинается, заканчивается</i>). Безличне реченице. Основни бројеви 1–100. Редни бројеви 1–30 (рецептивно). Време по часовнику (рецептивно). Предикатив: <i>пора</i> Слагање именице <i>час</i> с бројевима до 12. (Интер)културни садржаји: Конвенције у писању/изговору датума; конвенције у саопштавању времена; радна недеља и викенд.
ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/НЕПОСЕДОВАЊА	<i>У кого есть домашнее задание? У меня нет домашнего задания, я забыл/забыла сделать его, к сожалению. Что сегодня у тебя на обед? У меня сегодня шницель и картофель-фри. Чьи это сумки? Твои? Нет, это сумки моего брата. Он уезжает на море.</i> Присвојни придеви и заменице. Упитно-присвојна заменица: <i>чей, чья, чьё, чьи</i>. Конструкције <i>у + ген.</i> за изражавање посесивности (<i>у меня, у тебя, у неё...</i>) <i>есть/нет</i>. Упитни искази с упитном речју. Интонација. (Интер)културни садржаји: Породица, пријатељи, однос према својој и туђој имовини.
ИЗРАЖАВАЊЕ ИНТЕРЕСОВАЊА, ДОПАДАЊА/НЕДОПАДАЊА	<i>Как называется твоя любимая сказка? Моя любимая сказка – Конёк горбунёк. Ты любишь мультфильмы? Да, очень. А комиксы любишь? Нет, не очень. Комиксы мне не нравятся. У тебя есть любимая книга? Да, мне очень понравилась книга „Обратная сторона луны“, это моя любимая книга. Моё любимое место в Белграде – Калемегдан. А твоё? Мне нравится Улица Князя Михаила, люблю гулять по ней. Ты любишь танцевать? Нет, не очень. Я обожаю баскетбол. Три раза в неделю хожу на тренировки.</i> Безличне реченице. <i>Мне нравится.../Мне не нравится...</i> Негација (<i>нет и не</i>). Садашње време глагола <i>любить</i>. (Интер)културни садржаји: Интересовања, хобији, храна, пиће.

ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И СПОСОБНОСТИ У САДАШЊОСТИ	Что делают твои друзья? Максим помогает Ире сделать домашнее задание. Петя разговаривает по мобильному телефону. Почему Наташа плачет? Не знаю. Ты шутишь? Нет, не шучу. Что ты делаешь? Я пишу новогоднюю открытку своему двоюродному брату. Сегодня у меня день рождения. У меня большой торт и много подарков. Сегодня вечером у меня вечеринка. Обычно у нас на обед бульон, картошка и мясо. Что у тебя сегодня на обед? Сегодня у нас обед готовит папа. Мы с сестрой ему помогаем. Как я рад! Сегодня мой любимый праздник! День защитника отечества. Мой дедушка живёт в деревне недалеко от Москвы. У него деревянный дом. Садашње време фреквентних глагола. Упитне реченице с упитним речима. Упитне реченице без упитних речи. Интонација. (Интер)културни садржаји: Породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне активности; обичаји и начин живљења људи.
ИЗРАЖАВАЊЕ БРОЈА, КОЛИЧИНЕ И ЦЕНА	Сегодня мой первый день в новой школе. Сентябрь – девятый месяц в году. Мы живём в двадцать первом веке. Сколько у вас предметов в школе? У меня девять предметов. Вторник – второй день недели. Сколько тебе лет? Мне 13 лет. А твоему брату? Брату 8 лет. Какой у тебя рост? Метр пятьдесят. Дайте мне, пожалуйста килограмм яблок. Сколько с меня? 50 рублей. Извините, сколько стоит тетрадь? 30 рублей. Основни бројеви до 100. Редни бројеви 1–30 (рецептивно). (Интер)културни садржаји: Друштвено окружење, валута.

ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ	Salut! Bonjour, ça va? Oui, ça va, merci! Et toi? Ça va (très) bien, merci!/Très bien, merci! Pas mal, merci! Ça va mal! Pas si bien./Pas (très) bien. Comme ci, comme ça. Comment vas-tu? Comment allez-vous? Je vais bien, merci./Je ne vais pas bien. Désolé. Bonjour, Monsieur/Madame. Bonsoir! Bonne nuit! Dors/Dormez bien! A plus tard! A tout de suite! A demain! A lundi! A la prochaine! Au revoir, Madame. Bon week-end! Bonne journée! Bonne soirée! Bonnes vacances! Amuse-toi bien! Amusez-vous bien! Bon voyage! Merci, à toi aussi. Питање интонацијом. Узвична реченица. Глагол <i>aller</i>. Императив. Придев (<i>bon/bonne</i>), једнина, множина. Инверзија у устаљеним изразима. (Интер)културни садржаји: Формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости.
ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА	Salut, je suis Milica. Et toi? Quel est ton nom? Je m'appelle Manon. Tu as quel âge? J'ai dix ans, je suis en quatrième. Tu viens de France? Quelle est ta nationalité? Je suis Belge. Tu as des frères ou des sœurs? Oui, j'ai un frère et une sœur. Ils s'appellent comment? Ils s'appellent Gabriel et Emma./Non, je suis fille/fils unique. Quel âge a ton frère? Il a 16 ans. Et ta sœur? Elle est petite. Elle a 3 ans. Qui sont les enfants sur cette photo? Ce sont mes cousins et mes cousines. Ils habitent en France. Voilà Michel, mon meilleur ami. Il est mon voisin aussi. Son père est Belge et sa mère est Française. Comment épeler son prénom? m-i-c-h-e-l Tu habites où? Tu habites (dans) une maison ou un appartement? Quelle est ton adresse? J'habite à Bruxelles, en Belgique, 32, rue des Princes. J'habite dans un appartement avec mes parents. Quelle est la profession de tes parents? Ma mère est dentiste et mon père est architecte. J'ai un chien. Il s'appelle Bob. Le lundi, je fais du tennis et le jeudi, je fais du piano. Quel est ton numéro de téléphone/portable? 06 45 65 75 85 95 Quelle est ton adresse e-mail? manon.be@belgique.com (manon point b-e arobase belgique point com) Ненаглашене личне заменице у функцији субјекта. Присвојни придеви (<i>mon/ma, ton/ta</i>). Упитне речи (<i>comment, qui, où, quel/quelle</i>). Основни бројеви 0–100. Редни бројеви: 1–10 Презент глагола <i>avoir, être, venir</i> и глагола прве групе, рачунајући и повратне (<i>s'appeler</i>). Презентативи (<i>c'est, ce sont, voilà</i>). Предлози: <i>de, à, en</i>. Изоостављање члана: <i>être</i> + професија. Одређени члан испред дана у недељи – понављање радње. Алфабет.

РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИХ УПУТСТАВА И НАЛОГА	<i>Debout! Mets-toi/Mettez-vous debout! Assieds-toi!/Asseyez-vous, s'il te/vous plaît! Écoute et réponds/mime! Ouvre/Ouvrez vos livres à la page 28! Lis/Lisez à voix haute! Ecris/Ecrivez les réponses! Entourez/Cochez la bonne réponse. Dites vrai ou faux! Donne le bon numéro! C'est le tour à qui? A moi/à lui/à elle/à Marko./C'est mon tour/C'est le tour de Marko. Trouvez la bonne image! Choisis un copain/une copine! Joue avec ton voisin ou ta voisine! Dessinez/écrivez sur votre cahier!</i> <i>Chantons ensemble! Prends une photo de ta classe!</i> <i>Complétez les phrases/le dialogue/la description.</i> <i>Décris ta famille/ta maison/ton appartement/ta chambre.</i> <i>Préparez-vous! Entre! Sors! Attends/Attendez!</i> <i>Attention! Fais/Faites attention! Dépêche-toi! On est en retard!</i> <i>Ouvre la fenêtre, s'il te plaît.</i> <i>Silence, s'il vous plaît.</i> <i>Ferme la porte, s'il te plaît.</i> Императив фреквентних глагола. Заменица <i>on</i>. Присвојни придеви (<i>ton, ta, votre</i>). Предлози: <i>de, à</i>. (Интер)културни садржаји: Поштовање основних правила учтивости.
ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	<i>On va ensemble à la cantine? Volontiers.</i> <i>Tu peux venir chez moi ce soir? Désolé, je ne peux pas. Je n'ai pas de temps libre.</i> <i>Tu veux jouer au basket avec nous? Oui, j'adore le basket!/Je ne peux pas, je suis fatiguée.</i> <i>On joue à cache-cache? Non, je déteste ce jeu.</i> <i>Tu veux faire du vélo avec nous? Quelle bonne idée!</i> <i>Viens/Venez jouer avec nous! J'arrive.</i> <i>On pourrait acheter un cadeau pour Paul. C'est son anniversaire demain. Oui, bonne idée.</i> <i>On y va? Oui, ça va.</i> Питање интонацијом. Негација (<i>ne/n'... pas</i>). Презент глагола <i>pouvoir, vouloir, aller</i> и глагола прве групе. Императив фреквентних глагола. Заменица <i>on</i>. Презент кондиционала глагола <i>pouvoir</i>. Узвична реченица: <i>quel, quelle</i> (Интер)културни садржаји: Прикладно позивање и прихватање/одбијање позива; прослава рођендана, игре, забава и разонода.
ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	<i>Est-ce que je peux avoir un sandwich, s'il vous plaît?</i> <i>Voilà. Merci, Madame! Je t'en prie.</i> <i>Je voudrais lire le dialogue. Je voudrais répondre aux questions.</i> <i>Vous pouvez écrire au tableau, s'il vous plaît?</i> <i>Est-ce que vous pouvez répéter, s'il vous plaît?</i> <i>Tu peux me prêter un crayon, s'il te plaît?</i> <i>Est-ce que tu peux me prêter ta gomme, s'il te plaît?</i> <i>Oui, bien sûr. Voilà. Merci beaucoup.</i> <i>Est-ce que vous pouvez parler plus fort, s'il vous plaît?</i> <i>Est-ce que je peux sortir, s'il vous plaît?</i> <i>Tu peux m'aider? Vous pouvez m'aider? Bien sûr!</i> <i>Excuse-moi, je ne peux pas venir chez toi ce soir.</i> <i>Excusez-moi, je ne peux pas participer à ce concours.</i> <i>Pardon!</i> Питање са <i>est-ce que</i>. Питање интонацијом. Императив фреквентних глагола. Конструкција са инфинитивом : <i>pouvoir</i> + инфинитив. Кондиционал учтивости (<i>je voudrais...</i>). (Интер)културни садржаји: Правила учтиве комуникације.
ОПИСИВАЊЕ И ЧЕСТИТАЊЕ ПРАЗНИКА, РОЂЕНДАНА И ДРУГИХ ЗНАЧАЈНИХ ДОГАЂАЈА	<i>Demain, c'est le 6 avril, c'est mon anniversaire. Bon anniversaire, chère Sarah!</i> <i>Bienvenus! Bonne fête, maman! Merci beaucoup, à toi/à vous aussi! Félicitations!</i> <i>Qu'est-ce que tu fais pour ton anniversaire? J'organise une fête pour mes amis./J'invite mes amis au cinéma.</i> <i>À l'école, nous célébrons la fête de Saint Sava.</i> <i>À la maison, nous fêtons le Nouvel An le 31 décembre. Nous décorons un sapin. Les parents achètent des cadeaux pour les enfants.</i> <i>Bonne année! Joyeux Noël!</i> <i>Joyeuses Pâques!</i> Узвична реченица. Презент глагола прве групе. Придеви (<i>bon/bonne, cher/chère</i>). Присвојни придеви (<i>ma, mon, mes</i>). Предлози: <i>à</i>. Одређени члан испред датума. (Интер)културни садржаји: Најзначајнији празници и начини обележавања/прославе.

ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА	<i>Zaz est une chanteuse française. C'est ma chanteuse préférée. Astérix est une série de BD française et un personnage de fiction. Astérix est intelligent et courageux. Le drapeau bleu, blanc, rouge est le symbole de la France.</i> <i>C'est la photo de ma famille. C'est mon père. Il a les cheveux noirs et les yeux bleus. C'est ma mère. Elle est blonde et elle porte des lunettes. C'est ma petite sœur. Elle est mignonne. Sur cette photo, elle porte une jolie robe rouge. Ils sont très gentils. J'aime ma famille.</i> <i>Paul a un petit chat gris. Il s'appelle Coco. Il est curieux et il aime jouer avec les enfants.</i> <i>Dans ma maison, il y a une petite cuisine, une grande salle de séjour, des toilettes et trois chambres.</i> Презент глагола <i>avoir, être, faire</i> и глагола прве групе. Присвојни придеви (<i>mon/ma, ton/ta, son/sa</i>). Најфреквентнији описни придеви. Множина именица и придева. Презентативи (<i>c'est, ce sont, il y a</i>). (Интер)културни садржаји: Познате личности из области спорта, глуме, музике, књижевности, националне историје; престонице земаља француског говорног подручја; препознатљива обележја земаља француског говорног подручја.
ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	<i>Je voudrais aller au concert avec mes amis samedi soir. J'ai faim, je voudrais manger. Je prends un croissant. J'ai froid, je mets mon pull. J'ai chaud et j'ai soif. J'ai sommeil. Je me couche tôt ce soir. Qu'est-ce qu'il y a? Il est triste? Il ne peut pas aller au concert. Tu as peur des loups? Non, je n'ai pas peur. Je voyage en France cet été. Je suis très contente.</i> Презент фреквентних глагола, рачунајући и повратне (<i>se coucher</i>). Презент глагола <i>avoir, être</i>. Кондиционал учтивости (<i>je voudrais</i>+ инфинитив). Негација (<i>ne/n'... pas</i>). (Интер)културни садржаји: Правила учтиве комуникације.
ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ/ОКРУЖЕЊУ	<i>Les enfants jouent dans le parc. Ton ami n'est pas là. Il est devant l'école. Où est le cinéma, s'il vous plaît? Vous devez aller tout droit, puis tournez à gauche. Le cinéma est derrière la poste. La poste est en face de l'école Victor Hugo.</i> <i>La bibliothèque est au premier étage. C'est la troisième porte à droite. Où est maman? Elle est au bureau. Ils habitent au centre de Lyon. Le musée du Louvre se trouve à Paris. La Provence se trouve dans le sud de la France. La Belgique se trouve au nord de la France.</i> Предлози: <i>dans, à, devant, derrière, en face de, à gauche, à droite...</i> Презент глагола прве групе. Конструкција са инфинитивом: <i>devoir</i> + инфинитив. Одређени члан; неодређени члан. Стране света. Упитне речи: <i>où</i>. Редни бројеви 1–10 (Интер)културни садржаји: Препознатљива обележја земаља француског говорног подручја.
ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА	<i>Quel jour sommes-nous? C'est samedi. Quelle date sommes-nous aujourd'hui? Nous sommes le 5 mars 2019. Quelle heure est-il? Il est quatre heures. Il est six heures et demie.</i> <i>Il y a un match de basket ce soir. Il commence à 19 heures. Je me réveille à 7:10. Je m'habille et je prends mon petit déjeuner à 7 heures et demie. Mes cours commencent à 8 heures. Je déjeune à midi. Je fais mes devoirs et je joue avec notre chien l'après-midi. Le soir, je regarde souvent des films avec mes parents.</i> <i>Quel temps fait-il aujourd'hui? Il fait beau/chaud/froid. Il pleut. Il neige. Il y a du soleil/du vent.</i> Презент фреквентних глагола. Упитна реченица: <i>quel, quelle</i>. Присвојни придеви (<i>mon/ma, ton/ta, son/sa</i>). Предлози: (<i>à, devant, en face de...</i>) Сати. Дани у недељи. Месеци у години. Основни бројеви до 60. Везници: <i>et</i>. Презент униперсоналних глагола (<i>pleuvoir, neiger</i>). (Интер)културни садржаји: Конвенције у писању/изговору датума; конвенције у саопштавању времена; радна недеља и викенд.

ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/НЕПОСЕДОВАЊА	<i>Il n'a pas de chien, il a une tortue. Ils ont une nouvelle voiture. Mon ami a un frère et une sœur. C'est le frère de Milica. Ce sont les parents de Zoran. Son frère s'appelle Pierre. Voilà le portable de David! A qui est ce livre? C'est à moi./C'est à elle/à lui. Ce livre est à David.</i> Презент глагола <i>avoir, être</i>. Презентативи (<i>c'est, ce sont, voilà</i>). Присвојни придеви (<i>mon/ma, ton/ta</i>). Наглашене личне заменице. Негација (<i>ne/n'... pas</i>). Предлози (<i>de, à</i>). (Интер)културни садржаји: Породица, пријатељи, однос према својој и туђој имовини.
ИЗРАЖАВАЊЕ ИНТЕРЕСОВАЊА, ДОПАДАЊА/ НЕДОПАДАЊА	<i>On va au cinéma ce soir? D'accord? Je suis d'accord. Je ne suis pas d'accord. Cette chanson vous plaît? Oui, elle est jolie. Moi, je n'aime pas. Ce livre est (très) intéressant. Ce n'est pas intéressant. Tu aimes le basket? Non, je préfère le handball. J'adore la musique, mais je déteste le sport. Et toi? Quel est ton film préféré? J'adore le film „Avatar”. Qu'est-ce qu'elle aime faire? Elle aime dessiner et faire du roller. Quel joli dessin!</i> Презент фреквентних глагола. Показни детерминативи (<i>ce, cet, cette, ces</i>). Конструкција са инфинитивом (<i>j'aime dessiner</i>). Негација (<i>ne/n'... pas</i>). Упитна реченица: <i>qu'est-ce que, quel</i> Узвична реченица: <i>quel, quelle</i> Везници: <i>et, mais</i> (Интер)културни садржаји: Интересовања, хобији.
ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И СПОСОБНОСТИ У САДАШЊОСТИ	<i>Qu'est-ce que tu sais faire? Je sais lire et écrire en français. Il parle combien de langues? Il parle deux langues, l'anglais et l'espagnol. Elle sait jouer au basket? Oui, elle joue très bien. Qu'est-ce que tu cherches? Mon portable, je veux écrire un message à ma mère. Qu'est-ce que tes amis font maintenant? Sonja, Sara et Pavle jouent. Maja écoute de la musique, Nikola prépare sa présentation et Lara dessine. Qu'est-ce que vous mangez le matin au petit déjeuner? Je prends des céréales avec du lait et ma sœur prend du pain, du beurre et de la confiture.</i> Конструкција са инфинитивом (<i>savoir + инфинитив</i>). Презент фреквентних глагола. Партитивни члан. Негација (<i>ne/n... pas</i>). Упитне речи и конструкције (<i>combien, qu'est-ce que</i>). Предлози: (<i>jouer</i>) <i>à, (faire) de</i> (Интер)културни садржаји: Породични живот; живот у школи - наставне и ваннаставне активности.
ИЗРАЖАВАЊЕ БРОЈА, КОЛИЧИНЕ И ЦЕНА	<i>Aujourd'hui, c'est le premier jour de la rentrée des classes. Tu as combien de cours aujourd'hui? J'ai cinq cours. Vous êtes combien dans la classe? Nous sommes 27. Dans ma classe, il y a 13 filles et 14 garçons. Mercredi est le troisième jour de la semaine. Quel âge a ta grand-mère? Ma grand-mère a 61 ans. Bonjour Madame, je voudrais acheter 2 kilos de fraises. Combien coûtent ces fraises?/Quel est le prix des fraises? (Elles coûtent) 3 euros le kilo. Ça vous fait 6 euros. Voilà. Merci. Au revoir. Combien coûte ce livre? 15 euros 30 centimes.</i> Основни бројеви до 100. Редни бројеви 1–10. Партитивни члан. Упитна реченица (интонација, <i>combien, quel</i>). Презентативи (<i>il y a</i>). Презент глагола <i>avoir, être, faire</i>. (Интер)културни садржаји: Конвенције у писању двоцифрених бројева. Поштовање основних правила учтивости. Новчане валуте у земљама француског говорног подручја и њихове ознаке.

ШПАНСКИ ЈЕЗИК	
Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ	<i>¡Hola! ¡Hola! ¿Qué tal? ¡Hola! ¿Cómo estás? Bien, ¿y tú? Bien, gracias. ¡Buenos días! ¡Buenas tardes! ¡Buenas noches! ¡Hasta luego! ¡Adiós! ¡Hasta el lunes! ¡Hasta el miércoles!</i> (Интер)културни садржаји: Формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости.

ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА	<i>Hola, soy Marcos. ¿Y tú? Soy Elena. Encantada.</i> <i>¿Cómo te llamas? ¿Cuántos años tienes? Me llamo Elena. Tengo ocho años. ¿Y tú?</i> <i>¿De dónde eres? Soy de Belgrado. ¿Dónde vives? Vivo en un edificio, en la tercera planta.</i> <i>¿Cómo se llama tu escuela? ¿En qué curso estás? Estoy en cuarto.</i> <i>¿Quién es? Es mi amigo/amiga/hermano/hermana/profesor/profesora. Se llama Jovan. ¿De dónde es? Es de Novi Sad.</i> <i>Es mi familia. Son mi papá, mi mamá y mis hermanos.</i> <i>¿Quién es el niño en la foto? Es mi hermano, se llama Manolito. Esta es mi abuelita. Tiene 70 años.</i> Личне заменице у функцији субјекта. Присвојни придеви. Показне заменице (<i>este/a, estos/as</i>). Презент глагола <i>ser</i> и <i>tener</i>. Глагол <i>llamarse</i>. Упитне речи (<i>quién, cómo, dónde, de dónde</i>), питање <i>cuántos años</i>. Основни бројеви (1–100). Редни бројеви (1–10). Алфавет. (Интер)културни садржаји: Препознавање најосновнијих сличности и разлика у начину упознавања и представљања у нашој земљи и земљама шпанског говорног подручја. Конвенције у саопштавању телефонских бројева и адреса.
РАЗУМЕВАЊЕ И ИСКАЗИВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИЈИХ УПУТСТАВА, НАЛОГА И УПОЗОРЕЊА	<i>¡Adelante!</i> <i>¿Quién falta? ¿Quién no está? Estamos todos, ¡qué bien!</i> <i>A trabajar. Empezamos con una canción.</i> <i>¿Se entiende? Muy bien.</i> <i>¿Puedes/puede repetir? Más despacio/alto, por favor.</i> <i>¡Escuchad la canción! Abrid el libro, página 38.</i> <i>Cerrad la ventana, hace frío.</i> <i>Levantaos. Sentaos. Describid la foto. Completad la oración.</i> <i>Mira/dibuja/habla con tu amigo. Coge el lápiz/la pelota.</i> <i>Cantamos juntos.</i> <i>Chicos, ¡silencio, por favor!</i> <i>¡Cuidado! Sin correr en los pasillos.</i> <i>¡Excelente! Muy bien.</i> Заповедни начин фреквентних глагола у потврдном облику за друго лице једине и множине. (Интер)културни садржаји: Поштовање основних норми учтивости.
ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	<i>–¿Puedes salir? –Sí./No puedo.</i> <i>–¿Jugamos al dominó/al parchis/al juego de memoria/al fútbol? ¿Vamos al patio? –Sí/vale./Buena idea.</i> <i>–Vamos al cine. –Perfecto. Vamos juntos.</i> <i>–¿Puedes venir a mi fiesta de cumpleaños? –Sí./No puedo, lo siento.</i> <i>–¿Qué quieres hacer hoy? –Podemos ir al parque. –Vale.</i> Глагол <i>poder</i> + инфинитив за изражавање позива. Глагол <i>querer</i> + инфинитив за позив на заједничку активност. Глагол <i>ir</i>. Питање интонацијом. Негација. (Интер)културни садржаји: Прикладно прихватање и одбијање позива, прослава рођендана, игре, забава и разонода.
ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	<i>–¿Se puede? ¿Puedo entrar? –Adelante.</i> <i>–¿Puedes repetir?/¿Puede repetir? –Sí. Claro. – Gracias./Muchas gracias.</i> <i>–¿Puedo ir al baño? –Sí, claro.</i> <i>–¿Puedo salir? –Sí./No. Perdón.</i> <i>–¿Me prestas tu lápiz? –Sí./Sí, aquí tienes.</i> <i>–¿Puedo sentarme aquí? –Sí, claro./No, es el sitio de María.</i> <i>–¿Puedo tomar un poco de agua, por favor? –Claro, aquí tienes.</i> <i>–¿Me puedes ayudar? No entiendo la tarea. –Claro. –Muchas gracias por todo/por tu ayuda.</i> Глагол <i>poder</i> за изражавање молбе (Интер)културни садржаји: Правила учтиве комуникације.
ЧЕСТИТАЊЕ ПРАЗНИКА И ДРУГИХ ЗНАЧАЈНИХ ДОГАЂАЈА	<i>¡Feliz cumpleaños! ¡Feliz cumple! Gracias./Muchas gracias.</i> <i>¡Felices fiestas! A ti también.</i> <i>Feliz Navidad y próspero Año Nuevo.</i> <i>Felices Pascuas.</i> <i>¡Enhorabuena por el premio! –Muchas gracias.</i> <i>¡Felicidades! Me alegro por ti.</i> <i>Querida amiga, Te deseo feliz cumpleaños y un nuevo año lleno de felicidad y amistad. Te quiere Iva</i> (Интер)културни садржаји: Најзначајнији празници и начин обележавања/прославе и честитања; игра и спорт.

ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА	<i>¿Quién es? Es Ivana Spanovic. Es atleta de Serbia. Es mi deportista preferida. Tiene pelo negro y largo. Mi perro se llama Chiqui. Es pequeño. Tiene las orejas grandes. Ladra mucho y a veces me enfada. Pero es mi mejor amigo. Nuestra profesora se llama Kristina. Tiene pelo corto y lleva gafas. Es muy joven y simpática. Siempre habla en español. Nikola es nuestro compañero de clase. Es muy bueno en matemática. Siempre nos ayuda con las tareas. Mi hermano es alto/bajo/mayor/menor. Practica atlética. ¿Cómo es tu habitación? No es muy grande. Es bonita. Hay una cama y una mesa. ¿Cómo es tu ciudad? Es grande. Hay varios parques. Son agradables...</i> Глагол <i>ser</i>. Множина именица. Најфреквентнији описни придеви: <i>слагање</i> у роду и броју. Презентативи (<i>hay</i>). (Интер)културни садржаји: Познате личности из области спорта, глуме, музике, књижевности...; препознатљива обележја неких земаља шпанског говорног подручја (нпр. Шпанија, Мексико, Аргентина, Куба, Перу).
ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	<i>–Tengo hambre/sed ... –Yo también. ¿Quieres un zumo de naranja/un vaso de agua? –Sí, muchas gracias. –¿Quieres un bocadillo? –No, gracias, no tengo hambre./–Sí, gracias. –Buen provecho. –No tengo hambre/sed ... –Yo tampoco./Yo sí. –¡Qué frío!/Tengo frío. –¿Cierro la ventana? –Sí, gracias. –¿Tienes frío/calor? –No, estoy bien. –¿Estás bien? –No, me siento mal. –Lo siento. ¿Cómo puedo ayudarte?</i> Презент глагола <i>estar, tener</i> и <i>querer</i> у релевантним комуникативним ситуацијама. (Интер)културни садржаји: Правила учтиве комуникације.
ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ	<i>–¿Dónde está tu mamá? –Está en el trabajo. –¿Dónde está Chiqui? ¿Está en casa? –No, está en el parque. –¿Dónde está tu cuaderno? –Está en la mesa. –¿Dónde está la biblioteca? –Está en el primer piso. Voy a casa. Estoy en la escuela. –Disculpe, señora. ¿Dónde está el museo? –Está cerca; coge la primera a la izquierda y ahí está, frente al parque.</i> Одређени члан. Најфреквентнији предлози (нпр. <i>a, en, sobre, debajo de, al lado de, a la izquierda, a la derecha, frente a, en la esquina. Ir a, estar en.</i> (Интер)културни садржаји: Култура становања.
ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА	<i>–¿Qué día es hoy? –Es lunes, 3 de octubre. –¿Qué hora es? –Es la una. Son las dos y media. –¿Cuando tenemos la clase de español? –Es la segunda clase, empieza a las 14:45. Hace buen/mal tiempo/hace calor/hace frío. Lluve. Nieva. En Serbia tenemos dos semestres. El primero empieza el 1 de septiembre y termina en enero. El segundo empieza en febrero y dura hasta junio.</i> Сати; дани у недељи; месеци у години. (Интер)културни садржаји: Радна недеља и викенд; школска година; временске прилике у Шпанији.
ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/НЕПОСЕДОВАЊА	<i>Es mi familia. Mi hermano menor se llama Pedro. Tiene 5 años. Mi hermana es mayor. Tiene 10 años. Su nombre es María. –¿De quién es esta guitarra? –Es de Ana. –¿Alguien tiene un lápiz/bolígrafo/papel blanco? –Sí, yo tengo uno./No, lo siento.</i> Присвојни придеви. Неодређени члан. Показни придев <i>este, esta, estos, estas</i>. Питање <i>de quién es/son</i>. (Интер)културни садржаји: Породица, пријатељи, кућни љубимци, играчке; однос према својој и туђој имовини.
ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА/НЕДОПАДАЊА	<i>–¿Te gusta la música? –Claro. Me gustan Dos chelos. No me gusta... –Es una película aburrida. ¿A ti, te gusta? –Sí, mucho./A mí tampoco. –Me gusta dibujar/nadar/cantar. No me gusta dormir. –¿Te gustan los cómics? –No mucho, pero a mi hermano le encantan.</i> Глагол <i>gustar</i>, потврдни и одрични облик. Одређени члан с глаголом <i>gustar</i>. Лична заменица за индиректни објекат уз глаголе <i>gustar, encanta.r</i> Личне заменице <i>a mí, a ti, a él, a ella, a nosotros, a vosotros, a ellos, a ellas</i>. (Интер)културни садржаји: Интересовања, хобији и слободно време; култура исхране.

ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И СПОСОБНОСТИ У САДАШЊОСТИ	<i>Escucho la música. Leo un libro de aventuras. Practico deportes.</i> <i>Mi mamá trabaja en una escuela...</i> <i>¿Sabes español? –Sí, un poco.</i> <i>¿Sabes jugar parchis? –Sí./No sé.</i> <i>Cada día me despierto a las siete. Desayuno y voy a escuela. Luego hago mis tareas. Por la tarde paseo a mi perro. A veces paso un rato con mis amigos en el parque.</i> Презент фреквентних глагола. Презент фреквентних повратних глагола. Глагол <i>saber</i> за изражавање способности. Прилошке одредбе <i>siempre, a veces, nunca, cada día/semana/año.</i> (Интер)културни садржаји: Породични живот; школске и ваншколске активности.
ИЗРАЖАВАЊЕ БРОЈА, КОЛИЧИНЕ И ЦЕНА	<i>¿Cuántos hermanos tienes? –Tengo un hermano.</i> <i>¿Cuántas personas hay en la clase? –Somos 20.</i> <i>¿Cuántos años tiene tu abuela? –Tiene 70 años.</i> <i>–¿Me puede dar un pan/un litro de zumo de naranja/dos kilos de tomates, por favor?</i> <i>–¿Cuánto vale una bola de helado? –Es a 2 euros cada una.</i> Основни бројеви (1–100). Редни бројеви (1–10). Презентативи (<i>hay</i>). Глагол <i>tener</i>. (Интер)културни садржаји: Култура исхране; новчана валута у Шпанији.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења за стране језике у првом циклусу основног образовања и васпитања усмерен је на развој функционалних знања и заснован је на комуникативно дефинисаним исходима учења, односно активностима које ученик успешно реализује користећи страни језик. Језичке активности слушања, читања, (раз)говора и писања у програму наставе и учења посматрају се интегративно, као нераздвојиве компоненте аутентичне комуникације појединца у било којој говорној заједници.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Приликом планирања наставе и учења треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно узети у обзир да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета. Садржајима у уџбенику приступа се селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упуту ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина. Полазећи од исхода, односно онога што је ученик у стању да оствари у различитим врстама и видовима комуникације (усмене, писане и невербалне), формално и садржински централну позицију програма наставе и учења заузимају управо *комуникативне функције*. На основу комуникативних функција дефинисане су *језичке активности* помоћу којих се оне могу остварити, а које, од четвртог разреда, укључују усавршавање способности разумевања говора, разумевања писаног текста, интерактивног усменог и писаног изражавања. Захваљујући цикличној и континуалној концепцији програма, комуникативне функције се преносе, усвајају и увежбавају током читавог образовног циклуса, с растућим степеном сложености. Исходи, комуникативне функције и језичке активности дефинисани су као опште лингвистичке категорије, и стога су за све стране језике идентични искази. Како би се, међутим, исходи, функције и активности операционализовали, понуђени су и примери језичких садржаја, и то за сваки појединачни страни језик. Њима се илуструју неке од најфреквентнијих и узрасно најадекватнијих могућности за вербалну реализацију комуникативних функција.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерен ка исходима указује на то шта је ученик у процесу комуникације у стању да разуме и продукује. Табеларни

приказ постепено води наставника од исхода и комуникативне функције као области, преко активности које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике у атмосфери заједништва и међусобне сарадње;
- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;
- наставник мора бити сигуран да је схваћено значење поруке, укључујући њене културолошке и васпитне елементе, као и елементе социјализације;
- битно је значење језичке поруке;
- знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;
- са циљем да се унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива на социјалној интеракцији у учионици и ван ње, и спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;
- сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом и без детаљних граматичких објашњења, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.
- Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће:
 - усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;
 - поимање програма као скупа динамичних, заједнички припремљених и прилагођених задатака и активности;
 - наставник треба да омогући приступ новим идејама и њихово прихватање, као и креирање нових идеја;
 - ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;
 - наставни материјали представљају један од извора активности и треба да буду праћени употребом додатних аутентичних материјала;
 - учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;
 - рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче развој когнитивних способности ученика (планирање, запажање, анализа, вредновање, закључивање итд.);

– за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто, а нарочито на nižем узрасту треба користити интернационализме и речи које су им познате, као и визуализацију као средство семантизације.

Технике/активности

Током часа препоручује се динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на упутства наставника на страном језику или са аудио-записа (слушај, пиши, повежи, одреди, пронађи, али и активности у вези са радом у учионици: нацртај, исеци, обој, отвори/затвори свеску, итд.).

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.).

Мануелне активности (израда паноя, презентација, зидних новина, постера и сл.).

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селекувати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.).

Игре примерене узрасту и дидактичком захтеву (за загревање, развијање пажње и концентрације, јачање мотивације, увођење нове језичке грађе или пак утврђивање).

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добрима, волим/не волим, компарације...).

Решавање „проблем-ситуација” у разреду, тј. договори и мини-проекти.

„Преводовање” исказа у гест и геста у исказ.

Заједничко прављење илустрованих материјала (планирање различитих активности, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

СТРАТЕГИЈЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА У ЧЕТВРТОМ РАЗРЕДУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

На избор стратегија за унапређивање и увежбавање језичких вештина у настави страног језика у четвртог разреда основне школе утичу, пре свега, психолошки и когнитивни фактори, карактеристични за наведени узрастни период. У првом и другом разреду учење страног језика било је аудио-вербалног карактера, засновано на имитацији и репродукцији онога што ученици чују од наставника (или са аудио записа). Од четвртог разреда се уводе активности које омогућавају веће когнитивно укључивање ученика. Ученик на овом узрасту страни језик користи у комуникацији и у ситуацијама које су блиске његовим интересовањима, показујући креативност, оригиналност у одговорима, активан однос према наставним садржајима. Одабиром одговарајућих стратегија за унапређивање и увежбавање језичких вештина осигурава се континуитет у развијању вишејезичности и достизању виших нивоа језичке компетенције релевантних и неопходних за даље школовање, живот и рад.

С обзиром на то да се исходи операционализују преко језичких активности у комуникативним ситуацијама, важно је да се оне у настави страних језика континуирано и истовремено увежбавају. Настава страног језика у четвртог разреда основне школе подразумева индуктивно усвајање граматичких и лексичких садржаја, како у усменом, тако и у писаном контексту. Само тако ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем учења страног језика.

Ученици су већ навикли да сва упутства у настави која се често понављају буду на страном језику. Сложенија упутства, нарочито она за која наставник процени да су тежа за разумевање, могу се у почетку давати паралелно на страном и на матерњем језику. Принцип очигледности треба да буде широко заступљен на овом узрасту. За најважније комуникативне садржаје препоручује се учестало понављање ради лакшег и бржег меморисања и стицања поуздања за самостално коришћење језика. У том смислу, пожељне су вежбе говорне продукције с варијацијама модела у којима се

мењају и комбинују лексички и граматички садржаји уз постепено усложњавање. Подстицање интеракције с другим ученицима реализује се као вид медијације и укључује давање једноставнијих упутстава на страном језику (нпр. *питај друга или другарицу; одговори на питања друга/другарице*).

Ученици се оспособљавају за комуникативне функције наведене у програму за дати ниво учења, при чему предложени језички садржаји служе као препорука и могу бити замењени сличним садржајима или проширивани у складу са расположивим наставним материјалом, као и потребама и интересовањима ученика.

Неопходно је приликом пажљивог планирања наставе увек имати у виду узраст ученика и њихове индивидуалне карактеристике. Неки ученици су интровертни, неки екстревртни, уче различитом брзином и на различите начине – свим чулима, имају различите потребе и интересовања. Упутно је да час почне неком кратком игром загревања која би позитивно утицала на развијање способности пажње, концентрације и памћења, као и да се активности смењују одговарајућим логичним редоследом и да трају од пет до 15 минута.

ПРЕЗЕНТОВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ САДРЖАЈА

С обзиром на различите стилове учења, разноврсност активности кључна је реч за презентовање нове лексичке грађе. Важно је да уважавамо предзнања ученика, јер нам она могу бити добра основа за рад и лакше разумевање теме.

Визуелна наставна средства идеална су за увођење и увежбавање вокабулара.

Пантомима (као врста драмских техника), као и метода потпуног физичког одговора, веома су омиљене и ефикасне, не само на овом узрасту већ и касније. Нарочито су погодне за ученике кинестетичког стила учења (преодовање изговорене речи у покрет и обрнуто). Ове технике су погодне за увођење и увежбавање свих врста речи.

Одговарајући контекст (приче у сликама, песме, игре и сл.) битна је претпоставка успешног усвајања вокабулара, као и језика уопште. Усвајање лексике биће утолико ефикасније уколико се остварује у јасном ситуационом контексту. Треба водити рачуна о примереном лексичком минимуму током једног школског часа.

Дијалогски модели веома су ефикасни за развијање говора. Овладавање дијалогом се почиње од једноставније упитно-одговорне форме. Добро организован дијалог представља снажан подстицај за учење и напредовање, нарочито ако се има у виду да се учење страног језика одвија изван аутентичне говорне средине. Наравно, потребно је обезбедити одговарајући контекст, симулирати ситуацију која би одговарала аутентичној говорној средини, и која ће и стидљивијим ученицима омогућити да се охрабре и проговоре. Дидактичке игре попут „У продавници”, „У библиотеци” и сл. представљају стимулативно средство за извођење динамичких, језичких и комуникативних вежби.

Пројектне активности повећавају мотивацију јер пружају избор ученицима да одговорно у пару или у групи решавају задатак на свој начин у договору са другима, развијајући и јачајући одређене социјалне компетенције. Пројекат је погодан за рад у одељењима мешовитог састава, има лични печат, подстиче кооперативни рад и завршава се увек неком врстом презентације како резултата, тако и процеса рада.

Драмске активности омогућавају ученицима да користе језик у одговарајућем контексту и тако „оживљавају” његову употребу. Њихов потенцијал огледа се, између осталог, и у томе што:

- ученици не само да уче страни језик на забаван начин, већ кроз интеракцију и различите улоге које преузимају сагледавају ствари из различитих углова (што доприноси развоју критичког и дивергентног мишљења);

- ученици сарађују и усвајају језик кроз смислену интеракцију на циљном језику и развијају све потребне вештине – когнитивне, комуникативне и социјалне;

- сви могу да учествују – свако добија улогу коју може да „изнесе” те су зато погодне за рад у одељењима мешовитог састава;

- одговарају свим стиливима учења – визуелни виде, ауди-
тивни чују, кинестетични се изражавају кроз покрет;
- подижу мотивацију и самопоуздање;
- оријентисане су на ученика – наставник има мање доми-
нантну улогу;
- развијају машту и креативност код ученика.

Пожељно је да се драмске активности попут играња улога, мини скичева, луткарских мини представа, импровизација и прича из стварног живота што више користе у настави, не само на овом узрасту, већ и касније.

Код увежбавања **читања** на овом узрасту препоручује се гла-сно читање текстуалних врста дијалогског карактера које је блиско говору и представља ефикасно средство за развијање опште језич-ке компетенције. Наративне текстуалне врсте захтевају читање у себи, чији је циљ издвајање информација из прочитаног текста. У циљу развоја разумевања прочитаног текста могу се применити и различите стратегије и технике усвајање и проширивање лексике коришћењем конвенционалних и електронских дидактичких сред-става.

Писање је тесно повезано са говором. За увежбавање писа-ња могу се користити различите фонетско-ортографске игре (нпр. на задато слово ученици пишу што више речи); ортографске игре (нпр.: исписивање речи са изостављеним самогласницима/сугла-сницима, где ученици имају задатак да попуне празна места и пра-вилно напишу задате речи; наставник изговори једну реч, а учени-ци добијају задатак да напишу што више речи које почињу сваким словом речи коју је изговорио наставник); игре за развој писања (*Погоди реч!* – ученицима се даје текст на познату тему у коме не-достају неке речи, а њихов задатак је да се досете које речи треба уметнути, при чему се уписивање може обављати и појединачно и групно).

Социокултурна компетенција, као скуп знања о свету уоп-ште, сличностима и разликама између културних и комуникатив-них модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији се језик учи у учењу страног језика је веома значајна јер су та знања потребна за компетентну, успешну комуникацију у конкрет-ним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља *ин-теркултурна компетенција*, која подразумева развој свести о дру-гом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између средина, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција подразумева и развијање то-леранције и позитивног става према индивидуалним и колектив-ним карактеристикама говорника других језика, припадника дру-гих култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене. Дакле, постепеним увођењем социокултурних садржаја на најнижем нивоу (поздрављање, певање пригодних празничних песама и сл.) доприноси се развоју интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање спо-собности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Граматички садржаји се на овом узрасном нивоу не обрађу-ју експлицитно. **Граматичке појаве треба посматрати са функ-ционалног аспекта** (примењујући елементе граматике који су неопходни за успешно остваривање комуникативне функције). У процесу наставе страног језика треба тежити томе да се граматика усваја путем језичких активности слушања и говора, према јасно

утврђеним циљевима, исходима и стандардима наставе страних језика.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуника-тивне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са ста-тусом језика и годином учења.

За ученике који у редовној настави теже савладавају дело-ве програма, организује се **допунска настава**. Наставник треба благовремено да уочи све недостатке у знању ученика и предузме мере **допунског објашњавања**, кориговања грешака и увежбава-ња како би сви ученици постигли задовољавајући успех и оствари-ли програмом дефинисане резултате учења.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остварива-ња и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује не само постигнућа ученика, процес наставе и учења, већ и сопствени рад како би перманентно унапређивао на-ставни процес.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године како би настав-ници могли да планирају и наставни процес и процес праћења и вредновања ученичких постигнућа и напредовања. Тај процес се реализује формативним и сумативним вредновањем. Док се код формативног оцењивања током године прате постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалу-ација, језички портфолио, пројектни задаци и др.), сумативним оцењивањем прецизније се процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугоди-шта, године, циклуса образовања). Формативно вредновање није само праћење ученичких постигнућа, већ и праћење начина рада и средство које омогућава наставнику да у току наставног процеса мења и унапређује процес рада. Током оцењивања и вредновања ученичких постигнућа треба водити рачуна да се начини на које се оно спроводи не разликује од уобичајених активности на часу јер се и оцењивање и вредновање сматрају саставним делом про-цеса наставе и учења, а не изолованим активностима које ствара-ју стрес код ученика и не дају праву слику њихових постигнућа. Оцењивањем и вредновањем треба да се обезбеди напредовање ученика у остваривању исхода, као и квалитет и ефикасност наста-ве. Сврха оцењивања треба да буде и јачање мотивације за напре-довањем код ученика, а не истицање њихових грешака. Елементи који се вреднују су разноврсни и треба да допринесу свеопштој слици о напредовању ученика, јачању њихових комуникативних компетенција, развоју вештина и способности неопходних за даљи рад и образовање. То се постиже оцењивањем различитих елеме-ната као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писа-ње), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, ангажо-ваност и залагање у раду на часу и ван њега. Приликом оцењивања и вредновања неопходно је да начини провере и оцењивања буду познати ученицима односно усаглашени са техникама, типологи-јом вежби и врстама активности које су примењиване на редовним часовима, као и начинима на који се вреднују постигнућа. Таква правила и организација процеса вредновања и оцењивања омогу-ћавају позитивну и здраву атмосферу у наставном процесу, као и квалитетне међусобне односе и комуникацију на релацији ученик – наставник, као и ученик – ученик.

Назив предмета	МАТЕМАТИКА
Циљ	Циљ учења Математике је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	180

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
– прочита, запише и упореди природне бројеве и прикаже их на бројевној правој; – одреди месну вредност цифре; – изврши четири основне рачунске операције у скупу N_0; – састави израз, израчуна вредност бројевног израза и примени својства рачунских операција; – реши једначине и неједначине и провери тачност решења; – реши проблемски задатак користећи бројевни израз, једначину или неједначину; – процени вредност израза са једном рачунском операцијом; – одреди вишеструке декадне јединице најближе датом броју; – прочита и запише разломке облика $\frac{m}{n}$ ($m, n \leq 10$); – упореди разломке облика $\frac{m}{n}$ са једнаким бројоцима или именицима; – сабере и одузме разломке са једнаким именицима; – запише резултат мерења дужине децималним бројем са највише две децимале; – сабере и одузме децималне бројеве са највише две децимале; – чита, користи и представља податке у табелама или графичким дијаграмима; – формира низ на основу упутства; – реши задатак применом различитих начина представљања проблема; – именује елементе и опише особине квадрата и коцке; – црта мреже и прави моделе квадрата и коцке; – препозна сликовну представу изгледа тела посматраног са различитих страна; – прочита, упореди и претвори јединице за мерење површине и запремине; – израчуна површину квадрата и правоугаоника; – израчуна површину и запремину квадрата и коцке; – реши проблемске задатке у контексту мерења.	БРОЈЕВИ	Скуп природних бројева са нулом. Декадни систем записивања бројева. Месна вредност цифре. Својства скупа природних бројева. Сабирање и одузимање (писмени поступак). Множење и дељење (писмени поступак). Својства рачунских операција (изражена формулама). Изрази са више операција (бројевни изрази и изрази са променљивом). Једначине и неједначине у скупу N_0 . Разломци облика $\frac{m}{n}$ ($m, n \leq 10$). Упоредивање разломака са једнаким бројоцима. Једнакост разломака. Сабирање и одузимање разломака са једнаким именицима. Децимални запис броја са две децимале. Сабирање и одузимање децималних бројева.
	ГЕОМЕТРИЈА	Квадар и коцка.
	МЕРЕЊЕ И МЕРЕ	Мерење површине ($m^2, dm^2, cm^2, mm^2, km^2, ha, a$). Површина квадрата и правоугаоника. Површина квадрата и коцке. Мерење запремине (m^3, dm^3, cm^3, mm^3). Запремина квадрата и коцке.

Кључни појмови садржаја: природни бројеви, декадни систем, својства операција, израз, једначине и неједначине, разломци, децимални запис броја, коцка, квадар, површина и запремина.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама (укупан број часова за тему, број часова за обраду новог градива + број часова за утврђивање, увежбавање и систематизацију градива). Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација градива), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

Бројеви (132; 42 + 90)

Геометрија (12; 4 + 8)

Мерење и мере (28; 9 + 19)

Напомена: за реализацију четири писмена задатака (у трајању од по једног часа), са исправкама, планирано је осам часова.

Предложени редослед реализације тема:

1. Бројеви – први део (рачунске операције);
2. Мерење и мере – први део (површина квадрата и правоугаоника);
3. Бројеви – други део (једначине и неједначине);
4. Геометрија;
5. Бројеви – трећи део (разломци и децимални бројеви);
6. Мерење и мере – други део (површина и запремина квадрата и коцке).

Предложена подела тема и редослед реализације нису обавезни за наставнике, већ само представљају један од могућих модела. Овакав предлог је дат због тога што је пожељно комбиновати алгебарске и геометријске садржаје.

Основа за писање исхода и избор садржаја је чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разно-

врсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичким језиком, математичко резонување и доношење закључака и одлука.

Исходи представљају основ за избор наставних садржаја, доприносе и лакшем избору наставних стратегија, метода и поступака, чиме се олакшава дидактичко-методичко креирање процеса поучавања и учења. Достицањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава остваривање образовних стандарда и међупредметних компетенција као што су комуникација, дигитална компетенција, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

1. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици достигну исходе и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, дате исходе треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже достићи, док је за одређене исходе потребно више времена и активности, као и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција и не треба је усмерити само ка достизању појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика и настојати да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

Приликом планирања наставе, треба имати у виду да, у овом узрасту, различите игралике активности, као и употреба едукативних софтверских алата у функцији сазнавања и учења, могу бити додатна мотивација за усвајање математичких садржаја. Због тога је важно да се ученицима првог циклуса омогући да развијају математичко мишљење у контексту играликих активности и употребе едукативних апликација на интернету и других електронских материјала. Поред тога, игралике активности и употреба едукативних апликација и електронских материјала значајно доприносе развијању интересовања за математику и позитивног става према математици.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Бројеви

У четвртном разреду проширује се блок бројева на коме се ради, упознавањем природних бројева већих од 1.000 и формирањем појма скупа природних бројева N и скупа природних бројева са нулом N_0 . Упознају се својства скупа N_0 : уређеност, кардиналност, ограниченост са леве стране као и својства рачунских операција (замена места сабирака, здруживање сабирака, замена места чинилаца, 0 као сабирак, 1 као чинилац, множење збира и разлике бројем, сталност збира и разлике). Бројеви се представљају у декадном запису као збирови вишеструких декадних јединица ($4\,321 = 4\,000 + 300 + 20 + 1$) или збира производа једноцифрених бројева и декадних јединица ($4\,321 = 4 \cdot 1\,000 + 3 \cdot 100 + 2 \cdot 10 + 1 \cdot 1$). Одређује се месна вредност цифре у броју. Поступни развој појма броја подстиче се визуелним представљањем бројева на бројевној правој као и активностима одређивања најближе (вишеструке) декадне јединице.

Знања о рачунским операцијама даље се проширују писменим поступцима сабирања и одузимања, множења и дељења у скупу природних бројева, упознавањем поступака прво уз помоћ таблица месних вредности, а затим скраћеним поступцима са потписивањем. При увежбавању техника рачунања са вишеструцим бројевима треба водити рачуна о сврсисходности захтева и могућностима примене знања у реалним ситуацијама. Препоручљиво је да се брзина и сигурност у израчунавању збира и разлике бројева увежбава на примерима у блоку бројева до 1 000 000, а производа и количника на примерима множења, односно дељења (са и без остатка) највише двоцифреним бројем. Негује се и развија навика процењивања вредности израза и провере тачности рачуна. Ученике треба упутити да проверу тачности могу радити и калкулатором као и да могу користити апликације да би увежали технике рачунања.

Утврђују се својства операција која се изражавају реторички и симболички (формулама). Кроз примере ученицима се указује на функционалну примену својстава операција при рачунању.

Поред утврђивања способности израчунавања вредности простих и сложених бројевних израза, код ученика се развија способност састављања бројевних израза и израза са променљивом на основу инструкција или математичког моделовања проблемске ситуације. Подразумева се познавање математичких термина (сабирак, збир, умањеник, умањилац, разлика, чинилац, дељеник, девилац, количник).

Решавају се просте и сложене једначине ($a \times x \pm b = c$, $a - b \times x = c$, $x : a \pm b = c$, $a - x : b = c$, $a : x \pm b = c$, $a - b : x = c$, $a \times (x \pm b) = c$, $a \times (b - x) = c$, $(x \pm b) : a = c$, $(a - x) : b = c$, $a : (x \pm b) = c$, $a : (b - x) = c$) и просте неједначине (у којима су релацијски знаци $<$, $>$, $\leq$ или $\geq$) са решењима из скупа N_0 . Решавање једначина заснива се на познавању рачунских операција и њихове међусобне повезаности. Ученици се упућују да утврде вредности које би могла имати непозната у неједначини и у том скупу утврђује се за које вредности непознате се добија тачна неједнакост. Решавање неједначина заснива се на таблицама или на решавању одговарајућих једначина и познавања функционалне зависности резултата рачунских операција од њених компоненти. Решења се записују уз коришћење симбола $\hat{!}$, $\{$ и $\}$. Разматрају се случајеви код којих неједначина има једно решење, има више решења или нема решења. Подстиче се навика провере решења и анализа „логичности“ решења с обзиром на природу проблема.

Решавање задатака у реалистичним и проблемским ситуацијама је контекст за утврђивање и проширивање знања о својствима рачунских операција и развој способности математичког моделовања. Проблеми се задају у текстуалној форми, сликом, табелом или графиком (стубичастим дијаграмом и сликовним дијаграмом у коме један симбол може представљати више од једног објекта). У овим примерима, од посебног значаја је селекција значајних информација за решавање проблема и уочавање односа између познатих и непознатих компоненти које се представљају помоћу математичког апарата, најчешће писањем одговарајућих израза, једначина или неједначина. Развија се способност и навика ученика да усмено и писмено образложе поступке решавања задатка уважавајући чињеницу да често постоји више начина да се дође до решења. Ученици се подстичу да користе различите методе решавања проблема, укључујући и визуелно представљање проблемске ситуације (нпр. метод дужи, метод правоугаоника).

Важно је омогућити ученицима да решавају задатке који ће допринети даљем развијању математичког логичког мишљења и припреми за бављење појмом функције у наредним разредима. Зато су корисни задаци одређивања следећег члана низа, уочавања и описивања правила на основу започетог низа, формирања низа на основу заданог правила, као и осмишљавања новог правила за формирање низа.

Даље се развија појмовно разумевање разломка облика $\frac{m}{n}$ ($m, n \leq 10$) анализом визуелних представа помоћу правоугаоних модела, кружног дијаграма и др. Упоредивање разломака заснива се на визуелним представама при чему се прво обнавља упоређивање разломака са једнаким именицима, а затим се раде случајеви упоређивања разломака са једнаким бројоцима. Уочавају се еквивалентни разломци. Сабирају се и одузимају разломци са једнаким именицима, представљени визуелно, при чему се раде само случајеви код који је резултат мањи или једнак два цела.

Упознаје се децимални запис бројева са највише две децимале у контексту мерења дужине. Поступци сабирања и одузимања бројева у децималном запису обухватају само једноставне случајеве бројева са истим бројем децимала код којих је збир цифара на истој позицији у бројевима који се сабирају или одузимају мањи од 10 (нпр. $1,3 + 0,2 = 1,5$; $1,37 + 0,21 = 1,58$ и $1,7 - 0,2 = 1,5$; $1,74 - 0,21 = 1,53$).

Геометрија

Формирање геометријских идеја започето је, у првом разреду, посматрањем и описивањем предмета у реалном простору: полазећи од просторних облика познатих из свакодневног живота (коцка и лопта, квадар и ваљак, пирамида и купа), најпре су издвојени равни геометријски облици (круг, квадрат, правоугаоник, троугао), затим су издвојене линије којима су оивичени уочени облици и најзад тачке као пресеци линија. У четвртном разреду, заокружује се прва етапа учења геометрије анализом геометријских тела, заснованом на примени знања и вештина стечених учењем геометрије у ранијим разредима.

Иако је пожељно обновити основне просторне облике, централно место ове теме заузимају квадар и коцка, будући да се исхо-

ди односе на ова геометријска тела. За успешно остваривање исхода, обраду нових садржаја треба да прати обнављање свих важних геометријских појмова из претходних разреда. Важно је повезати појмове *фигура*, *линија*, *тачка* редом са појмовима *страна*, *ивица*, *теме*, истаћи *паралелност* и *нормалност* међу појединим ивицама квадрата, односно *подударност* међу наспрамним странама квадрата. Својства квадрата и коцке треба повезати са својствима правоугаоника и квадрата, илуструјући одговарајуће везе и на моделима квадрата и коцке, и на њиховим мрежама.

Наставни садржаји који се односе на геометрију простора веома су важни за интелектуални развој ученика. Разноврсним примерима и задацима треба стимулисати оријентацију у простору, просторну визуелизацију, мисаоно сагледавање простора и томе слично. Наведене способности посебно се унапређују уочавањем веза између просторних односа и одговарајућих равних репрезентација. Зато је пожељно код ученика развијати вештину представљања геометријских тела цртањем одговарајућих слика у равни (слободном руком и геометријским прибором). Веома је важно да ученици коректно употребљавају пуне и испрекидане линије за приказивање видљивих и невидљивих ивица тела у односу на изабрани правац посматрања, као и да уочавају елементе (пре свега праве углове) који нису веродостојно приказани на равној слици. Цртање у квадратној или тачкастој мрежи погодно је да се ученицима предоче разни начини представљања квадрата и коцке у зависности од правца посматрања. Развоју визуелне перцепције могу допринети задаци који се односе на тела састављена од коцки истих димензија и у којима се захтева бројање коцки и цртање фигура које се виде посматрањем тела са предње и задње стране, одозго и одоздо, слева и десна. Довољно је посматрати тела сачињена од једноцифреног броја коцки.

Савремена технологија пружа изузетне могућности да се једноставно и ефектно прикажу просторни односи, па зато интерактивни геометријски софтвери постају корисно средство у реализацији геометријских тема. На пример, када је реч о настави геометрије у четвртм разреду, препоручљиво је одговарајућим софтверским апликацијама генерисати разноврсне мреже квадрата (коцке) и симулирати њихово склапање, приказивати слике истог тела из различитих правца посматрања итд. Употреба софтверских апликација (нпр. за виртуелно састављање коцке) не сме да замени ниједну од традиционалних наставних активности (нпр. прављење модела коцке од картона), већ да буде додатак који ће допринети ефикаснијој реализацији наставног процеса. Треба имати на уму да за већину ученика самостална употреба неког софтвера представља додатно интелектуално ангажовање, па је неопходно унапред добро осмислити и припремити задатке у којима се захтева употреба софтверских апликација. Од ученика не треба очекивати вешту употребу софтвера, али је важно да уоче значај технологије и погодности које она омогућава.

Веза између геометрије и информатике може се остварити и задацима који су инспирисани једноставним програмима језика Лого: нпр. употребом наредби *горе*, *дале*, *лево*, *десно*, *напред*, *назад* описати путању „бубе-робота” из једног темена коцке у неко друго теме (при чему је пожељно истицати све могуће путање, тј. размотрити и комбинаторне аспекте проблема).

Исходи и одговарајући садржаји у вези са темом Геометрија веома су значајни и у научно-техничком и уметничком образовању. Зато је важно успоставити везе са другим предметима. На пример, повезивање са ликовном културом може се остварити истицањем ликовних ефеката којима се дочарава просторност. Корелација са природом и друштвом могла би се остварити кроз дискусију о просторном планирању, архитектури и грађевинарству и одговарајућим занимањима, уз посебно истицање значаја прецизног цртања и прављења макета. Корисно би било са ученицима уопштено анализирати план и макету неке познате грађевине.

Пожељно је реализовати и један пројектни задатак којим би се стимулисало функционално знање, повезивање и примена наведеног. Пројектни задатак би могао бити прављење поједностављене макете учионице. Намештај у учионици би требало представљати у облику квадрата, односно коцке. Пре израде макете треба

обавити мерење просторије и намештаја и погодно изабрати размену.

Мерење и мере

Увођењу стандардних мерних јединица за површину (mm^2 , cm^2 , dm^2 , m^2 , а, ha , km^2) треба да претходи обнављање мерења дужине и одговарајућих стандардних јединица мере, као и подсећање на концепт мерења површине геометријских фигура, који су ученици упознали у трећем разреду без увођења стандардних јединица. Важно је да ученици овладају претварањем мерних јединица из већих у мање и обрнуто, вишеименованих у једноименоване и обрнуто, као и упоређивањем величина датих у истим или различитим мерним јединицама. Неопходно је да ученици повежу идеју попличавања правоугаоника подударним квадратима са формулом за израчунавање површине правоугаоника. У задацима треба потенцирати правилан математички запис, прецизност и уредност приликом цртања и израчунавања. Реалним примерима треба развијати способност процене површина (просторија, станова, игралишта, парцела итд.) и њиховог међусобног односа.

Са практичног становишта веома су корисни задаци у којима треба израчунати површину фигуре која се једноставно може разложити на правоугаонике и квадрате. Овакви задаци су значајни и зато што непосредно повезују идеју попличавања и примену формула за израчунавање површина. На њих се надовезује формирање појма површине квадрата и коцке и долажење до одговарајућих формула.

По аналогiji са развијањем концепта мерења дужине и површине, уводи се појам запремине коцке и квадрата и стандардне мерне јединице за запремину (mm^3 , cm^3 , dm^3 , m^3). Формулу за израчунавање запремине квадрата треба повезати са идејом попуњавања квадрата истоветним коцкама.

У оквиру теме Геометрија истакнут је значај задатака који се односе на тела састављена од истоветних коцки и у којима се захтева бројање коцки, односно цртање фигура које се виде посматрањем тела са предње и задње стране, одозго и одоздо, слева и десна. Пожељно је неколико оваквих задатака урадити и у контексту мерења, при чему бројање коцки треба повезати са запремином тела, а површину тела повезати са збиром површина одговарајућих фигура које се виде из различитих правца.

Стандардне мерне јединице за запремину треба повезати са јединицама за мерење запремине течности (l , dl , cl , ml , hl), које су уведене у трећем разреду. Пожељно је поменути везе илустровати пресипањем воде из боце од 1 l у коцку странице 1 dm . Сипање воде из обичне кухињске мензуре може послужити за практично одређивање запремине посуда.

Тема Мерење и мере веома је важна за повезивање аритметичких и геометријских садржаја. Примене једначина треба илустровати погодним примерима и задацима у којима се примењују формуле за израчунавање површине и запремине. Поред тога, важно је подстицати и цртање геометријских репрезентација проблемских ситуација које се превасходно односе на аритметички контекст. Ово последње се посебно односи на примену тзв. методе дужи и методе правоугаоника при решавању аритметичких задатака.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес треба започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

Назив предмета	ПРИРОДА И ДРУШТВО
Циљ	Циљ учења Природе и друштва јесте упознавање себе, свог природног и друштвеног окружења и развијање способности за одговоран живот у њему.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	72

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:		
– одреди положај и границу Србије, положај главног града и већих насеља на географској карти Србије; – одреди положај и именује природне и друштвене објекте на географској карти Србије; – повеже различите природно-географске карактеристике Србије са размештајем становништва, изгледом насеља и делатностима људи; – уважава националну и културну разноликост као основу за суживот свих грађана Републике Србије; – представи знамените личности, културна добра и природне лепоте по којима је Србија препознатљива у свету; – у дискусији даје предност коришћењу локалних производа, производа направљених од рециклираних материјала, као и коришћењу обновљивих природних ресурса; – повеже промене у изгледу свог тела и понашања са одрастањем; – планира своје дневне активности и време проведено уз ИКТ уређаје; – затражи помоћ уколико се суочи са непримерним садржајима у дигиталном окружењу; – идентификује и самостално раздваја смеше просејавањем, одливањем, цеђењем и испаравањем; – испита електричну проводљивост материјала помоћу једноставног струјног кола; – наведе примере штедљивог коришћења електричне енергије; – наведе примере употребе магнета у свакодневном животу; – наведе примере превенције и заштите од пожара; – прикаже хронолошки на ленти времена значајне историјске догађаје и личности; – опише начин живота људи кроз време користећи различите изворе информација; – представи ток и резултате истраживања (писано, усмено, помоћу ленте времена, презентацијом и/или цртежом и др.); – пронађе и одабере потребне информације из различитих извора (писаних, сликовних, дигиталних); – повеже резултате рада са уложеним трудом; – сарађује са другима у групи на заједничким активностима; – учествује у друштвено-корисним акцијама уз подршку одраслих.	Природне и друштвене одлике Србије Човек – природно и друштвено биће Материјали Прошлост Србије	Положај, територија, граница и симболи Србије (грб, застава и химна) и национална валута. Природне карактеристике Србије – рељеф, воде, шуме. Типичне, ретке и угрожене врсте биљака и животиња – значај и заштита. Национални паркови Србије. Друштвене карактеристике Србије (становништво, насеља и делатности). Грађани Србије (права и обавезе, демократски односи и интеркултуралност). Привредне карактеристике Србије (природни ресурси и делатности у различитим крајевима). Одржива употреба природних ресурса (извори енергије, чиста вода, чист ваздух, природно земљиште, руде, разноврсност биљног и животињског света). Човек – природно, друштвено и свесно биће. Физичке промене у пубертету. Дигитална безбедност и последице прекомерног коришћења информационо-комуникационих технологија; непримерени садржаји. Смеше (течности, храна, земљиште, ваздух). Раздвајање састојака смеше (просејавање, одливање, цеђење, испаравање). Наелектрисавање предмета од различитих материјала. Електрична проводљивост – проводници и изолатори. Рационална потрошња електричне енергије и правилно руковање електричним апаратима у домаћинству. Магнетна својства материјала (природни магнети, могућност намагнетисавања тела и својства које тада испољавају). Запаљиви материјали (ознаке за запаљиве материјале). Ваздух – кисеоник као чинилац сагоревања. Опасност и заштита од пожара. Живот у далекој прошлости (долазак Словена на Балканско полуострво, области које су Срби населили; начин живота). Српска држава за време владарске породице Немањића – успон и слабење (владари – Стефан Немања, цар Душан, цар Урош; култура, начин живота). Живот под турском влашћу (начин живота, облици пружања отпора). Настанак и развој модерне српске државе (Први и Други српски устанак – узрок и ток; вође устанка; култура, начин живота). Србија у савремено доба (Први светски рат, настанак југословенске државе, Други светски рат, промена облика владавине, распад југословенске државе и осамостаљење Србије; култура, начин живота).

Кључни појмови садржаја: отаџбина, оријентација у времену и простору, интеркултуралност, природни ресурси.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм предмета Природа и друштво задржао је постојећи оквир, план наставе и учења од два часа недељно, односно 72 часа годишње и досадашњи завичајни принцип.

Принцип животне близине, тзв. завичајни принцип, одређује просторну и временску блискост природних и друштвених појава и процеса и као такав представља једну од суштинских одлика овог предмета. У првом разреду се креће од просторно и временски најближих феномена за ученика, док се у старијим разредима просторни и временски оквир постепено шири. Конкретно, оквир унутар ког се остварују предметни исходи у првом разреду чине садржаји из најближег и непосредног окружења ученика, у оквиру области под називом *Непосредно окружење ученика* – дом, школа, насеља/дела насеља у коме ученик живи, у другом разреду просторни оквир се проширује на *Насеље са околином*, у трећем разреду на *Крај у коме ученици живе*², а завршава се у четвртном разреду облашћу под називом *Моја отаџбина – Република Србија*.

² Крај, као простор проучавања, је територијална целина која се поклапа са границом општине. Традиционално до сада се за овај територијални ниво користило појам завичај. Проблем употребе појма завичај произилази из непостојања јасних просторних и временских критеријума за његово издвајање.

Принцип животне близине овом програму обезбеђује високу осетљивост на контекст у коме ученици живе, односно отвореност за садржаје из учениковог окружења и флексибилност за уважавање карактеристика и одлика најразличитијих средина у којима деца из Србије живе. У том смислу предмет Природа и друштво подразумева отвореност и за садржаје од значаја за националне мањине у складу са простором проучавања природних и друштвених појава у четвртном разреду – *Моја отаџбина – Република Србија*. Поред тога, код свих ученика треба развијати осећај богатства у различитостима међу припадницима различитих националности указивањем на постојање људи који славе другачије празнике, имају различите обичаје, културу становања, исхрану, облачење и сл.

Основна интенција наставе Природа и друштво усмерена је на развој интелектуалних, психофизичких, когнитивно-социјалних и социјално-афективних сфера личности ученика, што се одражава у наведеном циљу за крај циклуса и датим предметним исходима.

Предметни исходи Природе и друштва показују шта су ученици оспособљени да учине, предузму, изведу и обаве на крају разреда захваљујући знањима, ставовима и вештинама које су развили учењем овог предмета. Исходи се остварују у спреси садржаја, метода наставе и учења и активности ученика некад унутар једне теме, а најчешће кроз више тема. Зато границе међу темама проу-

чавања треба схватити условно и флексибилно. Неки исходи су по својој природи међупредметни и оствариваће се кроз активности у оквиру више наставних предмета, као на пример исход: *по завршетку разреда ученик ће бити у стању да пронађе и одабере потребне информације из различитих извора (писаних, сликовних, дигиталних)*. Треба, такође, имати у виду да је редослед програмских тема и груписаних садржаја унутар тема урађен искључиво ради прегледности препоручених програмских садржаја и не препоручује се као редослед приликом креирања годишњих и оперативних планова, већ као помоћ наставнику да их креира. Такође, није пожељно да структура садржаја уџбеника буде основ за планирање наставе.

Ученике треба оспособљавати да самостално истражују и анализирају природне и друштвене појаве и процесе. У зависности од исхода који се жели остварити, учитељ треба да подстакне ученике на различите врсте активности које ангажују како поједина чула, тако и више чула истовремено. Синхронизација чулних утисака даје целовиту слику објеката, процеса, појава и њихову интеграцију у комплексну слику света, а уважава различитости у склоностима ученика при упознавању света и процесу учења. Ипак, учење се не завршава на чулним утисцима, већ се наставља уопштавањем ученог кроз описивање, поређење, формулисање закључака итд. У наставном процесу се, дакле, полази од несистематизованих искуствених сазнања и иде се ка општим, научно заснованим, систематизованим знањима из области природе, друштва и културе. Активности ученика потребно је прилагодити предметним исходима, специфичностима изабраних садржаја и узрасту ученика. Постепено треба повећавати ниво захтева и самосталности ученика приликом упознавања природних и друштвених појава.

Стварност (природна и друштвена) која нас окружује и из које произилази садржај овог програма, заснована је на *повезаности различитих појава и процеса*. Због тога садржаји предмета Природа и друштво морају да буду одраз те целовитости и повезаности појава које се изучавају. Ради формирања елементарних појмова и постављања мреже за систем појмова, при избору и распореду програмске грађе примењен је *спирално-узлазни модел*, у складу са узрасним карактеристикама ученика. То значи да се иста тематика из разреда у разред проширује, продубљује и посматра са различитих аспеката. Изградња система у настави последица је постојања система у стварности. Улога учитеља је да ствара прилике за учење, а не да наставне садржаје тумачи само као биолошке, географске, историјске и друге садржаје.

Поред тога, приступ настави и учењу треба да буде *повезан и са логиком и методологијом научне дисциплине* одакле произлази одређени садржај. Тако изучавање биолошких садржаја нужно треба да укључи посматрање и праћење биолошких феномена; изучавање садржаја хемије и физике – закључивање на основу спроведеног огледа или експеримента; изучавање прошлости – анализу историјских извора итд. Развијање система појмова подразумева континуиран рад учитеља на успостављању хоризонталне (унутар једног разреда) и вертикалне повезаности (између разреда) појмова унутар програма предмета Природа и друштво. Важно је да се кад год је могуће приступи интегрисаном приступу садржајима на међупредметном нивоу кроз наставне и ваннаставне облике рада и активности у школи и изван ње. Због природе садржаја предмета и датих исхода пожељно је активности организовати што чешће изван учионице, односно у природном и друштвеном окружењу. За потребе овог предмета посебно су погодни: организоване посете, шетње, излети, настава у природи.

Поред коришћења званично одобрених уџбеничких комплекта, у остваривању програма предмета Природа и друштво препоручује се коришћење шире литературе и осталих извора информација: штампаних, аудио-визуелних и електронских медија. Посебно се препоручује коришћење аутентичних природних и друштвених извора, као најверодостојнијих показатеља стварности, појава и процеса у конкретном непосредном окружењу, као и дидактичких материјала који одражавају посебности датог окружења и краја у коме ученици живе.

Учитељ остварује постављени циљ и исходе кроз наставу и остале организационе форме рада у школи, без додатног оптерећења родитеља и њиховог обавезног ангажовања у остваривању програма. Родитељи могу бити добровољно ангажовани као расположиви потенцијал локалне средине, у зависности од њихових знања, могућности и хтења.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање обухвата креирање годишњег и оперативних планова, као и развијање припрема за час/дан/седмицу. *Годишњи план* креира се у форми гантограма и садржи број часова по темама распоређених по месецима, а у складу са школским календаром, годишњим фондом часова, планираним фондом часова по темама.

Полазећи од датих предметних исхода и препоручених садржаја од наставника се очекује да дати програм контекстуализује према потребама конкретног одељења имајући у виду карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и друге ресурсе школе и локалне средине.

Приликом планирања наставе и учења потребно је руководити се:

- индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина, темпа учења и брзине напредовања;
- интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар истог предмета и различитих наставних предмета;
- партиципативним и кооперативним активностима које омогућавају сарадњу;
- превасходно активним и искуственим методама наставе и учења;
- уважавањем свакодневног искуства и знања које је ученик изградио ван школе, повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог у свакодневном животу;
- неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање;
- редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању предметних исхода и постигнутом степену развоја компетенција ученика.

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре, као и до сада, креира свој годишњи (глобални) план рада из кога касније развија своје оперативне планове. Како су исходи дефинисани за крај наставне године, наставник треба да их операционализује прво у оперативним плановима, а потом и на нивоу конкретне наставне јединице.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Однос циља, исхода, препоручених програмских садржаја, метода наставе и учења и активности ученика

При остваривању циља и предметних исхода предмета Природа и друштво мора се имати увиди да су садржаји, методе наставе и учења и активности ученика неодвојиви у наставном процесу. Концепт наставе засноване на процесу и исходима учења подразумева наставу чији превасходни циљ није преношење предметних садржаја, већ изградња и развој знања као основе на којој се развијају разноврсна умења. У том смислу, програм наставе и учења нуди садржински оквир, а учитељ има слободу да уместо њих изабере и неке друге садржаје уколико сматра да су ти садржаји примеренији средини у којој ученици живе, узрасним и развојним карактеристикама ученика и њиховим интересовањима. Суштина је у томе да садржаји буду у функцији остваривања исхода, а не сами себи циљ. Учитељ има значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика како би водио ученике ка остваривању датог исхода.

Већина предметних исхода достиже се кроз непосредну истраживачку активност ученика уз континуирану подршку и подстицај од стране учитеља. Пожељне су активности које омогућавају интеракцију са физичком и социјалном средином, јер доприносе

спознавању света који окружује ученике, тако што се откривају односи и упознају својства и карактеристике предмета, бића, појава и процеса и стичу се социјалне вештине. Најефикасније методе учења јесу оне методе које ученика стављају у адекватну активну позицију у процесу развијања знања. Потребно је стварање ситуација учења у којима ће доћи до изражаја различите активности ученика које омогућају различите начине учења. Значајне активности ученика у оквиру предмета Природа и друштво су:

- посматрање са усмереном и концентрисаном пажњом ради јасног запажања и уочавања света у окружењу (уочавање видљивих карактеристика);

- илустровање појава и процеса из свакодневног живота – навођење, показивање, објашњавање примера из природног и друштвеног окружења;

- описивање – вербално или ликовно изражавање спољашњих и унутрашњих запажања;

- процењивање – самостално одмеравање;

- груписање – уочавање сличности и различитости ради класификовања;

- праћење – континуирано посматрање ради запажања промена;

- бележење – записивање графичко, симболичко, електронско бележење опажања;

- практиковање – у настави, свакодневном животу и спонтаној игри и раду;

- експериментисање – намерно модификоване активности, огледи које изводи сам ученик;

- истраживање – испитивање природних и друштвених феномена;

- сакупљање – прављење колекција, збирки, албума из природног и друштвеног окружења;

- стварање – креативна продукција;

- играње – дидактичке, едукативне и спонтане игре;

- активности у оквиру мини-пројекта – осмишљавање и реализација.

Ради прегледности препоручени садржаји су дати у темама.

Потребно је приликом тумачења исхода учења и препоручених садржаја у четвртог разреда имати у виду да се неки садржаји и одговарајући примери (првенствено они који се односе на природно-географске одлике и прошлост Србије) истражују и проналазе у просторном оквиру државе Србије.

Тема *Природне и друштвене одлике Србије* бави се распрострањеношћу природних и друштвених објеката и процеса у простору као и њиховом међузависношћу. У претходним разредима ученици су овладали основним појмовима који се односе на природне објекте (рељеф, воде) и друштвене објекте (становништво, насеља, привредне делатности). Циљ наведене теме је да ученик примени усвојену појмовну апаратуру на изучавање садржаја у оквиру територије Републике Србије. За достизање исхода који се односи на одређивање положаја и границе Србије, положаја главног града и већих насеља на географској карти Србије, кључно је да ученик на географској карти сагледа простирање територије Републике Србије, да се упозна са основним садржајима који окружују њену територију (суседне државе, међународне реке, итд.), као и да разуме појам и функцију границе, којом је дефинисана територија Републике Србије. За достизање исхода из ове теме неопходно је да ученик изврши класификацију природних објеката (облици рељефа – планине, низије, котлине и водни објекти – реке, језера, извори), именује их и позиционира на територији Србије. Методички приступ географској карти треба да се креће у правцу третирања карте као извора информација о Републици Србији, а не да карта буде „место“ на коме ученици само показују задате географске појмове. Код ученика је важно да се развије осећај о потреби очувања и заштите појединих репрезентативних природних објеката. У оквиру друштвених објеката, примарно је да се упозна са бројем становника који живи на територији Србије као и са етничком структуром. За ученика је важно да спозна негативну динамику промене броја становника као и узроке који су довели до тога (негативан природни прираштај, иселјавање, итд.). У по-

гледу распореда становништва, важно је размотрити просторну поларизацију на релацији село – град и низијски – брдскопланински простори. За достизање исхода ове теме неопходно је указати на међузависност одређених природних објеката и процеса и човека. Та релација може бити позитивна, али и негативна. Пример позитивне интеракције је када одређени природни садржаји стимулишу развој одређених привредних делатности (пољопривреда и плодно низијско земљиште поред река) или позиционирање насеља на одређеној територији. Негативни природни процеси такође утичу, тако што доводе до неповољних последица на одређеним површинама. Као пример могу се узети простори који су изложени плављењу река и слично. Унутар ове теме, важно је подстицати ученике да уоче узајамна права и обавезе државе и грађана, као и да их препознају у правилима која регулишу односе у држави и обезбеђују једнака права свих њених грађана.

Природни ресурси Србије (извори енергије, чиста вода, чист ваздух, плодно земљиште, руде, биолошки диверзитет) разматрају се у контексту њихове одрживе употребе која треба да обезбеди здрав живот ученика и будућих генерација. У том смислу, ученике је потребно подстицати да узму учешће у локалним акцијама заштите животне средине. Проблематика одрживог развоја третира се и кроз анализу декларација производа које ученици уобичајено користе, са циљем промовисања коришћења локалних производа, производа направљених од рециклираних материјала, као и коришћења обновљивих природних ресурса. Пуно разумевање концепта одрживог развоја могуће је тек на каснијем узрасту ученика, али је потребно да се континуирано развија, и то не само на нивоу знања, већ првенствено на нивоу развијања вредности, ставова и навика. На тај начин се утиче на развој ставова важних за опстанак и будућност.

Тема *Човек део природе*, односно исходи учења и препоручени садржаји унутар ове теме, наставља континуитет упознавања ученика са људским телом, али и увођење нових димензија у разматрању човека. У том смислу, садржаји о човеку се разматрају кроз три димензије:

- *Човек – природно, друштвено и свесно биће*. Користећи сазнања стечена у претходним разредима о човеку, та сазнања се сада разматрају као дуализам природног и свесног друштвеног бића, уз развијање одговорног односа коју свако људско биће има према самом себи, другим људима и окружењу. У том смислу потребно је организовати активности које подржавају суживот кроз: уважавање различитости, толеранцију, хуманост, солидарност, емпатију...

- *Промене у пубертету* – физичке и промене у понашању. Акцента је на упознавању ученика четвртог разреда са основним физичким променама које могу уочити на сопственом телу и одговорном односу према сопственом здрављу. Ученици треба да схвате да су и промене у њиховом и понашању њихових вршњака такође последица пубертета, али да ове промене не могу да буду изговор за непримерено понашање према другима.

- *Дигитална безбедност* је нови аспекти безбедносне културе који се уводи у четвртог разреда. Ова проблематика има две димензије. Прва се односи на количину времена које ученици проводе користећи дигиталне технологије (често на штету физичке активности, учења, дружења), односно на оспособљавању ученика да планирају своје активности и време проведено уз ИКТ, узимајући у обзир последице које прекомерно коришћење информационо-комуникационих технологија може да донесе, како на физичко здравље, тако и на односе са другима. Друга димензија односи се на безбедносне претње у дигиталном окружењу, односно на суочавање ученика са непримереним садржајима на интернету и адекватно реаговање (како и од кога ученик може да затражи помоћ).

Исходи учења и садржаји који се односе на *Материјале* фокусирани су на уочавање магнетних и електричних промена материјала које, за разлику од прва три разреда, нису чулима тако непосредно доступне. Уводе се магнетна и електрична својства материјала, с тим што треба имати у виду да је разумевање суштине ових појава захтевно за ученике овог узраста. Због тога се треба задржати на појавним облицима магнетизма и електрицитете.

та у природи, свакодневном животу, кроз огледе или експерименте. Испитивање електричне проводљивости материјала реализује се помоћу једноставног струјног кола са батеријом и сијалицом, путем којег ученици стичу прву слику о току електричне струје, деловима струјног кола (извор, проводник, потрошач електричне струје), као и о разлозима због којих се струјни каблови праве од метала, а облажу пластиком и/или гумом (проводници/изолатори електричне струје). Разумевање електричне проводљивости материјала представља основу за разумевање безбедносних ризика коришћења електричне струје, на примерима руковања електричним апаратима у домаћинству.

Сагоревање као неповратна промена материјала сада се разматра кроз истраживање ваздуха – кисеоника као чиниоца сагоревања. Ради лакшег разумевања ове чињенице, препоручује се извођење демонстрационих огледа са свећом и (поклопљеном) чашом. Ова проблематика и огледи повезани са њом представљају добар увод у разумевање фактора који доводе до пожара, превенције и заштите од пожара. Када су превенција и заштита у питању, значајно би било ученике упознати са последицама претераног излагања сунцу и могућим мерама заштите. Осим наведеног, ученици истражују различите смеше из окружења (течности, храна, земљиште, ваздух) и практикују различите начине раздвајања састојака тих смеша (просејавање, одливање, цеђење, испаравање).

Преко исхода учења и садржаја теме *Прошлост Србије* омогућује се сналажење ученика у времену и простору. Проналажењем информација из различитих историјских извора (писаних, материјалних или усмених) сагледавају се поједини догађаји и личности из прошлости и одређује се њихов редослед, првенствено помоћу ленте времена. Помоћу ленте времена прати се развој државе Србије само у најелементарнијим контурама (јачање, слабење, нестајање, оживљавање модерне српске државе...), без оптерећивања ученика непотребном фактографијом. У том смислу предлаже се учитељима да примењују наративни приступ у приближавању прошлости ученицима, јер је форма приче блиска ученицима овог узраста. Ради добијања што објективније слике протеклих збивања морају се сагледати и околности – контекст догађања. На овај начин омогућује се ученицима да стекну комплексну слику времена у коме се рађа (догађај) дешава, увиде узрочно-последичне везе праћених збивања из протеклих времена и то је пут ка поступном схватању развоја одређених друштвених збивања.

У оквиру ове теме потребно је посебну пажњу обратити на начин живота људи кроз истраживање ученицима блиских и релевантних тема из свакодневног живота (на пример, занимања људи у крају, насеља, одевање, празници и сл.) уз стално поређење начина живота у прошлости са садашњошћу (као ученицима блиске и познате). Није потребно да се истраже сви наведени аспекти свакодневног живота, него они за које су ученици највише заинтересовани и за које постоје доступни историјски извори примерени ученицима овог узраста. Однос прошлости и садашњости не треба сагледати само кроз уочавање сличности и разлика међу њима, већ и кроз уочавање (остатака) прошлости у садашњости, односно у свакодневном животу (називи улица, споменици, храна и сл.). Податке прикупљене малим историјским истраживањима ученик може да представи на неки од начина које одабере (усмено, помоћу ленте времена, породичног стабла, презентације, постера...). Такође, ученике треба стављати у ситуације да користе до сада усвојене временске одреднице (посебно годину, деценију и век) приликом описивања догађаја из прошлости, с тим што је пожељно двоструко „мерити“ време – у том веку/те године, односно пре толико векова/година (Први српски устанак десно се почетком 19. века, односно пре нешто више од два века).

Приликом изучавања природних и друштвених феномена нужно је и даље примењивати истраживачки приступ и оспособљавати ученике за различите начине прикупљања података о окружењу, њихову анализу, сврставање у групе и категорије по различитим карактеристикама, вођење белешки и закључивање. Учествовање у једноставним огледима/експериментима који се реализују на основу упутства – индивидуално, у пару или групи, кроз повезивање резултата огледа/експеримента са објашњењем или закључком. У четвртог разреда се посебна пажња обраћа на различите начине бележења и каснијег презентовања резултата истраживања (писано, усмено, помоћу ленте времена, презентацијом и/или цртежом и др.).

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика само је део праћења и вредновања образовно-васпитне праксе. Резултате целокупног праћења и вредновања наставник узима као основу за планирање наредних корака у раду са ученицима и развијању своје образовно-васпитне праксе.

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*. Потребно је да наставник континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ ПРИРОДА И ДРУШТВО КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ

1. БОШЊАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

1. МОЈА ДОМОВИНА – ДЕО СВЕТА

– Основне одреднице места у којем живим: територија, национални симболи Бошњака у Србији, стратешки положај, природно-географске одлике (рељеф, воде, клима, становништво)

2. РАД, ЕНЕРГИЈА, ПРОИЗВОДЊА И ПОТРОШЊА

– Делатности људи у различитим крајевима места у којем живим

– Производне и непроизводне делатности

3. ОСВРТ УНАЗАД – ПРОШЛОСТ

Трагови прошлости: материјални, усмени и писани трагови прошлости

– Културно-историјски споменици

– Начин живота у средњем веку

– Село – град, живот некад и сад

– Прошлост бошњачког народа

2. ХРВАТСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Тема: Република Хрватска – део света

– Основне одреднице Републике Хрватске (симболи, границе, природно-географске целине (рељеф))

– Његовање традиције и уграђивање у светску културну баштину

– Најзначајнији културно-историјски споменици Хрватске под заштитом УНЕСКО-а (*Диоклецијанова палата, Катедрала Св. Јакова у Шибенику, Еуфразијева базилика у Поречу*)

– Природне лепоте Хрватске (*Плитвичка језера*)

– Производи и услуге са ознаком *Изворно Хрватско (пенкала, вегета, кравата, лицитарско срце)*

– Заштићена нематеријална културна добра (*Пашка чипка, Сињска алка, Клапа*)

Тема: Осврт уназад – прошлост

– Хрвати и нова домовина на Балкану (Насељавање Хрвата у VII веку)

– Хрватска и Хрвати од IX до XII века (Кнез Трпимир, Кнез Томислав, Краљ Петар Крешимир IV, Краљ Звонимир)

– Хрватска и Хрвати од XII до XIX века

– Хрватска под управом страних владара

– Одбрана од Турака

– Борба за хрватски језик – Људевит Гај

- Хрватска и Хрвати у XX веку
- Први светски рат
- Други светски рат
- 1945. Социјалистичка Федеративна Република Хрватска
- 1991. Република Хрватска
- 2013. Република Хрватска – 28. пуноправна чланица Европске Уније

3. РУМУНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

- Преци Румуна: Дачани и Гети
- Румуни у средњем веку. Најзначајнији догађаји и личности
- Румуни у 19. и 20. веку. Најзначајнији догађаји и личности
- Румуни у Србији. Територија на којој живе (села и градови), начин живота некад и сад, куће, исхрана, ношња, занимања, оруђа за рад, школовање, дечије игре, споменици из прошлости који се налазе у непосредној близини: селу или завичају.

4. СЛОВАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Тема: **Прошлост Србије**

1. Легенде о животу наших предака: (написати као причу, без фактографских података)
2. Наши преци живе у Угарској и Хабсбуршкој монархији. (Занимљивости из овог периода)
 - а) Више не живимо у истој држави али ипак припадамо једни другима (Сарадња Војвођанских Словака и Чехословачке, тј. Словачке)
 - б) Споменици културе и природе наше прапостојбине – утврђења, замкови, градови, национални паркови
3. Живот Словака у Србији
 - а) Где смо дошли и због чега? (Узроци сеоба Словака на Доњу земљу)
 - б) Населили смо се и привређујемо: Наша насеља – Б. Петровац, Стара Пазова, Ковачица
 - в) Културни живот – позоришта, културно уметничка друштва, фестивали, значајне институције
 - г) Шта смо очували од заборава: језик, имена и презимена, ношња, песме, обичаји, игре, јело.

Тема: **Природне и друштвене одлике Србије**

1. Основне одреднице и Словачке републике у поређењу са Србијом; Биљни и животињски свет у Словачкој – типична флора и фауна, национални паркови

Понуђено градиво уврстити у часове природе и друштва, словачког језика, музичке културе и уметности у обиму, који ученици могу савладати.

Назив предмета **ЛИКОВНА КУЛТУРА**

Циљ **Циљ** учења Ликовне културе је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме кроз практични рад, оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа.

Разред **Четврти**

Годишњи фонд часова **72 часа**

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:		
– поштује инструкције за припремање, одржавање и одлагање материјала и прибора; – изражава замисли, интересовања, сећања, емоције и машту традиционалним ликовним техникама; – користи амбалажу и предмете за једнократну употребу у стваралачком раду; – примени, у стваралачком раду, основна знања о композицији; – користи одабрана уметничка дела и визуелне информације као подстицај за стваралачки рад; – тумачи једноставне знаке, симболе и садржаје уметничких дела; – разговара о значају одабраног уметника, уметничког дела, споменика и музеја; – учествује у планирању и реализацији ликовног пројекта или радионице; – разматра, у групи, шта и како је учио/учила и где та знања може применити.	КОМПОЗИЦИЈА	Елементи композиције – облик, боја, линија, текстура, светлина (валер). Положај елемената у композицији – хоризонтални, вертикални, дијагонални. Материјали и технике – графитна оловка, туш и четка, туш и перо, акварел, гваш, темпере, фротаж, колаж, деколаж, асамблаж, меки материјали.
	СПОРАЗУМЕВАЊЕ	Хералдика – застава, грб, печат. Пиктограми. Споразумевање сликом.
	НАСЛЕЂЕ	Споменици природе и споменици културе у Србији. Археолошки локалитети, замкови и утврђења, манастири, музеји. Познати уметници и најзначајнија дела.
	СЦЕНА	Сценографија за позориште, филм и телевизију. Елементи сценографије.

Кључни појмови: простор, облик, линија, боја, текстура, светлина.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ОПШТИ ДЕО

Кључни појмови су међусобно чврсто повезани и чине конструкцију, основу за развијање програма. Централни појам је простор, јер се све што видимо и доживљавамо налази у простору. Из овог појма су изведени остали кључни појмови. У четвртм разреду их има шест: простор – облик, линија, боја, текстура, светлина.

Централни појам, простор, указује на то да програм није усмерен на ускотручне садржаје, већ на свет у коме ученик живи и одраста и који треба свесно да опажа, доживљава и истражује из различитих углова. Сви садржаји везани за визуелну уметност (укључујући и уметничка остварења из ближе и даље прошлости) у блиској су вези са савременим светом и ученици треба постепено да истражују и откривају те везе.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У првој колони табеле дати су исходи који се достижу до краја школске године. Исходи воде ка постепеном развијању компетенција. Достижни су за сваког ученика, у мањој или већој мери. У другој колони табеле дати су називи тема, а у трећој предложени садржаји. Наставник креира програм на основу компетенција, циља, исхода и кључних појмова. Да би се омогућили услови за напредовање ученика, у настави треба да доминирају сложени задаци који циљају више исхода и међупредметних компетенција. Осим стваралачког рада значајан је и разговор. Наставник планира питања која подстичу ученике на размишљање, истраживање и развијање креативних идеја.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

КОМПОЗИЦИЈА

Појмове из теорије обликовања које су ученици до четвртог разреда упознавали кроз ликовни рад потребно је једноставно објаснити. Композиција је ликовна целина коју је створио човек. Свака целина се састоји из делова (елемената). Основни елементи композиције (ликовни елементи) су облик, линија, боја, текстура и светлина (валер). У природи можемо видети пределе и појаве које доживљавамо као композиције и елементе композиције (а који то нису). На пример, када севају муње, ми их видимо као мрежу линија која се грана од једне или више ширих линија. Уколико наставник одабере овај пример, не треба да пропусти прилику да подсети ученике како да се понашају и заштите за време олује. Затим, да говори о цртању светлом, да покаже карактеристичан пример (Пикасови цртежи светлом из 1949. године), као и савремене оловке за цртање светлом (унети у претраживач: LED Light Drawing Pens). Када цртамо светлом, цртеж је, као и муња, привремен. Ако желимо да га сачувамо, потребно је да га неко фотографисамо док цртамо. Некада су уметници цртали и сликали само традиционалним материјалима и техникама. Светлост није била средство за рад, већ само услов за опажање. Када нема светлости не видимо облике, боје, линије, текстуре... Како се смањује светлост и боје предмета изгледају тамније. Светлина или валер је количина светлости у једној боји. Ученици могу да експериментирају додајући једној боји другу боју/боје да би је посветлили или потамнели. На ово објашњење може да се надовеже и објашњење бачене и сопствене сенке, затим, прича о односу светло-тамно на слици и принципу компоновања, контраст. У овом разреду се објашњава само контраст светлог и тамног. Великим контрастом постиже се драматичност. Ученици могу то једноставно да испробају. Уколико се учионица замрачи и батеријском лампом одоздо осветли лице ученика који прича неки измишљени догађај прича ће бити далеко интересантнија него када се прича под равномерним осветљењем. Ученици који користе рачунар и мобилне телефоне могу да подешавају контраст у апликацијама за обраду слике и да пореде ефекте који се на тај начин добијају.

Могуће је објаснити још неке принципе компоновања (доминанта, јединство), али не треба нудити потпуна објашњења на

примерима из уметности, јер су превише сложена за овај узраст. За ученике је корисније делимично објаснити принципе компоновања на примерима из живота.

Организација композиције се и даље учи постепено. Ученици могу прво да креирају једноставну композицију распоређујући на папиру (или у апликативном програму за цртање) правилне (или правилне и неправилне) облике према замишљеној линији – хоризонталној, вертикалној или дијагоналној (елементи се могу распоређивати и другачије, али није пожељно ширити садржаје). Затим се постепено задају сложенији задаци који омогућавају да ученик размишља и да сам планира распоред елемената којим би ефикасно изразио своју замисао.

Напредним и заинтересованим ученицима/одељењу наставник може да понуди и друга објашњења. На пример, када посматрамо неки предео у даљини, видимо линију хоризонта која раздваја небо и земљу. Та линија је привид, али је ученици означавају на својим цртежима и сликама. Наставник може да говори о предњем и задњем плану (или предњем, средњем и задњем плану). Облици који се приказују у задњем плану су најмањи, јер их тако видимо у природи и окружењу. Даље објашњавање теоријских садржаја није пожељно, важније је да ученици развијају опажање.

До краја разреда ученици треба да испробају традиционалне технике које нису користили у претходним разредима. И даље се користе материјали за рециклажу (материјал за рециклажу се не купује само да би се користио на часовима Ликовне културе). Ученицима је потребно указати на озбиљно загађење планете пластиком и упутити их да избегавају производе у амбалажи која се тешко разграђује и рециклира.

Задаци обједињују активности ученика: развијање креативних идеја, организацију композиције и истраживање изражајних могућности материјала и техника.

СПОРАЗУМЕВАЊЕ

Предлози који се односе на хералдику и пиктограме остварују се на интегрисаним часовима предмета Ликовна култура и Природа и друштво. Ученицима је потребно кратко објаснити значење и порекло симбола на грбу Србије. Потребно је да науче да читају знаке упозорења (општа опасност, високи напон, отров, опасност од пожара, клизав терен, ломљиво...), забране (забрањено фотографисање, забрањен прилаз, забрањено коришћење мобилних телефона, забрањено увођење кућних љубимаца...) и обавештења (школа, излаз, место у превозу резервисано за инвалиде или труднице, стаза за бицикле, деचे игралиште...).

Предлози који се односе на споразумевање сликом (у најширем значењу) не везују се за теоријске садржаје, већ за изражавање (емоција, маште, позитивних порука, доживљаја...). Важно је да ученици разумеју да се сликом могу саопштити различите информације, исто као и текстом. Наставник у току године поставља разноврсне захтеве. На пример, може да тражи од ученика да прикажу у раду шта знају о свакодневном животу у Средњем веку, шта мисле о брзој храни, како доживљавају пролеће, како би себе представили вршњацима са другог континента...

НАСЛЕЂЕ

Предлози који се односе на споменике природе и споменике културе у нашој земљи остварују се на интегрисаним часовима Ликовне културе и Природе и друштва. Ови часови могу да се допуне прављењем плаката или дигиталне збирке фотографија најлепших предела у земљи и најзначајнијих споменика. Уколико се прави дигитална збирка, ученици могу да претражују интернет на часу, према смерницама које даје наставник или код куће, у присуству одраслих. Такође, наставник може сам да учита фотографије са интернета и да заједно са ученицима направи ужи избор.

Уметничка дела имају функцију илустровања појмова које се објашњавају, а користе се и као подстицај (мотивација) за стваралачки рад. Међутим, потребно је и да ученици сазнају нешто више о одабраним уметницима (када су живели, како су изгледали, по чему су познати, где се чувају њихова најпознатија дела...). На-

ставник прави избор уметника и уметничких дела руководећи се значајем уметника/дела и садржајем дела који одговара узрасту ученика.

СЦЕНА

Наставник једноставно објашњава појмове, иако објашњења неће бити потпуна. *Сцена* је простор где се одржавају представе, концерти, снимају филмови и ТВ програм (емисије, серије, рекламе, музички спотови...). *Сценографија* је дизајн сцене. *Сценограф* је уметник који смишља изглед сцене. Сцена може да се постави на отвореном или у затвореном простору (наставник може да разговара са ученицима о томе како се бирају локације, шта може да буде важно за постављање сцене на отвореном). Ученици треба да добију елементарне информације о фазама рада. Сценограф прво сарађује са режисером и упознаје се са делом које се изводи. Затим израђује нацрте за сцену и сарађује са дизајнером светла, костимографом, мултимедијалним уметницима, тимовима који израђују кулисе, реквизите, маске, перике, шминку... Најважније што ученици треба да сазнају је да се сценографија креира тимски, да је за рад неопходно знање о елементима композиције и компоновању, да често нема довољно средстава да се сцена обликује како је замисљено. Тада је неопходно да чланови тима/тимова испоље креативност и да обликују сцену користећи материјале који су им доступни, да заједно осмисле како ће направити неки елемент сцене или специјални ефекат. Специјални ефекти могу бити механички (на пример, вештачки дим, магла, снег...) и креирани дигиталном технологијом. Практични рад се планира као пројекат или радионица. Циљ учења је развијање креативних идеја и вештине сарадње.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставник у току године прати, процењује и подстиче развијање индивидуалних потенцијала сваког ученика. Могући елементи за процењивање напредовања и оцењивање постигнућа су:

- однос према раду (припремљен је за час; одговорно користи материјал, прибор и алатке; одржава прибор и радни простор; потписује радове; чува радове у мapi...);
 - однос према себи (истражује информације; поставља питања; предлаже; истрајан је у раду, труди се; преузима одговорност; поштује себе и своје радове; учи на грешкама; спреман је да испроба своје способности у новим активностима...);
 - однос према другима (довршава рад у договореном року; поштује договорена правила понашања; спреман је да помогне и да сарађује; уважава туђу културу, радове, начин размишљања, доживљавања, опажања, изражавања...);
 - разумевање (разуме задатак; разуме појмове; разуме процес; разуме концепт; разуме визуелне информације...);
 - повезивање (повезује и пореди познате и нове информације, људе, места, догађаје, феномене, идеје, дела...);
 - оригиналност (оригиналан је у односу на туђе радове; оригиналан је у односу на своје претходне радове...);
 - организација композиције (у складу са својом идејом примењује одговарајуће принципе компоновања, знања о простору, перспективи, пропорцијама, правцу, смеру...);
 - вербално изражавање (учтиво комуницира; аргументовано, кратко и јасно образлаже свој рад, идеју, доживљај, опажање, емоције...);
 - употреба техника и средстава (бира одговарајућу технику у односу на идеју; примењује одговарајући процес; бира одговарајући материјал/подлогу; истражује могућности технике и материјала; користи дигиталну технологију као помоћно средство у раду; обликује рад у одабраном апликативном програму)...
- Елементи могу и другачије да се формулишу. Бирају се према типу ликовног задатка и циљевима задатка.

Самопроцена радова је вербална и писана. Најефикаснија је метода 3, 2, 1. Ученик сам припрема листић на коме уписује име, презиме, датум и назив рада. Затим кратко наводи: 3 ствари које сам научио на часу, 2 примера која илуструју то што сам научио, 1 ствар која ми није јасна или питање које бих поставио. Када се разговара о ликовним делима ученик пише: 3 речи којима бих описао дело, 2 ствари које ми се највише допадају на делу, 1 ствар коју не разумем. Када се разговара о уметнику: 3 ствари због којих је уметник значајан, 2 дела која ми се највише свиђају, 1 питање које бих поставио уметнику. Када се ученик ликовно изражава: 3 ствари о којима сам размишљао током рада, 2 ствари које ми се свиђају на мом раду, 1 ствар коју бих променио. Или: 3 речи којима бих описао свој рад, 2 разлога због којих је мој рад оригиналан, 1 ствар коју бих урадио другачије. Важно је да ученик не наводи више од једне нејасноће или грешке, ни у случају када му ништа није јасно или сматра да је рад упропашћен. Издвајање само једне нејасноће или грешке постепено оспособљава ученика да идентификује најважнији пропуст и да се фокусира на његово уклањање или да дође до бољих идеја. Ученике је потребно навикавати да листиће попуњавају брзо. Понекад је најважније оно чега се првог сете. Наставник може да прилагођава методу у складу са типом активности/задатка или да осмисли другачије чек-листе.

IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ ЛИКОВНА КУЛТУРА КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ

1. БОШЊАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

– *Пејзаж*, Џенгис Реџепагић; *Испред викендице*, Хилмија Ћатовић; *У пролазу*, Алдемар Ибрахимовић; *Без назива*, Ервин Ћатовић; ученички радови

(**Боја, Основне и изведене боје**)

– Скулптура *Три патке*, Самира Фејзића; фотографије тргова санџачких градова

(**Везивање облика у тродимензионалном простору и у равни, Тродимензионално и дводимензионално**)

– Дела Џека Хоџића, ученички радови

(**Колаж, фротаж, деколаж, асамблаж, Основни површински и тродимензионални колажи**)

– *Крадем ти се у ноћи*, Џенгис Реџепагић; *Мотив са Косова*, Хилмија Ћатовић

(**Сликарски материјали и технике**)

– Алатурка, соба у турском стилу; карикатуре Ђерлек Мухамеда Макса

(**Амбијент, сценски простор**)

2. РУМУНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

– V ЦЕЛИНА: ЛИНИЈА, ПОВРШИНА, ВОЛУМЕН, БОЈА, ПРОСТОР

Трајан Костић (1878–1917) – *Фигура човека* – цртеж

3. СЛОВАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Тема: Амбијент – Сценски простор

– Прављење дечјих играчака којима је у основи део традиционалне народне ношње или обележавање народних обичаја, старих играчака или старих заната

Препоруке

Програми наставе и учења су оријентисани према исходима. Исход је обавезан део програма за сваког ученика. Како је развој ученика индивидуалан, неће бити изводљиво да сви ученици достигну исходе уколико програм има више тема које се реализују у оквиру 4, 6 или 8 часова. Због тога ће садржаји програма бити реорганизовани у мање тема које трају више часова.

Предложене теме:

– Ликовне технике у делима традиционалне и савремене словачке уметности

– Теме и мотиви у делима словачких ликовних уметника

– Словачка уметност – спој визуелне (или ликовне), музичке, драмске уметности и плеса (конкретизовати, на примеру одгледа-не представе, народне игре, филма...)

Назив предмета	МУЗИЧКА КУЛТУРА
Циљ	Циљ учења Музичке културе је да код ученика развије интересовање и љубав према музици кроз индивидуално и колективно музичко искуство којим се подстиче развијање креативности, естетског сензибилитета и духа заједништва, као и одговорног односа према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	36 часова

– опише своја осећања у вези са слушањем музике; – препознаје народну и уметничку музику; – опише улогу музике у медијима; – разликује инструменте по боји звука и изражајним могућностима; – повеже карактер дела са избором инструмента и елементима музичке изражајности; – уочи контраст и понављање у музичком делу; – пева и свира по слуху и са нотног текста песме различитог садржаја и расположења; – примени изражајне музичке елементе; – осмисли и изведе једноставну ритмичку и мелодијску пратњу; – осмисли музички одговор на музичко питање; – осмисли једноставну мелодију на краћи задати текст; – изабере одговарајући музички садржај (од понуђених) према литерарном садржају;	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Композиције различитог карактера. Елементи музичке изражајности (инструмент, глас, мелодијска линија, темпо, ритам, динамика). Вокална и инструментална музика (композиције домаћих и страних композитора). Дела фолклорне традиције српског и других народа. Музичка прича. Музика у служби других медија. Музички бонтон. Музика и здравље.

– поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – коментарише своје и туђе извођење музике; – самостално или уз помоћ одраслих користи предности дигитализације; – учествује у школским приредбама и манифестацијама.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Музичке игре (дидактичке). Певање песама различитог садржаја и карактера по слуху. Певање и свирање песама из нотног текста. Свирање песама по слуху на дејим инструментима и/или на другим инструментима. Народни инструменти нашег и других народа. Музичке драматизације. Свирање инструменталних аранжмана на дејим инструментима и на алтернативним изворима звука. Динамика (крешендо, декрешендо). Темпо (<i>Andante. Moderato. Allegro</i>). Боја (различити гласови и инструменти). Трајање (цела нота и пауза, нота четвртине са тачком). Савладавање тонске висине и солмизације у обиму <i>це¹-це²</i>. Тактирање у 3/4 и 4/4 такту. <i>Це-дур</i> лествица. Репетиција, прима и секунда волта.
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Једноставна ритмичка и мелодијска пратња. Музичка питања и одговори и музичка допуњака. Звучна прича на основу познатих музичких садржаја, звучне ономатопеје и илустрације на краћи литерарни текст (учење у контексту). Креирање покрета уз музику коју ученици изводе. Креирање мелодије на одабрани текст.

Кључне речи: певање, свирање, слушање, музичке игре, музички бонтон, лествица, темпо, репетиција.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике, па и предмета Музичка култура указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене програмом наставе и учења. Нагласак у свакој од области је на развоју способности код ученика да комуницирају са другима кроз слушање, извођење и стварање музике као и способности да изражавају своје мисли и осећања кроз музику.

Инсистирање на развоју критичко-аналитичког мишљења има за циљ да помогне ученицима да превазиђу површно расуђивање и да развију лично гледиште (засновано на адекватним информацијама) као и да науче како да артикулишу своје креативне и уметничке изборе. Ученицима треба дати могућност да буду инвентивни и маштовити у свом размишљању, а не само да пронађу тачан одговор.

Учење о музичкој уметности не може се посматрати само као учење музичке писмености и извођење музичких композиција. Учење, поред нужне концентracије на развијању знања и вештина, код ученика, сходно њиховом узрасту и годинама provedеним у учењу музике, треба да развије његову комплетну личност негујући принципе вршњачког учења, одговорности и лидерства, великодушности и посвећености другима и појединачног доприноса у остваривању заједничких циљева. На овај начин непосредно укључивање ученика у музичке активности има функцију социјалне кохезије и спасавања од друштвене маргинализације.

Програм наставе и учења усмерен је на остваривање исхода при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике, лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике и музичко стваралаштво.

Исходи се достижу музичким, опажајним и сазнајним активностима ученика. Музичке активности су говор у ритму, певање, свирање, покрет уз музику, слушање музике и музичко стваралаштво. Препоручени музички садржаји остављају простор за избор других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Да би ученици достигли очекиване исходе, наставник реализује наставу користећи слушање, глас, покрет и музичке инструменте. Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати тимски дух кроз рад у групама и у одељењу, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања.

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Наставни програм омогућава да се, поред наведених композиција за слушање и извођење, могу користити и композиције које нису наведене, односно, наставник има могућност да максимално до 30%, по слободном избору, одабере композиције за слушање и извођење водећи рачуна о примерености наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим могућностима и интересовањима, естетским захтевима, исходима и локалитету на коме се налази школска установа. Однос између понуђених композиција и примера из друге литературе треба да буде најмање 70% у корист понуђених. Из поменутог разлога, у програму наставе и учења се налази већи избор наставног материјала (за слушање и извођење) у односу на годишњи фонд часова предмета Музичка култура.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

Поред пажљивог избора што квалитетнијих музичких садржаја, ученике треба стално упућивати на неопходност неговања гласовног и слушног апарата. Упозорења да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма, треба да се спроводе у континуитету. Обратити пажњу и на позитиван ефекат музике, у смислу опуштања, подизања пажње, емоционалних и физичких одговора, когнитивне стимулације и развијања меморије.

Од велике важности је да се ученици упознају са правилима понашања (музичким бонтоном) при слушању и извођењу музике. Важно је обезбедити тишину и пажњу у току слушања музике и упутити их када треба извођаче да поздраве аплаузом. Овај модел понашања ученици треба да примене на концертима и различитим музичким приредбама, било да се налазе у активној (као извођачи) или пасивној (као слушаоци) улози.

1. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова по областима/темама, по месецима а у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца, дефинисање наставних јединица и осталих важних елемената.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће

ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

На часу треба да преовладајује активност којом се савладава нови музички садржај и она је увек повезана са другим музичким активностима. Специфичност предмета се огледа у томе да се музичке активности одвијају паралелно или једна музичка активност логично води ка другој. У планирању активности, наставници треба да, имају у виду да су области уско повезане, а да су знања и вештине описане у исходима у свакој области међусобно зависна и комплементарна.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмераваати и обликовати наставне садржаје.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес учења базира се на избору најупечатљивијих музичких примера (за слушање или извођење музике), који имају такав да активирају свесну активност, фокусирају пажњу ученика, иницирају процес мишљења и креирају одговарајући емоционални доживљај.

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај и мисаону активност. Композиције које се слушају својим трајањем и садржајем треба да одговарају опажајним могућностима ученика. Композиција се први пут увек слуша у целини (демонстративно слушање), са унапред постављеним задатком за слушање музике – уочавање извођачког медија: инструментално или вокално (соло, групно) или оркестарско музицирање. Свако следеће слушање (три до четири пута) је фрагментарно, у оквиру кога се издвајају упечатљиве целине и анализирају носећи елементи музичког дела – у случају литерарног садржаја (текстуална анализа), понављања, мелодија, темпо, ритам (аналитичко слушање). Повезујући постепено елементе музичког дела са карактером самог дела, ученик се развија у смеру активног слушања музике, а квалитетном комуникацијом између наставника и ученика долази до постепеног утицаја на развој естетске осетљивости, музичког укуса и интересовања и припремају се услови за развијање естетског процењивања. Ученичка знања из различитих области треба повезати и ставити у функцију разумевања слушаног дела.

Музика у служби других медија (примењена музика – по избору)

Улога музике је важна у подвлачењу драмске радње. Изражајна музичка средства (динамика, темпо, агогика, мелодијска и ритмичка кретања) су важан чинилац тумачења драмске радње и карактерних особина главних актера. Потребно је код ученика развијати способност уочавања међусобне условљености музике и покретне слике.

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА СЛУШАЊЕ

Химне

Државна химна

Светосавска химна

Школска химна

Народне песме и традиционалне дечје игре

Ој, девојко, душо моја

Ој, јабуко тедена!

Дођи, Миле, у наш крај

Маглица се пољем повијала

Чобан тера овчице

Лападу (дечје игра из Финске)

Тита, тита лобода (традиционална народна дечја игра)

Пљескалица (традиционална народна дечја игра)

Песме домаћих и страних аутора

Александар Кораћ, *Дете није дете*

Драгана Михајловић Бокан, *Протестна песма*

Хор Колибри, *Десет љутих гусара*
Хор Колибри, *Бора из суседног шора*
Група аутора (Влада Алексић, Љуба Нинковић, Милорад Мандић), *С'оне стране дуге*

Владимир Шаински, *Крокодил Гена*
Војин Комадина, *Незгода*
Војин Комадина, *Опера Мачкин дом*
Микан Обрадовић, *Добро вече, комшинице*
Никола Греговић, *Моја бака*

Антон Погачар, *Крушка*
Јапанска дечја песма, *Шушти, шушти бамбусов лист*

Страни композитори

Јохан Себастијан Бах, *Арија*

Фредерик Шопен, *Полонеза А-дур*

Фредерик Шопен, *Валцер а-мол*

Сен Санс, *Карневал животиња* (Пујанисти. Кукавица. Дугоухе личности. Финале)

Петар Иљич Чајковски, *Годишња доба*

Сергеј Рахмањин, *Италијанска полка*

Сергеј Прокофјев, *Пећа и вул*

Јохан Штраус, *Трич трач полка*

Јохан Штраус, *Радечки мари*

Јохан Штраус, *На лепом, плавом Дунаву*

Никола Паганини, *Капричо бр. 9*

Андре Гретри, *Магарац и кукавица*

Лирој Андерсон, *Санкање*

Примењена музика

Никола Херцигоња, *Шанутање*, <https://www.youtube.com/watch?v=5q1LS5ZbZrs>

Петар Иљич Чајковски, *балет Лабудово језеро, Игра малих лабудова*, <https://www.youtube.com/watch?v=Xd2nTXsivHs>

Петар Иљич Чајковски, *балет Крико Орашчић, Игра шећерне виле*, <https://www.youtube.com/watch?v=mQqbnMSm2aQ&t=4s> и <https://www.youtube.com/watch?v=qC3ZIV0ppAc>

<https://www.youtube.com/watch?v=4t0jDUQ2aJ4>

Волфганг Амадеус Моцарт, *Француска песма*, <https://www.youtube.com/watch?v=TXhazjvazRs>

Жорж Бизе, *Кармен свита, Цигански плес* <https://www.youtube.com/watch?v=eA7Y5bWVDZl>

Ђоакино Росини, *опера Севиљски берберин, Арија Фигара*, <https://www.youtube.com/watch?v=mP5bXCvXSp0>

Жорж Бизе, *опера Кармен, Мари уличних дечака* <https://www.youtube.com/watch?v=JctVMYvH9KY>

Пол Дика, *Чаробњаков ученик*, <https://www.youtube.com/watch?v=cqyVZK5yN1E>

Јохан Штраус, *На лепом, плавом Дунаву*, <https://www.youtube.com/watch?v=F7fj1BtJf8>

Камиј Сен-Санс, *Карневал животиња – Фосили*, <https://www.youtube.com/watch?v=Hlec1tmddHI>

Хенри Манцини, *Пинк пантер...* (бумбекери), <https://www.youtube.com/watch?v=cG0jprCQ6Ak>

Џон Вилијамс, *филм Хари Потер, Дијагонална улица*, <https://www.youtube.com/watch?v=z-WEzhyc3DY>

Манет шоу, *На лепом, плавом Дунаву*, <https://www.youtube.com/watch?v=jd8nfEdo59I>

Елтон Џон, *Краљ лавова, Круг живота*, https://www.youtube.com/watch?v=8zLx_JtcQVI

Кристијан Коскинен, *филм Мавка, Шумска песма*, <https://www.youtube.com/watch?v=effkoBQqm7g>

ИЗВОЂЕЊЕ

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Извођењем музике активира се велики број когнитивних радњи, развија се дугорочно памћење и fine моторичке радње. Посебна пажња усмерена је на тактирање. Тактирање двочетвртинског такта треба да проистекне из имитирања покрета доле–горе, трочетвртинског доле–десно–горе (ако се тактира десном руком) итд. Нагласити ученицима да покрети не смеју бити прешироки и да се рука не диже изнад главе и сл.

Певање

У раду са ученицима, наставник треба да обрати пажњу на став тела, правилно дисање и мимику лица. Треба инсистирати на интонативној и ритмичкој усклађености, добром фразирању и одговарајућој динамици. Важно је увек обратити пажњу на дикцију и разумевање садржаја.

Уз певање песама ученици могу да се изражавају и једноставнијим кореографијама.

Избор песме треба да буде примерен узрасту ученика и њиховим интересовањима (тематика, ритмичка конструкција, форма, артикулација мелодијских скокова, садржај, мелодија и ритам). Вежбе правилног дисања и говорне артикулације треба да претходе обнављању познатих песама, које су опет садржајно и/или музички сличне оној коју ће учити.

Песме се обрађују у тонском опсегу од *ха* до *це*². Це-дур лествицу обрадити након поставке свих тонских висина. Током обраде Це-дур лествице наставну активност усмеравати на уочавање звучности тонског рода и на поступан тонски низ који преовлада у лествици (инструктивни пример песме *До, нам жели добар дан*). Појмове ступањ, степен и полустепен усвојити обрадом песама/инструктивних примера.

Свирање

Свирање се реализује на дејчим и алтернативним инструментима. Избор инструмената зависи од музичког садржаја.

Примери ритмичке и мелодијске пратње могу бити:

- извођење једноставнијих ритмичких аранжмана;
- извођење дводелне, троделне и четвороделне мере;
- свирање једноставних мелодијских аранжмана у дводелном, троделном и четвороделом такту.

Једноставне композиције, дејче песме и модели за певање могу се користити и као примери за свирање. У извођењу инструменталних аранжмана ученике делити у две или три групе.

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

Химне

Државна химна

Светосавска химна

Школска химна

Народне песме и традиционалне дејче игре (уз певање)

Кад се Ћира оженио

Лепо ти је рано уранити

Чобан тера овчице

Банаћанско коло

Пљескалица

Тита, тита, лобода

Ајд' на рогаљ, момче

Лепо ти је рано уранити

У ливади под јасеном

Поранила девојчица

Дејче песме

Фрањо Лучић, *Полустепен*

А. Власак, *Лествица*

Никола Херцигоња, *Мали ђачки валцер*

Војислав Илић, *Певајмо*

Срђан Барић, *Срећна Нова година*

Арсен Дедић, *Кад би сви људи на свету*

Божидар Станчић, *Данас*

Врапчић, *Ти и ја*

Песма из Енглеске, *На слово*

Моцарт, *Блистај, блистај*

Карл Орф, *Композиција за два металофона*
В. Вукадиновић, *Сладолед*
Ричард Роџерс, *Солмизација* (песма из филма „Моје песме, моји снови”)

Војкан Борисављевић, *Мени су просто сипали знање*

Хор Колибри, Тамбурица 5 и Бора Дугић, *На леду*

Хор Колибри, *Бака и они други*

Непознати аутор, *Завичају мој*

Бранко Милићевић, *Ласте*

Бранко Милићевић, *Добар друг ти вреди више*

Божидар Станчић, *Полазак у школу*

Војкан Борисављевић, *Генерале, сило љута*

Милоје Милојевић, *На ливади зеленој*

Музичке игре

Миодраг Илић Бели, *Шта да раде дланови*

Веселак (бројалица)

Пошла кока на пазар (бројалица)

Бим бам (тапшалица) <https://www.youtube.com/watch?v=D-ScgmrHv6wg>

Маријана Симић, *Седам* (тапшалица) <https://www.youtube.com/watch?v=5y0sVCmMX0k>

Форте, пиано <https://www.youtube.com/watch?v=IUYEvCly8Fo>

Свирање на дејчим инструментима

Народна из Србије, *На крај села жути кућа*

Народна из Србије, *У Милице*

Македонска народна песма, *Дафина*

Народна из Србије, *Веселак*

Народна из Србије, *Пошла кока на пазар*

В. Вукадиновић, *Сладолед*

СТВАРАЛАШТВО

Дејче музичко стваралаштво подстиче музичку машту, утиче на развој стваралачког мишљења, продубљује интересовања и тако доприноси квалитетнијем остваривању позитивних исхода наставе.

Стваралаштво може бити заступљено кроз:

- осмишљавање једноставне кореографије;
- израду дејчих ритмичких инструмената од различитих материјала;
- стварање једноставне ритмичке и мелодијске пратње;
- музичке импровизације;
- музичка питања и одговоре;
- музичку допуњалку;
- компоновање мелодије на задати текст;
- одабир познатог музичког садржаја у односу на литерарни.

Сви видови музичког стваралаштва реализују се искључиво по слуху, без записивања.

Пројектна настава се остварује реализацијом пројекта и тимским радом ученика. Тема пројекта се састоји од подтема које ученици могу да реализују у тиму, тандему или појединачно.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима музичке културе најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка тумачењу. Из тих разлога не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ МУЗИЧКА КУЛТУРА КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ

1. БОШЊАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА СЛУШАЊЕ У 4. РАЗРЕДУ

Домаћи композитори

- Сулејман Ћатовић, *Санак ме мори*, обрада за женски хор
- Сулејман Ћатовић, *Снијег паде*, инструментална композиција за кларинет и клавијер
- Сулејман Ћатовић, *Мала пасторала*, композиција за кларинет и клавијер

Страни композитори

- Авдо Смаиловић, *Уз јутарњу шетњу*, инструментална композиција за клавијер и виолину

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ / ИЗВОЂЕЊЕ

Народне песме и традиционалне дечје игре уз певање

- Удар кишо
- *Шта се оно чује*
- *Ђевојка виче*
- *Каранфил се на пут спрема*
- *Хај, што су данас*
- *Осмица*

Дечје песме

- Хана Чизмић, Динко Чизмић, *Дајте нам љубав*
- Рефик Хоџић, *Дјечији снови*
- Рефик Хоџић, *П'јетао и сат*

Музичке игре

- *Хаџина Фата*
- *Зај, Зај, Задо* (пошалица)
- *Кунус, месо, ври* (пошалица)

2. ХРВАТСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Препоручене композиције за певање у 4. разреду:

Химне

- Лијепа наша домовино – државна химна Републике Хрватске
- Коло игра тамбурица свира – С. Мукић – Н. Кујунџић
- Ода радости

Народне песме

- Уранила дивојчица голубе да 'рани
- Молимо се вишњем Богу – додолска буњевачка
- Да је вишња к'о тришња

- Жито жела липота дивојка – жетелачка буњевачка

- Играла би дере – коло

- Радужмо се и пивајмо – божићна

- Кричи, кричи, тичек – хрватско Пригорје

Дечје песме

- Блистај блистај звијездо мала
- Суботица вриднија од злата – Ђ. Милодановић
- Луткица на дар – Ђ. Јусић

- Звончићи

- Фашнички пес – М. Матановић

- Маестрал – И. Стамаћ

- Јесен – П. Кутњак

- Моја бака – Р. Зврко – Н. Конечки

- Сви ме воле, сви ме мазе – В. Темуновић

Песме чији су ствараоци деца

- Прољеће – ученици 3. а ОШ *Ф. Галовића* – Загреб

Свирање на орфовом инструментаријуму

- Пењемо се горе, горе – Т. Штрицки Сег

- Ми певамо интервале

Препоручене композиције за слушање у 4. разреду:

Химне

- Лијепа наша домовино – државна химна Републике Хрватске
- Коло игра тамбурица свира – С. Мукић – Н. Кујунџић

- Ода радости

Народна песме и кола

- Црне оче добро виду – шокачка песма
- Момачко коло – буњевачки народни плес
- Вилин плес – Марш
- Унук и дида – Предраг Вујковић Ламић

3. РУМУНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

1. Препоручене композиције за певање и свирање на мелодијским инструментима по слуху и са нотног текста

- **D. G. Kiriace** *Rugăciune la intrare în clasă*, (Д. Г. Кириак *Молитва за улазак у разред*)

- **Anton Pann** *Deșteaptă-te, române!*, (Антон Пан *Пробуди се румуне*)

- **Niță Frățilă** *Parada vocalelor*, (Н. Фрациле *Парада самогласника*)

- **G. Teodosiu** *Muzicanții*, (Г. Теодосију *Музиканти*)

- **I. Cartu** *Limba ce-o vorbim* (И. Карту *Језик који говоримо*)

- **Din folclorul copiilor** *Stă la geam o păsărică*, (Из дечијег фолклора *Стоји на прозору једна птичица*)

- **T. Popovici** *Cloșca* (Т. Поповић *Кокошка*)

- **Leneșul** (Лењивац)

- **N. Frățilă** *Ce-i de făcut*, (Н. Фрациле *Шта да се ради*)

- **Scornea** *Micul vals*, (А. Скорнеа *Мали валцер*)

- **D. G. Kiriace** *Țara mea*, (Д. Г. Киријак *Моја домовина*)

- **G. Enescu** *Melodie din Rapsodia română nr. 1* (Г. Енеску *Мелодија из Румунске рапсодије бр. 1*)

- **A. M. Ionescu** *Punctul muzical*, (А. М. Јонеску *Музичка тачка*)

- **N. Frățilă** *Învățătura*, (Н. Фрациле *Наравоучење*)

- **Cântec popular** *Cântec de jos*, (Народна песма *Песма за игру*)

- **A. M. Ionescu** *Fluieratul trenului*, (А. М. Јонеску *Звиждук воза*)

- **Din folclorul copiilor** *Adă, lupe, oile*, (Из дечијег фолклора *Донеси вуче, овце*)

- **D. G. Kiriace** *Cântecul raței*, (Д. Г. Киријак *Пачија песма*)

- **Al. Pașcanu** *Să cântăm rintintinește*, (Ал. Пашкану *Да певамп ринтинтински*)

- **Bugariu** *Vino, primăvară!*, (К. Бугарију *Дођи пролеће*)

- **Spăriosu** *Început de an școlar*, (И. Спарносу *Почетак школске године*)

- **T. Popovici** *Cucule, rană galbenă*, (Т. Поповић *Кукавице жутог пера*)

- **M. Negrea** *Mamei*, (М. Негреа *Мајци*)

- **Colind din Transilvania** *Ziurel de ziuă* (коледарска песма из Трансилваније)

- **După E. Monția** *Sus la poarta raîului*, (Према Е. Монџији *Горе, на вратима раја*)

- *Astăzi s-a născut Hristos*, (Данас се родио Христос)

- **T. Popovici** *Trei păstori*, (Т. Поповић *Три пастира*)

- **I. G. Brătianu** *Noaptea de Crăciun*, (И. Г. Брацијан *Божихне вече*)

- **T. Damian** *Iată vine Anul Nou*, (Т. Дамјан *Ето долази Нова година*)

- **Din folclorul copiilor** *Furnicile*, (Из дечијег фолклора *Мрави*)

- **A. M. Ionescu** *Ursulețul Martinică*, (А. М. Јонеску *Медведић Мартинике*)

- **Gh. Ciorănescu** *Iepurașul Țip*, (Г. Ћиоранеску *Зечић Цуп*)

- **A. M. Ionescu** *Dacă furnica*, (А. М. Јонеску *Ако мрав*)

- **G. Breazu** *La moară*, (Г. Бреазул *У млину*)

- **S. Matei** *Buciumul*, (С. Матеј *Алпски роз*)

- *Scărița muzicală*, (Музичка *лествица*)

- **A. M. Ionescu** *Cântecul gamei*, (А. М. Јонеску *Лествична песма*)

- **A. M. Ionescu** *Conversație*, (А. М. Јонеску *Конверзација*)

- **A. M. Ionescu** *Cântecul semitonului*, (А. М. Јонеску *Песма полустепена*)

- *Intervalele*, (Интервали)

- **N. Ionescu** *Vai, săracul pui de cis*, (Н. Јонеску *Јадно кукавице пиле*)

- **Cântec popular** *Mierla* (Народна песма *Кос*)

- **N. Oancea** *Primăvara a sosit*, (Н. Оанча *Пролеће је стигло*)

- **Mereș** *Cântec de leagăn*, (К. Мереш *Успаванка*)

- **D. D. Stancu** *Nu lăsa pe mâine*, (Д. Д. Станку *Не остављај за сутра*)

- **Melodie populară** *Ecoul*, (Народна мелодија *Ехо*)

- **N. Frățilă** *Primăvara*, (Н. Фрациле *Пролеће*)

- **B. Bartok** *Mândruliță de la Ramna*, (Б. Барток *Лепотица из Рамне*)

- **Colindă din folclorul copiilor din Iernut-Mureș** *Scoli, bunică, din păți*, (Коледа из дечијег фолклора регије Јернут-Муреш *Устани, бакице, из кревета*)

- **Gh. Dumitrescu** *Voi i-ați ascultat vreodată?*, (**Г. Думитреску** *Да ли сте их слушали некад*)
- *Toba, (Бубањ)*
- Din folclorul copiilor *Cântă mierla*, (Из дечијег фолклора *Пева кос*)
- *Cu noi este Dumnezeu, (Са нама је Бог)*
- *Floriile, (Цвети)*
- Popular din Muntenia *Doamne, Isuse Hristoase*, (Народна песма из Мунтеније *Боже, Исусе Христче*)
- **Al. Podoleanu** *Hristos a înviat*, (**Ал. Подолеану** *Христос је васкрсо*)
- *Vino astăzi toată firea, (Ускришња коледа)*
- **După T. Brediceanu** *Iată vin colindători!*, (**Према Т. Бреди-чану** *Ето долазе коледари*)
- Dans popular *Alunelul*, (Народна игра *Алунелул*)
- **Cuclin** *Pârâiaș, pârâiaș*, (**Д. Куклин** *Поточићу, поточићу*)
- **M. Botez Cocoșul, (**М. Ботез** *Петао*)**
- **L. Comes** *Acu! harnic*, (**Л. Комес** *Вредна игла*)
- **L. Comes** *Primăvara cea verzie*, (**Л. Комес** *Зелено пролеће*)
- **Stăuțeanu** *Cîmpoșul*, (**Д. Стаућеану** *Гајде*)
- **P. Mouzin** *Cloroșelul școlii*, (**П. Моузин** *Школско звоно*)
- **C. Merș Moara, (**К. Мереш** *Млин*)**
- *Visare (Сањарење)*
- **N. Frățilă** *Cîrcul*, (**Н. Фрациле** *Циркус*)
- **I. Vorobchievici** *Canon*, (**И. Воробкијевић** *Канон*)
- **M. Negrea** *Pui de pe câmpie*, (**М. Негреа** *Пилићи из равнице*)
- **Melodie populară** *Floricea trei sulcine*, (**Народна песма** *Цветић са три листа*)
- **I. Sojocar** *Toamna*, (**И. Кожокар** *Јесен*)
- **T. Damian** *Iarna*, (**Т. Дамјан** *Зима*)
- Cîntec popular *Ciobănașul*, (Народна песма *Пастирче*)
- **N. Frățilă** *Vacanța*, (**Н. Фрациле** *Распуст*)
- 2. Препоручене композиције за слушање**
- **Niță Frățilă** *Parada vocalelor*, (**Н. Фрациле** „*Парада самогласника*”)
- **G. Teodosiu** *Muzicanții*, (**Г. Теодосију** *Музиканти*)
- **Spăriosu** *Început de an școlar*, (**И. Спарносу** *Почетак школске године*)
- **M. Negrea** *Mamei*, (**М. Негреа** *Мајци*)
- **T. Popovici** *Trei păstori*, (**Т. Поповић** *Три пастира*)
- **T. Damian** *Iată vine Anul Nou*, (**Т. Дамјан** *Ето долази Нова година*)
- **N. Ionescu** *Vai, săracul pui de cuc*, (**Н. Јонеску** *Јадно кукавичје пиле*)
- **D. D. Stancu** *Nu lăsa pe mâine*, (**Д. Д. Станку** *Не остављај за сутра*)
- Din folclorul copiilor *Cântă mierla*, (Из дечијег фолклора *Пева кос*)
- *Vino astăzi toată firea, (Ускришња коледа)*
- Dans popular *Alunelul*, (Народна игра *Алунелул*)
- Cîntec popular *Ciobănașul*, (Народна песма *Пастирче*)
- **N. Frățilă** *Cîrcul*, (**Н. Фрациле** *Циркус*)
- **D. Stăuțeanu** *Cîmpoșul*, (**Д. Стаућеану** *Гајде*)

4. РУСИНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ ИЛИ СВИРАЊЕ У ЧЕТВРТОМ РАЗРЕДУ

Народне песме

1. *Тераз сом ше розскакала* (Сада сам се разиграла) – русинска народна песма
2. *Вербов лешик* (Врбин шумарак) – русинска народна песма
3. *О хто, хто, Николая любить* (О ко, ко, воли светог Нико-лу) – русинска духовна песма
4. *Бог ся раждає* (Бог се роди) – русинска божићна песма
5. *Плела дзивка, плела лен* (Плевила је девојка лан) – русинска народна песма

Дечје песме

1. *Остатне лісце* (Последње лишће) – М. Скубан, Ј. Цимбора
2. *Козуцик* (Петао) – М. М. Кочиш, Т. Барна
3. *Заграл Дюри* (Засвирао Ђура) – М. Ковач, О. Тимко
4. *Била гвиздошка* (Бела звездица) – М. Павловић, Т. Барна
5. *Мраз* (Мраз) – М. Ковач, О. Тимко
6. *Хижочко стара* (Кућице стара) – М. Ковач, И. Тимко
7. *Пліва хмарка* (Плива облак) – М. Ковач, Ј. Сивч
8. *Гаї, буї* (Буји–паји) – М. Павловић, Т. Барна
9. *Ластовички* (Ластавице) – В. Дудаш, О. Тимко
10. *Лето у діда* (Лето код деде) – М. Римар, Ј. Рамач-Чамо
11. *Тисяч радосци* (Хиљаду радости) – И. Харди-Ковачевић,

И. Тимко

Свирање на Орфовим инструментима

1. *На початку рока* (На почетку године) – М. М. Кочиш, М. Хорњак
2. *Мамо моя, мамо* (Мамо моја, мамо) – русинска народна песма
3. *Кед би чарни очка* (Кад би црне очи) – русинска народна песма

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА СЛУШАЊЕ У ЧЕТВРТОМ РАЗРЕДУ

Народне песме

1. Русинске народне песме по слободном избору
2. *Дивная новина* (Дивна новост) – русинска божићна песма

Дечје песме

1. *Тисяч радосци* (Хиљаду радости) – И. Харди-Ковачевић, И. Тимко

Тимко

2. Русинске дечје песме по слободном избору

Страни композитори

1. *Гуцулски напиви* (Хуцулски напеви) – Ј. Затуловски

5. СЛОВАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ У ЧЕТВРТОМ РАЗРЕДУ

Народне песме

3. *Pridi ty, šuhajko* (Дођи, момче) – словачка народна песма
3. *Zakvitla čerešňa* (Процветала трешња) – словачка народна песма
4. *Vršok, dolina* – словачка народна песма
5. *Sedemdesiat sukien mala* (Имала је седамдесет сукања) – словачка народна песма

Дечје песме

3. Непознати аутор: *Jarná pieseň* (Пролећна песма)
4. Бохуслав Валашћан: *Mamičke* (Мами)
5. Милан Новак: *Máj* (Мај)
6. Љубослав Мајера: *Gozba (Hody)*
7. Јурај Беређи: *Бели човек (Biely človek)*
8. Томаш Кмећ: *Vadí, nevadí*
9. Ј. Сладечек: Песмице за споменар (*Básničky do pamätníčka*)

Свирање на Орфовим инструментима

1. *Prší, prší, len sa leje. . .* (Пада киша, пљушти. . .) – словачка народна песма
2. *Pokapala na salaši slanina* – словачка народна песма
3. *Po valasky od zeme* – словачка народна песма
4. *Bol jeden gajdoš* (Био једном један гајдаш) – словачка народна песма

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА СЛУШАЊЕ У ЧЕТВРТОМ РАЗРЕДУ

Народне песме и кола

1. *Kysuca, Kysuca* – словачка народна песма
- Словачки композитори

1. Микулаш Шнајдер Трнавски: *Anička trucovitá*
2. Микулаш Шнајдер Трнавски: *Hoj, vlast' moja* (Хој, отаџбино моја)
3. Еуген Сухоњ: *Aká si mi krásna*

Назив предмета	ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ
Циљ	Циљ учења Физичког и здравственог васпитања је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	108

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА		САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:			
– примени општеприпремне вежбе (вежбе обликовања); – правилно изводи вежбе, разноврсна природна и изведена кретања; – комбинује усвојене моторичке вештине у игри и свакодневном животу; – одржава равнотежу у различитим кретањима; – правилно држи тело; – самостално коригује неправилно држање; – правилно подиже, носи и спушта терет; – изведе кретања, вежбе и саставе уз музичку пратњу; – изведе децји и народни плес; – користи терминологију вежбања; – поштује правила понашања на вежбалиштима; – поштује мере безбедности током вежбања; – одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима; – поштује и примени правила игре; – навија и бодри учеснике у игри на начин којим никога не вређа; – прихвати победу и пораз као саставни део игре и такмичења; – уредно одлаже своје ствари пре и након вежбања; – прати промене у сопственој тежини и висини; – сагледа резултате физичких способности; – препозна здравствено стање када не треба да вежба; – примењује хигијенске мере пре, у току и након вежбања, као и у другим ситуацијама; – уредно одржава простор у коме живи и борави; – увиди значај правилне исхране за вежбање; – повеже различита вежбања са њиховим утицајем на здравље; – препозна лепоту покрета и кретања; – користи научена вежбања у рекреацији породице; – правилно реагује у случају повреде у школи; – вреднује сопствена и туђа постигнућа у вежбању; – учествује у предлагању садржаја и начина рада.	ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ		Вежбе за развој снаге са реквизитима и без реквизита. Вежбе за развој покретљивости са реквизитима и без реквизита. Вежбе за развој аеробне издржљивости. Вежбе за развој брзине и експлозивне снаге. Вежбе за развој координације. Национална батерија тестова за праћење физичког развоја и моторичких способности. Моторичке вештине и игре у развоју моторичких способности
	МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ СПОРТ И СПОРТСКЕ ДИСЦИПЛИНЕ	Атлетика	Технике трчања. Истрајно трчање. Скок удаљ згичном техником. Бацање лоптице из залета. Скок увис прекорачном техником. Тробој.
		Спортска гимнастика	Основни садржаји Вежбе на тлу: вежбе и комбинације. Прескоци и скокови (прескок разношка). Вежбе у вису, вежбе у упору и вежбе са променама висова и упора. Вежбе равнотеже на шведској клупи и ниској греди. Проширени садржаји Вежбе на тлу: – летећи колут из места. – састав.
		Основе тимских, спортских и елементарних игара	Мини–рукомет. Футсал – „мали фудбал”. Основни елементи кошарке и мини-кошарка. Основни елементи одбојке. Јацент.
		Плес и ритмика	Вежбе са вијачом. Вежбе са лоптом. Вежбе са обручем. Народно коло „Моравац”. Народно коло из краја у којем се школа налази.
		Пливање	Основна обука пливања. Скок на ноге.
		Полигони	Полигон у складу са реализованим моторичким садржајима.
	ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА	Култура вежбања и играња	Основна правила вежбања. Основна правила мини- – рукомета, футсала, кошарке, мини-кошарке и одбојке. Понашање према осталим учесницима у игри (према судији, играчима супротне и сопствене екипе). Чување и одржавање материјалних добара. Постављање, склањање и чување справа и реквизита неопходних за вежбање. „Ферплеј” (навијање, победа, пораз, толеранција). Значај вежбања у породици. Вежбање у слободно време.
		Здравствено васпитање	Правилно држање тела и здравље. Значај вежбања за правилан рад срца и плућа. Мишићи и зглобови тела. Хигијена простора за вежбање. Исхрана и вежбање. Значај лекарских прегледа за вежбање. Поступање у случају повреде (обавестити наставника и др.).

Кључни појмови садржаја: физичке способности, моторичке вештине, здравље, плес и игра.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Концепција Физичког и здравственог васпитања заснива се на јединству наставних, ваннаставних и ваншколских организационих облика рада, као основне претпоставке за остваривање циља кроз достизање исхода овог васпитно-образовног подручја које се састоји из три предметне области:

- физичке способности,
- моторичке вештине, и
- физичка и здравствена култура.

Већина исхода у програму је развојног карактера и протежу се кроз цео први циклус основног образовања и васпитања и узи-

ма се у обзир узраст ученика и сензитивни периоди развоја физичких способности.

Програм четвртог разреда базиран је на континуираном развијању знања, вештина, ставова и вредности.

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОБЛИЦИ РАДА

- Часови физичког и здравственог васпитања
- Слободне активности
- Недеља школског спорта
- Активности у природи (крос, спортски дан, излети, зимовање, летовање ...)
- Школска такмичења
- Корективно-педагошки рад и допунска настава

А. Часови физичког и здравственог васпитања

Наставне области:

1. ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

На свим часовима као и у другим организационим облицима рада, посебан акценат се ставља на:

- развијање физичких способности које се континуирано реализује у припремној фази часа (део главне фазе часа користи се за развој основних физичких способности узимајући у обзир утицај који наставна тема има на њихов развој; методе и облици рада бирају се у складу са потребама и могућностима ученика и материјално-техничким условима за рад);

- подстицање ученика на самостално вежбање;
- правилно држања тела.

Програм развоја физичких способности је саставни део годишњег плана рада наставника.

Праћење, вредновање и евидентирање физичких способности ученика спроводи се на основу *Приручника за праћење физичког развоја и развоја моторичких способности ученика у настави физичког васпитања* (Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, 2016).

2. МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ, СПОРТ И СПОРТСКЕ ДИСЦИПЛИНЕ

Учење моторичких вештина остварује се кроз различите активности применом основних дидактичко-методичких принципа и метода рада неопходних за достизање постављених исхода. Моторичке вештине треба да омогуће ученицима сналажење у свакодневним и специфичним животним ситуацијама у којима се очекује њихова примена. Ученицима који имају потешкоће са одређеним моторичким вештинама, задају се вежбања слична али лакша од предвиђених, или предвежбе. Ученицима који имају потешкоће да достигну предвиђени исход, оставља се могућност да исти достигну у наредном периоду. У раду са напреднијим ученицима могу се користити додатни садржаји у складу са њиховим способностима. Кроз процес остваривања програма неопходно је пратити способности ученика за различите физичке активности.

Усавршавање моторичких вештина је континуирани процес без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, примена научене игре итд.). Пре учења нових моторичких вештина у четвртном, неопходно је поновити развијене моторичке вештине из претходних разреда.

3. ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све организационе облике рада, наставне области и теме уз практичан рад.

Достизањем исхода ове наставне области, ученици развијају знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту и здрављу. Основне информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу.

Ова наставна област обухвата: формирање правилног односа према физичком вежбању и здрављу, развијање и неговање другарства, препознавање негативних – неприхватљивих облика понашања у игри и др.

Поред наведеног у овој области потребно је радити и на: неговању патриотских вредности (народне традиције и мултикултуралности), формирању правилног односа према различитостима, чувању личне и школске имовине, неговању друштвених вредности итд.

1. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Дефинисани исходи су важан део и незаобилазан елемент процеса планирања наставе и учења. Дефинисани исходи представљају резултат учења на крају сваког разреда, па је при планирању рада потребно одредити временску динамику у односу на остваривање одређених исхода током школске године.

Неопходно је посебну пажњу обратити на исходе које није могуће достићи током једног или више часова, већ је у ту сврху потребно реализовати различите активности током године.

Предмет се реализује кроз 108 часова практичне наставе. Број часова датих наставних тема планира се на основу процене наставника, материјално-техничких и просторних услова. Наставне теме или поједини садржаји за које не постоје услови за реализацију могу бити замењени одговарајућим темама или садржајима програма за које постоје одговарајући услови.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

При планирању вежбања у припремној фази часа, треба узети у обзир утицај наставне теме на физичке способности ученика и применити вежбе чији делови биомеханичке структуре одговарају основном задатку главне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање конкретног задатка. Методе вежбања које се примењују у настави су тренажне методе (континуирани, понављајући метод), прилагођене узрастним карактеристикама ученика. У раду са ученицима треба примењивати диференциране облике рада, дозирати вежбања у складу са њиховим могућностима и примењивати одговарајућу терминологију вежбања. Време извођења вежби и број понављања, задају се групама ученика или појединцима у складу са њиховим способностима, водећи рачуна о постизању што веће радне ефикасности и оптимизацији интензитета рада.

Препоручени начини рада за развој физичких способности ученика.

1. Развој снаге:
 - без реквизита и са реквизитима,
 - на справама и уз помоћ справа.
2. Развој покретљивости:
 - без реквизита и са реквизитима,
 - уз коришћење справа.
3. Развој издржљивости:
 - трчање и спортске игре (мини-рукомет, фудсал, мини-кошарка),
 - елементарне игре,
 - вежбање уз музику,
 - плес.
4. Развој координације:
 - извођење координационих вежби у различитом ритму и променљивим условима,
 - развој координације применом садржаја из атлетике, гимнастике и спортских игара.
5. Развој брзине и експлозивне снаге:
 - трчање са убрзањем,
 - штафетне игре,
 - примена елементарних спортских игара.

Вежбе је неопходно изводити максималним брзином из различитих почетних положаја на одређени знак – старт из различитих положаја.

За ученике који из здравствених разлога изводе посебно одабране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање.

МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ

1. Атлетика

Поновити различите варијанте ходања и трчања из претходних разреда.

Трчање уз правилно постављање стопала и правилан рад руку, са подизањем колена, трчање преко препрека, трчање са променом ритма, трчање са променом правца и смера, брзо трчање са стартом из различитих почетних положаја, одељенско такмичење трчање на 60 m, елементарне игре са трчањем.

Спринтерско трчање: вежбе технике трчања (ниски скип, високи скип, забацивање потколенице, итд.), ниски старт и фазе трчања.

Истрајно трчање: вежбе технике кроз континуирано трчање.
Скок удаљ – основни елементи згрчне технике.
Бацање лоптице удаљ: усвајање вежбе у целини.
Техника бацања „вортекса”.

Скок увис прекорачном техником. Обучавање технике врши се у целини, а по потреби рашчлањавањем на фазе.

Одељењско такмичење у тробоју – бацање лоптице на резултат (мерење дужине бацања), трчање 60 m, скок увис на резултат (мерење висине прескока).

2. Спортска гимнастика

Основни садржаји

1. Вежбе на тлу:

- колут напред из упора стојећег опружених ногу,
- колут напред преко препреке,
- два повезана колута назад,
- став на лопатицама – „свећа” – опружање и издржај
- мост из лежања на леђима,
- вага претклоном и заножњем,
- став на шакама,
- припремне вежбе за претмет упором странце „звезда”,
- комбинације две и више савладаних вежби,
- састав од научених елемената.

Проширени садржаји

Пример састава:

Из става сплетног истовремено заручити обема рукама и предножити левом ногом; враћање у почетни став; истовремено предручити обема и заножити десном; враћање у почетни став; истовремено одручити обема и вага; усправ; колут напред до чучња; кроз повалку назад до свеће; поврат назад до чучња; усправ. чеоникруг са скоком за 90° или 180°.

Летећи колут из места.

Одељењско такмичење са задатом комбинацијом вежби.

2. Прескок – специфичне припремне вежбе:

- суножни одскок и доскок на повишену површину,
- на одскочној дасци (држећи се за руке помагача) узастопни суножни скокови,
- са неколико корака залета једноножни одскок испред даске, доскок суножно на даску, одскок, фаза лета и доскок,
- упором о козлић неколико узастопних одскока са подизањем кукова (суножно и са разножењем, доскок на даску суножно уз помоћ испред и иза справе),
- прескок разношка (козлић висина 110 cm).

3. Вежбе у вису и упору и променама висова и упора (одређене вежбе се могу реализовати и на другим погодним справама, уколико су безбедне).

- вратило или двовисински разбој – прилагодити висину: наскок у вис предњи, померања улево и удесно. њихање у вису,
- наскок у упор предњи на различитим справама. померања у упору,

– доделно вратило или нижа притка разбоја: узмак корацима уз косу површину или замахом са повишене површине до упора предњег активног,

- паралелни разбој: упор, њих, предњихом упор разножно пред рукама,

– дохватни кругови, вратило или притка разбоја: суножним одривом вис узнето (кроз згиб – уз помоћ), спуст напред до суножног става (кроз згиб, уз помоћ).

4. Вежбе равнотеже: шведска клупа и ниска греда

- лицем према клупи – греди бочно: залет и одразом једне ноге наскок у став на другој нози, слободном заножити,
- различити начини ходања: у успону, са згрченим предножењем, са заножњем, са одножењем, са високим предножењем, различити начини ходања уназад,
- суножни скок и доскок на место одскока,
- издржаји на једној нози са различитим положајима слободне ноге,

- окрети на греди усправно, у чучњу за 90° и 180°,
- саскок згрчено,
- са шведског сандука кораком на високу греду, различита ходања у складу са способностима ученика. саскок пруженим телом на високо наслане струњаче (уз надзор и помоћ наставника).

3. Основе тимских и спортских игара

3.1. Мини-рукомет

- Додавање лопте једном руком у месту и кретању.
- Хватање лопте обема рукама у висини груди у месту и кретању.

– Вођење лопте левом и десном руком (у месту и кретању).

– Шутрање из места и кретања – бочни и чеоникрут.

– Шутрање из скока.

– Тактика – игра „човек на човека”.

3.2. Футсал – „мали фудбал”

– Додавање лопте у месту различитим деловима стопала.

– Примање лопте унутрашњим делом стопала.

– Додавање и примање лопте у кретању (дупли пас).

– Шут различитим деловима стопала.

– Игра на два гола.

3.3. Кошарка – мини-кошарка

– Вођење лопте једном и другом руком месту и кретању.

– Хватање и додавање лопте на различите начине у месту и кретању.

– Шут на кош.

– Двокорак.

– Игра на један кош.

– Мини-кошарка – игра на два коша.

3.4. Одбојка

– Одбијање лопте прстима и чекићем.

– Доњи (школски) сервис са мање удаљености.

– Игра са упрошћеним правилима.

3.5. Јацет

– Игра са упрошћеним правилима.

4. Плес и ритмика

– Вежбе са вијачом

Њихање вијачом у бочној равни (једном и другом руком, обема рукама) напред-назад, кружење, отворити вијачу у предручењу, два суножна поскока са међупоскоком, два суножна поскока без међупоскока са окретањем вијаче напред, а затим четири поскока са ноге на ногу. Поновити вежбе са окретањем вијаче уназад.

– Вежбе са лоптом

Кружење са лоптом у чеоној и бочној равни обема рукама и једном руком. из одручења зибом почучњем, прехват лопте у предручењу и зибом почучњем до одручења (лопта у другој руци).

Бацање и хватање:

– у задатом ритму у месту и кретању,

– са почучњем,

– са окретом за 180°.

– Народно коло „Моравац”.

– Народно коло из краја у коме се школа налази.

5. Пливање

Наставну тему Пливање реализују школе које за то имају услове у школи или објектима ван ње.

– Правила понашања на пливалишту.

– Вежбе прилагођавања на водену средину (квашење делова тела).

– Вежбе дисања.

– Вежбе плутања (на леђима, стомаку и згрчено).

– Вежбе клизања (на стомаку и леђима).

– Рад ногама у води (краул и леђно).

– Рад рукама (краул и леђно са даском).

– Скок на ноге.

– Пливање у складу са могућностима ученика.

– Игре у води.

6. Полигони

Полигони се примењују након неколико обрађених тематских целина (наставних тема или области) и састављају се од усвојених вежби у складу са условима за извођење наставе.

ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све друге наставне области и теме уз практичан рад и састоји се од две наставне теме *Култура вежбања и играња* и *Здравствено васпитање*.

Култура вежбања и играња

У раду са ученицима постепено уводити терминологију вежбања и упознати их са утицајем примењених вежби на организам. Упознати ученике са основним правилима мини-рукомета, кошарке, мини-кошарке, фудсала и одбојке.

Подсетити ученике на правила понашања која важе у простору за физичко вежбање, како у школи, тако и ван ње. Истичати неопходност поштовања правила понашања током игре и вежбања.

Развијање свести о потреби чувања својих и туђих ствари, справа и реквизита које се користе.

Упућивати ученике да информишу родитеље о вежбању током наставних и ваннаставних активности.

Указивати на значај вежбања и подстицати ученике на вежбање у слободно време.

Навивавати ученике да приликом игре или такмичења уважавају све учеснике у игри, њихова постигнућа и међусобне разлике.

Здравствено васпитање

На начин прилагођен ученику објаснити повезаност интензитета вежбања и вредности пулса. Мерити пулс на вратној артерији. Објаснити значај правилног дисања при вежбању, као и утицај вежбања на правилан развој кардиореспираторног система. Проширити ученичка знања из претходних разреда о правилној исхрани и вежбању.

Редовна провера здравља и вежбање.

Препознавање основних врста повреда (посекотина, одеротина, ударац...) и указивање на важност правовременог обавештавања наставника, родитеља и других одраслих у случају повреде.

Дидактичко-методички елементи

Основне карактеристике реализације наставе:

- јасноћа наставног процеса;
- оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита;
- избор рационалних облика и метода рада;
- избор вежби усклађен са програмским садржајима и исходима;
- функционална повезаност делова часа – унутар једног и више узастопних часова одређене наставне теме.

При избору облика рада узимају се у обзир просторни услови, број ученика на часу, опремљеност справама и реквизитима и планирана динамика рада.

Избор дидактичких облика рада треба да буде у функцији ефикасне организације и интензификације часа, у циљу достизања постављених исхода.

У настави треба да преовладавају игре и садржаји који захтевају прецизност извођења. Свим вежбањима претходе тачна упутства наставника и приказ вежби. Наставник прати рад ученика, указује на грешке и исправља их.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У циљу сагледавања и анализирања ефеката наставе *физичког и здравственог васпитања*, препоручује се да наставник подједнако, континуирано прати и вреднује:

- ниво ангажованости (активност) и однос ученика према обавезама у Физичком и здравственом васпитању који обухвата:

- вежбање у адекватној спортској опреми;
- активно учествовање на часовима Физичког и здравственог васпитања;
- вежбање и играње у слободно време;
- приказ два комплекса усвојених општеприпремних вежби (вежби обликовања), без реквизита;
- постигнућа у моторичким вештинама;
- индивидуални напредак ученика.

Индивидуални напредак сваког ученика процењује се у односу на претходно проверено стање. Приликом оцењивања неопходно је узети у обзир способности ученика, степен спретности и умешности. Уколико ученик нема развијене посебне способности, приликом вредновања (оцењивања) узима се у обзир његов индивидуални напредак у односу на претходна достигнућа и могућности као и ангажовање ученика у наставном процесу.

Код ученика ослобођених од практичног дела наставе прати се и вреднује:

- познавање основних правила елементарних и спортских игара, основних здравствено-хигијенских правила вежбања и здраве исхране;
- учешће у ваннаставним активностима.

Праћење, вредновање и оцењивање ученика ослобођених од практичног дела наставе, врши се на основу посебног ангажовања у настави.

Праћење, вредновање и оцењивање ученика са инвалидитетом врши се на основу њиховог индивидуалног напретка.

ВАННАСТАВНЕ И ВАНШКОЛСКЕ АКТИВНОСТИ

План и програм ових активности предлаже Одељењско веће четвртог разреда и саставни је део Годишњег плана рада школе и школског програма.

Б. Слободне активности

Реализују се према интересовању ученика. Сачињава се посебан програм при чему се узимају у обзир материјални и просторни услови рада, узрасне карактеристике и способности ученика.

В. Недеља школског спорта

Ради развоја и практиковања здравог начина живота, схватања важности сопственог здравља и безбедности, о потреби неговања и развоја физичких способности, као и превенције насиља, наркоманије, малолетничке делинквенције, школа у оквиру Школског програма реализује недељу школског спорта.

Недеља школског спорта обухвата:

- физичке активности прилагођене узрасту и могућностима ученика;
- културне манифестације са циљем промоције физичког вежбања, спорта и здравља (ликовне и друге изложбе, фолклор, плес, музичко-спортске радионице...);
- ђачке радионице (о здрављу, физичком вежбању, спорту и др...).

План и програм Недеље школског спорта сачињава Одељењско веће четвртог разреда заједно са Стручним већем предметних наставника који реализују наставу Физичког и здравственог васпитања у другом циклусу, као и другим Стручним већима (ликовне културе, музичке културе, историје, информатике...) и стручним сарадницима у школи, водећи рачуна да и ученици који су ослобођени од практичног дела наставе Физичког и здравственог васпитања, буду укључени у организацију ових активности.

Г. Активности у природи (излет, крос, зимовање, летовање...)

Из фонда радних дана, предвиђених заједничким планом, школа може да организује активности у природи:

- излет (пешачење, планинарење и др.);
- крос (минимум једном у току школске године);
- зимовање – за време зимског распуста (физичке активности на снегу).

– летовање – за време летњег распуста (камповање итд.).

План и програм ових активности сачињава Одељенско веће четвртог разреда у сарадњи са Стручним већем предметних наставника који реализују наставу Физичког и здравственог васпитања у другом циклусу.

Д. Школска такмичења

Школа за ученике четвртог разреда организује и спроводи такмичења из минимум једне спортске игре (у складу са програмом), полигона у току школске године, као интегрални део процеса физичког и здравственог васпитања. План такмичења доноси Одељењско веће четвртог разреда у сарадњи са Стручним већем наставника Физичког и здравственог васпитања.

Ученици могу да учествују и на такмичењима у систему школских спортских такмичења Републике Србије, која су у складу са планом и програмом наставе и учења, као и на такмичењима од интереса за локалну заједницу.

Ђ. Корективно-педагошки рад и допунска настава

Ове активности организују се са ученицима који имају:

- потешкоће у остваривању исхода;
- смањене физичке способности;
- лоше држање тела;
- здравствене потешкоће које онемогућавају редовно похађање наставе.

За ученике који имају потешкоће у савладавању градива и ученике са смањеним физичким способностима организује се допунска настава која подразумева савладавање оних програмских садржаја које ученици нису успели да савладају на редовној настави, као и развијање њихових физичких способности.

Рад са ученицима који имају лоше држање тела подразумева:

4. ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ

Назив програма	ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ	
Циљ	Циљ наставе и учења Грађанског васпитања је подстицање развоја личности која је одговорна према својим правима и правима других, отворена за договор и сарадњу и спремна да активно учествује у животу школске и локалне заједнице, уважавајући принципе, процедуре и вредности демократског друштва.	
Разред	четврти	
Годишњи фонд часова	36 часова	
ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеном разреду ученик ће бити у стању да:		
– разликује примере одговорног и неодговорног понашања људи према животној средини; – се понаша у свакодневним ситуацијама на начин који уважава животну средину и рационалну потрошњу ресурса; – образложи важност информисања о стању животне средине и начинима њене заштите; – аргументује добити од заједничког живота људи припадника различитих култура; – наведе елементе традиције и културе свог народа и покаже интересовање и поштовање за друге културе и традиције; – образложи значај подршке избеглицама и мигрантима да у новој средини сачувају свој језик, традицију, културу; – наведе примере из свакодневног живота којима се илуструје сусретање различитих култура; – дискутује о томе како непознавање других култура утиче на настанак стереотипа, предрасуда и дискриминације; – препознаје примере прекомерне потрошње; – препознаје у медијима поруке које подстичу прекомерну потрошњу, посебно деце и младих; – критички разматра појаву бацања хране и расипања воде; – процењује важне чињенице о производима које купује читајући декларацију и води рачуна о односу цене и квалитета; – испољи заинтересованост за сарадњу и учешће у групном раду; – учествује у изради плана и реализацији акције, њеној промоцији и вредновању.	ЉУДСКА ПРАВА Ја и други на планети Земљи	Планета Земља припада свима који на њој живе Узајамни утицај природе и човека. Потребе појединца и опште добро – задовољавање људских потреба без угрожавања будућих генерација. Одговоран однос према свету у коме живимо – <i>Мисли глобално делуј локално.</i> Право на здраву животну средину Трећа генерација људских права. Вредности на којима почива – право на живот у здравој животној средини; право на одржив економски развој; право на рационално коришћење природних и енергетских ресурса; право на спречавање свих облика загађивања животне средине; право на доступност информација о стању животне средине.
	ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО Култура и традиција	Култура и традиција Материјално и нематеријално наслеђе једне заједнице настало под утицајем свих народа који су ту живели и сада живе. Културни идентитет Неговање традиције и културе сопственог народа и поштовање традиције и културе других. Мултикултуралност и интеркултуралност Живот поред људи других култура или заједнички живот са њима. Избеглице и мигранти Невољно кретање људи из једне у другу културну заједницу. Непознавање других култура као основ за развој стереотипа, предрасуда и дискриминације. Уклопити се у нову средину, а сачувати свој културни идентитет. Сусретање култура Сусретање и прожимање различитих култура без губљења културног идентитета.

– уочавање постуралних поремећаја код ученика;

– саветовање ученика и родитеља;

– организовање додатног превентивног вежбања у трајању од једног школског часа недељно;

– организовање корективног вежбања у сарадњи са одговарајућом здравственом установом.

Рад са ученицима са здравственим потешкоћама организује се искључиво у сарадњи са лекаром специјалистом, који одређује врсту вежби и степен оптерећења, а спроводи их наставник Физичког и здравственог васпитања у сарадњи са наставником који реализује разредну наставу у одељењу коме ученик припада.

Ослобађање ученика од наставе Физичког и здравственог васпитања

Ученик може бити ослобођен само од практичног дела програма наставе за одређени период, полугодиште или целу школску годину на основу препоруке изабраног лекара.

Ученик ослобођен практичног дела у обавези је да присуствује часовима. За рад са тим ученицима наставник сачињава посебан програм рада базиран на усвајању теоријских и васпитних садржаја у складу са програмом и корелацијом са садржајима других предмета.

Ослобођеним ученицима треба пружити могућност да:

- прате игру и усвајају правила игара;
- направе едукативни цртеж са спортског догађаја;
- на други начин помажу у настави.

Пример исхода за ученике ослобођене од практичног дела наставе: По завршетку теме ученик ће бити у стању да:

- наведе основна правила елементарне игре која се најчешће примењује у настави;
- примени основна здравствено-хигијенска правила;
- помогне у организацији активности предвиђених програмом.

	ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ Прекомерна потрошња	Потрошачко друштво Стварне потребе и прекомерна потрошња. Неравнотежа – гладни и жедни у свету у којем се храна баца а вода расипа. Амбалажа важнија од садржаја – гомилање отпада. Притисак произвођача – нови модели новог модела. Деца – омиљена циљна група произвођача. Медији и потрошачка култура Поруке медија у подстицању потрошње. Деца у рекламама. Права потрошача Информације од значаја за потрошаче. Однос цене и квалитета производа. Права и одговорност потрошача. Заштита потрошачких права.
	ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ Еколошка акција	Планирање и извођење еколошке акције Одређивање циља и израда плана акције. Извођење и документовање акције. Промоција акције на нивоу школе. Вредновање акције.

Кључни појмови: право на здраву животну средину, култура, интеркултуралност, права потрошача.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Изборни програм Грађанско васпитање за четврти разред организован је, као и програми за претходна три, по моделу спирале што значи да су садржаји дати у исте четири области (*Људска права, Демократско друштво, Процеси у савременом свету и Грађански активизам*), али се они проширују и продубљују, а исходи се надограђују или се, ако је у питању вештина, даље развијају. Све четири области су једнако важне и доприносе достизању исхода и развоју међупредметних компетенција.

Програми Грађанског васпитања у првом циклусу основног образовања и васпитања, по свом циљу и концепцији, најближи су програмима обавезног предмета Свет око нас, односно Природа и друштво. Како ученици расту повећавају се и њихове когнитивне, емотивне и социјалне способности да упознају појаве у свету који их окружује. Зато се у првом разреду, као и у наведеном обавезном предмету, проучавају појаве из најближег окружења (породица, одељење), затим у другом разреду то су појаве из школског окружења, у трећем разреду из шире заједнице, а у четвртм појаве које се односе на цео свет и планету Земљу. Окосницу програма за четврти разред чине вредности, права, одговорност, различитост, равноправност.

Елементи екологије и одрживог развоја уграђени су у програм четвртог разреда кроз области *Људска права и Грађански активизам*, у складу са идејом *Мисли глобално, делуј локално*. Ученици се усмеравају на личну одговорност и активизам у сопственој заједници, уз развој свести да су у питању феномени који су глобалне природе. У раду са ученицима потребно је уважити њихова знања и искуства која већ имају из ове области, из школе и ван ње, а затим их подстицати да о квалитету животне средине, сада и у будућности, размишљају са становишта права и одговорности. Вредности на којима почива право на здраву животну средину, како је то дато у садржају, треба ученицима приближити преко примера који су им блиски. Ученици треба да разумеју да угрожавање животне средине не познаје државне границе, не прави разлику међу људима различите расе, вере, пола, образовања и нема временско ограничење. Сваку штету животnoj средини коју људи данас направе осетиће и генерације које долазе. Иако су у питању ученици узраста од десет или једанаест година, имајући у виду садржаје и активности из програма претходних разреда, они могу својим речима образложити важност информисања грађана о стању животне средине (глобалне и локалне), као и да се, примено својим могућностима, ангажују у акцијама које имају за циљ побољшање животне средине.

У оквиру области *Демократско друштво* ученици ће се бавити појмовима *култура, традиција, мултикултуралност и интеркултуралност*, који као и екологија, имају глобалну димензију. Иако постоје бројне дефиниције појма *култура*, за потребе овог програма довољно је да ученици схвате да се он односи на целокупно материјално и нематеријално наслеђе једне заједнице.

Поред културе народа који је већински у једној заједници, она обухвата и културне утицаје других народа који су ту живели или сада живе. Културу и традицију чине језик, књижевност, музика, фолклор, празници и бројни обичаји из свакодневног живота, што је ученицима већ познато на основу искуства стеченог на часовима различитих предмета и кроз ваннаставне активности. Културу треба довести у везу и са питањем идентитета, такође коришћењем различитих примера, као што је рађено у оквиру програма за први разред (*лични идентитет*) и програма за други разред (*групни идентитет*). Културни идентитет је осећај припадности групи која има своју посебну културу. Ученици четвртог разреда на основу свог школског и ваншколског знања сасвим добро могу навести карактеристике културе којој припадају, али их треба подстицати да препознају и карактеристике оних култура којима не припадају а постоје у њиховој заједници. Интеркултуралност подразумева отвореност заједнице за све њене грађане, без обзира којој култури припадају и међусобну размену у којој сви добијају, а не губе свој културни идентитет. Подразумева се да ученици не треба да користе изразе *мултикултуралност* и *интеркултуралност*, али је потребно да их на примерима разликују (живот *једни поред других* од живота *једних са другима*) и предност дају размени међу културама. Иако ученици још увек немају развијену пуну перспективу прошлости људске цивилизације, ипак могу да процене како би свет изгледао да се културе нису сусретале и прожимале. Ученици у четвртм разреду и сами могу да препознају утицај других култура, најчешће преко музике и хране. Исходи наведени у програму имају за циљ да афирмишу интеркултуралност и давање подршке избеглицима и мигрантима да се уклопе у нову средину, уз очување сопствене културе и традиције. Уколико ученици живе у средини где има више културних заједница или миграната из различитих земаља, могу се организовати часови међусобног упознавања преко представљања обичаја и различитих продуката културе.

Трећа област овог програма има за циљ да приближи ученицима још један глобални процес који се огледа у подстицању културе прекомерне потрошње у развијеним земљама, иако у свету још увек постоје људи који немају основне услове за живот (пићања вода, довољно хране). Ова област се лако повезује са садржајем и активностима из програма Грађанског васпитања за трећи разред који се односе на солидарност. Уколико се програм остварује у групи која је хетерогена по томе колике су могућности ученика у потрошњи (што је и најчешћи случај), треба бити посебно пажљив у избору активности и примера, како се неки ученици не би осећали непријатно. Постоје бројни начини на које се могу представити основне карактеристике прекомерне потрошње и њена веза са повећањем загађења животне средине. Рад на овим садржајима погодан је за јачање медијске писмености ученика и њихово оспособљавање да критички разматрају различите рекламне поруке које подстичу прекомерну потрошњу (често на кесицама играчака произвођач наводи *сакупи све, направи колекцију* и сл.), или на који начин се деца у њима приказују (какову функцију имају). Ученици могу, на пример, једноставном анализом реклама намењених деци

њихових година да утврде који производи се препоручују и на који начин (чипс, чоколада, газирано пиће...). Активност се може спровести у форми рада у паровима или малим групама, након чега ће ученици представити резултате своје анализе и дискутовати.

Листа права која се проучава у оквиру Грађанског васпитања у првом циклусу основног образовања и васпитања заокружује се са још једним правом последње генерације. У питању су *права потрошача*, која су значајна у савременом свету у којем се, ради профита, потрошачи могу, на различите начине, довести у заблуду или бити преварени. Од ученика се очекује да критички разматрају не само питања прекомерне потрошње, већ и питања квалитета робе или услуга које добијају за свој новац. У узрасту од 10 или 11 година деца све чешће имају депарац и налазе се у улози самосталних потрошача. Зато је важно да граде одговоран однос према куповини, у смислу: да читају декларацију (састав, рок трајања, начин употребе), да постављају релевантна питања продавцу, да, на пример, при куповини нових батерија, старе батерије одложе на адекватно место, да процењују однос цене и квалитета робе и сл. Ученике треба елементарно упознати са тим да постоји закон који регулише права потрошача, да постоје институције које интервенишу када су права потрошача угрожена, као и да постоје удружења која обављају различите активности у овој области, као што је, на пример, спровођење истраживања о разликама у цени дечије гардеробе у различитим земљама, или обавештавање грађана о правима и одговорностима потрошача, обавештавање о актуелностима на тржишту... У раду на овим садржајима могу се користити примери из медија, лична искуства ученика (њихових родитеља), уколико ученици желе да их поделе са групом, као и различите технике рада: од презентације, студије случаја, до играња улога.

Четврта област, као и у претходним програмима, тиче се грађанског активизма и то у области екологије. Од ученика се очекује да планирају и спроведу малу еколошку акцију користећи искуства која су стекли у акцијама из претходна три разреда. Наставник треба да буде помоћ и подршка ученицима да што самосталније прођу кроз неопходне кораке у акцији. Може се направити веза са акцијама које спровode друге групе, како у оквиру овог изборног програма, тако и у оквиру обавезног предмета Природа и друштво, који има комплементаран концепт и садржаје. Ова активност, такође, може бити део пројектне наставе, која је и уведена у образовни систем како би допринела когнитивном, афективном и социјалном развоју ученика и развоју међупредметних компетенција. Пројектна настава има елементе проблемске и истраживачке наставе који се односе на тражење решења за неки проблем кроз тимски рад и коришћење савремених технологија. Заједничко за њу и активности у оквиру Грађанског васпитања јесте то што се предност даје процесу рада и сарадњи наспрам самих резултата. Пројектна настава од ученика захтева самостално проналажење информација, способност решавања проблема, рад у групи, критичко мишљење, доношење одлука, аргументовање, преузимање одговорности, поштовање рокова, планирање, самовредновање, што су све захтеви и програма Грађанског васпитања, посебно у области *Грађански активизам*. Пројектна настава подразумева унапређивање компетенције ученика да користе савремене технологије у образовне сврхе на одговоран и безбедан начин, што се уклапа са очекиваним исходима програма Грађанског васпитања за други разред (безбедност у коришћењу интернета), а који треба и даље неговати. Важно је и то да ученици све време документују свој рад како би унапредили компетенције за вредновање тока и исхода акције, као и за писање различитих извештаја или припрему презентација, изложби и сл.

Садржаје у све три тематске целине наставник може да допуњује, проширује и мења према конкретним потребама и плану сопственог рада, али увек имајући у виду исходе које треба достићи. Они су тако дати да одговарају узрасту ученика, да буду мерљиви и проверљиви, тј. да наставник, пратећи активности ученика, може лако да утврди да ли их они достижу и у којој мери. Најчешће су на нивоу примене, што значи да се знање и разумевање подразумевају, јер без тога нема примене. Такав приступ одговара концепту Грађанског васпитања од кога се очекује да код ученика развија

конативну, вољну компоненту која долази до изражаја у понашању. Редослед наведених исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање општег циља предмета и развоја међупредметних компетенција. Између исхода постоји повезаност. Достижање једног исхода доприноси достизању других исхода. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода, што се препознаје у томе да се неки исходи у истој или сличној формулацији налазе у програмима за више разреда.

У процесу планирања наставе и учења наставник се руководи, превасходно, исходима које ученици треба да достигну. Приликом избора активности, како наставника тако и ученика, треба имати у виду да се свака од њих може вишеструко искористити. На пример, у оквиру скоро свих активности на различитим садржајима могућ је допринос достизању исхода који се односе на комуникацију, осетљивост за различитост, сарадњу, поштовање правила, доношење одлука. То значи, да за такве исходе нису потребни посебни садржаји, активности и часови. Њихово достизање одвија се постепено, спонтано и то не само кроз избор садржаја већ и кроз избор одговарајућих начина рада.

Достижање исхода захтева примену различитих интерактивних облика рада као и одабир и коришћење одговарајућих метода и техника. Наставници су у прилици да бирају: радионице, симулације, играње улога, студије случаја, дискусије, мини истраживања, једноставне акције, као и да сами осмисле неке друге активности. Радионице треба да започину причом која је блиска искуству ученика, а садржи неку врсту заплета (моралну дилему или сукоб потреба и/или вредности), као повод за дискусију у пару или у мањој групи, а завршава разменом у целој групи. Циљ је да се пружи могућност сваком ученику да преиспита своје мишљење и деловање због појаве конфликта између његове тачке гледишта и тачке гледишта која је различита од његове. Зато се може рећи да активности на часу треба тако да теку да обезбеде искуствено учење, тј. уобличавање и поимање личних, аутентичних доживљаја и ставова ученика кроз размену у групи, а не преношење готових знања, туђих увида или готових предлога. Добро је да постоји игровни контекст који помаже ученицима да се опусте и ослободе, да пробају различите видове изражавања и симболизације унутрашњих искустава и да кроз игру истражују разноврсна, дивергентна решења за проблеме са којима се суочавају. С обзиром на узраст ученика добро је у току часа комбиновати различите активности и осмислити такву динамику рада којом се одржава њихова пажња и мотивација за учествовање.

Грађанско васпитање је део ширег концепта образовања за демократију и грађанско друштво и у том смислу је повезано са другим предметима, ваннаставним активностима и етосом школе. Овај програм има природну везу са предметима Српски језик, Природа и друштво, Ликовна култура и Музичка култура.

У овом програму продукти ученичких активности имају посебан значај. Они могу бити различите врсте: постери, аудио-визуелни записи, презентације, прикази резултата истраживања и друго. Они се могу користити у току рада на неком садржају као вид документовања процеса учења и активности ученика, при интеграцији или рекапитулацији обрађених садржаја, процени напредовања ученика, као и самопроцени наставника колико успешно ради. Продукти се могу користити и ван одељења/групе, на пример, на изложби у холу школе, у школским новинама, сајту школе.

За остваривање програма и дефинисаних исхода врло је важна улога наставника. Он је модел који својим понашањем и начином на који организује рад у групи доприноси стварању демократске атмосфере која је погодна за размену и аргументовање идеја и мишљења међу ученицима. Он је тај који даје повратну информацију и подстиче ученике на разумевање односа у групи, подржава ученике када им је тешко да се изразе, помаже им у избору правих речи. Подстицајним питањима може да наведе ученике да сагледају ситуацију из друге перспективе, што је озбиљан захтев за ученике четвртог разреда, који су још у извесној мери (мада мање него пре) фокусирани на сопствене потребе, мисли, осећања. Конструктивна комуникација и демократске процедуре нису само

циљ већ и начин да се достигну жељени исходи. Наставник треба да обезбеди да се на часу сваки ученик осећа уважено, прихваћено и добродошло, уз обавезу поштовања и уважавања других и другачијих погледа и мишљења. Његова улога је и да обезбеди наставна средства или упућује ученике како да их сами пронађу.

Оцењивање ученика у Грађанском васпитању се остварује у складу са Правилником о оцењивању у основној школи. Оно је описно и подразумева да ученици имају увид у своје напредовање и то не само у достизању исхода из овог програма, већ и у развоју неколико међупредметних компетенција, посебно *компетенције за одговорно учешће у демократском друштву*. Како је највећи број активности ученика, у оквиру часова овог изборног програма, организован кроз групни рад, то значи да наставник треба да има јасне критеријуме праћења напредовања који су и ученицима познати. Могу се пратити следећи показатељи: начин на који ученик учествује у активностима, како прикупља податке, како аргументује, евалуира, документује. Посебно поуздани показатељи су квалитет постављених питања, способност да се нађе веза међу појавама, наведе пример, промени мишљење у контакту са аргументима, разликују чињенице од интерпретације, изведе закључак, прихвати другачије мишљење, примени научено, предвиди последице, дају креативна решења. Такође, наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење или критицизам, колико су креативни. Када су у питању активности ученика у оквиру последње области, ученици не треба да буду оптерећени резултатима, јер се и из неуспелих акција може много научити. Истовремено, наставник пружа подршку ученицима да и сами процењују сопствено напредовање и напредовање групе.

Како је у питању крај првог циклуса основног образовања и васпитања и извршен број ученика ће у наставку школовања изабрати верску наставу, било би добро да се изврши неки вид рекапитулације о томе шта се све дешавало током четири разреда, са посебним освртом на активности у оквиру области где су ученици спроводили акцију. Тај осврт наставник може осмислити на различите начине (спонтану разговор, писање састава, квиз, прављење изложбе на основу сачуваних продуката...), али са истим циљем, да ученици постану свесни знања која су стекли, ставова и вештина које су развили, а који су значајни за одговоран живот у демократски уређеној заједници. Осврт би требало да садржи процењивање следећих елемената компетенције за одговорно учешће у демократском друштву (знања, ставови, вештине): каква је била сарадња у групним активностима, колико смо били отворени за различитости, колико знамо о људским правима и проблемима неједнакости, како смо решавали сукобе, колико смо били одговорни за сопствене поступке, колико смо критички промишљали, колико смо били толерантни и солидарни, да ли смо препознавали опасности и знали коме да се обратимо за помоћ, да ли смо се понашали на начин који не угрожава друге људе и животну средину, да ли смо у дискусији показивали вештину активног слушања, да ли смо износили ставове засноване на аргументима, да ли смо комуницирали на конструктиван начин, како смо прикупљали и обрађивали податке, да ли смо изградили став да треба штитити и поштовати људска права.

5. УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА, ПРЕПОРУЧЕНЕ ВРСТЕ АКТИВНОСТИ И НАЧИНИ ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Препоручене врсте активности у образовно-васпитном раду дате су у програмима за сваки обавезни предмет и изборни програм у делу *Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма*.

6. ПРЕПОРУКЕ ЗА ПРИПРЕМУ ИНДИВИДУАЛНОГ ОБРАЗОВНОГ ПЛАНА ЗА УЧЕНИКЕ КОЈИМА ЈЕ ПОТРЕБНА ДОДАТНА ОБРАЗОВНА ПОДРШКА

За ученике којима је потребна додатна подршка због тешкоћа у приступању, укључивању и учествовању у образовању и ва-

спитању, планирају се и спроводе мере за отклањање физичких, комуникацијских и социјалних препрека (мере индивидуализације), односно доноси индивидуални образовни план.

6.1. Индивидуални образовни план за ученике са тешкоћама у учењу, сметњама у развоју и инвалидитетом, односно за ученике у ризику од раног напуштања школовања

Индивидуални образовни план се припрема за ученике којима је због сметњи у развоју и инвалидитета, социјалне ускраћености и других разлога потребна додатна образовна подршка.

Индивидуални образовни план је посебан акт који има за циљ оптимални развој ученика и остваривање исхода образовања и васпитања, у складу са прописаним циљевима и принципима, односно задовољавања образовно-васпитних потреба ученика. За сваког ученика појединачно, према његовим специфичним потребама и могућностима, припрема се прилагођен начин образовања који обухвата индивидуални образовни план, програм и начин рада који садрже:

- 1) податке о ученику и податке о тиму за додатну подршку;
- 2) педагошки профил ученика, у ком су описане његове јаке стране и потребе за подршком;
- 3) план мера индивидуализације, којим се предлажу одређени видови прилагођавања наставе (простора и услова, метода рада, материјала и учила) специфичним потребама ученика;
- 4) персонализовани програм наставе и учења, којим се предвиђени облици додатне подршке операционализују у низ конкретних задатака и корака, и спецификује распоред, трајање, реализатори и исходи сваке активности;
- 5) податке о праћењу и вредновању ИОП-а и
- 6) сагласност родитеља. ИОП се израђује према образовним потребама детета, ученика, односно одраслог, и може да буде прилагођени програм наставе и учења (ИОП 1) и измењени програм наставе и учења за један, више или све предмете (ИОП 2).

Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог стручног тима за инклузивно образовање. Тим за инклузивно образовање чине одељенски старешина, предметни наставник, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби педагошки асистент и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник, при планирању рада у одељењу, усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика.

Спровођење индивидуалних образовних планова прати про-светни саветник.

6.2. Индивидуални образовни план за ученике са изузетним способностима

За ученике са изузетним способностима, школа обезбеђује израду, доношење и остваривање индивидуалног образовног плана којим се врши проширивање и продубљивање садржаја учења (ИОП 3). Индивидуални образовни план је посебан акт који у овом случају има за циљ оптимални развој и задовољавање образовно-васпитних потреба ученика који постижу резултате који превазилазе очекивани ниво образовних постигнућа.

Индивидуални образовни план за ученике са изузетним способностима укључује:

- 1) податке о ученику и податке о тиму за додатну подршку;
- 2) педагошки профил ученика, у којем су описане његове јаке стране и потребе за подршком;
- 3) план мера индивидуализације, којим се предлажу одређени видови прилагођавања наставе (простора и услова, метода рада, материјала и учила) специфичним потребама ученика;
- 4) персонализовани програм наставе и учења, којим се предвиђени облици додатне подршке операционализују у низ конкретних задатака и корака, и спецификује распоред, трајање, реализатори и исходи сваке активности;
- 5) податке о праћењу и вредновању ИОП-а и
- 6) сагласност родитеља.

Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог тима за инклузивно образовање, односно тима за пружање додатне подршке ученику. Тим за пружање додатне подршке чине: наставник предметне наставе, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник при планирању свог рада у одељењу усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика, укључујући мере и активности предвиђене индивидуалним образовним планом. Он се остварује доминантно у оквиру заједничких активности у одељењу а у складу са потребама ученика.

Спровођење индивидуалних образовних планова прати про-светни саветник.

7. НАЧИН ПРИЛАГОЂАВАЊА ПРОГРАМА

7.1. Начин прилагођавања програма предмета од значаја за националну мањину

У настави предмета од значаја за националну мањину (Свет око нас/Природа и друштво, Музичка култура и Ликовна култура) изучавају се додатни садржаји који се односе на историјско и уметничко наслеђе одређене мањине. Од наставника се очекује да, у оквирима дефинисаног годишњег фонда часова, обраде и додатне садржаје, обезбеђујући остваривање циља предмета, стандарда постигнућа ученика и дефинисаних исхода. Да би се ово постигло, веома је важно планирати и реализовати наставу на тај начин да се садржаји из културно-историјске баштине једне мањине не посматрају и обрађују изоловано, већ да се повезују и интегришу са осталим садржајима програма користећи сваку прилику да се деси учење које ће код ученика јачати њихов осећај припадности одређеној националној мањини.

7.2. Начин прилагођавања програма за двојезично образовање

Школа, у складу са неопходним условима за рад у двојезичној настави и квалификованим стручним кадром, одређује предмете, фонд часова који ће се реализовати на страном језику као и начин остваривања наставе која се одвија на страном језику.

8. УПУТСТВО ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ ПРОЈЕКТНЕ НАСТАВЕ

Планом наставе и учења у првом циклусу основног образовања и васпитања дефинисана је Пројектна настава као облик образовно-васпитног рада којим се развијају опште међупредметне компетенције уз употребу информационо-комуникационих технологија. Усмерена је на достизање исхода који се првенствено односе на логичко и критичко мишљење као и припрему ученика за лако сналажење у свету технике, технологије и рачунарства, како у свакодневном животу, тако и у процесу учења. У складу је са општим исходима образовања и васпитања и у функцији је когнитивног, афективног и социјалног развоја ученика.

Пројектна настава почива на савременим схватањима детета, наставе, учења, функције образовања и сазнавања као социјалне конструкције подржане кроз сарадничко деловање, коришћењем различитих извора информација и активности. Применом пројектне наставе долази до повезивања познатог и непознатог, учења помоћу примера, учења примењивањем, развоја процедуралних знања, коришћења информационо-технолозија, као и комбиновања конвергентног (логичког) и дивергентног (стваралачког) мишљења. Пројектна настава има елементе проблемске и истраживачке наставе, али се овом врстом наставе поред централног захтева, који се односи на тражење решења за неки проблем, потенцирају још и процедуре, планирање, евалуирање, презентовање резултата, коришћење савремених технологија на правилан начин и наравно, тимски рад, односно процес сарадње, који је изнад самог резултата у решавању проблема.

Пројектна настава је део целокупног образовно-васпитног рада и треба да прати наставни процес уважавајући специфично-

сти наставних предмета у четвртном разреду. Ослободити планирања и организације пројектне наставе су: уважавање узраста ученика и њихове природне радозналости, коришћење ваншколских знања, вештина и искустава ученика, укључивање свих ученика уз поштовање њихових различитости, повезивање садржаја свих наставних предмета и употреба савремених информационо-комуникационих технологија. Зато ова врста наставе омогућава да наставни предмети буду смислено међусобно повезани као и доведени у везу са свакодневним животом ученика. На тај начин се обезбеђује разумевање сврхе онога што се учи, функционално повезивање знања, вештина и искустава и мотивација ученика.

Пројектна настава је драгоцен начин рада јер од ученика захтева бројне активности, међу којима су: самостално проналажење информација, способност решавања проблема, самостално учење, рад у групи, сарадњу, критички однос према властитом и туђем раду, доношење одлука, аргументовање, усвајање другачијих, нових начина рада, планирање, поштовање рокова и преузимање одговорности.

С обзиром на узраст ученика четвртог разреда и чињеницу да су се са оваквим начином рада сусрели у првом разреду, примено је да се реализују пројектни задаци где је наставник и даље главни организатор активности уз све више прилика у којима ће се самосталност ученика испољавати где год је то могуће. Наставник пружа подршку свим ученичким активностима у току пројекта. Као и у претходним разредима и у четвртм је важно наставити са култивисањем сарадње и начина на који се комуницира у групи што су важни циљеви пројектне наставе, јер доприносе јачању одељењске кохезије.

Пројектну наставу треба планирати и организовати на начин да садржи све потребне кораке:

- дефинисање циља и исхода који се пројектом желе постићи;
- планирање активности које одговарају теми пројекта, односно циљу пројекта, подела активности, избор материјала и метода рада, дефинисање места и динамике рада;
- реализацију планираних активности;
- приказ добијених резултата и продуката пројекта;
- вредновање пројекта (процена остварености дефинисаних циљева и исхода, указивање на успехе и тешкоће у току реализације пројекта).

При планирању наставник треба да дефинише тип пројекта, да одреди његов циљ, очекиване исходе, област којом се бави пројекат и повезаност са наставним предметима, његове садржаје, активности ученика, потребна средства, динамику рада по фазама и све што је потребно за успешно спровођење пројектне наставе. За четврти разред, као и за први, други и трећи најприменијенији је и даље полуструктурирани тип пројекта с том разликом да наставник сада више укључује ученике, не само у давање предлога и избор тема, већ и у планирање и самостално остваривање, а за поједине ученике и вођство у одређеним деловима пројекта. Он и даље, у великој мери, дефинише методологију рада, али се очекује да више укључи ученике у проналажење материјала тако што ће се са њима договарати о томе које материјале би ко, где и како могао да пронађе и обезбеди. Све садржаје треба реализовати кроз различито тематско повезивање у игри или функционалној активности која задовољава интересовање и потребе ученика на млађем школском узрасту.

Кроз пројектну наставу треба наставити рад на развијању основа дигиталне писмености. На крају четвртог разреда ученик би требало да буде у стању да:

- правилно рукује ИКТ уређајима;
- предложи редослед активности у односу на постављени пројектни задатак и могућности употребе ИКТ-а;
- користи одговарајуће алатке програма за цртање и сачува свој цртеж;
- уреди краћи текст и сачува га на рачунару;
- направи једноставну презентацију користећи мултимедијалне садржаје;
- користи интернет за учење и проналажење информација уз помоћ одраслог;

- критички бира садржаје са интернета и затражи помоћ уколико се суочи са непримереним садржајима;
- зна да наведе могуће последице на здравље услед неправилног коришћења дигиталних уређаја;
- безбедно користи интернет и по потреби пријави и/или затражи помоћ одраслог.

Један од важних исхода реализације пројекта јесте оспособљавање ученика да добијене продукте учине видљивим и представе их другима. Бројни су начини да се то постигне (представе, изложбе, кратки филм, текст у новинама, наступ на локалној телевизији, представљање за родитеље...), а њихов квалитет није приоритет.

Ученике треба стављати у ситуације да одређују и планира редослед активности у решавању одређених пројектних задатака, што, осим развијања самосталности, представља увод у алгоритамски начин размишљања. На пример: редослед активности чији ће продукт бити плакат са знаменитим личностима краја; редослед активности у прављењу кућице за птице, у изради школског часописа итд.

Пројектна настава јесте захтевнији облик рада који подразумева добру припрему наставника. Планом је предвиђено да се реализује са једним часом недељно, али сам наставник ће проценити каква динамика рада највише одговара могућностима ученика и фази у којој је пројекат. То значи да, уколико је потребно, Пројектна настава се може организовати и на другачији начин (на пример као двочас сваке друге недеље).

Родитељи треба да буду упознати са сврхом пројектне наставе и њеним најважнијим исходима. Они треба да подрже самосталне активности своје деце, или њихов заједнички рад са другом децом, као и да разумеју зашто је важно да не преузимају њихове задатке у жељи да имају боље продукте.

9. УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ВАННАСТАВНИХ АКТИВНОСТИ

Школа је у обавези да својим Школским програмом и Годишњим планом рада предвиди различите активности у складу са својим ресурсима и просторним могућностима. Поред организације излета, посета изложбама и сарадње са локалном самоуправом, ученицима треба понудити већи број друштвених, техничких, хуманитарних, спортских и културних активности. Те активности могу се реализовати по програму које је сама школа развила, али могу се користити и програми који су претходно донети као изборни (нпр. *чуvari природе*, *рука у тесту*, *народна традиција*). Сврха ових активности је подршка прилагођавању ученика четвртог разреда на школску средину и заједницу, као и задовољавање/проширивање њихових интересовања, дружење са вршњацима кроз заједничко делање, исказивање способности, осамостаљивање, развој неких вештина и друго. Активности треба тако организовати да ученици имају што више могућности за активно учешће, за креативно испољавање, за интеракцију са другим ученицима, коришћење различитих извора информација и савремених технологија. Резултате рада ученика у оквиру слободних активности треба учинити видљивим јер се на тај начин обезбеђује мотивација и задовољство учесника активности. Бројни су начини на које је могуће то остварити, као на пример: организовање представа, изложби, базара, објављивање на сајту школе, кроз смотре стваралаштва, спортске сусрете и друго.

За ученике овог узраста важно је да родитељи буду упознати са активностима које школа нуди и помогну да њихова деца забаве оне које им највише одговарају.

ХОР

Певање у хору је непроцењива вештина у којој деца уживају од најранијег узраста. Свака основна школа је у обавези да организује рад хорова. У зависности од броја ученика и њихових певачких способности, могу се формирати разредни хор и/или хор млађих, то јест старијих разреда основне школе.

Рад са хором представља сложенији вид васпитно-образовног рада наставника. Рачуна се као саставни део обавезне наставе, а

вреднује се као педагошка норма наставника у оквиру обавезне двадесеточасовне норме са по три часа недељно, односно по 108 часова годишње.

Часови хора се изводе континуирано од почетка до краја школске године и као редовна настава улазе у фонд часова наставника музичке културе.

Образовни циљ обухвата развијање музичког укуса, стваралачких способности, спонтаног изражавања, музичког слуха и ритма, развијање гласовних могућности и учвршћивање интонације, способност за фино нијансирање и изражајно певање применом елемената музичке изражајности (темпо, динамика...). Развија се дечји глас, правилно држање, дисање, интонација, изговор и артикулација.

Васпитни циљ обухвата развијање осећања припадности колективу – тимски рад, развијање толеранције, дисциплине, поштовања различитости и правила понашања, развијање одговорности, стицање самопоуздања, савладавање тreme и пружање помоћи у смислу вршњачког учења и сарадње. Упознавање разноврсних дела домаћих и страних аутора доприноси развоју опште културе, међусобном разумевању, уважавању и поштовању.

Утицај музике на здравље (психолошки, социолошки, емоционални развој) је веома значајан. Певање у хору у великој мери доприноси смањењу стреса и агресивности. Деца која певају у хору показују боље резултате у учењу и социјалним вештинама. Уједно, певање у хору подстиче и доживотну љубав према музици.

Репертоар школских хорова обухвата одговарајућа дела домаћих и страних аутора разних епоха, као и народне, пригодне, песме савремених дечјих композитора и композиције са фестивала дечјег стваралаштва. У току школске године потребно је са хором извести најмање десет једногласних и двогласних композиција, а сарпелла или уз инструменталну пратњу. При избору песама наставник треба да пође од узраста ученика, процене гласовних могућности и примереног литерарног садржаја.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Наставник формира хор на основу провере слуха и гласовних могућности ученика, дикције и осећаја за ритам. Код сваког ученика треба да пронађе његов природни певачки регистар и опсег. На тај начин ће их поделити на певачке гласове (први и други, односно горњи и доњи) за извођење двогласних композиција.

На часовима хора, наставник треба да укаже на важност држања тела, дисања и правилног изговора гласова. Услов правилног дисања је правилно држање тела. Крајњи циљ је природно и синхронизовано певање и уједначен звук хора.

Вежбе дисања су важне за загревање гласница, отварање дисајних путева и опуштање грла. Практикују се пре вежби певања и значајне су за регулисање даха у току певања.

Вежбе распевавања доприносе квалитету певања и прецизном интонирању, чак и у почетним фазама. Како је певање техничка вештина, распевавање може помоћи развоју дечијих гласова. Наставник треба да буде креативан и користити вокализе које ће бити забавне деци, јер основни циљ је да заволе певање. Вежбе дисања и распевавања морају бити стално заступљене.

Обрада песме:

– Обратити пажњу на избор песме имајући у виду могућности ученика. Код обраде нове песме најпре се приступа анализи текста. Наставник треба да инсистира на доброј дикцији која подразумева јасан и разговестан изговор текста, односно самогласника и сугласника, али и на правилном акцентовању речи. За вежбање дикције препоручује се и певање слогова или одговарајућег текста на истој тонској висини.

– Усвајање мелодије се одвија у фрагментима. Уколико је композиција двогласна, ова фаза припреме захтева одвојене пробе по гласовима, све док свака група не буде интонативно сигурна. Правилном интонирању могу помоћи и визуелни знакови, на које деца одлично реагују. На пример, покретима руку нагоре и надолу можемо давати знак деци да се мелодија креће навише или наниже.

– На заједничкој проби хора, након усвајања песме/композиције у целини треба обратити пажњу на динамику и агогику.

Ученици треба да усвоје правило међусобног слушања, нарочито код унисоног певања. Уколико не чују ученика поред себе, значи да певају прегласно. Уколико се уз певање изводи и кореографија, покрете треба увежбати пре текста.

Од прве пробе хора ученике треба упутити на правила понашања: нема причања у току извођења, жвакања жвака, треба да стоје право (мада их не можемо спречити да се врпоље). Ако ученици правила усвоје на пробама, лакше ће их поштовати на концертима. Незаобилазни су и детаљи везани за одабир гардеробе за наступе, уласка на сцену, распореда стајања, поклањања, изласка са сцене...

Обрађене композиције треба изводити на редовним школским активностима (Дан школе, Свечана прослава поводом обележавања школске славе Светог Саве, Годишњи концерт...), културним манифестацијама у школи и ван ње, као и на фестивалима и такмичењима хорова.

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА ПЕВАЊЕ У ХОРУ У ЧЕТВРТОМ РАЗРЕДУ

Химне

Државна химна

Химна Светом Сави

Химна школе

Дечје песме

Коста Бабић, *За свако чудо*

Коста Бабић, *Коњски реп*

Коста Бабић, *Врабац*

Мирко Шоуц, *Јесен*

Станко Коруновић, *Пролећна песма*

Јован Адамов, *Земља снова*

Александар Кораћ, *Ал је леп овај свет*

Миодраг Илић Бели, *Јануарске звезде*

Петар Озгијан, *Свитац*

Вера Миланковић, *Српска ћирилица*

Вера Миланковић, *Добар дан*

Бранко Милићевић, *Ласте*

Милан Ђурђевић, *Анђели певају*

Светлана Милић, *Дело Светог Саве*

Леонтина Вукомановић, *Свети Саво, мудра главо*

Леонтина Вукомановић, *Више нисам мало дете*

Леонтина Вукомановић, *Кад снови крила добију*

Перпетум Џезиле, *Киша*

Хор Колибри, *Љубав је то*

В. Стојанов, *Јесењска песма*

Владимир Шаински, *Крокодил Гена*

Драгана Михајловић Бокан, *Пастир Хиландара*

Драгана Михајловић Бокан, *Деци света*

Весна Вељковић, *Жеља*

Весна Вељковић, *Како се расте*

Хор Врапчићи, *Ти и ја*

ЈУ група, *Чудна шума*

Вампири, *Динг, динг, донг*

Ђорђе Марјановић, *Београде*

Сунцокрет, *Имам песму за све људе*

Влада и Гиле, *Рокенрол за децу*

Дружина кише, *Школа*

Бошко Балош, *Мали*

Неустрашиви учитељи страних језика, *Учимо стране језике*

Народне песме

Киша пада

Кажми мени ђаче, учениче

Ој, Бадњаче, Бадњаче

Божјићна песма

Седи Ћира на врх сламе

Ко удара тако позно

Маријо славна

Тамо далеко

ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА

У свакој основној школи има ученика чије интересовање и љубав за музику не може да се задовољи само оним што им пружа редовна настава. За такве ученике могу да се организују слободне активности у оквиру музичке и фолклорне секције.

У зависности од афинитета, креативних способности или извођачких могућности ученика рад се може организовати кроз следеће активности:

– солистичко певање;

– групе певача (дуети, терцети...);

– „Мали композитор” (експериментисање са инструментима и звуцима, звучно осликавање и ритмичка пратња уз стихове, приче, бројалице, песме и музичке игре, компоновање мелодије...);

– „Мала школа инструмента” (металофон, блок флаута, мелодика, Veehharfe/Melody lap harp, ручни звончићи, бумвекери...);

– оркестар (Орфов инструментаријум, разноврсни инструменти...);

– музичко-креативне радионице (прављење музичких инструмената, илустрације везане за наставу музичке културе и школске музичке догађаје...);

– ритмичке радионице (осмишљавање малих музичких игара уз покрет, модерни и традиционални плес, ритмичке игре, игре чашама, штаповима, ’битбокс’ – вокалне перкусије...);

– посете концертима у школи и ван ње (концерти ученика музичких школа, пријатеља школе, концерти у организацији Музичке омладине или неког другог удружења, концерти еминентних уметника, мјузикли, пројекције музичких филмова...);

– музички уредник (одабир одговарајућег музичког материјала према датом садржају).

Програм рада треба прилагодити могућностима сваког ученика или групе.

**ЧЕТВРТИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ – МАТЕРЊИ ЈЕЗИК / ГОВОР СЛОВА
ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ**

1. БУЊЕВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

BUNJEVAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Cilj učenja *bunjevačkog jezika sa elementima nacionalne kulture* je da putem usmenog i pismenog izražavanja bogate, usavršavaju i niguju specifičnosti bunjevačkog jezika; da razvijaju interesovanje prema bunjevačkoj književnosti i da upoznaju tekovine nacionalne kulture Bunjevaca.

Razred: četvrti

Godišnji fond časova: **72 časa**

ISHODI	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da u usmenoj i pisanoj komunikaciji – Određuje vrstu riči – imenice – Pripoznaje podvrstu riči: zbirne i gradivne (vlastite i zajedničke iz prithodnog razreda) – Razlikuje prirodni i gramatički rod imenica ko kategoriju prominljivi riči – Određuje vrstu riči – Pridevi – Pripoznaje podvrste prideva: prisvojni i gradivni, uočavanje njevog značenja, rod i broj u rečenici. – Ume da izdvoji lične zaminice, odredi im rod i broj – Izdvaja lične zaminice u funkciji subjekta u rečenici – pojam i pripoznavanje – Pravilno upotrebljava zamenicu Vi iz poštivanja – Pravilno piše brojeve – Određuje vrstu riči – Glagoli; Zna pojam i osnovno značenja prezenta, perfekta i futura; vežbe u rečenici zamenom glagolski oblika u vrmenu, licu i broju. – Razlikuje glagolski predikat – Uočava riči i grupe riči (sintagma) u funkciji objekta – Uočava riči i grupe riči (sintagma) u funkciji priloških odredaba za misto, vrime i način. – Uočava riči u funkciji atributa uz imenicu i imeničkog skupa riči (imenička sintagma) – Izdvaja i razlikuje subjekatski i predikatski skup riči – Pravilno piše i upotrebljava veliko slovo u pisanju: imena država i pokrajina i njevi stanovnika; imena naselja (gradova, sela) i njevi stanovnika, višečlani geografski pojmovi – Pravilno piše upravni i neupravni govor (sva tri modela). – Pravilno piše prisvojne prideve izvedene od vlastiti imena – Pripozna pismu, objašnjava stih i strofu – Pripoznaje i imenuje lirsku pismu – Objašnjava karakteristike lirske pisme – Uočava i tumači pisničke slike – Svata značaj očuvanja maternjeg jezika – Uočava i objašnjava prineseno značenje u tekstu – Ukazuje na specifične riči kojima su izazvani pojedini utisci u poetskim tekstovima – Svata poruku poetskog teksta – Uskladuje čitanje s vrstom i prirodom teksta – Napamet deklamuje poetske tekstove – Pripoznaje epsku poeziju – Samostalno opisuje likove na osnovu detalja dati u epskom dila – Uočava tok radnje, glavne likove i osnovnu poruku u književnom dila – Zapaža i objašnjava pojedine postupke likova u proznom tekstu – Uočava dramatične situacije u tekstu, njeve uzroke, rišenja i posledice – Samostalno objašnjava karakteristike likova u tekstu – Određuje poruku proznog teksta – Ume da objasni poruku izvornim bunjevačkim jezikom – Samostalno stvara plan za prepričavanje proznog teksta – Ume da navede sadržaj izbornog predmeta „Bunjevački jezik sa elementima nacionalne culture” – Ume samostalno usmeno i pismeno da izdívani bunjevačke običaje vezane za praznike Sveti Nikola (Mikulaš), Materice, Oce, Božić, Novo lito, Uskrs, Polivači, Dove, Dužijanca – Divani na osnovu zadate teme o godišnjim dobima, izvornim bunjevačkim jezikom, a posli usmenog izlaganja ume i u pismenom formi da izrazi svoje misli	BUNJEVAČKI JEZIK KNJIŽEVNOST	O ričima je rič – imenice Zbirne imenice Gradivne imenice Prirodni i gramatički rod imenica Pridevi Gradivni i prisvojni pridevi Lične zaminice Lična zaminica u fnkciji subjekta u rečenici Upotreba zaminice Vi iz poštivanja Brojovi Glagoli i glagolska vrmena Glagolski predikat Objekat Priloške odredbe Atribut Subjekatski i predikatski skup riči Veliko početno slovo u pisanju geografski i višečlani geografski imena Veliko slovo u pisanju imena naroda Upravni i neupravni govor Pisanje prisvojni prideva <i>Pericina tajna</i>, Ana Popov <i>Žužaljka</i>, Nevenka Bašić Palković <i>Žalopojka žutog lista</i>, Ana Popov <i>Meni salaš bili fali</i> (odlomak), Gabrijela Diklić <i>Prvi snig</i>, Nevenka Bašić Palković <i>Božićno jutro</i>, Alisa Prčić <i>Onom koga se tiče</i>, Ante Evetović Miroљub <i>Pogibija Marka Kraljevića</i>, Narodna pisma Priprava za banderiski pohod (odlomak), Grgur Peštalić <i>Moj prvi prusluk</i>, Blaško Rajić <i>Maricin Božić</i>, Blaško Rajić <i>Čilašin Janko</i>, Narodna pripovitka

Učenje *bunjevačkog jezika sa elementima nacionalne kulture* u četvrtom razredu i dalje treba da se realizuje kroz igrovne aktivnosti digod je to moguće. Nastava treba da je tako organizovana da kod diteta izaziva zainteresovanost i znatiželju pri otkrivanju novi saznanja. Priporuka je da učenici istražuju da sami dolaze do određenih saznanja, posebno na polju oblasti elemenata nacionalne kulture. Uloga nastavnika je da pri istraživačkom radu usmirava učenike kako da dođu do podataka, način obrade i prezentovanje sadržaja vršnjacima. Istraživački rad će pomoći da saznanja do koji su učenici došli svojim angažovanjem ostanu trajna. Priporuka je upotrebe IKT-a u nastavi bunjevačkog. Posebnu pažnju treba posvetiti razvijanju kreativnosti, istraživačke sposobnosti, ko i kritičkog mišljenja učenika.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Nastava bunjevačkog koncipirana je tako da svakom učeniku daje mogućnost da proširi i pokaže svoje znanje i sposobnosti, zadovoljavajući individualne karakteristike učenika.

U realizaciji nastavni sadržaja u nastavi bunjevačkog, nastavnik treba da koristi savremene oblike, metode i nastavna sredstva kako bi nastava bila kvalitetnija i olakšala učenici usvajanje nastavni sadržaja. Tokom časa se preporučuje dinamičko smenjivanje aktivnosti sa ciljom održavanja dičije pažnje. Potrebna je korelacija sa ostalim predmetima srpski jezik, muzička kultura, priroda i društvo, likovna kultura, fizičko vaspitanje, vrska nastava, građansko vaspitanje i narodna tradicija. Ovakva korelacija omogućava ostvarivanje veoma uspišni rezultata rada.

Oblast bunjevačkog jezika se odnosi na gramatiku i pravopis i usko je povezana sa nastavom srpskog jezika. U ovoj oblasti dica upoznaju specifičnosti bunjevačkog jezika primereno uzrastu učenika.

Oblast književnosti je takođe u korelaciji sa srpskim jezikom. Učenik ima mogućnost da čita tekstove iz umetničke i narodne književnosti pisane bunjevačkim jezikom i da se pri analizi i tumačenju tekstova takođe koristi bunjevačkim jezikom u skladu sa svojim jezičkim mogućnostima.

Učenike treba upućivati na govorne situacije iz svakodnevnog života u cilju proširivanja aktivnog rečnika i osposobljavanje za komunikaciju u raznim životnim situacijama.

Upoznavanje elemenata nacionalne kulture Bunjevaca uglavnom se ostvaruje upoznavanjem i približavanjem narodni običaja i tradicije audio-vizuelnim zapisima, prezentacijama i prigodnih tekstovima. Poštujući princip postupnosti, učenicima će se olakšati usvajanje znanja. Potrebno je da nastavnik uvijek primenjuje sistematsko ponavljanje. Nastava mora biti postavljena tako da omogući učeniku što češće verbalne aktivnosti.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje vridnovanja učenika se odvija kroz usmenu i pismenu proveru znanja najčešće primenom formativnog ocenjivanja. Učenik se ocenjuje i na osnovu aktivnosti i zalaganja u toku časa. *Bunjevački jezik* pratimo i vridnujemo kroz usmenu i pismenu proveru znanja. *Književnost* pratimo na osnovu usmene provire, deklamovanje, odgovori na pitanja i dramatizacija. *Jezičku kulturu* pratimo i vrednujemo na osnovu pismenog izražavanja o ličnim događajima i doživljajima ko i pričanja na osnovu dati slika. *Elemente nacionalne kulture* pratimo i vridnujemo kroz praktične radove i na osnovu usmenog i pismenog izlaganja. Pismena provira podrazumeva imenovanje i zapisivanje naziva praznika, običaja, predmeta, odgovori na pitanja, a učenicima se pruža mogućnost da svoje znanje pokažu izradom zadatka zaokruživanjem odgovora, povezivanjem, pricrtavanjem, dopisivanjem.

2. ЧЕШКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Název předmětu:	Český jazyk s prvky národní kultury
Cíl:	Cílem učení žáků Českého jazyka s prvky národní kultury je, postupně a systematicky zvládnout základní zákony českého literárního jazyka pro správně ústní projev, podporující vědomí o významu role jazyka při zachování národní identity; vyškolenovat žáky pochopit vybrané literární a jiné umělecké díla z české kulturní dědičky, kvůli zahování tradice a kultury českého národa a rozvoji interkulturality.
Třída:	čtvrtá
Roční fond časů:	72 hodin

Výsledky Na konci školního roku žák bude shopen:	OBLAST / TÉMA	OBSAHY
– osvojit si základní pravopisné jevy a gramatickou terminologii (věta a souvětí, stavbu slova, slovesa, časy atd.); – dále přijmout pravopis; – rozpoznat základní gramatické principy a sociolingvistické kompetence, klade důraz především na samostatné učení sebehodnocení a sledování vlastního pokroku; – jazyk používat v souladu s komunikační situací (například formy zdvořilosti); – opakovat si látku z předchozího ročníku: pojmenování předmětů a bytostí, pojmenování jejich vlastností, účelu a vztahu, objektu, žádosti, příkazu, časových vztahů, způsobu činnosti a prostředků, výrazu vzájemné a společné akce. ----- Náslech (porozumí mluvenému projevu). Žák by měl: – rozpoznat hlásky v hovorovém řetězci (hlavně ty, které se nevyskytují v jazyku jeho okolí), přízvuk, rytmus a intonace naučených slov a frází; – rozumět pomalému a správně artikulovanému hovoru, s delšími přestávkami a s pomocí neverbální komunikace, která mu pomáhá pochopit význam; – rozumět jednoduchým pokynům učitele, rozumí smyslu přiměřeně obtížných nahrávek, , povídek a básniček; – rozumět a přiměřeně reagovat na každodenně užívané příkazy a žádosti v hodině (výzva ke hře, příkaz, instrukce atd.); – rozumět a reagovat na krátký mluvený text ze známé tematické oblasti;	I JAZYKOVÁ LÁTKA II JAZYKOVÝ VÝRAZ (poslech, čtení, psaní, hovor a hovorová interakce)	– uznání hlasové struktury českého jazyka na elementární úrovni; – mluvení, přesvědčování a popis (textu, obrazu, představení nebo filmu; vlastní výklad o zkušenostech, událostech); – jmenování objektů a bytostí, prohlášení o činnostech, charakteristika objektů a bytostí, prohlášení o předmětech, prostorové vztahy, jakož i požadavky a příkazy; – vyjádření omezeného repertoáru výrazu a slov, a porozumění s určitým úsilím, původního mluvčího, který již zažil podobné situace; – používání jazyků v souladu s formálními podmínkami komunikační situace (např. formou občanské způsobilosti); – použití jednotlivých elementárních slov a hotových lexikálních výrazů, skládajících se z několika slov, naučených a užívaných společně ve zvláštních souvisejících situacích a podobně; – použití omezeného počtu syntaktických struktur a jednoduchých gramatických forem patřících do paměťových korpusů jazykových jednotek; – pochopení souvislosti mezi vlastním úsilím a dosaženými výsledky v jazykových aktivitách; – uznání toho, co bylo učeno; – otázky o vlastní zkušenosti bytostech, obětech, jevech, obrazech, otázky literárních a neliterárních textech; – písemná zpráva; – krátký textový celek: o osobní zkušenosti, o zkušenosti, o obrazech, při příležitosti literárního textu; – věty / krátký text vhodný pro diktování; – česká abeceda; – hlas a písmeno; – tištěné a napsané písmena českého jazyka; – samohlásky, souhlásky; vokální r, l; pravopis; – přízvuk, literární výmluva;

– rozvíjet schopnost náslechu s porozuměním. Čtení. Žák by měl: – i dále číst nahlas texty různého obsahu (správný rytmus, intonace, artikulace a přízvuk) v souladu s tématem; – číst nahlas krátké texty ze známé tématické oblasti (rozhovor a vyprávění), a také texty z méně známým obsahem; – přečíst krátkou zprávu; – pomalu vyhledávat neznámá slova ve slovníku. Psaní. Žák by měl: – napsat své osobní údaje (jméno a příjmení, adresu) seznam pro různé účely (nakupování, oslava narozenin, denní povinnosti atd.); – pracovat s textem přiměřeného rozsahu, vytvoří odpověď na informace v textu; – zeptat se a jednoduše odpovít na dotaz; – přepsat věty a krátké texty. Hovor (ústní projev). Žák by měl: – i dále si zdokonalovat výslovnost; – dále rozvíjet své v interaktivní řečové dovednosti, se zvýšenými nároky ve vztahu k požadavkům předchozího ročníku; – odpovědět k textu, na základě daných tezí, sdělit hlavní myšlenku textu, učí se připravě plánu; – rozumět jednoduché konverzaci na každodenní téma; – ústně předat krátké informace; – podle svých schopností ztvárnit obsah textu dramatizací, obrázkem či komiksem; – didaktické hry pro rozvoj pedagogické komunikace; – podle osnovy je schopen převyprávět obsah krátkého filmu, rozhovoru nebo zpracovaného textu; Hovorová interakce (role partnera). Žák by měl: – vyslechnout druhého, navázat na téma zmíněné partnerem, začít, udržet a ukončit krátký rozhovor na známé téma; – jednoduše se domluvit v reálných situacích; – předat jednoduché informace o tématech z daných tématických okruhů / například o počasí/; – dále rozvíjet své v interaktivní řečové dovednosti, se zvýšenými nároky ve vztahu k požadavkům předchozího ročníku (doplň text o chybějící část, dovypráví jej) zpracované s souladu s tématickými materiály; – umět správně použít předepsané komunikační funkce; – být schopen podílet se na dramatizaci vhodných textů; – být schopen zahrát se v malé scénce.	– výslovnost cizích slov; intonace věty; – slova a věty jako mluvené a psané celky; – texty se zpracovávány písmeny / texty pro globální čtení; – všechny typy textů, napsány tištěnými nebo písemnými písmenem; – jazykové hry – analytické syntaktické cvičení; lexikální a syntaxní cvičení; – psaní (přepisování, nezávislé psaní a diktát); – čtení (čtení textu častěji / globálně čtení, hlasitě a tiché čtení); otázky, které kontrolují chápání; – výslovnost a psaní hlasů; které způsobují problémy (například: á, d', é, ě, ch, í, n', o, ř, t', ú, ů, ý, q, w, x, y); – věta; slovo; písmeno; – hlasová role / písmena v rozlišování významů mluvené nebo napsané; – věta jako oznámení, otázka a příkaz; – velké písmeno na začátku věty , v psaní osobních jmen a příjmení, názvy sídel a jména města a ulic, ve kterých žák žije, také název školy, kterou navštěvuje; – správně se podepíše (jméno, potom příjmení); – tečka na konci věty: místo a funkce vykřičníku a otázníku ve větě. – osobní zájmena: já, ty. . . ; – přídavná jména přivlastňovací: můj, tvůj. . . – zájmená ukazovací – ten, tehle. . . ; – slovesa – být, mít – přítomný čas; – otázky – kdo, co, kolik, kam. . . ; – základní číslovky 1 – 100; – imperativ nebo rozkazovací způsob; – spávné množné číslo podstatných jmen; – používá přítomný čas pro popis aktuální akce; – příslovce a předložky pro vyjádření prostorových vztahů: zde, tam, v, na, pod. . . ; – literární texty; – texty pro praktické použití: pozvání, pokyny, nákupní seznam a další; – nelineární texty: text v tabulce, časový plán, rozvrh hodin, komiks, vstupenka a další; – informativní texty: 1. učebnice: jako texty o slovných osobnostech české kultury; 2. texty, které nejsou učebnicemi: o pravidlech dobrého chování (bonton); o bydlišti žáků, o zvířatech, atd.; Tématické okruhy: – škola: vyučovací předměty, sklonost k předmětům, charakteristika vyučovacích předmětů, den ve škole, rozvrh hodin, přestávka, kamarádi, oblíbený sport; svátky, oslava státních svátků, ; události ze života žáků, účast na akcích různých dětských organizací; škola v přírodě; – rodina a blízké okolí: osobní zájmy členů rodiny, příbuzenstvo; oslava narozenin, příprava občerstvení pro hosty, dárky; volný čas v rodině: cestování s rodinou, výlet, letní a zimní dovolená; nemoci a jejich léčení, nemocnice, zdravotní středisko, lékárna; úkoly a odpovědnosti v rámci rodiny; vlastnosti zvířat, vztah ke zvířatům; – můj domov: denní činnost během pracovních dnů a o víkendu (učení, hra, povinnosti atd); – okolí – město a venkov: v domě kultury; u řeky, u jezera, uspořádání města a vesnice; – každodenní život: situace v každodenním životě, v samoobsluze, v restauraci , v cukrárně; kreslený film; – já a moji kamarádi: koníčky, společné akce, solidarita a tolerance, pomoc kamarádovi/kamarádce, půjčování věcí, podělit se o svačinu, spoluodpovědnost; – svátky: oslavy a manifestace v rámci školy; (výročí školy, soutěže, výstavy atd.); významné události a svátky; – výživa: stravování mimo domov (restaurace, svačina ve škole, nakupování v hypermarketu); potraviny; – oděvy a obuv: oděvy pro různé příležitosti (formální a neformální oblečení); český lidový kroj; – okolí: sousedské vztahy; ekologie, vztah k životnímu prostředí; – ostatní: památky v České republice; vhodné dětské povídky nebo pohádky; hodiny a čas, používání peněz; – společenský styk; pozdravit, představit se, představit sebe a druhéh (jméno, věk, bydliště) pojmenovat a popsat lidi, části těla, jiné živé bytosti, objekty, místnosti, atd. . ve vztahu k jejich fyzickým vlastnostem (velikost, barva, tvar), ptát se a dávat informace o jiné osobě nebo předmětu, popsat polohu a místo, kde se nachází osoba nebo objekt; vyžádat si a dávat informace, vyžádat si a dávat povolení, poděkovat, omluvit se, přimout omluvu, dát jednoduché pokyny a příkazy, poprosit, zdvořile požádat, zakázat, vyjádřit své pocity a potřeby, vyjádřit soulnáležitost, čísla a číslovky, zeptat se kolik je hodin); část dne, dny v týdnu, měsíce, roční období, popsat počasí spojené s ročním obdobím, vyjádřit schopnost / neschopnost, vyjádřit zálibu, odpor, poblahopřát (narozeniny, svátky atd.), dát návrh ke spolupráci, přijmout návrh, nabízet, přijmout nabízené. Literatura: – Mluvnice současné češtiny. 1, Jak se píše a jak se mluví / Václav Cvrček a kolektiv. Praha: Karolinum, 2010. – 353 str.
--	--

	– Remediosová Helena, Do you want to speak Czech?: workbook, volume 1 = Wollen Sie Tschechisch sprechen?: Arbeitsbuch zum 1. Teil / Helena Remediosová, Elga Čechová, Harry Putz; [ilustrace Ivan Mraček-Jonáš]. – 2. vyd. – Liberec: H. Putz, 2001. – 224 str. – M. Hádková, J. Líněk, K. Vlasáková, Čeština jako cizí jazyk = Češki jezik kao strani jezik. Úroveň A1 = nivo A1, Univerzita Palackého v Olomouci Katedra bohemistiky Filozofické fakulty, podle „Společného evropského referenčního rámce pro jazyky. Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme“ – vydání první, vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky / nakladatelství TAURIS, 2005. – 320 str. – Koprivica Verica, Češko-srpski, srpsko-češki rečnik = Česko-srbský, srbsko-český slovník : [izgovor, gramatika] / [priredila] Verica Koprivica. – 1. izd. – Beograd: Agencija Matić, 2008 (Beograd: Demetra). – 540 str.; 20 cm. – (Nova edicija). – Jeníková Anna, Srpsko-češki, češko-srpski rečnik = Srbsko-český, česko-srbský slovník / vydalo nakladatelství LEDA spol. s r. o. – vydání první, Voznice (Czech), 2002. – 592 str.
----- – Sdělit své dojmy z přečteného literárního textu, rozlišit poezii, prozu, drama, rozpoznat základní literární druhy, úvod zápletku. – V oblasti vyučovacích osnov, které se soustředí na prvky národní kultury, se doporučuje komparativní metoda, zde jazykový materiál musíme neustále umisťovat v užší nebo širší kontext. – Ve výuce jazyka se uplatňuje komunikativně-interaktivní metoda, stejně tak, jako v předchozích ročnících.	III LITERATURA – české národní lyrické písně; – české bajky, národní příběhy, legendy a pohádky v češtině; – umělecké příběhy a pohádky v českém jazyce; – divadelní dramata pro děti v češtině; televizní a rozhlasové dramata; – české kreslené filmy; – komiksy a dětské časopisy v češtině; – dětské lidové hry; – poslouchání českých písní a hudby; – seznámení s specifickými českými nástroji; – seznámení s českými národními tanci; – tradiční národní kultura; – veřejné vystoupení, prezentace vlastní a týmové práce; – významná místa a turistické centra v České republice; – významné data z historie Čech a jejich formování; – rozvoj úcty k českému kulturnímu dědictví a potřeby vychovat a zlepšit ji: specifické domy v českých vesnicích, specifické kroje a jídla u Čech; – vychování v duchu míru, tolerance, kulturních vztahů a spolupráce mezi lidmi. – Doporučuje se: – sledování filmů pro děti; – poslech dětských rozhlasových pořadů; – doporučená literatura: Prostonárodní české písně a říkadla (Sirotek, Zakletá dcera); – Božena Němcová – Pohádky (O Perníkové chaloupce, O Smolíčkovi, O kohoutkovi a slepičce, vtipné pohádky: Jak se Honzík učil latinky, zfilmované: O Princezně se zlatou hvězdou na čele, O Slunečníku, Měsíčníku a Větrníku, Sedmero krkavcu, O Popelce); – Karel Svoboda – Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách (Jaro, Zima); – doporučené časopisy: Sluníčko, Mateřídouška atd.

Klíčové pojmy obsahu: jazyková kultura, poslouchání a mluvení, literatura, tradice.

INSTRUKCE PRO DIDAKTICKO – METODICKOU REALIZACI PROGRAMU

Program výuky a učení **českého jazyka s prvky národní kultury** se skládá z následujících oblastí: **čtení a psaní, literatura a jazyková kultura**. Rozdělení vyučovacích hodin by nemělo být prováděno na základě oborů, ale vždy by měla být věnována zvláštní pozornost zvládnutí počátečního čtení a psaní, kultuře výrazu žáka a kultuře České republiky v Srbsku s důrazem na lidovou tradici a zvyky. Všechny oblasti se proplétají a žádná oblast se nemůže naučit samostatně a bez spolupráce s ostatními.

Program výuky a učení **českého jazyka s prvky národní kultury** je založen na výsledcích, tj. na procesu učení a úspěchu žák.

Výsledky jsou popisem integrovaných znalostí, dovedností, postojů a hodnot, které žák staví prostřednictvím vzdělávacích oblastí tohoto předmětu.

Ve čtvrtém roce učení cizího jazyka si procvičujeme dříve nabyté znalosti a dovednosti, žáka učíme porozumět obsahu psaného textu. Interaktivně-komunikativní výuka jazyk považuje za prostředek komunikace, a tak se při výuce cizího jazyka důsledně dodržují tato pravidla: ve třídě se používá cizí jazyk v kontextu který je v zájmu žáka a hovor učitele je přizpůsoben věku a znalosti žáků; Ve výuce literatury s prvky národní kultury je komparativní přístup velmi důležitý, zde jazykový materiál musíme neustále umisťovat v užší nebo širší kontext. V rámci této části učebních osnov se doporučuje u mladších dětí vynechat teorii, učitel by si měl, s ohledem na to, že je tento způsob výuky nový,

stále zvyšovat své znalosti. Rodina by se měla do tohoto procesu aktivně zapojit a učitel by měl mít zpětnou vazbu od rodiny.

I. PLÁNOVÁNÍ VÝUKY A UČENÍ

Program výuky a učení je založen na výsledcích, dává učitelům větší svobodu, více příležitostí pro tvorbu a navrhování výuky a učení. Úlohou učitelů je kontextualizovat tento program na potřeby konkrétního oddělení s ohledem na úroveň znalostí českého jazyka, složení katedry a vlastností žáků; učebnice a jiné učební materiály k použití; technické podmínky, výukové prostředky a média, které má škola k dispozici; zdroje, příležitosti a potřeby místního prostředí, ve kterém se škola nachází. Počínaje danými výsledky a obsahem učitel nejprve vytvoří svůj roční, globální pracovní plán, ze kterého bude později vypracovávat své operační plány. Výsledky definované oblastmi usnadňují učitelům další operacionalizaci výsledků na úrovni konkrétní vyučovací jednotky. Od učitelů se očekává, že definují diferencované očekávané výsledky na třech úrovních v každé plánovací jednotce, během fáze plánování a psaní příprav, v závislosti na pre- znalostech studenta. Při plánování je třeba také poznamenat, že očekávané výsledky se liší, že některé lze dosáhnout snadněji a rychleji, ale pro většinu očekávaných (zejména pro oblast gramotnosti), které vyžadují více času a více různých činností. V procesu plánování výuky a učení je důležité mít na paměti, že učebnice je výukovým nástrojem a že neurčuje obsah předmětu. Obsah by proto měl být vybrán selektivně a je to jen jeden z možných zdrojů znalostí, který závisí na učiteli, aby umožnil žákům prohlédnout a přiblížit vlastní zkušenosti s využitím jiných zdrojů znalostí. Při plánování výuky je třeba vzít v úvahu předchozí znalosti, zkušenosti, intelektuální schopnosti a zájmy studentů.

Je třeba zdůraznit bohatost slovní zásoby a využít určité kulturní události a svátky, které se konají v určitých lokalitách, aby se čeští občané seznámili v minulosti, jejich tradice a kultura, která patří k menšinám v tomto regionu. Doporučuje se srovnávat oslavy svátků s Čechy oslavou svátků s většinou a národními společenstvími, kteří žijí společně v určitých prostředích.

II. DOSAŽENÍ VÝUKY A UČENÍ

ČTENÍ A PSANÍ

Didakticko-metodická organizace výuky čtení a psaní závisí na několika faktorech, z nichž nejdůležitější je ta, která se týká počátečních znalostí českého jazyka. Učitelé si zvolí způsob, jak zvládnout oblasti čtení a psaní – kombinace analyticko-syntetických metod, globální nebo komplexní metody. Vzhledem k tomu, že žáci znají latinské písmo, je třeba upozornit na rozdíly mezi srbským a českým písmem a pro zpracování se doporučuje komplexní metoda.

Výuka čtení a psaní by měla být realizována na několika úrovních s využitím principu individualizace. Obsahy, metody a formy práce by měly být přizpůsobeny schopnostem a potřebám žáků pomocí diferencované výuky.

Během této doby by studenti měli číst příslušné texty, mluvit správně se všemi hlasy, jako jsou i, e, i, i, n, o, ø, t, u, u, i, k, k, i, správně zdůraznit přízvuk a správně zdůraznit slova ve větách. Je třeba vzít v úvahu individuální schopnosti žáků. Každé dítě čte svým vlastním tempem a podle svých schopností. Je žádoucí často kontrolovat stupeň dokonalosti čtení a porozumění čtené techniky. V procesu nácviku čtení lze použít hry s hlasy a slovy, jazykové hry (rebusy, doplňky, křížovky). Žáci tímto způsobem poznají nové obsahy, nové situace, jsou více motivováni a atmosféra je příjemná a uvolněná. Při zpracování latinského písma je důležité využít znalostí získaných v srbském jazyce.

Psaní by mělo být praktikováno přepisováním, doplňováním vět, skládáním vět založených na obrázku, skládáním vět založených na skupině obrázků, psaním diktátů, vět s vlastním psaním a kratších textů. Kromě zvládnutí tvarů a směrů psaní, zvláštní pozornost by měla být věnována prostorové orientaci v sešitech. Písmena jsou omezena na jeden nebo dva řádky v sešitech, procvičování čtení a psaní.

Procvičování čtení a psaní

Během tohoto období by měl žák zvládnout základní techniku čtení a psaní. Zlepšení techniky čtení by měly být školeny na textech,

které jsou krátké, dynamické, zajímavé, věkově vhodné, stejně jako texty školních a domácích četby. Zvláštní pozornost je třeba věnovat porozumění slovům, větám a textům.

LITERATURA

Doporučené obsahy v tomto okruhu si žáci osvojují během celého školního roku, a to pomocí slabikáře a čítanky jako základních učebních materiálů, jejichž využití učitel plánuje v souladu s individuálními schopnostmi žáků a celkovými možnostmi kolektivu, přičemž se řídí závěry vyplývající z výuky.

Při výcviku žáků porozumění textům povinných přednášek s pomocí učitelů, volitelných textům ze současné populární literatury pro děti, informativním textům z encyklopedií a časopisů pro děti apod. je důležité snažit se pochopit jednotlivé události a jejich časový a prostorový rámec. Povinné četby jsou především práce národního korpusu, které obohacují o díla současné literatury pro děti. Výběr díla se opírá především o dílu podle principu věkové vhodnosti.

PRÁCE S TEXTEM

Pokud jde o literaturu a prvky národní kultury, děti aktivně zapojují do rozhovoru v rodině, nebo schromažďují informace o celé rodině temát souvisejících s lidovou tradicí, zejména od starších členů své rodiny (prarodičů); znalost žáků je hodnocena v souladu s jasně definovaným principem relativity, kterému model není původním řečníkem, to znamená, že na této jazykové úrovni je význam jazykové zprávy důležitý, nikoli jeho gramatická přesnost.

Čtení – prezentace učitele nebo zvukového záznamu krátkých českých lidových pohádek, textů z umělecké tvorivosti, písní, básně. Čtení se může procvičovat ve skupině s ohledem na správnou výslovnost určitých hlásů charakteristických pro český jazyk. Žáci, kteří jsou rychlejší, budou schopni samostatně číst několik vět. Při zpracování písní žáci musí procvičovat správnou výslovnost, recitální chorál nebo individuálně.

Žáci tohoto věku by měli být požádáni, aby určili průběh událostí, hlavní postavy, čas a místo konání události. Vyhlášení fantastických prvků v pohádkách.

Doporučuje se, aby žáci prezentovali oblíbené dětské a lidové písně, sledovali dětské časopisy, společně pozorovali a analyzovali a diskutovali alespoň jednu divadelní hru (nejlépe loutkové divadlo) a film pro děti (doporučuje se film o motivech lidových pohádek) v českém jazyce.

Kromě souvztáznosti mezi texty učitel stanoví vertikální souvztáznost. Učitel by měl být obeznámen s obsahem předmětů – svět kolem nás, také s poznáním tradiční a duchovní kultury Čechů v Srbsku a jejich lidových zvyků.

Učitel vytváří horizontální souvztáznost mezi výukou předmětů srbský jazyk a literatura, historie, výtvarného umění, hudební kultury, náboženské výchovy a občanské výchovy.

Učitel by měl neustále upozorňovat na důležitost správného projevu, který je podpořen realizací některých ortoepických cvičení. Ortoepická cvičení by neměla být realizována jako samostatná vyučovací jednotka, ale s příslušnými tématy z gramatiky; větny intonace může být spojena s kulturou vyjadřování, praxí recitování písní, a tak dále. S použitím zvukových nahrávek by žáci měli být zvyklí na reprodukci a přijetí správné výslovnosti, melodie, dikce. . .

Některá ortopedická cvičení mohou být prováděna při zpracování vhodných témat z literatury: např. artikulace může být vykonávána v dětské rozpočítávání při hře, recitování nebo jazykových hrách, když jsou zpracovány jako součást lidových umění; přízvuk, tempo, rytmus, intonace a přestávky mohou být trénovány podle příkladu učitele nebo pomocí CD záznamu, interaktivního záznamu, podle volby učitele nebo žáku.

JAZYK

Při zpracování materiálů z jazyka je třeba věnovat pozornost správnému psaní vlastních jmen, jmen měst, jmen, škol, ulic, velkých počátečních písmen na začátku věty, psaní interpunkčních znamének na konci věty.

Pokud jde o jazyk a prvky národní kultury, děti aktivně zapojují do rozhovoru v rodině, nebo schromažďují informace o celé rodině témat souvisejících s lidovou tradicí, zejména od starších členů své rodiny (prarodičů) o řadě témat týkajících se národních tradic; znalost žáků je hodnocena v souladu s jasně definovaným principem relativity, kterému model není původním řečníkem, to znamená, že na této jazykové úrovni je význam jazykového sdělení důležitý, nikoli jeho gramatická přesnost.

Typy slov: podstatná jména, slovesa a přídavná jména pouze na úrovni rozpoznání.

JAZYKOVÁ KULTURA

Rozvoj jazykové kultury je jedním z nejdůležitějších úkolů výuky mateřského jazyka prvky národní kultury. Tato oblast výuky musí být spojena se zpracováním literárních textů, které přispívají k kultivaci ústní a písemné kultury vyjadřování.

Od žáků tohoto věku očekáváme znalosti z následujících oblastí: Mluvení – o zkušenostech, o tom, co viděli, o tom, co chtějí. Doporučená témata pro zpracování: škola, rodina, moje místo. Relační vztahy. Osobnost žáků, rodin a domů, povinnosti v rodině, soudruzi a přátelé ve škole, představivost své oblíbené zvíře, jejich školu. Školní potřeby. . . Školní den. Volný čas. Provoz. Zachováváme přírodu – zvířata a rostliny. Láska k mateřskému jazyku. Formy sociálního chování: co a kdy říkáme, pozdravy a fráze. Dětské časopisy: – Sluníčko, Mateřídouška;

Významné svátky pro zachování kulturního dědictví: Vánoce a Nový rok, Sv. Tři krále, Maskenbal – Maškarní ples, Vejce fest, Velikonoce; Svátky. Písňe, dialogy, dramatizace, dílny pro nácvik konverzace. Jako motivaci pro obohacení slovní zásoby doporučujeme například českou literaturu pro děti a mládež. Josef Čapek – Povídky o pejskovi a kočička a Tereza Říčana: Noemova archa.

Od žáků se očekává, že budou tvořit skupinu slov na konkrétním předmětu a formy vět z uvedených slov. Musí vědět, jak určit hlavní osobnost v textu a jeho vnějších vlastnostech. Potřebují vědět, poděkovat a jak požádat o pomoc. Měli by samostatně říci několik vět o sobě, o svém bratrovi nebo sestře, o svém příteli / přítelce, spolužácích, o životě školy (max. 5 vět).

Reprodukce – popište obraz nebo pořadí akce na základě ilustrací. Vypravovat český dětský film podle předem určeného plánu, příběhu nebo představení dětského a loutkového divadla, skečů či oslav.

Popis – lidi, zvířata, zážitků, prázdnin, přírody.

Dialog – pravidla sociálního chování.

Dramatizace – kratší text dle výběru, zkušenosti nebo události z každodenního života.

Rozhovor – starat se o rozvoj denního konverzačního slovníku, obohacujícího aktivní slovní zásobu. Časté věty z každodenního života. Různé formy vyjádření. Cvičení s nahradou slov a doplnění slov ve větě.

Ústního projevu je dosaženo prostřednictvím her a činností, které praktikují komunikaci (pozdravy v konkrétních situacích: dobré ráno, dobrý den a sbohem, děkuji, omluvy). Žáci povídají o obrázku přirozenou řečí a správnou výslovností, převypráví texty, divadlo nebo loutkové představení.

Cvičení týkající se pozorování jsou cvičení pro stanovení celých celku a částí, pozorování objektů, jevů a životního prostředí. Je třeba organizovat cvičení na témata. Za prvé, dívají se na třídu, pak se aktivita rozšiřuje do prostředí. Žáci si nejprve mohou pozorovat na objekty, lidi, zvířata, události, obrázky, skupiny obrázků, fotografií, objektů v okolí atd. Pozornost žáků by měla být zaměřena na celek, pak na nejdůležitější části a nakonec na méně důležité části. Pozorování jsou: tvary, barvy, vztahy, pohyby, mimiky, gestikulace a podobně.

Poslechová cvičení začínají nasloucháním tomu, co říkají učitelé, další žáci, herci nebo vedoucí. Poslechová řeč je analyzována, určují se charakteristiky řeči osoby, která mluví. Naslouchání by mělo být spojeno s mimikou a gesty, což se týká toho, co se říká. Je také nutné poslouchat onomatopoeické zvuky, šumot (šumění), artikulované a neartikulované zvuky.

Analytická cvičení by měla být zajímavá a podnětná, protože jsou jedním z nejdůležitějších předpokladů pro čtení a psaní. Nejsou izolovány, ale jsou spojeny se sluchovým a pozorovacím cvičením. Cvičení, která odstraňují neliterární prvky ve vyjádření, se dosahuje pomalu a systematicky. Učitelé by měli věnovat zvláštní pozornost výslovnosti hlasů a dlouhých samohlásek...

Žáci musí přisvojit si 200 nových slov a frazeologických jednotek. Pasivní slovník by měl být na každé úrovni rozsáhlejší než aktivní.

Předpokládá se, že se žáci naučí nové: minimálně 4 recitace, 5 českých písní (lidové nebo současné populární dětské písně), hádanky, některá přísloví, recitování lidových písní souvisejících s náboženskými svátky nebo ročními obdobím, dva kratší prózy v rozsahu 3 – 5 vět a 2 nové krátké dialogy nebo účast na dětském divadelním představení. Žáci by měli být, pokud je to možné, zapojeni do dětských národních her odpovídajících jejich věku, měli by rozlišovat rysy českých krojů na jejich místě, slavit náboženské svátky (ve srovnání se srbskými), znát tradiční české návyky a zvyky (označování Mikuláše a Tří králů, Vánoce a Silvestru – zpívání vánočních písní a velikonočních zvyků: Vejce festu a tradičních jídel označujících svátky.

Ve třetí třídě žáci píší věty a kratší texty. Zvláštní pozornost je věnována individuálnímu přístupu ke každému žákovi, jeho schopnost a schopnost psaní se podporuje. Pokud má dítě potíže s psaním, musí být postupně a pečlivě zavedeno do techniky psaní. Dítě, které postupuje rychleji, by mělo být podporováno odpovídajícími, dobře zvolenými požadavky. Žáci písemně odpovídají na jednoduché otázky o osobních zkušenostech, bytostech, objektech, jevech. Také zaznamenávají název obrázku nebo jména obrázků ve skupině, stejně jako věty založené na obrázcích nebo skupině obrázků. Při psaní by měli být upozorněni na to, aby psali velké písmeno na začátku věty, také při psaní vlastních jmen a napsat tečku na konci věty.

Prvky národní kultury a tradice

Seznámení žáků se základy dějin české menšinové komunity v Srbsku (imigrace, kulturní, vzdělávací, náboženské a ekonomické aktivity, špičkové kulturní výsledky, relevantní organizační útvary a instituce. . .), zajištění a poskytování údajů, ale také pěstování emocionálního vztahu k tradici, kultuře, zvykům a návykům české menšinové komunity v Srbsku (folklor, řemesla, lidové výtvořiny, divadlo, literatura, hudba, tradiční dětské hry, zvyky, demonologie...).

Poskytnout žákům informace o české komunitě v Srbsku (osady, instituce a organizace, slavné osoby, jména, příjmení, původ...), ale také vazby na jiné etnické komunity a kultury, o příspěvku Čechů do místního prostředí (ve vzdělávání, kultuře, umění, architektuře. . .). Česká identita a sebeúcta by měly být podpořeny subtilně, bez použití výroků a fráze, ale na konkrétních příkladech, kombinovat údaje s emocionálním orientací, dávajícím důležitost menšinovému a lidským právům, interetnické účtě, toleranci a interakci.

ZPŮSOB DOSAŽENÍ PROGRAMU

Vždy je třeba mít na paměti základní úkol tohoto předmětu: naučit se dobře ovládat český literární jazyk a osvojovat si dovednosti v jazykové správnosti. Především znalost studentů musí být vždy vzata v úvahu, aby mohli stavět na materiálu, který již zvládli. Učitel by si měl vždy zvolit diferenční postup, protože studenti různých věkových kategorií mají různé jazykové kompetence.

Je nezbytné vytvořit příjemnou atmosféru, která vyžaduje partnerství mezi učiteli a studenty a měla by pomoci překonat psychologickou bariéru v aktivaci schopnosti projevu a zvyků. Každý jazykový nástroj je demonstrován v konkrétním kontextu, ne izolovaně. Při výkonu řečových dovedností by měly různé formy dialogu v interakci dominovat učitel – žák a žák – žák. Výraz vyžaduje jednoduchost, přirozenost a spontánnost a jazykovou správnost.

III. NÁSLEDOVÁNÍ A HODNOCENÍ VÝUKY A UČENÍ

Následování a hodnocení výsledků žakového postupu je ve funkci dosahování výsledků a začíná úvodním posouzením úrovně, na které se žák nachází, v souvislosti s tím, co bude posouzeno pro jeho další pokrok, jakož i hodnocení. Každá činnost je dobrou příležitostí pro hodnocení pokroku a poskytování zpětné informace.

Každá doba výuky a každá aktivita žáka je příležitostí k formativnímu hodnocení, tj. zaznamenávání pokroku žáků s odkazem na další činnosti. Formativní hodnocení je nedílnou součástí moderních výukových přístupů a zahrnuje hodnocení znalostí, dovedností, postojů a chování a rozvoj vhodných kompetencí ve výuce a učení.

Jako formativni mjerenje se jedna o sbjer udaj o vrsledciah zaku a nejbznjrsimj tehnikami jsou: realizace praktickch ukul, sledovani a zaznamenavani cinnosti zaku bhem vuku, prma komunikace mezi zaky a uciteli, registr pro kazdeho studenta (mapa progresu) atd. Vrsledky formativniiho hodnoceni na konci ciklu vuku by mely byt vyjadreny sumativnim ciselnym stupnem.

Prace kazdeho ucitele spoiva v planovani, realizaci a nasledovani a hodnoceni. Je dulezite, aby ucitel prubezne sledoval a vyhodnocoval diferencialne, s vyjimkou uspechu zaku, a proces vuku a ueni, take sebe a svou praci. Vsechno, co se ukaze jako dobre a uzsene, bude i nadal pouzivat ve sve pedagogicke praxi a melo by se zlepst vse, co se jevi jako neucinnae ucinnae.

3. XPBATCKI JEZIK CA EJELEMENTIMA NAIIIONAIIHE KULTYPE

Naziv predmeta	HRVATSKI JEZIK S ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE
Cilj	Cilj nastave i uenja <i>Hrvatskog jezika s elementima nacionalne kulture</i> je njegovanje hrvatskoga jezika, ocuvanje tradicije i upoznavanje kulturne basnine Hrvata i Hrvatske; razvijanje svijesti o znacaju uloge jezika u ocuvanju nacionalnog identiteta i interkulturalnosti kao nacina zivota u suvremenom drustvu.
Razred	etvrti
Godisnji fond sati	72 sata

ISHODI Nakon obradene teme/podruca, ucenik ae moai:	PODRUCJE/TEMA	SADRZAJI
1. Hrvatski jezik i knjizevnost		
– itati teao latiniini tekst i pisati latiniinim pismom – primjenjivati pravopisna pravila u pisanju – izvesti od zadanih rijeai umanjenice i uveanice, pravilno ih pisati i rabiti u govoru – pravilno izgovarati i pisati ije/je/e/i – razgovarati u skladu s jeziinim razvojem, izraziti svoje potrebe, misli i osjeaje na standardnom hrvatskom jeziku – birati i koristiti se na pravilan naai odgovarajuim rijeaim i novim rijeaim u svakodnevnom govoru – pravilno izgovarati rijeai, pazeci na mjesto naglasaka i reeenicu intonaciju – uoiiti razliku izmeuu hrvatskog standardnog jezika i zavičajnog govora – pozornost slušati pitanja i odgovarati cjelovitom reeenicom – pravilno rabiti u govoru i pisanju imenice, glagole, pridjeve i brojeve – prepoznati prošlu, sadašnju i buduu glagolsku radnju – pravilno rabiti prošlo, sadašnje i budue vrijeme u govoru i pisanju – pripovijedati o dogaaju – usmeno prepriavati; priati prema poticaju – kazivati pjesme naizust – pozornost i kulturno slušati sugovornike – aktivno slušati, itati i razumjeti sadržaj knjizevnomjetničkog teksta – izraziti svoja zapažanja, misli i osjeaje nakon itanja knjizevnog teksta i povezati ih s vlastitim iskustvom – sudjelovati u scenskom izvođenju teksta – odrediti glavni dogaaj, vrijeme (tijek događanja) i mjesto događanja u tekstu – uoiiti likove i izraziti svoje mišljenje (vrednovati postupke) o ponašanju likova u knjizevnu djelu – slušati, razumjeti i parafrazirati poruku – oblikovati i pisati sastavak – pisati pismo poštujuai uljudbena pravila i formu – zamijetiti sličnosti i razlike izmeuu filma i knjizevnog djela prema kojemu je snimljen film.	Jezik Pravogovor i jezično izražavanje	Usvajanje novih rijeai i njihova značenja Bogaenje rjeenika: leksičke i sintaksičke vjezbe Veliko poetno slovo Sporazumijevanje hrvatskim standardnim jezikom Umanjenice i uveanice Rijeai s ije/je/i/e Kratices i pokrate Pismo Imenices, glagoli, pridjevi, brojevi Prošlo, sadašnje i budue vrijeme Pričanje, prepričavanje, opisivanje i izvješaiivanje o dogaajima Pripovijedanje Pisanje sastavka Izražajno kazivanje stihova napamet Rima/srok iitanje, iitanje po ulogama Igrokaz (scensko/lutkarsko izvođenje) Obavijesni tekstovi: izbor iz enciklopedija i asopisa za djecu (<i>Smib</i> , NIU Hrvatska rijeai – podlistak za djecu <i>Hrcko</i>) Obrazovni digitalni mediji.
	Knjizevnost – hrvatska – zavičajna	Poezija Nevenska Videk, <i>Mjeseci i mjesecaste priae</i> Josip Blaško, <i>Meuu zvijezdama</i> Sanja Marija Sikirić, <i>Vesela šetnja</i> Branislav Oblučar, <i>Žabac moreplovac</i> Gorana Benić-Hudin, <i>Jesen</i> Zdenka Matijaš, <i>Kakav tko ima rep?</i> Marela Mimica, <i>Putuje kiša</i> Tin Kolumbić, <i>Paška aipka</i> Luko Paljetak, <i>Dolazak proljeaa</i> Drago Gervais, <i>Tri nonice</i> Ratko Zvrko, <i>Tvoja staza</i> Proza Ivanka Borovac, <i>Jesenske muke jednoga Luke, Studene muke našega Luke</i> Aleksandra Kulari, <i>Moja jabuka</i> Sanja Pribić, <i>Avantura</i> Pika Vončina, <i>Mirica</i> Stjepan Lice, <i>Prava mudrost</i> Sanja Pilić, <i>Božićna priaa</i> Ana Đokić, <i>Badnjak uz more</i> Nepoznati autor, <i>Hrvatski karnevali</i> Maja Flego, <i>Što nas živcira</i> Dinka Jurićić, <i>Hrvatska bajka</i> Antun Gustav Matoš, <i>U emu je ljepota hrvatskoga jezika</i> Dramski tekstovi Sunčana Škrinjarić, <i>Bajka o orašku i mrvici</i> Mladen Kušec, <i>Dolazi proljeae</i> Nedjeljka Lupiš, <i>Cipeles sv. Nikole</i> Tin Kolumbić, <i>Do srca tvog noas ae siiai Bog</i> Nada Iveljić, <i>Stižu maškare</i> Domaća lektira 1. Ivana Brlić-Mažuranić, <i>Priae iz davnine</i> (izbor) 2. Mato Lovrak, <i>Družba Pere Kvržice</i> 3. Anto Gardaš, <i>Duh u močvari</i> 4. Hrvoje Kovačević, <i>Tajna Ribljev Oka</i> 5. Hrvoje Hitrec, <i>Eko Eko</i> 6. Zlata Kolarić-Kišur, <i>Moja zlatna dolina</i> 7. Zvonimir Balog, <i>Nevidljiva Iva</i>

2. Elementi nacionalne kulture		
– navesti osnovne odrednice Republike Hrvatske, njezine simbole i granice, prirodno-geografske cjeline i pronaći ih na geografskoj karti – nabrojiti nacionalne parkove i pronaći ih na geografskoj karti – navesti kulturno-povijesne znamenitosti Republike Hrvatske i njihove značajke – navesti ključne događaje iz hrvatske povijesti – prepoznati elemente i vrijednosti tradicijske kulture i baštine – poznavati značajne blagdane i običaje vezane uz njih – poznavati obrt/zanat značajan za očuvanje kulturne baštine i tradicije Hrvata – otplesati jedan tradicijski ples i poznavati dijelove nošnje u kojoj se pleše – navesti odlike nacionalne kuhinje i poznavati načine pripremanja jela – pjevati narodne i dječje pjesme primjerene dobi – ilustrirati svoj doživljaj pročitanoog teksta – različitim tehnikama izraziti svoju kreativnost na zadanu temu	Povijest i geografija, tradicijska kultura i baština – blagdani i običaji – zanati/obrti – folklor i nošnja – kazalište, film – nacionalna jela	Republika Hrvatska, granice, prirodno-geografske cjeline, simboli Republike Hrvatske Nacionalni parkovi Republike Hrvatske, Jadransko more i otoci Hrvatska tradicija dio svjetske kulturne baštine, kulturno-povijesne znamenitosti Hrvatske (Sinjska alka, Bašćanska ploča, Dubrovnik, Vučedolska golubica) Hrvatska od nastanka do danas (legenda o dolasku Hrvata, legenda o Hrvatskoj šahovnici, Hrvati i nova domovina, Hrvatska od IX. do XII. stoljeća, Hrvatska od XII. do XIX. stoljeća, doseljavanje bunjevačkih i šokačkih Hrvata, borba za hrvatski jezik, Hrvatska u XX. stoljeću) Strip – otac hrvatskog stripa Andrija Maurović Blagdani Božić, Uskrs i običaji u Hrvata Stari zanati. Izrada predmeta od prirodnih materijala: čamac, bure, drvene klompe, papuče, tambure, zvečke, šling, slike od slame, posude itd. (jedan po izboru). Upoznajmo Narodne nošnje, narodni ples i tradicijska nošnja po izboru (<i>Čaj Čiro</i> – pjesma iz Slavonije) Nacionalna jela po izboru iz jednog dijela Hrvatske i Vojvodine (Srbije) – soparnik, štrukli, istarski fuži, uzlivanca, pogača... Tradicijska igra ili igračka po izboru Kazališna predstava ili filmsko ostvarenje po izboru (<i>Družba Pere Kvržice</i> , <i>Duh u močvari</i> , <i>Uzbuna na zelenom vrhu</i>). Kulturne manifestacije u zajednici – upoznavanje s kalendarom, razgovor i posjet odabranim manifestacijama. Izbor prigodnih tekstova iz časopisa <i>Smib</i> , <i>Hrvatska riječ</i> – podlistak <i>Hrcko</i> .
	Glazbena kultura – pjevanje – slušanje	Himna – <i>Lijepa naša domovino</i> – državna himna Republike Hrvatske Pjesme – <i>Blistaj blistaj zvijezdo mala</i> , dječja pjesma iz Francuske – <i>Lutkica na dar</i> , Đelo Jusić – <i>Kad bi svi</i> , Arsen Dedić – <i>Fašnički ples</i> , Marija Matanović – <i>Zvončići</i> , James Pierpont Narodne pjesme – <i>Uranila divojčica golube da rani</i> – <i>Igrala bi dere</i> , bunjevački ples – <i>Radujmo se i pivajmo</i> , božićna iz Bačke – <i>Kolo igra, tamburica svira</i> – Pjesme u izvedbi <i>Kraljica Bodroga</i> (<i>Pjesma nad pjesmama, Klada,...</i>) – <i>Divan je kićeni Srijem</i> Pjesme i igre – <i>Mi smo djeca vesela</i> – <i>Hoki-poki</i> – <i>Momačko i divjačko kolo</i> , bunjevačke narodne pjesme i igre Druge pjesme i igre po izboru nastavnika prilagođene dobi učenika.
	Likovna kultura	Licitarsko srce – izrada (brašno, voda, šećer) Vučedolska golubica – tehnika vajanje (plastelin/glina) Paška čipka – tehnika tuš i pero Dječje tradicijske igračke – izrada od prirodnih i reciklažnih materijala (karton/plutani čepovi/granje. . .) Nošnja – slobodna tehnika (crtanje, slikanje, bojenje) Božićni ukrasi – izrada, različite tehnike Šaranje pisanica različitim tehnikama Izrada plakata (mozaik i dr. tehnike) Izrada maski i štapnih lutaka potrebnih za igrokaz Izrada čestitki Strip.

Ključni pojmovi sadržaja: hrvatski jezik, gramatika, književnost, običaji, glazba, tradicija.

UPUTE ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program Hrvatskoga jezika s elementima nacionalne kulture čine dva velika predmetna područja: Hrvatski jezik i književnost te Nacionalna kultura. Preporučena podjela sati po predmetnim područjima je sljedeća: Hrvatski jezik – 36 sati, Nacionalna kultura – 36 sati. Područja su kompatibilna i prožimaju se te se ne mogu proučavati zasebno.

Hrvatski jezik izučava se na sadržajima iz područja književnosti, prirode i društva, tradicijske kulture, glazbene i likovne kulture. Preporuča se nastavu Hrvatskoga jezika s elementima nacionalne kulture izvoditi u dvosatu, tj. dva sata uzastopno, da bi se preporučeni sadržaji mogli povezati u cjelinu. Sadržaje predmeta treba tematski povezati. Nakon odabira okosnice sata/teme, potrebno je sve dijelove programa povezati: sadržaje iz jezika, književnosti i sadržaje iz nacionalne kulture.

Program Hrvatskoga jezika s elementima nacionalne kulture usmjeren je na ishode. Ishodi predstavljaju opis integriranih znanja, vještina, stavova i vrijednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje učeći taj predmet.

1. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program orijentiran na ishode, nastavniku daje veću slobodu u ostvarivanju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je kontekstualizirati program potrebama konkretnoga odjela ili skupine učenika, imajući u vidu sastav i karakteristike učenika, udžbenike i druge nastavne materijale kojima će se koristiti, tehničke uvjete, nastavna i medijska sredstva kojima škola raspolaže, izvore podrške, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od danih ishoda i sadržaja, stvara se godišnji ili globalni plan rada iz kojega se razvijaju mjesečni ili operativni planovi. Ishodi definirani po područjima olakšavaju dalje izvođenje ishoda na razini određene nastavne jedinice.

Pri planiranju treba imati na umu složenost ishoda (neki se ostvaruju brže i jednostavnije od drugih), ali je za većinu ishoda potrebno više vremena, više različitih aktivnosti, kao i uporaba različitih izvora znanja (tekstovi, film, glazba itd.). U etapi planiranja nastave i učenja važno je imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo te da ne određuje sadržaje predmeta. Zato je potrebno sadržajima u udžbeniku

pristupiti selektivno. Osim udžbenika, kao jednog od izvora znanja, nastavnik učenicima treba omogućiti uvid i iskustvo korištenja i drugih izvora znanja, poput filma, glazbenog događaja, posjeta ustanovi kulture itd. Preporuka je da se učenicima ne zadaje domaća zadaća. Učenicima se mogu preporučiti književna djela za neobvezno čitanje u skladu s dobi i njihovim zanimanjima (Domaća lektira).

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

HRVATSKI JEZIK

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pisanu komunikaciju standardnim hrvatskim jezikom, kao i za uporabu lokalnoga materinskoga govora.

Gramatika

U programu su navedeni novi sadržaji iz gramatike, ali podrazumijeva se da se nastavni sadržaj povezuje sa sadržajima obrađenim u prethodnim razredima.

Potrebno je ponoviti znanja o imenicama, pridjevima i glagolima te ukazati na sličnost i razlike između hrvatskoga i srpskoga jezika. Također, tu paralelu potrebno je napraviti kod obrade glagolskih vremena (prošlost, sadašnjost, budućnost).

Nastavu gramatike treba povezivati s nastavom književnosti tako što književni tekstovi iz udžbenika mogu poslužiti za gramatičku analizu i kao primjer uporabe vrsta riječi u rečenici i različitim vrstama rečenica po obliku i značenju. Sve sadržaje gramatike hrvatskoga jezika potrebno je povezati s prigodnim tekstovima i obrađivati ih na tipičnim primjerima koji se koriste u govoru te na onome što je djeci blisko.

Pravopis

Učenici u četvrtom razredu trebaju ponoviti pravopisna pravila. Vježbanje već naučenog treba provoditi različitim vježbama, kako na razini riječi tako i na razini rečenice.

Jezično izražavanje

Područje Jezično izražavanje obuhvaća usmeno i pismeno izražavanje.

Usmeno izražavanje učenika treba razvijati u razgovoru u kojem se usmjeravaju na jasno, precizno i razgovjetno izgovaranje rečenica, poštujući intonaciju i pravilno naglašavanje u rečenicama. U vođenom razgovoru o književnom ili neumjetničkom tekstu ili o određenoj temi, učenici odgovaraju na pitanja, postavljaju pitanja, iznose svoja mišljenja i stavove. Učenici se ohrabruju na oblikovanje usmenih poruka u kojima će iznijeti informacije na primjerima iz svakodnevnog života. Učitelj treba stvarati prilike i poticati učenike da govore, iznose informacije, svoja mišljenja, osjećanja itd.

I u četvrtom razredu potrebno je poticati učenike na prepričavanje, pričanje i opisivanje, na sažet i opširan način, kako usmeno tako i pismeno. Prepričavanje mora imati svoj cilj, treba biti planski i usmjeren. Prije prepričavanja sadržaje učenicima treba protumačiti/analizirati, predočiti i objasniti.

Pričanje predstavlja stvaralačko izražavanje bez obzira na to je li u pitanju stvarnost ili fantazija. Najčešće se počinje pričanjem doživljaja, potom događaja. Potrebno je ukazati učenicima da zanimljivo pričanje treba biti dinamično, da mogu slobodnije iznositi osobne doživljaje, stavove, biti maštoviti i originalni te se emocionalno i slikovito izražavati. Nastavnik treba ukazivati učenicima na pravilnu uporabu riječi standardnog hrvatskog jezika te ispravljati učenike i ukazivati im na greške.

Opisivanje – treba osposobljavati učenike da pažljivo promatraju, uočavaju, otkrivaju, zapažaju, uspoređuju, pa tek onda danu predmetnost misaono zaokružuju i jezično oblikuju. Učenici bi trebali lokalizirati ono što opisuju i iznijeti osobni stav/odnos prema danoj pojavnosti.

Tijekom nastave, učenicima bi trebalo ukazivati da je neophodno govoriti onako kako to zahtjeva komunikacijska situacija i s njom uskladiti jezične mehanizme, što se ostvaruje različitim programskim vježbama (pravopisne, jezične, leksičko-semantičke i govorne vježbe).

Pravopisne vježbe predstavljaju najbolji način da se pravopisna pravila nauče, a naučena provjere. Trebalo bi primjenjivati jednostavne pravopisne vježbe. Pri ovladavanju pravopisnim načelima, prikladne mogu biti sljedeće pravopisne vježbe: diktat, vježbe dopunjavanja i izbora pravilnog oblika riječi.

Jezična kultura učenika njeguje se i aktivnostima u igri, posebno jezičnim vježbama, na primjer, razgovor s književnim likom, zatim situacijske igre, odnosno stvarne situacije. Mogu se odabrati i proširivanje i dopunjavanje rečenica različitim vrstama riječi, promjena reda riječi u rečenici, promjena duljine rečenice i slično.

Primjenom leksičko-semantičkih vježbi kod učenika stvara se navika za promišljanje i traženje odgovarajućih jezičnih izraza za ono što žele iskazati (ovisno o komunikacijskoj situaciji) i povećava se fond takvih izraza u njihovu rječniku. Govorne vježbe kod učenika potiču maštu i kreativnost zbog čega bi ih trebalo češće primjenjivati u nastavi jezične kulture. Na tom uzrastu prikladne mogu biti sljedeće govorne vježbe: recitiranje, izražajno čitanje, scensko prikazivanje dramskog/dramatiziranog teksta i slično.

Obvezno je zahtijevati uporabu riječi hrvatskoga standardnoga jezika i poticati učenike da govore cjelovitim rečenicama. Učenici tako upoznaju nove riječi, situacije i bogate svoj rječnik. Učitelji trebaju paziti na pravilnu artikulaciju glasova, s učenicima komentirati odslušano, uočavati odstupanja i razlike od hrvatskoga standardnoga jezika te ukazivati na njih.

Književnost

Okosnicu programa književnosti čine predloženi tekstovi. Program dopušta nastavniku dopunjavanje ili zamjenu jednog njegovog dijela (30%) predloženih tekstova za obradu s tekstovima po vlastitu izboru. Izbor tekstova treba biti prilagođen dobi učenika. Tako osmišljen program omogućava primjenjiv i kreativan pristup književnim sadržajima. Učitelj planira njihov ostvaraj u skladu s individualnim karakteristikama učenika radi dostizanja ishoda učenja. Predloženi sadržaji iz književnosti služe razvijanju ljubavi i njegovanja materinskoga jezika te poticanju učenika na jezično izražavanje. Oni su okosnica usmene komunikacije koja se odvija na satu. Služe bogaćenju rječnika i jezičnog izraza učenika te upoznavanju, razvijanju, čuvanju i poštivanju kulturnog identiteta i kulturne baštine.

Osim korelacije između tekstova i sadržaja iz različitih područja programa, neophodno je uspostaviti i vertikalnu korelaciju. Nastavnik mora biti upoznat sa sadržajima predmeta Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture prethodnih i narednih razreda radi poštovanja načela postupnosti i sustavnosti. Horizontalna korelacija uspostavlja se s nastavom prirode i društva, likovne kulture, glazbene kulture i vjerske nastave. Korelativnost se postiže prikladnim kombiniranjem sadržaja (obveznih i odabranih po vlastitu izboru, u skladu sa zanimanjima skupine učenika).

Mogući primjeri funkcionalnog povezivanja programskih sadržaja iz književnosti, svijeta oko nas, likovne kulture, glazbene kulture i vjerske nastave su sljedeći:

– **tema Moja domovina:** Republika Hrvatska – granice, prirodno-geografske cjeline, simboli, nacionalni parkovi, Jadransko more i otoci, hrvatska tradicija dio svjetske kulturne baštine, kulturno-povijesne znamenitosti, povijest Hrvatske i Hrvata, Tin Kolumbić, *Paška čipka*, Nepoznati autor, *Hrvatski karnevali*, Dinka Juričić, *Hrvatska bajka*, Antun Gustav Matoš, *U čemu je ljepota hrvatskoga jezika*, *Lijepa naša domovino* – državna himna Republike Hrvatske

– **tema Blagdani i običaji:** Sanja Pilić, *Božićna priča*, Ana Đokić, *Badnjak uz more*, Nada Iveljić, *Stižu maškare*, Tin Kolumbić, *Do srca tvog noćas će sići Bog*, *Blistaj blistaj zvijezdo mala*, dječja pjesma iz Francuske, *Fašnički ples*, Marija Matanović, *Zvončići*, James Pierpont, *Radujmo se i pivajmo*, Božićna iz Bačke, razlikovanje i korištenje hrvatskoga standardnoga jezika i zavičajnoga govora, slušanje i pjevanje hrvatskih božićnih i uskrasnih pjesama, izradu božićnih i uskrasnih ukrasa, božićni i uskrasni običaji u zavičaju i u Hrvatskoj.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Radi dostizanja ishoda, prate se i vrednuju rezultati napredovanja učenika. Svaka aktivnost prilika je za procjenu, bilježenje napredova-

nja, davanje povratne informacije, kao i za formativno ocjenjivanje i upućivanje na daljnje aktivnosti. Formativno vrednovanje dio je suvremenoga pristupa nastavi i podrazumijeva procjenu znanja, vještina, stavova i ponašanja, kao i razvijanje odgovarajuće kompetencije tijekom nastave i učenja. Rezultat takva vrednovanja daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku o dostizanju kompetencija, kao i o učinkovitosti primijenjenih metoda. Formativno ocjenjivanje podrazumijeva prikupljanje podataka o učeničkim postignućima, a najčešće tehnike su: ostvarivanje praktičnih zadataka, promatranje i bilježenje aktivnosti

4. МАЂАРСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

A tantárgy neve	MAGYAR NYELV – ANYANYELV A NEMZETI KULTÚRA ELEMÉIVEL
Cél	A magyar nyelv – anyanyelvápolás tanításának célja, hogy a szerb nyelvű tagozatra járó magyar anyanyelvű tanulók elsajátítsák a magyar nyelv alapvető nyelvhasználati szabályait, és megfelelő módon tudják magukat kifejezni szóban, tudatosuljon bennük az anyanyelv fontossága a nemzeti identitás megőrzése szempontjából.
Osztály	negyedik
Évi óraszám	72 óra

KIMENET A tanév végére a tanuló:	RÉSZTERÜLET/TÉMA	TARTALOM
– Felismeri a verset, az elbeszélést és a mesét (tanmese és tündérmese); – meghatározza a szöveg témáját; – meghatározza a szöveg számára kevésbé érthető tartalmi elemeit; – meghatározza a szöveg cselekményét, annak idejét és helyét; – elsajátítja a hangos és néma olvasás technikáját; – felismeri a szereplőket, és meg tudja különböztetni őket a pozitív és negatív tulajdonságaik alapján; – képes rövid szöveget értelmezni; – felismeri a versszakot, a verssort és a rímet.	IRODALOM	ISKOLAI OLVASMÁNYOK Költészet: 1. Nemes Nagy Ágnes: Nyári rajz 2. Varró Dániel: Túl a Maszat-hegyen (versrészletek) 3. WeöresSándor: Galagonya 4. Fehér Ferenc: Bácskai tájkép 5. Brasnó István: Nem szeretnék lakni szürke házban 6. József Attila: Betlehemi királyok 7. Tóth Krisztina: Állatságok (versválogatás) Próza: 1. Kosztolányi Dezső: Tükörponty 2. Janikovszky Éva: Dani meg a csuka 3. Gyurkovics Tibor: Az én barátom 4. Kányádi Sándor: A kisfiú hiányzik 5. Csukás István: Tapintat és egyéb lelki finomságok 6. Darvasi László: Daru Dénes 7. Lackfi János: Málnafolt 8. Csoóri Sándor: Kicsi néném (részlet) 9. JanikovszkyÉva: Örülj, hogy lány! (részlet) 10. JanikovszkyÉva: Örülj, hogy fiú! (részlet) Népköltészeti alkotások: Közmondások, szólások, népi mondókák és gyermekjátékok, találós kérdések, sorolók és ünnepköszöntők. Drámai szövegek: – Mátyás király meg az igazmondó juhász – drámai szövegek gyermeklapokból Tudományos és ismeretterjesztő szövegek – A magyar nemzeti kultúra elemeivel kapcsolatos szövegek. – Válogatás a gyermekenciklopédiák és a gyermeklapok szövegeiből. KIEGÉSZÍTŐ IRODALOM: (a felsorolt művek közül három kerülhet feldolgozásra) 1. Juhász Ferenc: Nagymama 2. Dušan Radović: A szöke nyuszi 3. Csáki szalmája (magyar monda) 4. Mátyás király meg az igazmondó juhász 5. A tulipánná változott királyfi (magyar népmese) 6. A rátóti csikótojas (magyar népmese) 7. Az állatok nyelvén tudó juhász (magyar népmese) 8. Weöres Sándor: Suttog a fenyves 9. Domonkos István: Eperfa 10. A tulipánná változott királyfi (magyar népmese) 11. Fekete István: A bizonyítvány Irodalomelméleti fogalmak: – vers; – rím; – hasonlat, megszemélyesítés, – metafora; – mese (népmese, műmese); – a cselekmény; helye és ideje; – a mű szereplője – külső és belső tulajdonságai és cselekedetei; – drámai szöveg a gyerekeknek; – elbeszélő és leíró rész, párbeszéd; – tréfas vers; – a humor; – tanmese; – találós kérdés.

– Felismeri, megkülönbözteti és alkalmazza a kijelentő, a kérdő és a felszólító mondatokat a beszédben és az írásban; – helyesen használja a megtanult rokon értelmű szavakat és az ellentétes jelentésű szavakat; – odafigyel a helyes szórendre; – megkülönbözteti a különféle időben végbemenő cselekvéseket, történéseket; – az igeikötőket megfelelően használja; – helyesen használja az igeidőket beszédben és írásban; – felismeri a köznevet és a tulajdonnevet, és helyesen írja le őket; – képes többes számú főneveket alkotni; – alkalmazni tudja a melléknévet a nyelvhasználatban; – megérti a névmások (személyes, mutató, kérdő) alkalmazását a beszédben és a szövegben; – a hosszú magánhangzókat és mássalhangzókat helyesen használja írásban; – a j hangot biztonságosan jelöli a tanult szófajok körében.	NYELV Nyelvtan és helyesírás	Csoportmunka, nyelvi játékok alkalmazása. A szerb nyelv hangrendszerétől eltérő magyar hangok ejtésének gyakorlása. Mondókák, versek hangosan történő felolvasása. A hosszú magánhangzók és mássalhangzók minél pontosabb kiejtésének begyakorlása. Beszélgetés. Párbeszéd folytatása játék keretében, illetve ismert szöveggel kapcsolatban. Képek alapján történet elmondása. Olvasmány alapján történet elmondása és leírása. Nyelvhelyességi gyakorlatok. Saját élmény, tapasztalat, vélemény megfogalmazása szóban. Hibás szövegek javítása. Üzenet írása. Saját élmény megfogalmazása, leírása. Helyesírási gyakorlatok.
– Alkalmazza az alapvető szóbeli kifejezőmódot tartalom elmondásakor és, elbeszéléskor; – írása eléri az automatizáltság kezdeti fokát; – verset mond, kifejezően olvas, képes dramatizált szöveg reprodukálására, eljátszására; – alkalmazza az elsajátított rokon értelmű, valamint az ellentétes jelentésű szavakat; – felismeri a mindennapi szóhasználatban a szavak jelentését; – a lineáris szövegben megtalálja az ismeretlen kifejezéseket, fontos információkat; – képes szavakat, kifejezéseket gyűjteni megadott témával kapcsolatban; – képes mondatokat alkotni adott szavakkal, kifejezésekkel; – kifejezőmódját a kommunikációs helyzetnek megfelelően választja meg; – elbeszélő fogalmazást tud készíteni élmény alapján, vagy egy szöveg tartalmáról; – képes életkorának és nyelvi szintjének megfelelő tömörséggel kifejezni gondolatait; – helyesen tagolja a szöveget, makroszerkezeti egységekre tudja osztani; – levelet és képeslapot, üdvözlőlapot tud megfogalmazni.	NYELVI KULTÚRA	A szóbeli és az írásbeli kifejezés formái: teljes szöveg vagy egy részlet tartalmának elbeszélése (megadott vázlat segítségével). Helyesírási gyakorlatok: tollbamondás; a nagybetű és az írásjelek. Beszédgyakorlatok: versmondás, kifejező olvasás, dramatizált szöveg előadása, elbeszélés vagy mese tartalmának elmondása, színpadi előadás stb. A rokonértelmű szavak felismerése, és alkalmazása a gyakorlatokban; Az új szavak beépítése a mindennapi beszédbe és írásba. Szituatív beszédhelyzetek dramatizálása. Irodalmi és nem irodalmi szövegek. Szókincsfejlesztő gyakorlatok: szólánc alkotása; tárgykörös szógyűjtés. Nyelvi gyakorlatok: mondatok kiegészítése; mondatbővítés; ötsoros; keresztretjtvény; asszociációs játékok. Írásbeli és szóbeli gyakorlatok. A cím és a bekezdés. Bevezetés, tárgyalás, befejezés. Elbeszélő fogalmazás. Iskolai és házi feladatok: Rövidebb 10-12 mondatos fogalmazás. A levél, üdvözlőlap, képeslap formai jegyei. A megszólítás. A címzés.

Kulcsszavak: irodalom, nyelv, nyelvi kultúra.

DIDAKTIKAI-MÓDSZERTANI UTASÍTÁS

A *magyar nyelv – anyanyelvápolás* tanításának és tanulásának tantervi alapját a kimenet elemei, a tanulási folyamat, valamint a tanulói eredmények képezik. A kimenet magában foglalja a rendszerbe épített tudás, a készségek, álláspontok és értékek leírását, amelyeket a tanuló gyarapít, fejleszt és elmélyít a tantárgyi részterületek révén.

I. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS TERVEZÉSE

A tanítás és a tanulás tervezése felöleli az éves és az operatív tervek elkészítését, valamint az órára/napra/hétre való előkészületeket. Az éves terv tartalmazza az óraszámot részterületenként havi felbontásban az iskolanaptárral és az évi órászámmal összhangban.

A *magyar nyelv* tanításának és tanulásának programstruktúrája az általános iskola negyedik osztályában a következő három részterületet foglalja magába: *irodalom, nyelv és nyelvi kultúra*. Az ajánlott órászám részterületenként: irodalom – 32 óra, nyelv (nyelvtan és helyesírás) – 20 és nyelvi kultúra – 20 óra. A tanítási részterületek összefonódnak egymással, és azokat nem lehet egymástól izoláltan, egymástól elkülönítve tanítani.

Az éves tervvel összhangban havi lebontásban ki kell alakítani az iskolai és házi olvasmányok szövegeinek jegyzékét. Mint eddig is,

a szövegeket bizonyos kritériumok szerint kell csoportosítani és összekapcsolni, mint például: az irodalmi mű jellege és szerepe, műfaja; a szöveg célja: olvasás/szövegértés/elmesélés/értelmezés, a tanuló előmenetelének üteme, évszakok, jelentős dátumok és ünnepek, a tanulói közösség, az iskola és a szülőhely különlegessége; a tartalmak és a kimenetek tantárgyon belüli és tantárgyközi kapcsolata; tantárgyközi kompetenciák stb. Vagyis a szövegek korrelációja teszi lehetővé azok rokon tematikai-motivációs egységekbe való besorolását.

A szövegrokonságon alapuló funkcionális összekapcsolás lehetséges példái (semmiképpen sem egyetlen):

- gyermekvilág: Janikovszky Éva: Dani meg a csuka, Gyurkovics Tibor: Az én barátom;
- a gyerek és a család: Kányádi Sándor: A kisfiú hiányzik, Lázár Ervin: Nagyapa meg a csillagok, Janikovszky Éva: Örülj, hogy lány (részlet), Janikovszky Éva: Örülj, hogy fiú (részlet), Csoóri Sándor: Kicsi néném, Juhász Ferenc: Nagymama (részlet);
- gyermeki képzeletvilág: Brasnóy István: Nem szeretnék lakni szürke házban, Lázár Ervin: Nagyapa meg a csillagok;
- humor: Csáki szalmája (magyar népmonda), Az állatok nyelvén tudó juhász (magyar népmese);
- természet: Kosztolányi Dezső: Állatok beszéde, Áprily Lajos: Az őz;

– mesevilág: A tulipánna változott királyfi (népmese), Az állatok nyelvén tudó juhász (magyar népmese), Az égig érő paszuly (népmese);
– hazaszeretet, hagyományaink ápolása, kultúránk és nemzeti önazonosságunk megőrzése: Fehér Ferenc: Bácskai tájkép, József Attila: Betlehemi királyok.

Az előző felsorolás azt példázza, hogyan lehet egy-egy szöveget más szövegekkel bizonyos motívumok, elbeszélési hangnem stb. alapján/mentén összekapcsolni.

Az irodalomtanítás tantervi keretét az olvasmányok szövegei határozzák meg. A szöveganyag műnemek szerint van csoportosítva: *költészet, próza és drámai szöveg*. Ezeket egészítik ki a tudományos és ismeretterjesztő szövegek, amelyek lehetnek adaptált szövegek, a gyerekek nyelvtudásához alkalmazkodva (az illedelmes viselkedésről, népszokásokról, érdekes állat- és növényfajokról, stb.).

Ugyanúgy, mint az előző osztályokban, a negyedik osztályban is vannak olyan szövegek, amelyeket több tanórán keresztül kerülnek feldolgozásra. Ezeket az irodalmi szövegetet részenként, a tanító/tanítónő által megtervezett ütemben, néhány tanórán át olvassák és elemzik a tanulók.

A negyedik osztály tantervének új eleme az olvasmányok kiegészítő listája, amely a tanító számára lehetővé teszi, hogy saját belátása szerint erről a listáról, még két művet válasszon, amelyeket az órán feldolgoznak. Ez a választási lista arra motiválja a tanítót, hogy még kreatívabban viszonyuljon a kimenetek megvalósításához. A terjedelmesebb műveket a tanulók szabadidejükben is olvashatják, ezzel is a mindennapi olvasás szokása is kialakul. A kiegészítő lista szövegei alkalmazhatóak még a kiegészítő oktatásban is.

Az éves és az operatív terveket az iskolanaptárral és az iskolai élettal összhangban kell elkészíteni. Az operatív tervnek tartalmaznia kell az operacionizált kimeneteket, a definiált tanítási egységeket, a tantárgyközi kapcsolatokat (korrelációt), a megvalósítást, az értékelést, valamint (a tanító által lényegesnek tartott) egyéb elemeket. *Az óravázlatnak* tartalmaznia kell az óra célját, a kimeneteket, a tanulói és a tanári tevékenységet/aktivitást, a megvalósított kimenet ellenőrzési módját (a visszacsatolást), a kiválasztott tanítási stratégiákat, módszereket, valamint a tanulási és tanítási eljárásokat.

II. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS MEGVALÓSÍTÁSA

IRODALOM

Az irodalomra vonatkozóan az ajánlott szövegeket a tanulók a tanév folyamán fogadják be (a tanító/tanár felolvasása alapján), szem előtt tartva a magyar tagozatos harmadik és negyedik osztályosok számára készült tankönyvet/tankönyveket is. A tanító/tanár a gyerekek egyéni sajátosságainak és a közösség lehetőségeinek megfelelően tervez, és választja meg a felsorolt iskolai olvasmányok közül a megfelelőket.

A tanító az iskolában különböző szövegtípusokkal ismerteti meg a tanulókat, amelyeket meg is értenek, de megértik az enciklopédiák és a gyermeklapok szövegeit is. Észre tudják venni az eseményt, a cselekvésmozzanatokat, az időbeli és térbeli viszonyokat.

A tanterv egyszerű, rövid, néha adaptált, a tanulók számára érthető szövegeket lát elő, melyeket önállóan olvasnak, így könnyen felfedezhetik a szövegekben az események időrendi sorrendjét, meghatározzák az esemény helyét és idejét. A tanulónak meg kell különböztetnie a verset a mesétől, valamint fel kell ismernie a tündérmesét és az állatmesét.

A mesék elemzése során alkalmazható a globális és a részenkénti szövegfeldolgozás. Vizsgálható a mese címe, témája, tárgya; érzelmi, gondolati mondanivalója (üzenete); szerkezete, a mű által kitöltött idő, a szereplők rendszere, a jellemábrázolás módja, megformálásának sajátosságai.

Szoktatni kell a tanulókat arra, hogy megtalálják a számukra ismeretlen szavakat, megkérdezzék a tanítótól azok jelentését, hogy minél pontosabban megértsék a szöveg értelmét. A tanító kérdéseket tesz fel (ki?, mi?, hol?, mikor?, miért?) a felolvasott szöveg tartalmával kapcsolatosan. A tanulók meghatározzák a cselekmény helyét és idejét. A mű szereplőinek külső és belső tulajdonságait felsorolják. Válaszaikat egyéni képességeiknek megfelelően adják meg: mondatok, összefüggő mondatok vagy rövid szöveg formájában.

A verseket szavalják, a gyermekek számára írt drámaszövegek feldolgozásakor a tanulók számos kreatív tevékenységre motiváltak, amelyek a mű hatására keletkeznek (színpadi előadás, drámajáték, bábjáték, gyermekszínházi előadások, dramatizált részletek megbeszélése).

Első osztálytól a tantervi tartalmak azt sugallják, hogy az irodalomelméleti fogalmakat fokozatosan sajátítsák el. A tanítónak javasoljuk, hogy folyamatosan új szavakkal gyarapítsák a tanulók szókincsét. Az irodalmi fogalmak elsajátítása nem azt jelenti, hogy a gyerekek a definíciókat megtanulják, hanem megértik a fogalmak leíró magyarázatát, az irodalmi szövegben betöltött szerepüket.

Az oktatás során a tanulónak multimediális szövegekkel is találkoznia kell, mint például a képernyővel és a képregénnyel. Mindeközben más látásmód elsajátítása a célunk. A képregénynek mint műfajnak a tanórai munkába beemelése a különböző műfajú szövegek kreatív olvasásának fejlesztése szempontjából lényeges.

A nyelvi kultúra keretében, valamint az irodalmi szövegek feldolgozásánál is fejleszteni kell a szövegértés képességét. A tanító a tanév folyamán rendszeresen mond el rövid történetet (képpel vagy képsorral szemléltetve), mesét, amelyet a gyerekek hallás alapján befogadnak, beszélgetnek róla. Az aktív hallgatás során a tanulók képesek lesznek az irodalmi, az ismeretterjesztő és más típusú szövegek befogadására.

NYELVTAN

A szófajokra vonatkozó alaptudást a szerb nyelvből tanult kategóriák alapján sajátítják el a tanulók. A feltételes igemódot használják a beszédben, szövegekben megértik azt. Használják az igekötőket, felismerik szerepét a nyelvben. Szövegek olvasását követően a tanulók képesek a szöveg egyes szavait más szavakkal helyettesíteni, kiegészíteni rokon értelmű szavakkal. Képek és indukciós szövegek kapcsán mondatokat és kérdéseket fogalmaznak meg, majd összetett, illetve egyszerű bővített mondatokkal történetet mesélnek el. Megadott szavakból mondatokat alkotnak, a szórendre figyelnek, annak jelentőségét felismerik. Szavakat gyűjtenek adott témával kapcsolatban. A kérdésekre válaszokat fogalmaznak meg.

NYELVI KULTÚRA

A nyelvi kultúra alapvető feladata a tanuló nyelvi kifejezőeszközének tökéletesítése, azaz nyelvi készségének fejlesztése, szókincsének a gyarapítása. Továbbra is a nyelvi kultúra részterületének céljai az egyéb részterületekkel összhangban, vagy önálló tanegységek keretében valósulnak meg. A szóbeli és írásbeli kifejezés közlésformái (tartalom elmondása/leírása, elbeszélés) a beszédművelésre, az írásbeli kifejezőkészségre, a szókincs, vagyis a kommunikatív kompetencia fejlesztésére irányulnak.

A negyedik osztályban külön figyelmet szenteltünk az *elbeszélő fogalmazás* további gyakorlására, de az értelmes olvasással együtt nagy figyelmet fordítottunk a szóbeli kifejezőkészség permanens fejlesztésére is. A fejlesztés folyamatában nemcsak a nyelvi kultúra részterületeit használtuk ki, hanem a szövegelemzés, a nyelvtan és a helyesírás nyújtotta lehetőségeket is. A fogalmazástanításra vonatkozó alaptudást a szerb nyelvből tanult kategóriák alapján sajátítják el a tanulók. Elbeszélő fogalmazást készítenek az olvasmány tartalmáról, képsor, kép, átélt közös vagy egyéni élmény alapján (kirándulás, színházlátogatás, tárlatmegtekintés stb.). A fogalmazás tanítása összefügg a szövegelemzéssel, ezért a szövegfeldolgozó órákon nagy gondot kell fordítani az elbeszélések, mesék, mondák szerkezeti elemzésére (mondatkapcsolás, hármas tagolás). A tanulók a szerkezeti egységek elsajátítása során különböző feladatokat végeznek, amelyek a szöveg befejezésének megváltoztatására, a szöveg folytatására és kiegészítésére vonatkoznak.

A fogalmazásírás előkészítő szakaszában nyelvi gyakorlatokkal fejlesztjük a tanulók szóhasználatát (rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavak gyűjtése, a szavak hangulatának tisztázása, szóláshasonlatok, szólások, közmondások jelentésének megbeszélése).

A *levél* tanítását olyan szemelvényekkel vagy előre megírt levelekkel kezdjük, amelyekből a tanulók kideríthetik, hogy ki a levélíró, ki a címzett, milyen kapcsolat van a címzett és a levélíró között, milyen céllal, szándékkal íródott, milyen a hangneme (személyes, humoros, baráti). Felhívjuk a figyelmüket a levél részeire (megszólítás, a levél témája, kifejtés, elbúcsúzás, dátum, aláírás).

A képeslap és az üdvözlőlap rövidebb, tömörebb forma, mint a levél. Megbeszéljük a tanulókkal, hogy milyen alkalomból írunk képes- illetve üdvözlőlapot. Megtanítjuk őket a levél és a képeslap címzésére, a levél tagolására, a megszólítás és a keltezés helyesírásra. Célszerű ezt az anyagot a megfelelő helyesírási gyakorlatokhoz kapcsolni.

A fogalmazástanítás igen fontos feladata, hogy rászoktassuk a tanulókat az önellenőrzésre. Az írásbeli munkákat rendszeresen kell ellenőrizni, javítani, javíttatni és értékelni.

A tanév folyamán fogalmazásból legalább három házi feladatot íratunk, melyeket a következő órán elemzünk és javítunk. A fogalmazásokat célszerű tartalom, szerkezet, nyelvezet, helyesírás és külalak szerint is értékelni.

III. A TANÍTÁSI ÉS TANULÁSI FOLYAMAT KÖVETÉSE ÉS ÉRTÉKELÉSE

A tanuló eredményeinek és tudásának értékelése és osztályozása *A tanulóknak az általános iskolai oktatásban és nevelésben való osztályozásáról szóló szabállyal* összhangban kell, hogy történjen. A tanuló előrehaladásának mértékét, valamint az értékelést a tanuló kezdeti tudásszintjéhez kell viszonyítani. A tanár a tanítási-tanulási folyamat során állandó jelleggel és egyértelműen visszajelez a tanulói tudás minőségére vonatkozóan. A visszajelzésnek útmutatóként kell szolgálnia a további munkához, de ugyanakkor motiválnia is kell vele a tanulót. Minden tanulói tevékenységet értékelni kell, de az értékelés és a visszajelzés mellett fontos feladat, hogy rászoktassuk a tanulókat az önellenőrzésre, a hibák felismerésére, azonnali javítására és az önértékelésre. A tanulók felkészítésével és bátorításával arra kell törekedni, hogy a tantárgy kimenetének megvalósításában felmérjék a saját fejlődésüket, de ugyanígy a többi tanuló fejlődését is.

5. МАКЕДОНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Назив на предметот

Цел

Одделение

Годишен фонд на часови

МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК СО ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА

Целта на учењето на предметот*Македонски јазик со елементи на национална култура*е учениците да овладеат со основните карактеристики на македонскиот литературен јазика заради правилно усно и писмено изразување, негујувајќи ја свеста за важноста на улогата на јазикот и националната култура во зачувувањето на националниот идентитет; да сеоспособат за интерпретација на одбрани книжевни и други уметнички дела одмакедонското и светското килтурно наследствозаради негувањето на традицијата и културата на македонскиот народ и развивањето на интеркултуралноста.

Четврти

72 часа

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	СОДРЖИНИ
По завршеното одделение ученикотке биде во состојба да:		
– чита со разбирање различни видови на текстови; – во куси црти да го образложи својот впечаток и мислење почитувајќи и други ставови; – ги одреди темата, редоследот на настаните, времето и местото на настаните во прочитаниот текст; – ги именува позитивните и негативните особини на ликовите; – ги воочи и издвои основните елементи на лирската песна (стих, строфа, рима и ритам); – ги толкува идеите на книжевните дела; – ја воочи персонификацијата и да ја разбере нејзинатаулога во книжевното дело; – ги разликува опишнувањето, нарацијата(во 1. и 3. лице) и дијалогот во книжевното дело; – прераскаже текст од различни перспективи/улоги; – го воочи основниот тон во книжевниот текст (ведар, тажен, шеговит); – чита текст почитувајќи ја интонацијата на реченицата/стихот; – изразно рецитира песни и да чита прозен текст; – изведувадрамски текстови; – ги усвоји позитивните човечки вредности врз основа на прочитани книжевни дела; – ги лоцира на картата националните паркови; – наведе некои типични, ретки и загроени видови на растенија/билки и животни– важноста и заштитата на истите во тие паркови; – ги претстави знаменитите личности, културните богатства и природните убавини по кои Македонија е препознатлива во светот; – ги прикаже хронолошки на лентата на времето значајните историски настани и личности; – ја опише борбата на македонскиот народ во овој период користејќи различни извори на информација; – ги спореди сличностите и разликите на државните уредувања на Република Србија и Македонија; – ги претстави текот и резултатите на сопствената или тимската работа (писмено, усно, со помош на лентата на времето, со презентација, цртеж и др); – соработува со другите во групата на заеднички активности; – ги уважува националната и културната разновидност како основа за соживот на сите граѓани; – ги поврзе граматичките поими обработени во претходните одделенија со новите наставни содржини; – разликува видови на зборови; – го одреди основните реченични членови; – ги почитува и примени основните правописни правила;	КНИЖЕВНОСТ	ШКОЛСКА ЛЕКТИРА Поезија 1. Глигор Поповски: <i>Сакам да знам</i> 2. Гане Тодоровски: <i>Дојди во Охрид</i> 3. Видоџ Подгорец: <i>Гнездо</i> 4. Блаже Конески: <i>Пролетен пејзаж</i> 5. Петко Домазетовски: <i>Другарување</i> 6. Ненад Џамбазов: <i>Славејотсе врати</i> 7. Епски народни песни Проза 1. Македонска народна приказна: <i>Јазикот е поостар одсабја</i> 2. Тихо Најдовски: <i>Сребрената капка</i> 3. Горјан Петревски: <i>Татковото писмо</i> 4. Ванчо Николески: <i>Срце во срце</i> 5. Добрица Ериќ: <i>Повик во поле</i> 6. Ханс Кристијан Андерсен: <i>Грдото Пајче</i> Драмски текстови 1. Стале Попов: <i>Облог</i> 2. Бистрица Миркуловска: <i>Имало лек – имало век</i> Научнопопуларни и информативни текстови (од книги, енциклопедии и списанија за деца) ДОМАШНА ЛЕКТИРА 1. Стале Попов: <i>Итар Пејо</i> 2. Ванчо Николески: <i>Волшебното самарче</i> Книжевни поими: – раскази за животните, – карактеристики на народната епска песна, – расказ, – роман за деца, – персонификација, – опис на природа и ликови, – нарација во 1. и 3. лице, – конфликт на драмските лица.
	ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА	Национални паркови: Маврово, Галичица и Пелистер. Обичаи. Македонија во Втората светска војна. Македонија после Втората светска војна. Државно уредување на Република Македонија.

– ги употреби основните облици на усното и писменото изразувања: раскажување, кажување и опишување; – употреби зборови со ист облик, а различно значење, како и зборови со исто значење, а различен облик; – напишеразгледница, честитка, приватно писмо.	ЈАЗИК Граматика, правопис и ортоенија	Изговор и правописна употреба на согласките и самогласките и откривање на грешки при изговорот. Глаголи. Заменки. Придавки: лице, број и одреденост. Броеви. Прилози: за време, место и начин. Предлози. Акцентот во македонскиот јазик. Реченица и реченични членови. Управен говор. Голема буква. Пишување на повеќеделени броеви.
	ЈАЗИЧНА КУЛТУРА	Основни облици на усното и писменото изразување: прераскажување на текст во целост и по делови (по зададен план); кажување во дијалогска форма (внесување на дијалог, управен говорев структура на кажувањето) и сл. Зборови со ист облик, а различно значење; зборови со исто значење, а различен облик (на примери на книжевни текстови); фразеологизми. Разгледница, честитка, писмо. Говорни вежби: рецитирање, изразно читање, сценско прикажување на драмски/ драматизиран текст и сл. Правописни вежби: диктат; управен говор; наводници; голема буква; заменката <i>Вие</i> од почит; слеано и разделено пишување на зборовите. Јазични вежби: дополнување на реченицата со прирок во сегашно, минато и идно време; проширување на реченицата; укрштени речии; асоцијације. Лексичко-семантички вежби: одредување на значењата на фразеологизмите; составување на зборови врз основа на зададена почетна и последна буква; дополнување на низ на зборови кои се поврзани со даден збор. Два школски писмени задачи – еден во прво и еден во второ полугодие.

Клучни поими: книжевност, елементи на национална култура, јазик, јазична култура.

УПАТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКООСТВАРУВАЊЕ НА ПРОГРАМАТА

Програмата на настава и учење по предметот *Македонски јазик со елементи на национална култура* во четвртото одделениево основното училиште се состои од четири предметни области: Книжевност, Елементи на национална култура, Јазик и Јазична култура.

Програмата на настава и учење по предметот *Македонски јазик со елементи на национална култура* заснована е на исходите, односно на процесот на учење и ученичките постигања. Исходите претставуваат опис на интегрирани знаења, вештини, ставови и вредности што ученикот ги гради, проширува и продлабочува сите предметни области на овој предмет. Во процесот на наставата треба да се појде од тоа дека ученикот е во центар на воспитно-образовната работа, дека наставата е насочена кон ученикот.

I. ПЛАНИРАЊЕ НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

Планирањето на наставата и учењето опфаќа креирање на годишните и оперативните планови, како и развивање на подготовките за час/ден/седмица. Планирањето треба да бидево координација со планот и програмата на наставата и учењето и да ги опфаќа сите програмски подрачја. *Годишниот план* се креира во форма на гантограм и го содржи бројот на часовите по областите распределени по месеци, а во согласност со школскиот календар, планираниот фонд на часови по областите и годишниот фонд на часови. Препорачената дистрибуција на часовите по предметните области е: Книжевност – 27 часа, Елементи на национална култура – 17 часа, Јазик – 18 часа и Јазична култура – 10 часа. Сите области се преплетуваат и ниедна не може да се изучува изолирано и без содејство со другите области. Меѓутоа, на секој час треба да им се посвети посебно внимание на културата на изразувањето на учениците и на културата на Македонците со нагласокна народната традиција, навиките и обичаите. Програмата овозможува корелација со предметите *Српски јазик*, *Ликовна култура*, *Музичка култура* и *Природа и општество*.

Оперативниот план содржи рубрика со операционализирани исходи, со дефинирани наставни единици, рубрика за планираната меѓупредметна поврзаност и рубрика за евалуација на квалитетот на испланираното, како и други елементи според оценката на

наставникот. При креирањето на годишниот и оперативните планови неопходно е да се води сметка за школскиот календар и активностите кои го следат животот на училиштето. *Подготовката за час* подразбира дефинирање на целта на часот, дефинирање на исходитево однос на целта на часот, планирањена активностите на учениците и наставникотво однос на целта и дефинираните исходи, планираните начини за проверка на оствареноста на исходите, изборот на наставните стратегии, методите и постапките на учење и подучување.

II. ОСТВАРУВАЊЕ НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

КНИЖЕВНОСТ

Во наставата по книжевност најважно е кај учениците да се развива способноста кон читањето на книжевни текстови со разбирање, да се поттикнува љубовта кон читањето, да се гради чувството за убаво и вредно, да се воспитуваа вкусот и да се негува истрајноста во читањето и доживувањето на книжевното дело. Со читањето на книжевноуметнички текстови и со разговорот за нив на часот се гради критичкото мислење. Со дидактичките постапки треба учениците да се оспособуваат да донесуваат суд за постапките и карактеристиките на ликовите, како и за различни настани во текстот. Учениците треба да се навикнуваатда опишат доживување на прочитани книжевни дела и да изнесат мислење за нив. Читањето баравреме, истрајност и посветеност, а негувањето на овие карактеристики претставува основа за сите понатамошни учења. Особено е важно што книжевноста кај учениците интензивно развива емпатија, со тоа што од читателите бара да се стават на местото на друг и да разбираат најразлични карактеристики и постапки на ликовите. Настава книжевноста јача национални и културни идентитет ученика, кроз упознавање своје книжевности и културе, као и книжевности и културе других народа.

Школската лектира е распределена по книжевни родови – поезија, проза, драмски текстови за деца. Се состоји се, воглавно, од дела кои му припаѓаат на националниот корпус, но и репрезентативни дела за децаод светската книжевности. Домашната лектира опфаќа значајни делаод детската книжевност.

Поред дела од белетристика, со програмата учениците се поттикнуваат и запознаваат со македонската култура и традици-

ја; со природните убавини на Македонија; со интересни предели, обичаи, са правилата за убавото одбнесување во семејството и во училиштето, со избор на научно-популарни текстови од книги, енциклопедии и списанија.

Во текот на обработката на книжевните текстови учениците ги развиваат првите литературно-естетски искуства и формираат свои ставови за делото што го читаат. Наставникот ги поттикнува учениците да ги изнесуваат своите ставови и да ги образложуваат со примери од текстови.

При толкувањето на текстовите од школската и домашната лектира треба да ги разликуваат книжевните видови: народна песна, басна и расказ за животни, расказ, роман за деца и драмски текст; да ги одредат темата, редоследот на настаните, времето и местото на настаните во прочитаниот текст; да ги именуваат позитивните и негативните карактеристики на ликите; да го воочуваат битне поединости кај описите на суштествата и природата; да ја воочуваат природата на хуморот во книжевниот текст и да ги разбираат идеите во книжевното дело.

Ученикот треба да ги воочи основните одлики во лирската песна (стих, строфа, рима и ритам), да ја запази персонификацијата во книжевното дело и да ја разбере нејзината улога; да ги разликува дескрипцијата, нарацијата и дијалогот во книжевното дело; да прави разлика помеѓу нарацијата во 1. и 3. лице во книжевниот текст; да го воочи основниот тон на книжевниот текст (ведар, тажен, шеговит) и да ја воочи спротивставеноста на лицата во драмскиот текст. Развивањето на книжевните поими кај учениците не подразбира учење на дефиниции, туку именување и описно образлагање на поимите и воочување на улогата на одреден поим во книжевноуметничкиот текст. Книжевните поими најнапред се воочуваат во соодветен текст, а потоа се толкува нивната функција.

Обработката на книжевните дела тесно е поврзана и со јазичната култура и елементите на националната култура. При обработката на лирските, епските и драмските текстови за деца учениците се мотивираат со цела низа на творечки активности кои настануваат од самото дело (изразно рецитирање на лирска песна, интерпретативно читање на прозен текст, сценски настап – изведување на драмски текст, драмска игра, драмски дијалози, гледање на детска театарска претстава и филмови за деца, снимање и коментирање на драматизирани извадоци).

Часовите по книжевности можат да се дополнат со користење на дигитални содржини. На наставниците и учениците можат од голема помош да им бидат записите, на кои се слуша како глумци изразно и интерпретативно кажуваат избрани текстови. Исто така, во наставата треба да се воведат разновидни творечки активности со кои се врши систематизација на обработени содржини (игри со асоцијации, креативни сложувалки, интерактивни задачи и квизови).

ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА И ТРАДИЦИЈА

Запознавање на учениците со основите на културата и традицијата на македонскиот народ со врши континуирано – со основните обележја: знаме, химна; детски песни, народни умотворби, авторски уметнички дела. Учениците треба да се запознаваат со историјата на македонскиот народ, релјефните карактеристики на Република Македонија, со природните убавини, градовите и знаменитостите користејќи го учебникот, слики и документарни филмови. Континуирано треба да се негува емотивниот однос кон традицијата, културата, обичаите и навиките на македонската малцинска заедница во Србија (фолклор, народни умотворби, литература, музика, традиционални игри, обичаи, обележување на празници, следење и учествување на манифестации...) и да се поттикнуваат врските со другите етнички заедници и култури. Македонскиот идентитет и самопочитувањето треба да се негуваат на конкретни примери, давајќи им важност на малцинските и човековите права, мултикултуралноста и толеранцијата.

Оваа подрачје се преплетува и со подрачјето литература, со читање на книжевни дела учениците создаваат за животот на македонскиот народ во минатото и за нивните обичаи. Оваа подрачје има корелација со предметите *Природа и општество*, *Ликовна*

култура (каде што е можно со цртање и бојење да се усвојат знаења низ игровни активности), *Музичка култура*, *Граѓанско воспитување* и *Верска настава*.

Со употреба на различни видови на дидактички игри, со слушање на песни на македонски јазик и со изучување на македонски народни ора се придонесува да се развијат љубопитноста и љубовта кон историското минато, литературата и културата на македонскиот народ. Прочитаното, слушаното и доживеаното можат да се илустрираат со цртеж или слика, во корелација со *Ликовна култура*.

Посебно е важно методите, што се применуваат, да бидат интерактивни, учениците активно да учествуваат во наставата. Се препорачува на учениците да им се презентираат песни од детските фестивали, „Златно славејче“, „Потоциња“, „Супер ѕвезда“... .

ЈАЗИК

Во наставата по јазик учениците овладуваат со граматичките и правописните правила на стандардниот македонски јазик што ќе ги применуваат во пишаната и говорната комуникација.

Граматика

Како би им се пристапило на усвојувањето на новите содржини, неопходно е добро да се утврдат знаењата од морфологија: видови на зборови и нивни граматички категории.

Пред воведувањето на нови содржини од синтакса треба да се обноват знаењата за речениците и разликувањето на видовите на реченици по облик и значење.

Во четврто одделение се воведува поимот реченични членови и поимот служба (функција) на зборовите во реченицата. Службата наподметот се усвојува на примерите на именките и личните заменки. Треба јасно да се укаже на разликувањето на видовите на зборови (именики, заменки) и службата (подмет). Глаголот како вид на зборови сејавува во служба на прирок. Усвојување на подметот треба да се започне со примери на глагол во презент, а потоа со примери на глагол во минато и идно време. Именките покрај службата на подмет можат да имаат и служба на предмет. На јасни примери треба да се објасни поимот предмет. Атрибутот треба да се објасни преку примери кога придавката е до именка, во рамката на група на зборови со служба на подмет или предмет (не во рамките на прилошки одредби). Со примери треба да се покаже дека во служба на подмет, предмет и прилошки одредби за место, време и начин можат да бидат зборови и групе на зборови. Усвојувањето на реченични членови треба да оди постепено од наједноставни примери кон посложени. Прво се даваат примери со еден збор во служба на подмет/предмет, а потоа група на зборови со иста функција. При усвојувањето на нови содржини потребно е постојано да се укажува на разликувањето на видовите на зборови и нивната служба (функција) во реченицата.

Наставата по граматика треба да се поврзува со наставата по книжевност така што книжевните текстови од учебникот можат да послужат за граматичка анализа и како пример за употреба на видовите на зборовите во реченицата и различни видови на реченици според обликот и значењето. Треба да се води сметка за тоа примерите да бидат едноставни за анализа. Наставникот може и да го прилагоди текстот, така примерите да бидат типични.

Правопис

Правописните правила учениците ги усвојуваат постепено, со повторување и вежбање на веќе наученото и со усвојување со нови содржини, и тоа по пат на различни вежбанија како на ниво на зборови така и на ниво на реченици.

Пишувањето на имињата на жители на држави и населби, имиња на улици и плоштади, називи на институции, претпријатија и установи, манифестации, како и пишување на фразеологизми, историски настани и историски личности, потребно е да се поврзе со наставата на предметот Природа и општество. Пишувањето на имиња на уметнички дела и пишувањето на имиња на животни, потребно е да се поврзе со наставата по книжевност и да се обработат врз основа на примери од обработени дела.

Систематизацијата на знаењата од правопис најдобро се постигнува со вежбање на текст, исправување на грешки во текст, диктати и сл.

ЈАЗИЧНА КУЛТУРА

Една од основните задачи на наставата по јазична култура се однесува на усовршување на јазичните изразни средства кај учениците, односно на развивање, богатење и унапредување на нивните јазични способности. Областа *Јазична култура* опфаќа усно и писмено изразување. Наставната работа во оваа област се реализира во содејство со другите области: со јазикот, книжевноста и елементите на национална култура, но и со самостојни наставни единици. Доброто усно и писмено изразување му овозможува на ученикот успешно да учи и да го совладува и другите училишни предмети.

Основните облици на усно и писмено изразување (прераскажување, раскажување и опишување) претставуваат темелни програмски содржини за усовршување и негување на јазичната култура на учениците. Во четврто одделениеби требало учениците да се поттикнуваат да прераскажуваат, раскажуваат и опишуваат и на скратен и на опширен начин како усмено, така и писмено.

Прераскажувањето е еден од најпопуларните облици на усно и писмено изразување во помладите одделенија во основното училиште. Да не би станало импровизирано, секое прераскажување мора да има свој цел и планско насочување. Однапред би требало да се знае кои содржини ученикот ќе ги прераскажува во наставните околности. Изборот треба да опфаќа различни видови на текстови/содржини. Потребно е да се насочат учениците како да изберат аргументи, како да го издвојат главното од споредното и помалку битното битно и како да го следат хронолошкиот тек на содржината. Би требало да се води сметка за тоа да се прераскажуваат само оние содржини што ги исполнуваат програмските барања и што им се на учениците претходно протолкувани/анализирани, предочени, објаснети.

Раскажувањето претставува творечко изразување без оглед на тоа дали е во прашање вистина или фантазија, дали станува збор за репродукција на некое доживување, настан и замислена содржина (од светот на детската мечта). Најчесто се започнува со кажување на доживувања, па потоа со настани. Во четврто одделение особено е значајна корелацијата со содржините од другите области, поради што предност би требало да му се даде на кажувањето во дијалогска форма, односно внесување на дијалог, управен говор во структурата на кажувањето.

Опишувањето е најсложен облик на јазичко изразување на оваа возраст. Меѓутоа, во помала или поголема мерка, застапено е во секојдневната комуникација и затоа е неопходно да му се посвети посебно внимание. Поради бројни возрастни ограничувања во работата со најмладите ученици, на овој вид на јазичко изразување потребно е да му се пристапи одговорно и со почитување на принципите на наставната условност и постапност при поставувањата на барањата: да се оспособуваат учениците внимателно на набљудуваат, воочуваат, откриваат, споредуваат, па дури тогаш дадената предметност мислено да ја заокружат и јазички вообличат. Бидејќи опишувањето често се доведува во блиска врска со читањето и толкувањето на текстови (особено книжевноуметни), би требало постојано да сенасочува вниманието на учениците на оние места во оној вид на текстови кои обилуваат со описни елементи (опис на односи меѓу предметите, суштествата и појавите; опишување на природа, личности, книжевни ликови и сл.), бидејќи тоа се најдобри образци за спонтано усвојување на опишување како трајни вештини во јазичното изразување. Да би се навикнале учениците да ги отстранат стереотипите при опишување, потребно е да се поттикнуваат да пишуваат за тоа што им е на нив блиско или што на нив длабоко делувало. Целите и задачите на овие видови на вежбања би требало постепено да се посложуваат – од еднолиниска дескрипција на видливото до промисленото, аналитичкото изразување на доживувањето на стварноста во која ќе биде истакната самостојноста и индивидуалноста на учениците. Затоа понекогаш

опишувањето може да се комбинира со метода на разговор, со графичко претставување или со метода на набљудување. Останатите општи методички пристапи на овој важен облик на језично изразување исти се или слични како и кај прераскажувањето и раскажувањето (од планирањето, преку реализацијата на планираните активности, до вреднувањето на постигнатото и функционалното поврзување со сродни содржини какви се и усмените и писмените вежбања за стекнување, усовршување и негување на језичната култура на учениците).

Обработката на наставните содржини кои се однесуваат на *зборовите со ист облик, а различно значење* и *зборовите со исто значење, а различен облик, како и на фразеолошките изразиби требало да се заснова на бројни примери кои им се познати на учениците, сатоа што би им помогнале подобро да ги разбираат и да ги употребуваат дадените лексемиво спонтаната комуникација, што би допринело на обогатувањето на нивната језична продукција и на унапредувањето на нивните комуникативни компетенции. Особено е важно овие лексеми и фразеолошки изрази да не се изучуваат изолирано, вон контекстот, туку потребно е да им се укажува на учениците на нивната функција во реалната јазична употреба. Би требало, помеѓу останатото, да се разговарасо ученицитево посебни (стилски) ефекти кои овие лексеми и фразеолошки изрази ги имаат во одреден текст. Ова гравиво би требало да се поврзе со наставата по книжевност, бидејќи книжевните дела обилуваат со лексички слоеви, со кои се изградува и книжевниот и језичкиот вкус кај учениците.*

На наставната единица *Разгледница, честитка, писмо* би требало да и се пристапи функционално. Би требало да се поттикнуваат учениците сами да напишат разгледница, честитка или писмо, но најнапред би требало да им се предочат одредени правила кои се однесуваат на овие облици на пишана комуникација. Вниманието посебно би требало да се насочи на адресирањето на писмото и разгледницата. Пожелно е да се поврзе ова гравиво со соодветни наставни единици од правописот.

Со помош на книжевните и не книжевните текстови на учениците би требало да им се укаже на различните можности на употреба на зборовите, синтагмите и речениците во формалните/неформалните јазични ситуации, како и на промената на нивното значењево зависност од контекстот. Во текот на практичната настава на језичната култура на учениците би требало да им се укаже дека е неопходно да се говори како тоа го бара комуникативната ситуација и со неа да се вклопат јазичните механизми.

Со изучавањето на различни видови на текстови – линеарни и нелинеарни – со осмислување, организирање и реализирање на бројни активности, кај учениците би требало да сеунапредува читачката компетенција. Посебно би требало да се насочуваат на тоа да размислуваат за текстовите, да ги анализираат, језички исправно и јасно да го искажуваат своето мислење за одреден текст, како и, поврзувајќи ги информациите изнесени во текстот, да изведат заклучок. Пожелно е кај учениците да се поттикнуваат стратегиите кои читателот ги користи во средба со текстот, како што се, на пример: пронаоѓање на информации; поврзување и интерпретирање; промислување и евалуирање. Не занемарувајќи ги возрастните и индивидуалните карактеристики на учениците, би требало да се оспособат да ги применуваат знаењата и вештините кои ќе им овозможат коректно да ги решат проблемските ситуации во различните контексти во кои читањето се одвива.

Коherentноста претставува важно обележје на текстуалната структура и упатува на континуиран карактер на некој текст. Затоа во наставата на јазична култура би требало да се оспособуваат ученицитеправилно да ги конципираат/структурираат текстот/составот. На пример, би требало да сесоставуваат на логички смислени текстови врз основа на зададени зборови или да саставуваат текстови чија должина ќе биде ограничена. Исто така, би требало да се поттикнуваат да осмислат повеќе различни почетоци на текст на иста зададена тема или да осмислат повеќе различни завршетоци на наменски припремен и според барањето прилагоден недовршен текст; да воспоставуваат нарушен хронолошки или смислен поредок во зададен текст и слично.

Секоја од програмските вежби (правописни, језични, лексичко-семантички и говорни вежби) се планираат и реализираат во наставниот контекст во кој постои потреба за функционално усвајување и функционална примена на дадени језични законитости и појави во нови комуникативни ситуации, како и потреба за утврдување, обновување или систематизирање на знаењата стечени во текот на наставата по језик, елементи на национална култура и книжевност.

Говорните вежби кај учениците ја поттикнуваат мечтата и креативноста поради тоа би требало почесто да се применуваат во наставата по језична култура. Говорните вежби се во функција на изградување на добар језички вкус, elokventност и флуентност во изразувањето. На оваа возраст најпогодни можат да бидат следните говорни вежби: рецитирање, изразно читање, сценско прикажување на драмски/драматизиран текст и слично.

Системската примена на адекватни правописни вежби овозможува теоретското и правописното знаење благовремено да прејде во умеење, како и стекнатите навики за примена на правописните правила да се покажат во практичната и спонтаната намена. Правописните вежби претставуваат најдобар начин правописните правила да се научат, проверат, како и воочените недостатоци да се отстранат.

На оваа возраст би требало да се применуваат прости правописни вежби кои се погодни за совладување на само едно правописно правило од една правописна област. При подготовката на правописните вежби би требало да се почитуваат принципите на постапност, систематичност, единство на теорија и пракса. Како би се совладале поуспешно со програмата предвидените правописни начела, можат да бидат погодни следните правописни вежби: диктат; управен говор; наводници; голема буква; заменката *Вие* од почит; слеано и разделено пишување на зборови.

Видот на јазичките вежби потребно е да се изберат во контекст на наставната содржина. Тоа можат да бидат дополнувања на реченици со прирок во сегашно, минато и идно време; проширување на реченица; крстозборки; асоцијации и слично.

Со примена на лексичко-семантички вежби кај ученикот се создава навика да размислуваат и бараат адекватен језички израз за она што сакаат да го искажат (во зависност од комуникативната ситуација) и се зголемува фондот на таквите изрази во нивниот речник. Видот на овие вежби треба да се усклади со интересирањата на учениците и наставните содржини. На развивањето на смислата за прецизно изразување и разбирање на значењето на зборовите и изразите им придонесуваат различни вежби, на пример: одредување на значењето на фразеолошките изрази; составување на зборови врз основа на зададена почетна и последна буква; дополнување на низа на зборови кои се поврзани со дадениот збор.

Писмените задачи претставуваат најсинтетичен облик на делување во развивањето на јазичната култура на учениците и можат недвосмислено да укажат на ефектите на наставата на македонскиот јазик со елементи на национална култура во целост. Во четврто одделение учениците изработуваат две школски писмени задачи – една во првото и една во второто полугодие. Двете писмени задачи би требало да се пишуваат на кирилица. Пожелно е исправката на првата писмена задача учениците да ја пишуваат на кирилица, а втората на латиница.

III. НАЧИН НА РЕАЛИЗАЦИЈА НА ПРОГРАМАТА

Мора секогаш да се има во вид суштинската задача на овој предмет: учениците да научат да зборуваат на македонски литературен јазик, убаво да пишуваат, изразно да читаат и да стекнат вештина во јазичната исправност, пред сè, да ја почитуваат и вреднуваат традицијата на својот народ и да го сочуваат сопствениот идентитет. Наставата мора да биде насочена кон ученикот, треба да доминираат разни облици на дијалог во интеракции: наставник – ученик, ученик – наставник и ученик – ученик.

Наставата треба да се креира и презентира на интересен начин, да им се прилагоди на учениците, како без потешкотии би ја усвојувале во функционално знаење што ќе им користи во пона-

тамошното школување. Наставникот мора функционално да применува разновидни методи: набљудување, забележување, метод со илустрации, текст метод, дијалогски, монологски, компаративни, аналитичко-синтетички метод. . .

Потребно е да се применуваат и различни облици на работа: фронтален, индивидуален, работа во пар, работа во групи, работилничка работа. Наставата треба да се конципира така да ги развива интересирањето и љубовта кон читањето; негувањето на националната култура и традицијата, како и толеранцијата и почитувањето на другите народи, култури и традиции.

Корелација се воспоставува, пред сè, со наставата по *Српски јазик, Ликовна култура, Музичка култура, Природа и општество, Верска настава и Граѓанско воспитување*.

IV. СЛЕДЕЊЕ И ВРЕДНУВАЊЕ НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

Следењето на напредувањето и оценувањето на постигањата на учениците е формативно и сумативно и се реализира согласно со *Правилникот за оценување на учениците во основното образование и воспитување*. Процесот на следење и вреднување на еден ученик треба да се започне со иницијална проценка на нивото на кој се наоѓа ученикот. Иницијалната проценка, следењето и вреднувањето на резултатите на напредувањето на ученикот се во функција на постигнувањето на исходите. Секоја активност е добра можност за проценка на напредувањето и давање на повратни информации, а учениците треба да се оспособуваат и охрабруваат да го проценуваат сопствениот напредок во остварувањето на исходите на предметот, како и напредокот на другите ученици. Секој наставен час и секоја активност на ученикот е можност за формативно оценување, односно регистрирање на напредокот на ученикот и упатување за понатамошните активности поради напредување. Наставникот во текот на процесот на настава и учење континуирано и на примерен начин му укажува на ученикот на квалитетот на неговите постигања така што повратната информација треба да биде прилагодена, доволно јасна и информативна како би имала улога на поттикнувачка повратна информација.

Формативното вреднување е составен дел на современиот пристап на наставата и подразбира проценка на знаењата, вештините, ставовите и однесувањето, како и развивање на соодветни компетенции во текот на наставата и учењето. Формативното мерење подразбира прибирање на податоци за постигањата на ученикот и изработка и водење на портфолио на ученикот, што подразбира:

- собирање на показатели (активности на ученикот, непосредна комуникација, реализација на задачи, детски изработки, творби, искази, опишувања, раскажувања, прераскажувања и сл.) за секој ученик посебно;

- однапред подготвени евалвациони листи за секој ученик, кои се пополнуваат по конкретна активност или студии на случај, при што наставникот ја бележи фактичката состојба;

- инструменти кои се однесуваат на секое програмско подрачје поединечно и во кои наставникот внесува податоци за постигањата на ученикот во однос на сите развојни аспекти (интелектуалните, емоционалните и психомоторичките) кои се поттикнуваат со програмата и насочени се кон проверката на остварените исходи.

Проверувањето на знаењето треба да се реализира со разни постапки и форми: усно, преку говорни, писмени, сликовно-писмени вежби, вежби со подвлекување, заокружување; практично преку презентација и сл.

Врз основа на сите податоци добиени со следењето на постигањата и формативното оценување, наставникот ја опишува развојната состојба за секој ученик одделно, во рамките на секое програмско подрачје, а на крајот на првото и второто полугодие со сумативно вреднување, со описна проценка.

Портфолиото треба, во текот на целата година, да им биде достапно на родителите за да можат да го следат напредувањето и постигањата на своите деца.

Работата на секој наставник се состои од планирање, реализирање, следење и вреднување. Важно е наставник континуирано

да следи и да вреднува диференцирано, освен постигањата на учениците, и процесот настава и учење, како и себе си и сопствена-та работа. Сè што ќе се покаже како добро и корисно, наставник и понатаму ќе го користи во својата наставна пракса; сè што ќе се покаже као недоволно ефикасно и ефективно, би требало да се унапреди.

6. РОМСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Nav predmetosko	RROMANI ČHIB E KOTORENCA PALE NACIONALNO KULTURA
Res	Res sikavimasko ande predmeto <i>Rromani čhib e kotorencia pale nacinalno kultura</i> si te pindžaras thaj zuravas džanglipe pale rromani čhib, lilaripe thaj e kultura rromengi, sar vi te barjaras džanglipe čhibako ande averčhände trajoske kotora, sar vi barjaripe gindosko pale nacionalno identiteto, sar amarengo khajda vi aver manušengo save trajin paša amende.
Klaso	Štarto
Beršesko fondo sikavimasko	72

ISHODO SIKAVIMSKO Kana del pes gata e tema/kotor sikljarno džanela te:	KOTOR/ E TEMA		SAINČARIPE
– Šaj te keren svato bi ačhavimasa thaj te losaren kotora ande paramiča save si ramosarde ande porogramo; – Džanen te keren svato aver manušenca, jakha ande jakha, numaj prikal o telefono sar kerel pes orta svato; – Šaj te mothon e paramiča savi si lačhardi ande jekh pinta numaj ande nekabor pinte (sar vareso so sas); – Šaj te mothon e paramiča kana des len but pučipa pe save musaj te mothon e paramiča; – Šaj te ramon paramiča savi ašunde ande jekh pinta numaj ande nekabor pinte; – Mothon e paramiča savi si ramosardi (sar nekabor pinte, sar jekh pinta, kana pučes len) džanen te ramon xarno lil.	ČHIBAKI KULTURA	VORBA	E vežbe katar vakeripe Vakeripe – vorba varekasa; Vakeripe so sas khajda te phenen po rindo sar si čhutine e pinte. Vakeripe khajda te avel so majbut pučipa. Vakeripe Vakeripe šejengo (šejengo (sar xačarde e paramiča). Vakeripe sar e vežba. Vakeripe katar e džuvdimata thaj o trujalipe. Sikamnengo gindo pale kova so drabarde. Kana nakhaven trubun te len alavari. Vakeripe angle amala. Baxtaripe. Baxtaripe pe sumnale thaj bare desa (khelipe sar trubul te avel ando trajo, e kultura kana keras svato varekasa, pakipe pale aver manuš). E vežbe pale ramosaripe. Vakeripe so sas Ramosaripe irimaske svaturja pe pučipa ande save si pinturake kotora. Te pherdon vakerora alavenca save si line andar e paramiča. Vakeripe andar e paramiča Vakeripe khajda te pučen so majbut pučipa (trubun te ramon boldo svato pe pučipa). Xarne paramiča pale čhavorra ande štarto klaso. Čhibake khelimata. Korkorutno vakeripe pe teme, katar 10–15 vakerora.
			Orta numaj aver khelimata. E recepcia vakerimaski. E recepcia kana krlesa drabaren paramiča. Vakerimasko res. Khlemata save zuraven ašundipe. E interpretacia džanglipaski. E interpretacia lilaripaski.
– Šaj te orta ramol vakerora thaj te phandel vakerora po sainčaripe; – Džanel te ramol štapme thaj ramosarde grafemurja; – Korkoro šaj te ramol po varesoske teme, katar 10–15 vakerora; – Neve alava šaj te čhol orta ande vakerora;		Ramosaripe	Ramorarimaske vežbe. Ramosaripe so sas pe pučipa save si čhutine pe pinte. Vakerora savenca džipheren paramiča. Vorba thaj ramope. Vorba po fundo pučimasko (ramosarde irimaske alava po pučipe). Ramosaripe, diktato, ketano ramope. Orta ramope vakerora, save naj orta ramome. Čitra, ramosaripe čitrako, anav pale teksto savo ramolpes. Orta ramope, korkoro orta ramon.
– Šaj te pindžarel importantne kotora ande lilaripe; – Šaj te dikhel sima ande lilaripe thaj leski karakteristika; -Šaj te dikhel so si lače a so naj lače maškar e sima; -Šaj te dikhel ververipe maškar tradicijsko thaj ramome lilaripe; -Šaj te pindžarel fundo giljako, paramičako; -Korkoro šaj te khuyen e paramiča e sima a savo mothol o lilvarno ande paramiča; -Šaj te pindžren kotora save mothon; – Šaj te xačaren kaj ande amende varesoske paramiča džungaven šukar thaj džungale hačaripa; – Xačarel nava sar kaj si stiho, strofa, e basna, paramiča, thaj aver; – Xačarel nava sar kaj si than, vrijama ande savi kerele pes svato ande paramiča, lilaripasko sima, pherjasno lilaripe; – Pe godi šaj te andar o muj vakerel xarne lilaripaske kotora.	LILARIPE		Školaki lektira – Losaripe Čhavrikane đilja <i>Čhavorenđi điljarni 1–4/</i> losaripe A. Krasniči – <i>So vačaren e đuvdimata</i>, losaripe Kamljarde thaj informativne paramiča: losaripe andar pinturaki enciklopedia thaj andar e čhavrikane lila. Lila: Lil drabarimasko pale štarto klaso. Bučarno lil. Kamljardo thaj informativno ramosaripe: Losaripe katar ilostrovano enciklopedia thaj čhavrikane rromane lila. E proza Šaipe te hačaren prozno lilaripasko ramope. Katar soske, katar kaske kerel pes svato ande paramiča, angluno res paramičako. Šaipe te losaren angluno majšukar kotor paramičako. E karakteristike simaske (pindžaripe thaj šipe te ačhen pe rig simaske) Gilja Fundosko dikhipe thaj hačaripe ande gili, thaj pindžaripe soske si stilske figure. E komparacia. Teatrako ramope Teatro, artisturja, e pozornica.

– Džanen kana trubun te čhon artikula paše muršikano ling, džuvljikano thaj liduj linga. – Džanen te ramon baro teljarno grafemo kana ramon nava alaveske, gaveske, foroske thaj aver; – Džanen kana ramon pes dženutne thaj lindine sarnavna; – Ramon baro teljarutno grafemo kana ramon sumnale desa; – Orta ramon semnurja pale interpunkcia; – Pindžaren modalne kernavna; – Pindžaren navna.	E GRAMATIKA	Lila: R. Đurić, <i>Standardizacija romskog jezika</i>, Kali Sara, Sarajevo 2012. R. Đurić, <i>Parvipos romskog jezika</i>, Visoka škola strukovnih studija za vaspitače, Vršac 2011. Xaćaripe sar kaj si: vakerora, alav, slogo. Baro grafemo po teljaripe thaj punkta po agor vakerimako. Dženutne thaj lindine sarnavna. Baro teljarutno grafemo ande ramosaripe navna manušenje. Baro teljarutno grafemo ande ramosaripe gavenge thaj foroske navna. Ramosaripe navna sumnale desengo. Orta vorbin aspirate. Navna thaj modalne kernavna. Semnurja interpunkciake. Navna thaj modalne kernavna. Mothovipe thaj ramosaripe andar e paramiča save si ramome ande školaki lektira. Lekharimaske vežbe.
--	---------------------------	---

Importantne alava: lirsko gilji, paramiča, navna, e semna interpunkciake, tradicia, modalne kernavna. E korelacia: bašalimaski kultura, pin-turaki kultura.

I. SAINČARIPE PROGRAMOSKO

Kana sikljona čhavorenca o predmeto *Rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura* trubun te len sama pe fundoske pedagogikane gindurja kaj si o sikamno ande sikavimasko centro, godolastar sikljarno trubul te pindžarel thaj te dikhel so šaj te sikljol o čhavorro thaj te khajda arakhel o metodo sar trubul te sikljol lesa, thaj te šaj so majbut sikljol neve sikavimaske kotora.

Ande sikavipe trubul te so majlače prezentuil lilaripa save si-kamne bi pharimasa sičona. Gadava trubula lenge pale majdur sikljope, te barjaren o džanglipe pale rromani čhib thaj e kultura.

Paše fundoske metode, ande sikavipe trubun te avel tumen vi:

- e metoda drabarimaski
- e metoda vorbaki – vorbaki metoda
- e metoda haljarimaski (monološko metoda)
- e metoda praktikane bučako naučno – rodipaski metoda andar e

čhibake kotora, e dijalektologija, prozodija, rromane dijalekturja, kidi-pe averčhande tradicijake lilaripasa, buti neve tehnologijasa.

Trubun te ande buti čhavorenca si tumen averčhande kotora bu-ćake sar kaj si: buti jekhe čhavoresa, buti duje čhavorenca, buti ketane čhavorenca – sikljope trujal averčhande khelimata sar kaj si e kvizur-ja, mothovipa andar o muj thaj aver sar te alava save but drom phenen pes sikljon. Pučipa thaj boldo svato – pučipe khajda te vazden o krlo. E vežbe – pučas, das boldo svato kaj naj vareso numaj te si vareso, ande xarni thaj lungo forma, e intonacia pučimaski thaj boldo alav e intona-cijasa. Vakeripe – pale kova so sas amenge, so ašundam, dikhlam. Mot-hovipe – pale trujalipe thaj e manuša (kon, so, kana, sar, kaj), mothovi-pe pherde alavenca. Dijalogo – maškar sikamne pale vareso so džanen, so sas lenge ketane.

Vakeripe – xarne paramiča, e basne, kova so xaćarde. Fundosko svato pale rromane garadine alava, dilabipe gilengo. E konstrukcija pale vorbaki komunikacija. Len sama te orta mothon e grafemenge krla, alava, e intonacija rindo alavengo, aver alava save si čhutine ande rromani čhib. Barjaripe alavengo, alava pale manuša thaj šeja ande pre-zento, perfekto thaj futuro. Sikavipe rromane čhibako e kotorenca pale nacionalno kultura del fundoske džanglipe andar e čhib, lilaripe thaj nacinalno kultura. Ko sikamno trubus te džungadon kamipe te draba-ren, ramon, kiden rromane alava, te pindžaren, sikljon thaj afirmišin rromani kultura, tradicija thaj rromano trajo. Sikljope si lačhardo khaj-da te pindžaren, len sama, thaj te afirmišin rromani kultura, sikljon stanadardno rromani čhib te keren svato thaj te ramon, te barjaren rromani čhib thaj rromano alavari, te pindžaren sikamnes e rromane tradicijasa thaj historijasa.

II. PLANO PALE SIKLJOPE

Plano sikavimasko boldino si po ishodo. Sikljope si pe than so sikljol pes, boldino po ishodo sikljavimasko savo mothol amenge so e čhavorra sikljona po agor školako. Godolastar avela ando maškar sikljavimasko o sikamno, a na kova so sikljol. E sikljarne korkoro, numaj vi sikammenca losarena kova so sikljona, a so si ramosardo ando plano, numaj kova so džanen majlače, so kerde majbut drom, sar

sikljona čhavorenca, andar soske lila lenge sikamne po agor školako avena dži ke ishodurja. E sikamne rodena thaj sikljona neve džanglipe. Godova metodo del šaipe te sikljope avel so majlače čhavorenge.

Neve vinajipake – sikavimaske procesurja pindžarde si pe godova kaj si bolde ko sikamno. Kana keras o plano sikavimasko šaj te avel men lačo ishodo. Lačhipe savo si men katar ishodurja ande fundosko sikavipe si majbut, dikhas so den sikamnenge thaj sikljarnenge. E sikamne ažutin te haćaren so kamel pes lender, sikljol pes kova so si importantno taj den šaipe (korkoro) dikhipe kazom sikljile. Den lenge sa kova so trubun te džanen po agor ande tema, predmeto, klaso vi po agor fundoske školako. E ishodurja sikavimaske šaj te loćaren sikamnenge ramosarimaske thaj vorbake egzamurja. Šaj te aven fundo pale losaripe sainćarimako, a so sikljarnenge del tromalipe te sikljon e čhavoren andar e lila save kamen, thaj te den len tromalipe te kor-koro arakhen neve sikavipa. Lače ramosarde e ishodurja den šaipe te so majloke losaren sikavimaski strategija thaj e metoda savenca šaj te so majloke keren didaktičko – metodikano proceso sikavimasko. Paše godova, e ishodurja sikavimaske save si lačharde khajda te sikljon, e ishodurja šaj te aven vi egzamurja sar e sikamne sikljile.

III. DIDAKTIKANO – METODIKANE ALAVA

ČHIBAKI KULTURA

Sainćarel: vorba, e recepcia thaj o drabaripe.

Kava sikljope čhavorra sikljon ande aver kotora andar predmeto rromani čhib pale navionalno kultura rromengi sar vi andar ever pred-meturja. Averčhande sikljavimasa šaj te avel len fundo (sar kaj si pinta, vakerora, vakeripe), numaj vi averčhande kotora sar kaj si: čhibako, stilsko, gramatikano a sa te barjaren vorba. Ande vuče školake nivelur-ja vorba, drbaripe thaj ramosaripe avela majlače.

Vorba

Sainćaripe vorbako si ande funkcija te barjarel čhibaki kultura, komunikacija pe vorbako thaj ramosarimasko niveli. Kale kotora si čhutine ande sa sikavimaske kotora. Majanglal trubun te čhavorenca keren vakerimaske vežbe, a thoska ramosarimake.

Trubun te len sama te sikamnenge den vežbe save si pale štarto klaso. Kova so trubun te keren sikammenca kana si pučipe pale vorba si: paramiča pale kova so sas, so dikhle, so kamen. E teme save šaj te den sikamnenge si: familija, autobiografsko paramiča, dosturja, xabe, phiradipe, mungro amal – mungri amalni, bućarimasko des sikammen-go, tromali vrijama, džanglipe, lil. TV thaj o radio, dromaripe, arak-has o tujalipe – džuvdimata thaj čarja, vrijama, beršeske kotora, dejaki čhib, importantne rromane desa, pindžarde rromane lilvarne, čhavrika-ne lila, sporto.

Katar o sikamno ažućaras te šaj korkoro te vakerel pe nesavi tema, sar vi te kerel alava katar dino alav. Trubun te džanen te mothon piro gindo pale kova so drabarde (so si lenge šukar so naj, sostar) te phenen kon ramosarda lil, kon si angluno ande paramiča, sosoko si manuš thaj aver. Trubun te džanen te najisaren thaj te rudisaren pale ažutipe.

Trubun te barjaren piro alavi kana drabarena o rromano alaviri. Barjaripe alavengo šaj te buljaren khajda kaj ramosarena o rebuso, khe-lena pes alavenca. Trubun te ramon piro alavari ande savo avena ramo-sarde bipindžarde alava.

E recepcia (ašundipe vakerimasko)

Ašundipe aver manušen ande vorba si but importantno ande ko-munikacia. Zuravas e sikamnen te kana keren svato ašunen so aver mothon, a na te čhinen o svato. Ande konteksto sikavimasko (kana motholpes lenge sar trubun te keren) sikamne trubun te ašunen so aver mothon, a pale godova phenen so si len te bolden svato.

Vi kana khelenpe čhavorra barjaren šaipe te ašunen aver ande va-keripe, sar vi ande interpretacia džanlgimaski khajda vi ande lilaripe. Trubun te sikljon te ašunen aver manušen ande vakeripe vi kana orta keren svato sikljarnenca thaj vi amalenca.

Losaripe andar barvalo čhibako korpuso naštik te avel bi sajek-hutnako barvalipe alavengo. Godolastar ande školaki lektira dikhas e stilske figure, čhibake khelimata, neve alava thaj aver.

Lilaripe

Lilaripe si ande sikavipe artistikano thaj barelilaripasko kotor. Ande sikavipe si majanglal čhutino artistikano, hačarimasko kotor. Kava si čhutino resesa te so majlače sikamne sikljon te drabaren, ha-čaren kova so si ramosardo, thaj aver so si ramosardo ando programo. Či trubus te bistras kaj si niveli barjarimasko, gindosko, emocionalno sar vi niveli ande lingvistikano barjaripe savo šaj te zuravel e percepcija pale lilaripe. Lilaripe šaj pire šukarimasa te barjarel thaj zuravel čhavoren-gindo, čhib, kulturake kotora, hačaripe pale lilaripe thaj aver. Lilaripake kotora si fundoske katar kova so kerel pes ande lila-ripe, vrijama, manuša thaj kova so keren ande jekh lilvarno kotor. But si importantno te sikljarno sikljol e čhavorren sar trubun te drabaren. Kana losarena lil pale drabaripe, trubun te len sama pe:

- Psihološko kriterijumo (lil savo šaj te drabaren čhavorreng-e ande šarto klaso);
- Estetsko kriterijumo (artistikano šukaripe);
- Etičko kriterijumo (e afirmacija lileski savi či nakhel beršenca);
- Nacionalno kriterijumo (pakipe te losaren rromano lilaripe);
- Gnoseološko kriterijumo (kazom šaj te lilaripe avel o fundo pale džanglipe čhibako thaj lilaripako). E sikamne pindžaren pes e na-cionalno kulturasa trujal o lilaripe, čhib, thaj e čhibaki kultura thaj tru-jal aver kotora save si phangle pale tradicija thaj historija rrromengi.
- E sikamne pindžaren pes e nacionalno kulturasa trujal o lilaripe, čhib, thaj e čhibaki kultura thaj trujal aver kotora save si phangle pale tradicija thaj historija rrromengi. Kotora andar lilaripe šaj te sikljon ande jekh školako berš andar o lil pale lilaripe numaj školaki lektira. Sa gadava, šaj te losarel o sikamno sar gindil kaj trubul te sikljon e čhavorra sar ramol ando plano.

E gramatika

But si importantno te čhavorra sikljon te orta ramon thaj te dža-nen distinkcija maškar aspirate (kh, ph, th, čh). Kotora sar kaj si: nav-na, modalne kernavna pašnavna thaj e prepozicie šaj te keren po pin-džarimasko niveli.

IV. AŽUTYPE THAJ MOLIFE SIKAVIMASKO

Molife sikavimasko thaj džanglipe sikljavnengo musaj te avel sar kaj si ramosardo ande *Pravilniko pale molipe sikljarnengo ande fundo-sko sikavipe thaj vinajipe*. Zuravipe sikljarnengo ande sikljope trubul te dikhel pes sar sas po teljaripe džanlipasko. Sikavno kana sikljol e čha-vorren sa jekh trubul te phenel kazom e čhavorra džanen. Lesko gindo trubul te čhavorenge avel motivcija te so majlače sikljon. Trubun te den molipe pale sikljope, thaj te mothon sar sikljile, numaj si but im-portantno te čhavorra sikljon te korkoro šaj te dikhen kazom sikljile.

7. РУМУНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

LIMBA ROMÂNĂ CU ELEMENTE ALE CULTURII NAȚIONALE

Scopul	Scopul învățării limbii române cu elemente ale culturii naționale este ca elevii să stăpânească legile de bază ale limbii române literare pentru o exprimare corectă orală și scrisă, cultivând conștiința despre importanța rolului limbilor în păstrarea identității naționale; să-și dezvolte capacitatea pentru interpretarea operelor literare și a altor opere de artă selectate din patrimoniul românesc și mondial, cu scopul de a cultiva tradiția și cultura poporului român și dezvolta interculturalitatea.
Clasa	a IV-a
Fondul anual de ore	72 de ore

Finalități <i>După finalizarea temei elevul va fi capabil să:</i>	DOMENIUL/TEMA	CONȚINUTURILE
– înțelegeă și folosească fondul lexical prevăzut; – înțelegeă și folosească construcțiile gramaticale învățate în clasele anterioare și să le extindă prin conținuturi noi; – exprime acțiunea în viitor; – înțelege cererea, cerința și odinul; – formează propoziții cu complementul indirect; – înțelege poeziile scurte și pasajele selectate din textele în proză adaptate după trebuință; – Memorează poezii și forme literare scurte;	LIMBA	Învață în jur de 100 de cuvinte; Repetarea noțiunilor învățate în clasa a III-a (repetarea și exersarea); Introducerea treptată a noțiunilor de bază din domeniul morfologiei; Cuvântul ca parte de vorbire, substantivul, adjectivul, pronumele, verbul; Felurile substantivului; Timpurile principale ale verbului – prezent, trecut, viitor; Propoziția simplă – noțiunea de propoziție simplă și părțile ei; Subiectul și predicatul.

– observează melodia versului și determină cuvintele care se rimează; – evidențiază momentul principal al textului literar; – descrie prin afirmații simple trăsăturile de caracter ale eroului literar;	LITERATURA	TEXTELE LITERARE <i>Somnoroase păsărele</i> – Mihai Eminescu; <i>Cu săniuța</i> – Mihail Sadoveanu; Lupul, calul și puilul de vulpe – poveste populară românească; <i>Toamna</i> – George Coșbuc; <i>Fata moșului și fata babei</i> – Petre Ispirescu; <i>Bunicul</i> – Barbu Ștefănescu Delavrancea; Poezii și povestiri ocazionale (Crăciun, Anul Nou, Colinde, Paști, 8 Martie, 1 Mai); Zicători, proverbe, povești hazlii...; <i>La scăldat</i> – Ion Creangă; <i>Omul de zăpadă</i> – Gellu Naum; <i>Cheia</i> – Mihail Sadoveanu; <i>Vara</i> – Otilia Cazimir; <i>Iarna</i> – Nicolae Labiș; <i>Primăvara</i> – Mihail Sadoveanu; <i>Cine este cel mai puternic pe pământ</i> – Alexandru Mitru; <i>Nu e voie</i> – Tudor Arghezi; <i>Mama – tata</i> – Ion Miloș; <i>Cum cresc anii</i> – Miodrag Miloș <i>Eu presimt vara că a venit</i> – Desanka Maksimović <i>Căinele, cocoșul și vulpea</i> – Esop La libera alegere (în conformitate cu interesele elevilor), profesorul alege și alte texte care nu se găsesc pe această listă. Profesorul alege din textele date. LECTURA ȘCOLARĂ 1. Selecții de basme, povești, poezii, fabule din literatura română; 2. Selecții de basme, povești, fabule din literatura universală; Romane pentru copii. 3. Selecții de basme, povești, fabule din literatura sârbă; Selecții de basme, povești, fabule din literatura română și din literatura altor comunități naționale din Voivodina.
– înțelege informațiile, sugestiile și comenzile rostite sau scrise clar și lent; – participă la dialog pe un subiect dat, în concordanță cu domeniile tematice; – citește cu înțelegere în sine scurte texte liniare și neliniare, cu o gramatică și lexic cunoscut; – scrie un text scurt în concordanță cu normele ortografice prevăzute; – scrierea corectă a cuvintelor cu m înaintea lui p și b. Actualizarea scrierii corecte a diftongilor; – scrierea corectă a cuvintelor într-o, într-un, dintr-o, dintr-un, printr-o, printr-un, s-au, i-au, l-a, s-a etc. ; – să însușească obiceiurile legate de tradiția poporului român;	CULTURA EXPRIMĂRII	I. Despre sine: informații de bază despre sine – data nașterii, vârsta, locul și strada. II. Familia: membrii familiei extinse și informații de bază despre aceștia. III. Locuința mea: un spațiu în care să înveți și să te odihnești; zilele săptămânii și weekendurile; împărțirea locurilor de muncă și responsabilitățile în familie. IV. Mâncare și băutură: diferite feluri de mâncare și băutură, fructe și legume, desert. V. Îmbrăcăminte și încălțăminte: îmbrăcăminte pentru ocazii specifice (îmbrăcăminte formală și sportivă) VI. Sănătate: examen medical și intervenții; cele mai frecvente îmbolnăviri. VII. Învățământ: învățul și responsabilitățile școlare; excursii, călătorie VIII. Natura: animale domestice și sălbatice; termeni geografici de bază, țări străine IX. Sport și jocuri: sport și echipament sportiv X. Așezări, trafic și facilități publice: parți ale orașului; în drum spre școală, participanți în trafic; brutărie, patiserie

Cuvinte cheie: limba română cu elemente ale culturii naționale, ascultarea, înțelegerea, vorbirea, citirea, scrisul.

LIMBA (gramatică, ortografie)

Repetarea noțiunilor învățate în clasa a III-a. Introducerea treptată a noțiunilor de bază din domeniul morfologiei: cuvântul ca parte de vorbire, substantivul, adjectivul, pronumele, verbul. Felurile substantivului, timpurile principale ale verbului – prezent, trecut, viitor. Propoziția simplă – noțiunea de propoziție simplă și părțile ei. Subiectul și predicatul. Ortografie. Scrierea corectă a cuvintelor cu **m** înaintea lui **p** și **b**. Actualizarea scrierii corecte a diftongilor. Scrierea corectă a cuvintelor **într-o, într-un, dintr-o, dintr-un, printr-o, printr-un, s-au, i-au, l-a, s-a** etc. Folosirea corectă a semnelor de punctuație (punct, virgula, semnul întrebării, semnul exclamării, două puncte, liniuța de unire).

LITERATURA

Lectură școlară

Somnoroase păsărele – Mihai Eminescu; Cu săniuța – Mihail Sadoveanu; Lupul, calul și puilul de vulpe – poveste populară românească; Toamna – George Coșbuc; Fata moșului și fata babei – Petre Ispirescu; Bunicul – Barbu Ștefănescu Delavrancea; Poezii și povestiri

ocasionale (Crăciun, Anul Nou, Colinde, Paști, 8 Martie, 1 Mai); Zicători, proverbe, povești hazlii...; La scăldat – Ion Creangă; Omul de zăpadă – Gellu Naum; Cheia – Mihail Sadoveanu; Vara – Otilia Cazimir; Iarna – Nicolae Labiș; Primăvara – Mihail Sadoveanu; Cine este cel mai puternic pe pământ – Alexandru Mitru; Nu e voie – Tudor Arghezi; Mama – tata – Ion Miloș; Cum cresc anii – Miodrag Miloș

Lectură

Poezii, povești, povestiri din literatura română; basme românești

Citare

Citirea conștientă, cursivă și expresivă a textului cunoscut și necunoscut.

Evidențierea corespunzătoare a ritmului, intonației cu respectarea semnelor de punctuație, respectarea pauzei. Citirea pe roluri.

Analiza textului

Înțelegerea textului citit cu ajutorul analizei personajelor (portret, caracteristici, sentimente). Observarea mesajului operei în baza situațiilor concrete și detaliilor din text.

Răspunsul la întrebările puse în legătură cu textul citit. Reproducerea textului; reproducerea textului cu schimbarea sfârșitului. Diferențierea textelor epice de cele lirice. Analiza unor poezii pentru copii mai scurte.

Noțiuni de teorie literară

- Poezia lirică – ritmul poeziei, rima
- Poezia epică – legătura evenimentelor cu locul, timpul și personajele
- Personajul literar – înfățișarea, caracteristici
- Poezii și povești populare
- Fabula

CULTURA EXPRIMĂRII

Exprimarea orală

Reproducerea conținuturilor textelor citite – prescurtarea sau lărgirea textului, schimbarea sfârșitului textului. Povestire după ilustrații care reprezintă un eveniment, povestirea întâmplărilor personale (prin expunerea gândurilor și sentimentelor proprii), povestire după unele cuvinte date. Descrierea ființelor și evenimentelor (portretul fizic, caracteristicile de bază, descrierea naturii). Scurte autobiografii. Povestirea unor evenimente sociale, despre munca în clasă, la școală... Exerciții de îmbogățirea vocabularului prin jocuri și situații de comunicare. Memorarea poeziilor scurte.

Exprimarea în scris

Copierea textelor mai scurte (până la 100 de cuvinte) cu scopul de a se perfecționa tehnica și ritmul scrisului. Dictare, dictare de control. Reproducerea textului – ca și în exprimarea orală. Introducerea elevilor în procesul de alcătuire a compunerilor în scris: analiza temei, alegerea materiei, elementele de bază ale compoziției (introducerea, tratarea, încheierea), scrierea compunerilor. Povestirea evenimentelor din viața elevilor, din excursii, din vacanțe, din școală și din localitatea în care

trăiesc. Exerciții de alcătuire a propozițiilor simple (locul subiectului și predicatului). Teme pentru acasă și analiza lor la ore.

Elemente de cultură națională:

- Folosirea termenilor în limba română referitoare la sărbători și obiceiuri calendaristice. Descrierea obiceiurilor legate de sărbători, precum și unele obiceiuri legate de nuntă și botez din localitatea unde trăiesc.
- Învățarea poeziilor ocazionale, colindelor și a altor poezii tradiționale din folclorul românesc.
- Audierea unor cântece românești pentru copii. Instrumente muzicale românești. Dansuri populare românești.
- Prezentarea unor obiceiuri tradiționale la ore și serbările școlare.
- Portul românesc.
- Cunoașterea elevilor cu datele esențiale despre formarea poporului român și a limbii române.

MODUL DE REALIZARE A PROGRAMEI

Prin realizarea conținutului programului expus, se folosesc metodele de combinare corespunzătoare. Prin aceasta, trebuie avut în vedere că la capitolul acordat gramaticii, situația de la care se pornește în lucrul cu elevul trebuie să fie cunoașterea limbii ca un sistem, ținând cont că, cuvântul are funcția sa deplină abia în propoziție și din acest motiv trebuie analizat în cadrul propoziției. În domeniul literaturii, este vorba despre inițierea elevilor în înțelegerea operei literare, ceea ce subînțelege și înțelegerea și deosebirea textului poetic, prozei și a textului dramatic, înțelegerea construcției textului precum și a introducerii, cuprinsului și încheierii. Elevul trebuie să înțeleagă textul poetic ca o imagine poetică în care sunt exprimate sentimentele. Trebuie avut în vedere permanent că noi pregătim elevii pentru înțelegerea mesajelor transmise, ca baze pentru viitoarea înțelegere a simbolului și a metaforei, pe care se bazează, de fapt, fiecare text artistic. Cultura exprimării orale și în scris are o importanță deosebită deoarece reprezintă baza oricărei comunicări calitative. Din acest motiv în cursul activității trebuie insistat pe îmbogățirea fondului lexical și pe lărgirea conținutului semantic al cuvântului, la fel ca și folosirea aceluiași cuvânt în situații diferite.

8. РУСИНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Назва предмету	РУСКИ ЈАЗИК З ЕЛЕМЕНТАМИ НАЦИОНАЛНЕЈ КУЛТУРИ
Циљ Руснацох.	Циљ настави и учења руског јазика з елементима националнеј културиго попсцигнуц таки ступењ розвоју комуникативних схопносцох школяра же би вон самостојно примењовал схопносци висловјованя у стандардних и фахових комуникативних ситуацијох (у складзе зоз тематичним минимумом и у писанеј форми), пестовал национални и културни идентитет, етничне самопочитиване и упознаване школярох зоз елементима традициј, култури и обичајох
Класа	Штварта
Рочни фонд годзинох	72 godzini

ИСХОДИ	ОБЛАСЦ / ТЕМА	ЗМИСТИ
По законченеј теми/обласци школяр годзен: – прецизно одредзиц место и час збуваня подійох у литературним ділу – описац подоби и ситуациј у литературним ділу – окрем буквалного и основного значеня словох розумиц и пренешене значене словох – зоз одвигуюцима словами меновац животну реалносц – прецизно зоз одвигуюцима словами меновац животни ситуациј и зявеня – розумиц взаїмноц причинох и пошлїдцох у поступкох – анализовац чувства и розположена особох у литературних ділох – дац свойо думане о прочитанім литературним ділу, або о одпатренеј театралнеј представи – поцагнуц паралелу медзи приповедку и драмским текстом – хасновац научени поуки зоз присловкох	КНЇЖОВНОСЦ	Школска лектира Поезия Яков Кишюгас, <i>Черешньов квиток</i> 1. М. Будински, <i>Наисце ше боїм</i> 2. М. Римар, <i>Ми би сцели</i> 3. М. Римар, <i>Седми поверх</i> 4. Яков Кишюгас, <i>Ходзим, видзим, чуєм чувствуєм</i> М. Ковач, <i>Кандур и тащок</i> 5. М. Скубан, <i>Шицко змотане</i> 6. Руска народна писня <i>Зламала ше кормань деска</i> Проза Яков Кишюгас, <i>Черешньов квиток</i> 1. Русийска народна сказка, <i>Хвосты</i> 2. М. Канюх, <i>Пчолка Смолка</i> 3. <i>Кед бизме мали кридла</i> 4. <i>Голуби</i> 5. <i>Маричка</i> 6. <i>Оргони</i> 7. <i>Кед ме погласка</i> Яков Кишюгас, <i>Ходзим, видзим, чуєм чувствуєм</i> 8. <i>Хори лев и лїшка</i>

		9. М. Скубан, <i>З брегох на равнину</i> 10. М. Скубан, <i>Врацена цмота</i> 11. Штефан Чакан, <i>Шпак и соловей</i> 12. Штефан Чакан, <i>Сова и млади птички</i> 13. Штефан Чакан, <i>Стари и млади вовк</i> 14. Драмски тексти зоз <i>Заградки</i> 15. Загадки и присловки по вибору Основни характеристики прози, поезиї и драми Характеристики басни, сказки и приповедки Присловки и загадки Руски народни приповедки, басни, сказки и писні На прикладох предложених уметніцких текстах замерковїовац: опис места, опис часу, опис подоби и опис ситуациї Обачовац и розумиц буквалане и пренсшене значенє словох, розликовац животну реалносц од стварносци кнїжовного дїла (реалне и задумане) Зоз одвигуюцима словами меновац животни ситуациї и зявєня Обачовац природни зявєня як и причини и пошлїдки збуваньох Замерковїовац чувства и розположеня особох у литературних дїлох Наводзиц причину пре хтору ше нам даєдно кнїжовне дїло пачи, а даєдно не Хасновац синоними и подобни слова у описованю и приповеданю Розгварка о патрєней театралней представи на руским язiku Анализа школярских писаних составох (особних и цудзих) Характеристики драмского тексту Присловки
– правильно писац хаснууюци руску лексику и руску азбуку – правильно писац датуми зоз числами и словами – правильно писац словко не и дїєслово – розликовац файти прєменлївих словох – розликовац дїєслова хтори означую стан и збуване – правильно хасновац особни и присвойни заменовніки – правильно хасновац прикметніки – правильно бєшєдовац у прєшлим, терашнїм и будучим чашє – хасновац наглашку на предостатнїм складу – хасновац правилни и, у датих хвилькох, одвигуюци здравканя	ЯЗИК ГРАМАТИКА И ПРАВОПИС	Аутоматизовац писанє по правилох руского языка и рускей азбуки Писанє числох и датумох зоз числами и словами, тє. буквами Писанє словка не и дїєсловах Назви прєменлївих файтох словох Дїєслова хтори означую стан и збуване Особни и присвойни заменовніки Прикметніки Правилне хаснованє формох прєшлого, терашнього и будучого часу Усвоєносц наглашки на предостатнїм складу Хаснованє основних формох виразох и здравканьох при обходженю з другима младшими и старшими собеседнїками
– самостойно преприповєдац змист приповедки – приповєдац о дожицох и зявєньох – прєшириовац и скрацовац приповедку – описац випатрунок старого руского обисца и просторийох у нїм – розумиц обсяг значєня словох – обачовац розлики и ниянси у значєню словох – розумиц значєнє локалних словох и виразох – розумиц значєнє архаїзмох – хасновац одвигуюци слова за мєнованє звукох, фарбох и велькосцох – розумиц же слово своєю праве значєнє и функцию указує аж тєди кєд є похаснованє у вирєчєню – написац кратку вистку – розумиц прєчитани текст наглас або у себе – розумлїво и виразно читац текст по улогах – ришовац крижальки и задатки забавного характеру	ЯЗИЧНА КУЛТУРА	Приповєданє о дожицох и зявєньох Прєприповєдовїованє приповедки Докончованє приповедки по власним виборе; прєшириованє и скрацованє приповедки Описованє вонкашнього простору – старє рускє обисцє, двор, гумно, заграда и заградка Описованє нукашнього простору – просторїї у старим руским обисцу Заменьованє словох Хансованє синонимох и прєнсшенєного значєня словох Розлики и ниянси словох у значєню Обсяг значєня словох Обачованє словох локалних виразох и архаїзмох Мєнованє звукох, фарбох и велькосцох Розумєнє же слово функционує лєм у вирєчєню Ришованє задаткох типа крижальки, ребуса, дополньованя, заменьованя и подобнє Писанє вистки за школских новини, тє. за дзєцински часопис <i>Заградка</i> Читанє зоз розумєньом наглас и у себе Виразнє читанє прозного тексту по улогах
– розумиц значєнє архаїзмох зоз хторима ше мєнєю ствари у старим руским обисцу – розумиц значєня архаїзмох зоз хторима ше мєнєю часци обисца и просторїї у старим руским обисцу – вжац учасц у творєню часописа за руски дзєци <i>Заградка</i> – провадзиц дзєцински драмски представи – уключовац ше до роботи културно-умєтнїцких дружтвох у своїм мєсцє – шпивац коляди и рецитовац пригодні писньочки за Вилїю и Крачун – крашнє здравкац старшим у рижних нагодох и ситуацийох – розумиц значєнє и важносц експонатох у музею – цєнїц, почитовац и розумиц пршлосц и роботу людзох у прєшлосци	ЕЛЕМЕНТИ НАЦИОНАЛНЕЙ КУЛТУРИ	Нащивиц музей, видвоїц и описац найинтересантєйши експонат Стари предмети наспрам нових и стари слова наспрам нових словох Одпатриц документарни филм або часц бавєного филма у хторим приказанє старє обисцє

КОРЕЛАЦИЯ ЗОЗ ДРУГИМА ПРЕДМЕТАМИ

Сербски язык як немацєрински язык

Странски язык

История

Музична култура

Подобова култура

Вирска настава

Гражданске воспитанє

УПУТСТВО ЗА ВИТВОРІЙОВАНЄ ПРОГРАМИ

Наставна програма *руського языка зоз елементами націоналней култури* состоїть з трох предметних обласцох: літератури, языка и култури висловлюваня. Шицки три обласци медзисобно попреплетани и ані єдну не мож виучовац ізоловано и без учасци других обласцох.

Наставна програма *руського языка зоз елементами націоналней култури* фундаментує ше на исходах, односно на процесу ученя и школярских посцигнутох. Исходи представляю опис інтегрованих знаньох, схопносцох, становискох и вредносцох хтори школяр формує, преширює и преглбює през три предметни обласци того предмета.

Наставна програма орієнтована на исходи дава наставнікови векшу шлебоду, вещей можлівосци у креированю и обдумованю настави и ученя. Улога наставніка контекстуализовац тоту програму спрам потребох конкретного оддзєленя беруци до огляду шлїдуюче: уровень знаня руского языка, состав групи и характеристики школярох; учебнік и други наставни материял хтори буду хасновац; технічни условия, наставни средства и медії зохтори ма школа розполага; ресурси, можлівосци, як и потреби локального стредку у хторим ше школа находзи. Рушаючи од датих исходов и змістох наставнік преше креирує свой рочни и глобални план роботи зохторого познейше розвие своєю оперативни плани. Исходи дефиновани по обласцох олегчуя наставнікови дальшу операціонализацию исходов на уровню конкретней наставней єдинки.

Препоручує ше же би ше школяром презентовали популярни дзєцински и народни дзєцински пісні, же би ше провадзел дзєцински часопис и реалізовало засєдніцке патренє театралней представи за дзєци по руски.

Попри корєляції медзи текстами, необхідне же би наставнік успоставєл вертикалну корєляцию. Наставнік муши буц упознати зох змістами руского языка предходних класох же би ше могло почитовац принцип поступносци и систематичносци.

Наставнік, тиж так, треба же би познал змісти других предметох и зох предходних класох хтори преучую историю, традицию и културу Руснацох, треба же би сам познал традиційну и духовну културу Руснацох зох наглашку на обичаї Руснацох у Сербії.

Исходи вязани за наставну обласц література засновани на читаню. Рижни форми читаня основне предусловіє же би школяре у настави здобували спознаня и же би ше успішно уводзєли до швета літературного діла. У штвертей класи ше, у першим шоре, пєстє ємотивнє читанє и то читанє кратших руских народних приповідкох, текстох зох уметніцкей творчосци, пісньох, баснох, сказкох. Вежбанє чєчного читаня зох розумєньом хторє ше приблїжує гу природней бєшєди. При обробку пісньох треба вежбац краснє читанє и рєцитованє.

Од школярох того возросту обєкує ше же би знали одредзиц цєк подїйох, главни и побочни подоби, час и мєсто збуваня подїї, поуки у баснох поровнац зох подїями зох живота. Замерковїювац елемєнти фантастичного у сказкох и прєнєшенного значєня у баснох.

Правописни правила ше усвоюю з помоцу систематичного вежбаня (правиписни диктати, виправянє гришкох у датим текстє, тести зох питаннями з правопису итд.). У рамику правописних вежбох требало би з часу на час укључиц и питаня зох хторима ше прєвєрює графія (правилнє писанє буквєх).

Розвиванє култури висловлюваня єдєн з найважнєйших задаткох настави мацєринского языка з елементами націоналней култури. Тота наставна обласц, гоч є програмски конституована як окремнє подручє, муши ше повязовац зох обробком літературних текстох, як и зох наставу граматики и правописа. Тиж так, обробок літературного текста и робота на граматики и правопису літературного языка муши укључовац и змісти хтори доприноша пєстованю култури усного и писаного висловлюваня.

Нужнє же би наставнік вшє мал на розумє прєсудну улогу прилагодзєнийох и систематичних вежбох, односно же наставна

материя не усвоєна док ше добрє не увєжба. То значи же вежбанє муши буц состоїна часц обробку наставней матерії, примєньованя, обновлюваня и утвєрдзованя знаня.

Упознаванє школярох зох основами истории рускей мєншинскей засєдніци у Сербії (присєльованє, културни, образовни, вирски и привредни активносци, найвишїи посцигнуца у култури, рєлєвантни організації и институції. . .). Пєстованє емоционального одношєня гу традиції, култури, звичайом рускей мєншинскей засєдніци у Сербії (фолклор, ремєсла, народна творчосц, театр, література, музика, звичаї. . .). Обєзпєчиц школяром податки о рускей засєдніци у Сербії (населєня, институції и організації, познати особи, мєна, прєзвиска, походзєнє. . .), алє и о вязох зох другима єтнічними засєдніцами. Намагац ше же би ше руски ідєнтитєт и самопочитованє пєствовало суптилно, не з помоцу висловох и фразох, алє на конкретних прикладах, при тим злучовац спознаня з емоційним унапрямованьом, даваюци значєнє мєншинским и людским правом, интєрєтнічному почитованю, толєранції и интєракції.

Муши ше стално мац на розумє сущни задаток того предмета: же би школяре научєли крашнє бєшєдовац на руским літературним языку, же би крашнє читали, писали и же би здобули схопносц у язичнєй правилносци. Стално ше муши мац на розумє и прєдзнаня школярох, же би ше могло надовзац на материю хтору школяре уж звладали. На кожєй годзини наставнік треба же би вибєрал дифєренційни поступок, бо школяре розличного возросту и приходза з розличними язичними компетенциями.

Граматику треба викладац у имплицитнєй формї, мєсто виправяня гришкох хаснує ше формованє правилнєй бєшєднєй вариянти. На годзини треба створиц приємну атмосферу, хтора оможлївує партнєрскє одношєнє медзи наставніком и школяром и помога же би ше звладала психична барєра при активизації схопносцох висловлюваня. Кождє язичнє средство ше демонструє у одредзєним контекстє, не ізоловано. Под час увєжбованя бєшєдних схопносцох треба же би доминовали розлични форми диалогох у интєракції наставнік – школяр и школяр – школяр. При висловлюваню ше глєда єдноставносц, природносц, спонтаносц и язична правилносц.

Провадзєнє и вєрднованє настави и учєня

Провадзєнє и вєрднованє рєзультатох напредованя школярох у функції досцигованя исходов, а почина з иницијалним прєцєньованьом уровня на хторим ше школяр находзи и у одношєню на цо ше будзє прєцєньовац його дальши цєк напредованя, як и оцєна. Кажда активносц добра нагода за прєцєньованє напредованя и даванє повратнєй информации. Кажда наставна година и кажда активносц школяра нагода за формативнє оцєньованє, односно рєгистрованє прогрєсу школярох и унапрямованє на дальши активносци.

Формативнє вєрднованє состоїна часц сучасного приступу гу настави и подрозумює прєцєньованє знаньох, схопносцох, становискох и справованя, як и розвою одвитуєй компетенції под час настави и учєня. Под формативним мєраньом подрозумює ше зазбєрованє податкох о школярєвих посцигнутох, а найчєстєйши техніки то: рєалізация практичних задаткох, провадзєнє и зазначованє школярєвих активносцох под час настави, непострєдна комуникация медзи школяром и наставніком, рєгистєр за кожєго школяра (мапа напредованя) итд. Рєзультати формативного вєрднованя на концє наставного циклуса треба же би були виражєни и сумативно – зох числову оцєну.

Робота кожєго наставніка состоїть од планованя, рєалізації и провадзєня и вєрднованя. Важнє же би наставнік континуовано дифєренційно провадзєл и вєрдновал попри посцигнутох школяра и процес настави и учєня, як и сєбє и свою власну роботу. Шицко цо ше укажє як добрє и хасновитє наставнік вихаснує и познєйшє у своєй наставнєй практици, а шицко цо ше укажє як недосц єфикаснє и єфєктивнє требало би унапрєдзиц.

9. СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Názov predmetu	SLOVENSKÝ JAZYK AKO JAZYK S PRVKAMI NÁRODNEJ KULTÚRY
Cieľ	Cieľ učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry je dosiahnuť taký stupeň rozvoja komunikačných zručností u žiaka, aby vedel samostatne uplatniť osvojené rečové zručnosti v štandardných i odborných komunikatívnych situáciách (a v súlade s tematickým minimom aj v písanej podobe), pestovať národnú a kultúrnu identitu, etnickú sebaúctu a zoznamovať ich s prvkami tradície, kultúry, zvykov a obyčajov slovenského národa s osobitným dôrazom na slovenskú komunitu v Srbsku.
Ročník:	Štvrtý
Ročný fond hodín:	72

VÝKONY	OBLASŤ/TÉMA	OBSAHY
Po skončení ročníka žiak bude schopný:		
– rozlišovať vypovedanú hlásku a napísané písmeno; vypovedané a napísané slová a vety; – ovládať základnú techniku čítania a písania s dôrazom na správnu výslovnosť dvojhlások a slabík; – poznať podstatné mená, prídavné mená (rod a číslo) a slovesá (slovesné časy); – rozdeliť slová na slabiky v jednoduchých prípadoch; – čítať s porozumením; – aktívne počúvať a pochopiť obsah literárno-umeleckého textu, ktorý sa mu číta; – rozlišovať báseň, bájku, ľudovú a autorskú rozprávku a dramatický text; krátke formy ľudovej slovesnosti – vnímať osoby a ich kladné a záporné vlastnosti; – rozlišovať hlásku/písmeno, slovo a vetu; – správne povedať úplnú vetu; – správne používať veľké písmeno na začiatku vety a pri písaní vlastných mien, názvov miest a ulíc a základných objektov; – veta, druhy viet a interpunkcia; – utvoriť ústny odkaz so zodpovedajúcimi slovami; – prerozprávať niečo; rozprávať podľa obrázka/obrázkov a o zážitkoch; – ústne opísať veci z priameho okolia a podľa predstavy; – vyberať a používať zodpovedajúce slová pri rozprávaní; – správnym spôsobom využívať nové slová a správne vyslovovať špecifické hlásky pre slovenský jazyk v každodennej konverzácii; – spamäti predniesť kratšie literárne útvary; – účinkovať v scénickom prednese textu; – zúčastniť sa v kultúrno-umeleckých podujatiach (aj ako divák, aj ako účastník) – vedieť sa poďakovať, požiadať o pomoc, počúvať hovoriaceho; – chápať pojem národnostná príslušnosť a vnímať príslušníkov iných národov; – chápať vzťah k materskému jazyku a k jazyku iných národov; – poznať zhodu jazykových javov medzi slovenčinou a srbcinou; – predniesť ľudové koledy a vinše vzťahujúce sa na sviatky alebo ročné obdobia; – zapojiť sa do veku primeraných detských ľudových hier a tancov; – poznať charakteristiky slovenského ľudového odevu (so zameraním na svoju dedinu a dedinu svojho pôvodu) – zaznamenávať sviatky (v porovnaní so srbskými) – poznať tradičné slovenské zvyky a obyčaje (Vianoce – koledovanie, Mikuláš a Lucia, Nový rok, Veľká noc – oblievačka, svadobné zvyky a obyčaje), a k tomu príliehavé tradičné jedlá; zaznamenávanie menín; poznať slovenský ľudový odev – základné prvky	ČÍTANIE A PÍSANIE JAZYK LITERATÚRA	Hláska, slovo, veta. Slová a vety ako hovorené a písané celky. Jazykové hry. Analyticko-syntetické cvičenia; lexikálne a syntaktické cvičenia; motorické cvičenia. Písanie (odpisovanie, samostatné písanie) Čítanie (splyvavé/globálne čítanie, čítanie nahlas a potichu); otázky, ktorými sa overuje, ako žiaci pochopili prečítaný text. Výslovnosť hlások, s ktorými žiaci majú ťažkosti (napr. <i>dz, dž, h, ch, ň</i>). Dvojhlásky a výslovnosť <i>de, te, le, ne, di, ti, li, ni</i>. Samohláska <i>a</i> a dlhé samohlásky <i>a, é, í</i>. Podstatné mená, prídavné mená (rod a číslo) a slovesá (slovesné časy). Rozdelenie slov na slabiky v jednoduchých prípadoch. Veta, druhy viet a interpunkcia. Čiarka pri napočítaní. ŠKOLSKÁ LEKTÚRA Poézia Slovenská ľudová pieseň: <i>výber</i> Výčitanky Hádanky a riekanky: <i>výber</i> Štefan Moravčík: <i>Papier znesie všetko</i> Luba Nguyenová Anhová: <i>Matko</i> Krista Bendová: <i>Ako Jožko Pletko poobliekal všetko</i> Ivan Ambruš: <i>V slovenskom jazyku</i> Milan Rúfus: <i>Opýtala som sa</i> Đorđe Balašević: <i>Panónsky námorník</i> Alojz Čobej: <i>Čo všetko deťom k šťastiu treba?/Každý sa vráti rád</i> Pavel Grňa: <i>Recept</i> Daniel Hevier: <i>Madam Jeseň</i> Juraj Tušiak: <i>výber z diela</i> <i>veršiky o Mikulášovi a Lucii, Vianočné a veľkonočné vinše</i> Ján Navrátil: <i>výber z diela</i> Miroslav Válek: <i>výber z diela</i> František Rojček: <i>Mená nášho Zdena</i> Próza Ján Uličiansky: <i>Prvý letný deň</i> Grigorij Oster: <i>Darček</i> Jaroslava Blažková: <i>Zázrak života</i> Ladislav Kuchta: <i>Najvzácnejší dar</i> Jana Bodnárová: <i>Ako sme čakali Vianoce</i> Lev Nikolajevič Tolstoj: <i>Klamár/ Sedliak a Šťastie</i> Ezopská bájka: <i>Kohút a liška,...</i> Slovenská ľudová rozprávka: <i>Medveď a liška</i> Ruská ľudová rozprávka: <i>Kto sa koho naľakal</i> Rozprávky podľa bratov Grimmovcov – <i>výber</i> Silvia Čanová: <i>Ako sa do hory volá, tak sa z hory ozýva</i> Jozef Pavlovič: <i>Lesík</i> Daniel Hevier: <i>Saxofón, ktorý dostal nádcu</i> Ľudové hádanky, pranostiky, porekadlá a príslovia. Dramatické texty Detské ľudové hry: <i>výber</i> Anna Nemogová Kolárová: <i>výber z diela</i> Ľudmila Podjavorinská: <i>Pytačky</i> DOMÁCA LEKTÚRA – výber 2 diel Jozef Ciger Hronský: <i>Smelý Zajko a Smelý Zajko v Afrike</i> Tomáš Čelovský: <i>Čítanie na zjedenie</i> Pavol Dobšínský: <i>Slovenské ľudové rozprávky</i> Hans Christian Andersen: <i>výber z diela</i> Veku primerané žartíky. Bábkové divadlo pre deti, komiks. Filmované slovenské ľudové rozprávky. Populárne a informatívne texty: Výber z ilustrovaných encyklopédií a časopisov pre deti. Literárne pojmy: – báseň (verš, strofa); bájka; ľudová a autorská rozprávka; krátke formy ľudovej slovesnosti. – udalosť; miesto a čas konania deja; literárna postava – zovňajšok, – detský dramatický text; detské hry; žartovný text.

	JAZYKOVÁ KULTÚRA	Ústne vyjadrovanie	Tradičná slovenská ľudová kultúra, kroj a zvyky a obyčaje. Riadený a voľný rozhovor. Osobnosť žiaka, rodina a dom, povinnosti v rodine, priatelia a spolužiaci, predstaviť svoje obľúbené zvieratko, svojiu dedinu /mesto, zaznamenávanie rodinných sviatkov,... Formy spoločenského styku: čo kedy hovoríme, pozdravy a frázy Rozprávanie, rozprávanie s obmenou a podľa obrázkov (ľudový odev, tradičné jedlá). Prednes krátkého veku primeraného literárneho textu. Dramatické, zdramatizované texty, scénická úprava. Scénický prednes textu (dramatizácia kratších rozprávok, bájak alebo zážitkov žiakov), detské ľudové hry. Obohacovanie slovnej zásoby – dvojazyčnosť. Hovorové, situačné a jazykové hry. Rozhovor o počutých audio zázpisoch.
		Počúvanie	Skutočné a napodobnené situácie. Audiovizuálne zápisy. Hry na rozvíjanie pozorného počúvania.
		Čítanie	Literárne texty – prednes učiteľa a audio a video zápis. Neliterárne texty: text v tabuľke, rozvrh hodín, vstupenka a iné. Informatívne texty: pravidlá správania v škole, o živote z nášho okolia, z encyklopédií pre deti.
		Písanie	Písanie písmen charakteristických pre slovenskú abecedu vo frekventných slovách a frázach. Odpisovanie s úlohou. Vypĺňanie krížoviek, hrebeňoviek, tajničiek, ... Písanie veľkého začiatkového písmena na začiatku vety a pri písaní vlastných mien, názvov ulíc, miest a ulíc a základných objektov. Interpunkcia na konci vety, čiarka pri napočítovaní.

Kľúčové slová: čítanie a písanie, jazyková kultúra, ústne vyjadrovanie, literatúra.

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry obsahuje vzdelávacie oblasti: čítanie a písanie, literatúru a jazykovú kultúru. Rozdelenie hodín sa neodporúča podľa vzdelávacích oblastí, ba naopak, na každej hodine by sa mala venovať náležitá pozornosť ovládaniu čítania a písania, kultúre vyjadrovania žiakov, národnej tradícii, zvykom, obyčajom a kultúre Slovákov v Srbsku. Teda všetky oblasti sa navzájom integrujú a ani jedna sa nemôže vyučovať oddelene a bez vzájomnej spätosti.

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry založený je na vzdelávacích výkonoch, respektíve na procese učenia a žiackych výkonoch. Vzdelávacie výkony predstavujú opis zjednotených vedomostí, zručností, postojov a hodnôt, ktoré žiak buduje prostredníctvom vzdelávacích oblastí tohto vyučovacieho predmetu.

I. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry zameraný na výkony umožňuje učiteľovi väčšiu voľnosť, viac možností pri plánovaní vyučovacieho procesu a učenia. Úlohou učiteľa je, aby kontextualizoval daný program potrebám konkrétnej triedy majúcej na zreteli: poznávaciu úroveň slovenského jazyka, zloženie triedy a charakteristiky žiakov; učebnice a iné učebné materiály, ktoré bude používať; technické podmienky, vyučovacie prostriedky a médiá, ktorými škola disponuje; rezorty, možnosti, ako i potreby lokálneho prostredia, v ktorom sa škola nachádza. Vychádzajúc z daných výkonov a obsahov, učiteľ najprv tvorí svoj ročný globálny plán práce, z ktorého neskoršie bude rozvíjať svoje operatívne plány. Výkony definované podľa oblastí, uľahčujú učiteľovi sfunkčnenie výkonov na úrovni konkrétnej vyučovacej jednotky. Teraz má učiteľ pre každú oblasť definované výkony. Od neho sa očakáva, že pre každú vyučovaciu jednotku vo fáze plánovania a písania prípravy na hodinu definuje diferencované výsledky práce žiakov vzhľadom na predbežné vedomosti žiakov. Zároveň pri plánovaní treba mať na zreteli, že sa výkony rozlišujú, že sa niektoré ľahšie a rýchlejšie môžu realizovať, ale pre väčšinu výkonov (najmä v oblasti gramotnosti) potrebné je omnoho viac času, viac rozličných aktivít. Vo fáze plánovania vyučovacieho procesu je veľmi dôležité mať na zreteli, že učebnica je iba vyučovacím prostriedkom a že neurčuje obsah vyučovacieho predmetu. Preto k obsahu učebnice treba pristúpiť selektívne. Pritom učebnica, ako aj CD k učebnici, je len jedným z možných prameňov vedomostí a učiteľ žiakom umožňuje prehľad a vlastnú skúsenosť v používaní iných prameňov pozna-

nia. Pri plánovaní vyučovacieho procesu treba prihliadať na predbežné vedomosti, skúsenosti, intelektuálne schopnosti a na záujmy žiaka. Nevyhnutné je dať dôraz na obohacovanie slovnej zásoby a možnosti využívať jednotlivé kultúrne podujatia a sviatky, ktoré sa ponúkajú v daných prostrediach, s cieľom formovania predstáv o živote Slovákov v minulosti, o tradíciách a kultúre, ktorá slovenskú menšinu na týchto priestoroch charakterizuje. Odporúča sa porovnávať zaznamenávanie určitých sviatkov so zaznamenávaním sviatkov väčšinového národa a iných menšín, ktoré žijú spolu so Slovákami v daných lokalitách.

II. REALIZÁCIA VYUČOVACIEHO PROCESU A UČENIA

ČÍTANIE A PÍSANIE

Didakticko-metodická organizácia vyučovania čítania a písania závisí od mnohých činiteľov, z ktorých je najdôležitejší ten, ktorý sa vzťahuje na predbežné vedomosti žiakov. Učiteľia si volia postup, akým budú vyučovať čítanie a písanie – kombináciu analyticko-syntetickej metódy, globálnej alebo komplexnej metódy. Keďže žiaci poznajú abecedu, dôležité je poukázať na rozdiely medzi abecedami a odporúča sa pracovať podľa komplexnej metódy.

Vyučovanie čítania a písania treba realizovať na viacerých úrovniach s uplatňovaním princípu individualizácie. Náplň, metódy a formy práce treba prispôbiť schopnostiam a potrebám žiakov uplatňujúc diferencované vyučovanie.

V tomto období žiaci majú nacvičovať čítanie zodpovedajúcich textov, správne vyslovujú všetky hlásky, dvojhlásky, samohlásku *ä*; dlhé samohlásky a dlhé *ř* a *ĺ*, ako i slabiky *de*, *te*, *le*, *ne*, *di*, *ti*, *li*, *ni* a dávajú správny prízvuk v slovách a správny dôraz na slová vo vetách. Treba prihliadať na individuálne schopnosti žiakov. Každé dieťa číta vlastným tempom a podľa vlastných schopností. Žiaduce je často preverovať stupeň zdoanej techniky čítania a porozumenia prečítaného. V procese nácviku čítania možno využívať hry s hláskami a so slovami, jazykové hry (rébusy, dopĺňovačky, krížovky). Žiaci takto poznávajú nové obsahy, situácie a sú väčšmi motivovaní a atmosféra je príjemná a uvoľnená. Dôležité je využiť vedomosti žiakov, ktoré nadobudli na hodinách srbčiny.

Písanie treba nacvičovať odpisovaním, dopĺňaním viet, tvorením viet podľa obrázka, tvorením viet podľa skupiny obrázkov, diktátov a samostatným viet a kratších textov.

Nácvik čítania a písania

V tomto období žiak má mať zvládnutú základnú techniku čítania a písania. Zdokonaľovanie čítania treba precvičovať na textoch, ktoré

sú krátke, dynamické, zaujímavé a veku primerané žiakom, a zároveň aj na textoch školskej a domácej lektúry. Osobitný dôraz treba klásť na porozumenie prečítaných slov, viet a textov.

LITERATÚRA

Odporúčané obsahy z oblasti *Literatúra* sa spracúvajú počas celého školského roka z čítanky a CD k čítanke a pracovného zošita, ako základných vyučovacích pomôcok tak, že učiteľ ich realizáciu plánuje v súlade s individuálnymi charakteristikami žiakov a možnosťami celého kolektívu, vedený vzdelávacími výkonmi.

Pri uschopnení žiakov, aby za pomoci učiteľa porozumeli textom zo školskej lektúry, ale aj z populárnej tvorby, informačným textom z časopisov pre deti, encyklopédií a pod., dôležité je trvať na tom, aby sa pochopili udalosti, priestorové a časové vzťahy. Povinná časť lektúry pozostáva hlavne z častí, ktoré patria do základného národného korpusu, ktorý je obohatený aj súčasnými aktuálnymi dielami. Výber diel je v najväčšej miere založený na princípe vekovej primeranosti.

PRÁCA S TEXTOM

Literárne žánre: rozprávky (ľudové a autorské), bájky, básne, porekadlá a príslovia, hádanky, riekanky, vyčítanky, rečňovanky, detské ľudové hry, dramatizované texty.

Čítanie – v podaní učiteľa alebo z audio vizuálneho záznamu kratších slovenských ľudových a autorských rozprávok, textov z umeleckej tvorby, piesní, básní, bájok, detských ľudových hier. Čítanie sa môže nacvičovať v skupine, pri čom sa prihliada na správnu výslovnosť jednotlivých hlások, charakteristických pre slovenský jazyk. Žiakom, ktorí to dokážu, treba dať aj samostatne prečítať niekoľko viet. Pri spracovaní básní treba nacvičovať krátky umelecký prednes v skupine a individuálne.

U žiakov v tomto veku treba nacvičovať postrehnúť priebeh udalosti, určiť hlavnú postavu, čas a miesto konania deja. Všimnúť si fantastické prvky v rozprávkach.

Odporúča sa žiakom prezentovať populárne detské a ľudové piesne, sledovať detské časopisy, spoločné pozeranie a rozbor aspoň jedného divadelného predstavenia (podľa možnosti bábkového) a filmu pre deti v slovenskej reči (podľa možnosti na námety rozprávky).

Okrem korelácie medzi textami učiteľ má umožniť vertikálnu koreláciu.

Učiteľ má poznať obsahy predmetu Svet okolo nás, tradičnú a súčasnú duchovnú kultúru Slovákov s dôrazom na zvyky a obyčaje Slovákov v Srbsku.

Horizontálnu koreláciu učiteľ nadväzuje predovšetkým na vyučovanie srbského jazyka, sveta okolo nás, výtvarnej kultúry a hudobnej kultúry, náboženstva a občianskej výchovy.

Učiteľ má neustále poukazovať na dôležitosť správnej výslovnosti, ktorá sa upevňuje prostredníctvom určitých ortoepických cvičení. Ortoepické cvičenia netreba realizovať ako osobitné vyučovacie jednotky, nadväzovať na kultúru vyjadrovania, nácvik prednesu básne a pod. Používaním auditívnych vzájomov žiakov treba zvykať na správnu výslovnosť, melódickosť, dĺžku. . .

Niektoré ortoepické cvičenia sa môžu konať aj pri zodpovedajúcich témach z literatúry: napr. artikulácia sa môže nacvičovať pri jazykolamoch, keď sa spracúvajú ako časť z ľudovej slovesnosti; prízvuk, tempo, rytmus, intonácia a prestávky sa môžu nacvičovať podľa vzoru učiteľa alebo pomocou CD nahrávok/interaktívneho materiálu podľa výberu učiteľa alebo žiaka.

JAZYK

Pri spracovaní učiva z jazyka treba prihliadať na správne písanie vlastných mien, názvov ulíc a miest (svojich alebo sídla školy), názvov objektov (hlavne školy), písanie veľkého začiatočného písmena vo vete a písanie bodky, otáznika a výkričníka na konci vety, čiarky pri napočítaní.

Závazne treba prihliadať na správne písanie dlhých samohlások, samohlásky *ä* a dlhého *ř* a *ĺ*, písanie dvojhlások *ia*, *ie*, *iu*, *ô*, ako aj správne písanie dvojhlások a slabík *de*, *te*, *le*, *ne*, *di*, *ti*, *li*, *ni* (ako východiskové navrhujeme výber z diela Jozefa Pavloviča a Eleny Štefanovičovej). Rozdelenie slov na slabiky v jednoduchých prípadoch.

Slovné druhy: podstatné mená, prídavné mená (rod a číslo) a slovesá (slovesné časy) treba spracovať len na úrovni poznávania a rozlišovania.

JAZYKOVÁ KULTÚRA

Rozvíjať jazykovú kultúru je jedna z najdôležitejších úloh vyučovania materinského jazyka s prvkami národnej kultúry. Spracovaním literárneho textu sa prispieva k pestovaniu kultúry ústneho vyjadrovania.

V tejto vekovej kategórii od žiakov treba očakávať poznanie nasledujúcich oblastí:

Rozprávanie – o zážitkoch, o tom čo videli, čo by si priali. Odporúčané témy na spracovanie: škola, rodina, moja dedina/mesto. Priateľské vzťahy. Osobnosť žiaka, rodina a dom, povinnosti v rodine, priatelia a spolužiaci, predstaviť svoje obľúbené zvieratko; svoju školu, školské potreby. . . Pracovný deň žiaka. Voľný čas. Doprava. Chráňme prírodu – zvieratá a rastliny. Láska k rodnej reči. Formy spoločenského styku: čo kedy hovoríme, pozdravy a frázy. Časopis *Zornička*. Významné sviatky: *Vianoce* (pri čom sa spracuje text Jany Bodnárovej *Ako sme čakali Vianoce*), *Nový rok* (*Mikuláš a Lucia*) a *Veľká noc*; *meniny*, svadobné zvyky a slovenský ľudový kroj, pri čom navrhujeme spracovať *Pytačky* Ľudmily Podjavorinskej. Pesničky, dialógy, scénky, dielne na vylepšenie konverzácie. Pexeso. Ako motiváciu na obohacovanie slovné zásoby sa odporúčajú texty ako *Ako sa do hory volá, tak sa z hory ozýva* Silvie Čaňovej, s možnosťou analýzy frazeologizmov, *Sedliak a Šťastie* a *Klamár* Leva Nikolajeviča Tolstého. . .

Od žiakov sa naďalej očakáva tvorenie skupiny slov na určenú tému a viet zo zadaných slov. Majú vedieť vyjadriť ústrednú postavu v texte a jej zovňajšok. Majú sa vedieť poďakovať, požiadať o pomoc. Majú samostatne porozprávať niekoľko viet o sebe, svojej rodine, priateľovi, spolužiakovi, o živote v škole (max. 5 – 8 viet).

Reprodukcija – Opisť obrázok alebo postupný dej pomocou členej ilustrácie. Vedieť reprodukovať za pomoci osnovy sledovaný detský slovenský film, rozprávku alebo detské a bábkové divadelné predstavenie, scénku alebo oslavu.

Opis – ľudí, zvierat, zážitku, sviatkov, prírody.

Dialóg – formy spoločenského styku.

Dramatizácia – kratšieho textu podľa výberu, zážitku alebo udalosti z každodenného života.

Rozhovor – prihliadať na rozvoj slovné zásoby každodennej konverzácie, obohacovanie najmä aktívnej slovné zásoby. Frekvencované vety z každodenného života. Rozličné tvary vyjadrovania. Cvičenia so zmenou a doplnením viet.

Ústne vyjadrovanie sa koná cez hry a aktivity, pri ktorých sa nacvičuje komunikácia (pozdravenie v konkrétnych situáciách: *dobré ráno*, *dobrý deň* a *dovidenia*; poďakovanie, ospravedlnenie, požiadanie o pomoc). Žiaci môžu rozprávať na základe pozorovania obrázkov, debovej postupnosti, ktorú si môžu aj sami vytvoriť. Môžu prerozprávať počutý text, divadelné predstavenie alebo bábkové hry zreteľným prirodzeným hovorom a správnu výslovnosťou. Učitelia majú dbať na správnu artikuláciu hlások a so žiakmi viesť rozhovor o tom, čo počuli.

Cvičenia vzťahujúce sa na pozorovanie sa vzťahujú na určovanie celku a detailov, pozorovanie predmetov, javov a okolia. Treba ich tematicky organizovať. Najprv sa pozoruje učebňa a potom sa neskôr tá aktivita rozširuje na okolie. Žiaci môžu pozorovať predmety, ľudí, živočíchy, udalosti, obrazy, skupiny obrázkov, fotografie, objekty v okolí a pod. Žiakcu pozornosť treba usmerniť na celok, potom na najdôležitejšie časti a nakoniec na menej podstatné časti. Všimajú sa: tvary, farby, vzťahy, pohyby, mimika, gestá a pod.

Nácvik počúvania začína počúvaním toho, čo hovoria učitelia, iní žiaci, herci a hlásatelia. Vypočutý hovorený prejav sa analyzuje, aby sa určili hovorové vlastnosti hovoriaceho. Počúvanie má byť spojené s mimikou a gestami, ktoré sa vzťahujú na to, o čom sa hovorí. Závazne inzistovať na podporovaní správnej výslovnosti. Počas počúvania pestovať pozornosť a koncentráciu. Počúvajú sa aj onomatopoické zvuky, šumy, artikulované a neartikulované zvuky.

Analytické cvičenia majú byť zaujímavé a povzbudzujúce, lebo sú jedným z najdôležitejších predpokladov na učenie čítania a písania. Nekonajú sa izolovane, ale sú späté s cvičeniami počúvania a pozorovania.

Cvičenia na odstraňovanie nárečových a slangových prvkov vo vyjadrovaní sa konajú pomaly a systematicky. Učitelia majú osobitnú

pozornost venovať výslovnosti hlások *h a ch, l a l', dz a dž, r, í a dlhých samohlások, dvojhlások*, výslovnosti slabík *de, te, le, ne, di, ti, li, ni*.

Žiaci si majú osvojiť aktívne približne 200 nových slov a frazeologických spojení. Pasívna slovná zásoba má byť na každej úrovni vyššia ako aktívna.

Od žiakov očakávame, aby vedeli nové aspoň 4 básne, 5 piesní (slovenské ľudové a súčasné populárne detské pesničky), hádanky, riekanky, niektoré porekadlá a príslovia, predniesť ľudové koledy a vinše vzťahujúce sa na sviatky alebo ročné obdobia a 2 nové krátke dialógy alebo účasť v detskom divadelnom predstavení. Žiaci by sa podľa možnosti mali zapojiť do vekuprimeraných detských ľudových hier a tancov, zaznamenávať sviatky (v porovnaní so srbskými), poznať tradičné slovenské zvyky a obyčaje (zaznamenávanie Mikuláša a Lucie, Vianoce, Nový rok, Veľká noc koledovanie, oblievačky; meniny), a k tomu priliehavé tradičné jedlá, svadobné zvyky a k tomu priliehavý tradičný ľudový odev.

Vo štvrtom ročníku žiaci píšu vety a kratšie texty. Zvlášť sa dbá o individuálny prístup ku každému žiakovi, teda podnecujú sa jeho schopnosti a schopnosti v písaní. Ak dieťa má ťažkosti pri písaní, treba ho postupne a pozorne uvádzať do techniky písania, kým dieťa, ktoré postupuje rýchlejšie, podnecovať adekvátnymi, dobre zvolenými požiadavkami. Žiaci písomne odpovedajú na jednoduché otázky o vlastných skúsenostiach, bytostiach, predmetoch, javoch. Pri písaní žiakov treba upozorniť na veľké začiatkové písmeno na začiatku vety a pri písaní vlastných mien, názvov ulíc a objektov a na interpunkciu na konci vety a čiarku pri napočítovaní.

Prvky národnej kultúry a tradície

Zoznamovanie detí so základmi kultúry slovenskej menšiny v Srbsku, sprostredkovanie poznatkov, ale i pestovanie emočného vzťahu k tradícii, kultúre, obyčajom a zvykom slovenskej menšiny v Srbsku (folklór, ľudová slovesnosť, divadlo, literatúra, hudba, tradičné detské hry, obyčaje...), no nie v zmysle romantického tradicionalizmu a paseizmu, ale vždy v relácii k budúcnosti, rozvoju a modernizácii. Na minulosť sa opierať, do budúcnosti sa pozeráť. Snažiť sa slovenskú identitu a sebaúctu pestovať subtilne, nie prostredníctvom hesiel a fráz, ale na konkrétnych príkladoch, spájať pritom poznatky s emočným nasadením, vždy ale so zreteľom na menšinové a ľudské práva, na európsky kontext, tiež na interetnickú úctu, toleranciu a interakciu.

DIDAKTICKÉ POKYNY

Keď ide o tento predmet, musí sa mať na zreteľ podstatná úloha: naučiť žiakov pekne rozprávať po slovensky a získať zručnosť v jazy-

kovej správnosti. Musia sa mať vždy na zreteľ predvedomosti žiakov a na ne sa musí vždy sústavne nadväzovať. Na každej hodine si má učiteľ zvoliť diferencovaný prístup, lebo sú žiaci vekovo zmiešaní a prichádzajú s rozličnými jazykovými kompetenciami.

Neodmysliteľné je vytvorenie príjemnej atmosféry, ktorá predpokladá partnerský vzťah medzi učiteľom a žiakom a má pomôcť prekonať psychickú bariéru pri aktivizácii získaných rečových zručností, schopností a návykov. Každý jazykový prostriedok sa demonštruje v určitom kontexte, nie izolovane. V nácviku rečových zručností majú dominovať rozličné formy dialógov v interakcii učiteľ – žiak a žiak – žiak. K požiadavkám na spôsob vyjadrovania žiaduca je jednoduchosť, prirodzenosť, spontánnosť a jazyková správnosť.

III. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA

Sledovanie a hodnotenie výsledkov napredovania žiaka je vo funkcii dosiahnutia výkonov a začína základným hodnotením úrovne, na ktorej sa žiak nachádza podľa toho, čo sa bude brať do ohľadu pri hodnotení procesu jeho napredovania, ako aj slovná známka. Každá aktivita je dobrá príležitosť na hodnotenie napredovania a získavanie spätnej informácie. Každá vyučovacia hodina a každá aktivita žiaka je príležitosťou na formatívne hodnotenie, totiž zaznamenanie postupovania žiaka a usmerňovanie na ďalšie aktivity.

Formatívne hodnotenie je zložkou súčasného prístupu vyučovaniu a znamená hodnotenie vedomostí, zručností, postojov a správania, ako aj rozvíjania zodpovedajúcej kompetencie diferencovane, počas vyučovacích hodín a v priebehu učenia. Výsledok takého hodnotenia dáva spätnú informáciu ako učiteľovi, tak aj žiakovi o tom, ktoré kompetencie sú dobre zvládnuté a ktoré nie, ako aj o účinnosti zodpovedajúcich metód, ktoré učiteľ uplatnil na uskutočnenie cieľa. Ako formatívne hodnotenie sa chápe zbieranie údajov o dosiahnutých výsledkoch žiaka a najčastejšie techniky sú: realizácia praktických úloh, sledovanie a zapisovanie aktivít žiaka v priebehu vyučovania, priama komunikácia medzi žiakom a učiteľom, evidencia pre každého žiaka, (mapa postupovania) atď. Výsledky formatívneho hodnotenia na konci vyučovacieho cyklu majú byť vyjadrené slovnou známkou.

Práca každého učiteľa je zložená z plánovania, uskutočnenia a sledovania a hodnotenia. Dôležité je, aby učiteľ sústavne sledoval a hodnotil diferencovane, okrem dosahov žiakov aj proces vyučovacích hodín a učenia, ako aj seba a svoju vlastnú prácu. Všetko čo sa ukáže ako dobré a užitočné, učiteľ bude aj naďalej využívať vo svojej praxi vyučovania, a všetko to, čo sa ukáže ako nedostatočne účinné a efektívne, malo by sa zdokonaľiť.

10. СЛОВЕНАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Ime predmeta:	SLOVENSKI JEZIK Z ELEMENTI NARODNE KULTURE
Cilj:	Cilj pouka slovenskega jezika je, da učenici osvojejo zakonitosti slovenskega književnega jezika, v katerem se pisno in ustno pravilno izražajo, da se spoznajo z izbranimi knjižnimi, gledališkimi, filmskimi in drugimi umetniškimi deli iz slovenske kulture zapuščine in jih znajo interpretirati in razumeti.
Razred:	četrti
Letno število ur:	72 ur

IZHODIŠČA	PODROČJE/TEMA	VSEBINE
Po končanem razredu bo učenec usposobljen, da:		
– razume in uporablja predvideno besedišče – razume in uporablja slovnične konstrukcije naučene v prejšnjih razredih in jih razširi z novimi učnimi vsebinami; – glasno besedila z neznano vsebino, v skladu s tematiko (dialoška in pripovedna oblika), – bere z razumevanjem kratka pisna in ilustrirana besedila v zvezi z znanimi temami. – piše nareke na podlagi usvojenih struktur in leksike; – upoštevač pravopis prepiše, dopolni in piše besede ter krajše povedi v zvezi z znanimi pisanimi besedili ali vizualnimi spodbudami; – zastavi vprašanja v zvezi z zastavljenimi stavki. – najde informacije jasno izkazane v besedilu; – razume artikuliran govorni izkaz; – usvoji predvidene jezikovne strukture in jih aktivno uporablja v govoru; – razumevanje v ustnem govoru zaporedoma daljšo vrsto povedi, skupaj z dialogi, ki tvorijo koherentno celoto v okviru obdelane tematike; – aktivno posluša in razume vsebino literarno-umetniškaga besedila, katerega mu berejo; – pozorno in kulturno posluša sogovorce;	BRANJE IN PISANJE JEZIK Slovnica, pravopis, ortoepija JEZIKOVNA KULTURA Branje Pisanje Poslušanje in govorjenje	Slovnice vsebine iz prejšnjih razredov (ponavljanje in vaje na znanem in novem besedišču); – zložena poved, vezniki; – negovanje tehnike glasnega branja (pravilen govorni ritem, intonacija, artikulacija, naglaševanje); – usvajanje pisma slovenskega jezika (več pozornosti nameniti pravopisnim pravilom, ki se razlikujejo od pravopisnih pravil v jeziku širšega okolja); – prepisuje daljše povedi; – razumevanje osnovnega apomena krajših pisanih in ilustriranih besedil o neznanih temah; – pisno odgovarjanje na enostavna in zapletena vprašanja; – zastavljanje vprašanj v zvezi z zastavljenimi stavki. – razume pozorno artikuliran govorni izkaz, s pavzami in oblikami neverbalne komunikacije, ki mu pomagajo, da razume pomen; – razume govor učitelja, kratke dialoge, zgodbe in pesmi o neznanih temah, ki jih sliši v živo ali z audio-vizualnih zapisov; – razume in reagira na ustrezen način na kratka in daljša ustna sporočila v zvezi z osebnimi izkušnjami in dejavnostmi pri pouku; – razume in reagira na krajše in daljše ustno besedilo v zvezi z neznanimi temami; – razvija sposobnost in navado poslušanja z razumevanjem.

– poslušati interpretativno branje in pripovedovanje knjižnih besedil zaradi razumevanja in podoživljanja; – pravilno izgovori kratek in celoten stavek z enostavno strukturo z ustrezno intonacijo; – razume dialog učitelj – učenec in obrano; – zastavi vprašanja in odgovori na vprašanja; – jasno izgovori glasove, spoštuje ritem, intonacijo in akcent besed in izrazov; – poimenuje stvari iz neposrednega okolja v zvezi s temami, ki se obravnavajo; – reproducira sam ali v skupini kratke deklamacije in poštevanke, poje znane pesmice. – ustno povzame besedilo; ustno govori na podlagi slike in o doživetjih – uporablja ustrezne besede v govoru; – na pravilen način uporabi nove besede v vsakdanjem govoru; – sodeluje v odskem izvajanju besedil; – prepozna pesem, zgodbo in dramski tekst; – opazi like in razlikuje njihove pozitivne in negativne lastnosti; – izrazi svoje mišljenje o ponašanju likova u književnem delu; – pozna materialnu in duhovno kulturo svojega naroda na nivoju prilagojenem starosti; – pozna osnovne slovenske folklorne tekste – pozna in razlikuje osnovne slovenske praznike (nacionalne in lokalne kulture); – primerja slovenske praznike in običaje s tistimi pri večinskem narodu in drugih nacionalnih skupnosti; – ustvari predstavo o lastni kulturni identiteti – zna ustno izraziti vsebine v zvezi z znanimi temami, samostojno ali s pomojo učitelja; – zna povzeti krajši film, dialog ali besedilo na podlagi danega našrta v obliki vprašanj ali podnaslovov; – dalje se usposablja za samostojno predstavljanje obravnavane teme ob vizualni pomoči (slike, strip-slike) in brez tega; – zna na enostaven način opisati predmete in bitja; – zna predstaviti osebno doživetje.	KNJIŽEVNOST	– slovenske narodne lirske pesmi – slovenske basni, ljudske zgodbe, legende in pravljice – umetniške zgodbe – drame za otroke – slovenske risanke – stripi in otroški časopisi v slovenščini – otroške narodne igre – poslušanje slovenskih pesmi in glasbe – seznanjanje s specifičnimi slovenskimi glasbili – narodni plesi – tradicionalna narodna kultura – javni nastop, prezentacija lastnega in timskega dela – razvijanje spoštovanja do slovenskega kulturnega izročila – vzgoja v duhu mira, tolerance, kulturnih odnosov in sodelovanja med ljudmi. – PRIPOROČENO ČTIVO: Astrid Lindgren: Emil iz Loneberge; Že spet ta Emil; Emilove nove vragolije Astrid Lindgren: Pika Nogavička Josip Ribičič: Nana, mala opica Rozman Roza: Koza Filomena Svetlana Makarovič: Živalska olimpijada Vid Pečjak: Drečček in trije marsovečki Fran Levstik: Martin Krpan Josip Vandot: Kekec Feri Lainšček: Cicibanija Dane Zajc: Ta roža je zate Polonca Kovač: Pet kužkov išče pravega Ivan Sivec: Počitnice na Marsu Gosciny, R. : Nikec Knister: Mala čarovnica Lili Primož Suhodolčan: Živalske novice – priporočene revije – Ciciban, Pil; – risanke, radio in TV oddaje, filmi, fotografije in dr. – dela po izbiri učitelja.
---	--------------------	--

Ključni pojmi vsebine: jezikovna kultura, branje, pisanje, poslušanje in govorjenje, književnost, tradicija.

NAVODILO ZA DIDAKTIČNO-METODIČNO URESNIČEVANJE PROGRAMA

I. NAČRTOVANJE POUKA IN UČENJA

Četrto leto učenja tujega jezika je usmerjeno na utrjevanje znanj pridobljenih v prejšnjih treh letih in uvajanje učencev v večšine razumevanja pisanega besedila ter pisanja že poznanih vsebin. Komunikativno-interaktiven pouk jezik razumeva kot sredstvo komunikacije, zato se pri poučevanju uporablja naslednje osnove: v učilnici se uporablja ciljni jezik, v osmišljenem družbenem kontekstu učencev, učitelj pa svoj govor prilagaja razvojni stopnji in znanju učencev.

Pri poučevanju književnosti in elementov narodne kulture je neizogibna komparativna metoda, zaradi nenehne potrebe ustvarjanja ožjega ali širšega konteksta tradicije. V okviru tega dela učnega programa naj se spoštuje splošna priporočila o opuščanju teorijskih razlag za mlajše otroke. Pričakuje se, da se učitelj nenehno izpopolnjuje, glede na to, da ti elementi predmeta predstavljajo novost v splošnem šolstvu. Prav tako je potrebno vključiti družine in starše učencev, od katerih učitelj pridobi pomembne povratne informacije, med drugimi tudi odziv učencev na gradivo in način njegovega posredovanja.

Učenci. Pri pouku slovenskega jezika z elementi narodne kulture je težišče dela usmerjeno na učence: te se obravnava kot odgovorne, kreativne in aktivne udeležence učnega procesa, ki s svojim trudom in delom pridobivajo in razvijajo jezikovne sposobnosti, usvajajo jezik in pridobljena znanja uporabljajo v komunikaciji. Učenci sprva poslušajo in se odzivajo, kasneje začnejo govoriti. Ko gre za književnosti in elemente narodne kulture, otroci lahko aktivno sodelujejo v spontanem pogovoru pri urah, ali pri zbiranju obvestil, raziskav in spoznanj starejših članov družine (posebej dedkov in babic), ki so povezani s temami iz narodne tradicije. Znanje učencev se ocenjuje v skladu z jasno določenim načelom relativnosti, po katerem vzor ne predstavljajo izvirni govorniki, saj je na tej jezikovni ravni sporočilnost oz. pomen pomembnejši od slovnične natančnosti.

II. URESNIČEVANJE POUKA IN UČENJA

Učitelj načrtuje, vodi in organizira učni proces (izbira vsebino dela, leksiko, metode in oblike dela, tipe in število vaj itd.), usmerja

delo učencev, da bi se najuspešneje uresničili zastavljeni cilji. Učitelj spoštuje načelo individualizacije pri delu, glede na to, da je znanje jezika med učenci zelo raznoliko, in vaje postavlja tako, da vsakemu od učence omogoči čim pogostejšo verbalno aktivnost.

Pri aktivnostih, povezanih s pridobivanjem znanja o elementih narodne kulture in književnosti, praktična plat pouka obsega aktiven stik s predmeti, ki predstavljajo materialno komponento tradicionalne kulture, najsi gre za njihovo izdelavo, ali srečanje z njimi v avtentičnem ambientu. Z ustreznimi folklornimi zgodbami in legendami, povezanimi z osnovnimi prazniki (npr. božič, velika noč), učitelj lahko vključi ročne aktivnosti (risanje, barvanje pirhov itd.), ali uporabi ustrezno igro, pesem ali ples.

Učna sredstva: visoka raven motivacije učencev je lahko znatno spodbujena s strani učitelja, ki v ta namen uporablja ustrezna avdio-vizualna sredstva, učbenike in delovne zvezke, slike, fotografije, oddaje in filme itd. Učitelj mora učence spodbujati k zbiranju učnih sredstev, povezanih z obravnavanimi temami (razglednice, čestitke, slike, časopisni članki itd.).

Da bi izboljšali kvaliteto in kvantiteto jezikovnega gradiva, se pouk izvaja tudi na podlagi socialne interakcije (delo v učilnici poteka v obliki skupinskega ali posameznega reševanja problemov, iskanje informacij ali rešitev bolj ali manj zapletenih nalog je jasno opredeljeno s kontekstom, postopkom in ciljem).

Učbeniki na tej ravni postanejo vir aktivnosti, učilnica pa prostor, ki ga je mogoče vsakodnevno prilagajati potrebam poučevanja

Pri poučevanju književnosti in elementov narodne kulture se priporoča uporaba že dostopnih opisov folklornih iger ter tiskanih zbirk otroške folkloristike, čeprav se izbira vsebin v določeni meri prepušča učitelju.

– Tehnike:

– Veščina branja: prepoznavanje vezi med črkami in glasovi, povezovanje besed in slik, odgovarjanje na preprosta vprašanja, povezana z besedilom, izpolnjevanje prebranih navodil in ukazov;

– Veščina pisanja: povezovanje glasov in črk; nadomeščanje besede s sliko, vnašanje manjkajoče besede (dopolnitev niza, prepoznavanje vsiljivca, križanke ipd.), povezovanje krajšega besedila in povedi s slikami/ilustracijami;

- Veščina poslušanja: odzivanje na zapoved učitelja ali poslušano zapoved z avdio zapisa (predvsem fizične aktivnosti: vstani, sedi, hodi, skoči, igraj ipd.; pa tudi ročne aktivnosti znotraj učilnice: riši, izreži, pobarvaj, odpri/zapri zvezek ipd.); povezovanje zvočnega gradiva z ilustracijami: povezovanje pojmov iz delovnega zvezka (dodaj manjkajoče dele slike), prepoznavanje točnih in netočnih izrazov, utrjevanje kronologije ipd. ; pretvarjanje izjave v gesto;
- Veščina govorjenja: igre, petje v skupini, razvrščanje in vzporejanje (po velikosti, obliki, barvi itd.), ugibanje predmetov in oseb, pretvarjanje geste v izjavo;
- Veščina govorne in pisne interakcije: reševanje aktualnih težav v razredu oz. dogovarjanje glede aktivnosti, skupno ustvarjanje ilustriranih materialov (album fotografij z izletov ali proslav, načrt tedenskih aktivnosti, izleta, druženja itd.), interaktivno učenje, spontani pogovor, delo v parih, malih in velikih skupinah (drobni dialogi, igranje vlog itd.).

III. SPREMLJANJE IN VREDNOTENJE POUKA IN UČENJA

Spremljanje in vrednotenje pouka in učenja naj bo v skladu s Pravilnikom o ocenjevanju učencev v osnovnem izobraževanju in vzgoji. Mero napredovanja učenca, oziroma vrednotenje je treba primerjati z začetnim nivojem znanja učenca. Učitelj tekom procesa pouka in učenja permanentno in jasno daje povratno informacijo o kakovosti znanja učenca. Povratna informacija naj bo smerokaz za nadaljnje delo, toda istočasno tudi motivacija za učenca. Vrednotiti je treba vse dejavnosti učenca, razen vrednotenja in dajanja povratne informacije pa je pomembna naloga navaditi učence na samovrednotenje.

11. УКРАЇНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Назва предмета	УКРАЇНСКА МОВА З ЕЛЕМЕНТАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ
Мета	Метою викладання та навчання навчальної дисципліни українська мова з елемнетами національної культури є досягти учнями такого ступеню комунікативних здібностей, на якому вони зможуть самостійно вживати засвоєні навички розмовного мовлення в стандартних та професійних комунікативних ситуаціях (залежно від тематичного мінімуму та в письмовій формі), плекати національну та культурну ідентичність, етнічну самоповагу та ознайомити їх з елементами традиції, культури, звичаїв українського народу, підкреслюючи особливі риси українського мовлення в Сербії.
Клас	четвертий

НАВЧАЛЬНІ ДОСЯГНЕННЯ Після закінчення класу учень:	ОБЛАСТЬ/ТЕМА	ЗМІСТ
– розрізняє звук, слово і речення; правильно вимовляє слова і пише повні речення; – оволодіє основною технікою читання та письма з наголосом на правильну вимову приголосних в словах; – читає з розумінням; – уважно слухає і розуміє зміст літературного твору, який читається; – розрізняє вірш, легенду, казку, байку та п’єсу; – народна мудрість; – уміє виділити головних героїв твору і визначати їхні позитивні та негативні риси; – розпізнає загадку; – розрізняє звук, слово і речення; – правильно вимовляє короткі і повні речення; – правильно використовує велику літеру на початку речення і в написанні власних імен, назвах об’єктів (школи), назвах міст і вулиць; – уміє виділити іменники, дієслова та прикметники. – уміє правильно наголошувати слова у засвоєній лексиці та вбачає особливості українського наголосу; – уміє правильно сформулювати питальне речення з питальним словом і без нього; – вбачає різницю у вживанні дієслів руху; – уміє сформулювати усне повідомлення за даними словами; – уміє усно переказувати; – уміє усно описувати малюнок/ малюнки та розповісти про пригоду з власного досвіду; – уміє усно називати та описувати предмети, які нас оточують; – правильно використовує нові слова в повсякденній мові; правильно вимовляє специфічні звуки української мови в повсякденній розмові; – уміє напам’ять розказати короткі вірші; – бере участь у виставі; – бере участь у культурно-мистецьких заходах (як глядач або як учасник); – уміє ввічливо подякувати, попросити про допомогу, уважно вислухати співрозмовника; – розуміє термін <i>національна приналежність</i> і поважає представників інших народів; – шанує свою рідну мову та мови інших народів; – розрізняє подібність мовних явищ між українською та сербською мовами; – уміє інтерпретувати народні вірші, пов’язані зі святами чи порами року; – бере участь у дитячих іграх, які відповідають його віку; – знає характерні особливості українських народних костюмів (свого краю); – святкує свята (і порівнює їх з сербськими);	ЛІТЕРАТУРА	Звук та буква, друковані та писані літери. Слова і речення в розмові та на письмію Мовні ігри. Аналітико-синтетичні вправи, графомоторні вправи. Писання (переписування, самостійне писання). Читання (плавне читання, читання голосне і про себе); питання, для перевірки розуміння прочитаного тексту. Вимова звуків, з вимовою яких у учнів виникають труднощі: (напр: <i>и, з, х, і, я, ю, є, ї, й, дз, дж</i>) та усіх м’яких приголосних. Вживання м’якого знака та апострофа. Розпізнавання іменників, дієслів і прикметників. Вбачання різниці у значенні між дієсловами <i>іти (їти) – ходити, їхати – їздити</i>. ШКІЛЬНА ЛІТЕРАТУРА Поезія Українські народні пісні: <i>Ой дощику, поливайчику; Вийди, вийди, сонечко; Сорока-білобока, Ой веснонько, весно, Ой ти жайворонку.</i> ... Лічилки: <i>Сів метелик на травичку, Сіла качка на гніздечко, Зайчик-зайчик-побігайчик, Бджілки в поле полетіли;</i> Загадки і скоромовки: <i>Мию, мию без жалю, Що за перли у траї, В синім небі світячки; Ти, малий, скажи малому, Ой був собі коточок, Перепілка – гарна птиця, Біля баби баба сіла;</i> Леся Українка: <i>Літо краснее минуло; У маленькій хатинці;</i> Тамара Коломієць: <i>Наймиліше слово; Дідів обід; Клей; Паперовий кораблик;</i> Н. Забіла: <i>Дошч іде;</i> Ганна Чубач: <i>У лісочку на пеньочку;</i> Ліна Костенко: <i>Соловейко застудився;</i> Анатолій Костецький: <i>Місяць і сонце;</i> Платон Воронько: <i>В лісі є зелена хата;</i> Людмила Савчук: <i>Я і ти;</i> Марійка Підгірянка: <i>Діти й ластівка;</i> Ігор Січовик: <i>В зеленім лісі побував;</i> І. Жиленко: <i>Весна і мама;</i> Микола Вінграновський: <i>Кім, зима і весна;</i> Платон Воронько: <i>Чапля зишла черевички;</i> Проза Василь Сухомлинський: <i>Списав задачу; Лижі й ковзани; Горбатенька дівчинка; А серце тобі нічого не наказало?; Санько-брехун;</i> Ярослав Стельмах: <i>Санчата; Нахаба; День народження;</i> Михайло Конончук: <i>Гірке морозиво;</i> Всеволод Нестайко: <i>Руденський;</i> Олег Буцень: <i>Новий м’яч;</i> Віктор Васильчук: <i>«Подружилися»;</i> Степан Руданський: <i>Старий вовк;</i> Григорій Сковорода: <i>Орел і Черепиха;</i>

– знає традиційні українські звичаї (Святий Миколай – вірші, Різдво – різдвяні пісні, Великдень – писанки/крашанки, «Веснянки» – цикл веснянок), а також традиційні народні страви; святкування іменин.		Леонід Глібов: <i>Чиж та Голуб</i>. Народні казки: <i>Розум та щастя; Рукавичка; Сім'я зайців</i>. . . Казки українських письменників: Леся Українка: <i>Три метелики</i>; Василь Сухомлинський: <i>Скляний чоловічок</i>; Юрій Ярмак: <i>Зайчачкова казочка; Сонечко з червоними крильцями</i>; Марина Кірносова: <i>Світлячок</i>; Народні прислів'я та приказки. Драматургія Дитячі народні ігри: <i>Ой до норі, мішко</i>. . . Легенди: <i>Золоте павутиння; Різдвяні троянди; Дівчина-зогуля</i>; <i>Легенда про хліб; Українська легенда; Звідки пісні пішли</i>; Дитячий театр: сценарії до свят. ПОЗАКЛАСНЕ ЧИТАННЯ Василь Сухомлинський: <i>Куди поспішали мурашки</i>; Позакласне читання – на вибір 2 твори Ярослав Стельмах: <i>Найкращий намет</i>; Віктор Кава: <i>Вітя на вулиці</i>; Марійка Підгірянка: <i>В чужому пір'ю</i>; Олег Буцень: <i>Гуля</i>; Леся Українка: <i>Біда навчить</i>; Марійка Підгірянка: <i>Малий Василько</i>; Вистава лялькового театру та комікси. Популярні та інформаційні тексти: Тексти з ілюстрованих енциклопедій та дитячих журналів на вибір. Літературні тексти; – Вірш (рядок, строфа); байка; казка; народна мудрість. – подія; коли вона відбулась і де; літературний герой, його зовнішній вигляд, – дитячі п'єси; дитячі ігри; смішинки.
	МОВНА КУЛЬТУРА	Усне висловлювання Традиційна українська народна культура. Уміти вести невимушену розмову. Особистість учня: сім'я і дім, сімейні обов'язки, товариші та однокласники, розповісти про свою улюблену тварину; свою школу, шкільні обов'язки Форми соціальної поведінки: які слова і коли ми використовуємо, слова вітання та фрази. Свята та сімейні свята. Розмова, розповідь, розповідь за малюнком (народний костюм, традиційні страви). Переказ короткого літературного тексту, який відповідає віку учня. Драматичний текст, театральний текст, сценічна обробка. Театральна постановка (вистава і ляльковий тетр), дитячі народні ігри. Збагачення словникового запасу. Мовлення, ситуативні та мовні ігри. Розмова на базі прослуханого аудіозапису. Слухання Реальні та симуляційні ситуації. Аудіовізуальні записи. Ігри для розвитку уваги та вміння <i>слухати</i>. Читання Літературні твори – виразне читання вчителя або аудіовізуальний запис. Не літературні твори: текст у таблиці, розклад уроків, квиток та багато іншого. Інформаційні тексти: правила поведінки в школі, з життя в нашому оточенні, з дитячої енциклопедії. Письмо Написання букв, характерних для українського алфавіту, у широко використовуваних словах і фразах. Переписування. Розгадування кросвордів, ребусів, головоломок... Написання великої літери на початку речення та особистих імен людей, назвах міст, вулиць, шкіл. Види речень, рзділові знаки в кінці речення. Питальні речення з питальним словом і без нього.

Ключові слова: початкове читання та писання, мовна культура, усне висловлювання, література.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ДИДАКТИЧНО-МЕТОДИЧНОГО ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Програма навчання та вивчення *української мови з елементами національної культури* складається з предметних областей: читання та писання, літератури та мовної культури. Розподіл навчальних годин повинен бути зроблений на основі предметних областей, але завжди, на кожному уроці, слід приділяти особливу увагу навчання початкового читання та писання, культурі мовлення учнів та культурі українців у Сербії, звертаючись при цьому до народних традицій та звичаїв. Обидві області переплітаються між собою і жодна з них не може вивчатись окремо і без взаємодії з іншими областями.

Програма навчання та вивчення *української мови з елементами національної культури* базується на навчальних досягненнях, тобто на процесі навчання та досягненнях учня. Навчальні досягнення – це опис інтегрованої сукупності характеристик: знань, навичок, переконань та цінностей, які здобуває учень.

I. ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ ТА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Програма навчання, яка орієнтована на навчальні досягнення дає вчителю більшу свободу, більше можливостей у плануванні та розробці уроків та самого навчання. Роль вчителя полягає в тому, щоб контекстуалізувати цю програму у відповідності до: потреб конкретного класу з урахуванням: рівня знань української мови, складу учнів в класі та їхніх індивідуальних особливостей; підручників та інших навчальних матеріалів, які буде використовувати; технічних умов, навчальних ресурсів та засобів масової інформації доступних у школі; ресурсів, можливостей та вимог соціального оточення, в якому знаходиться школа. Виходячи з поданих навчальних досягнень та змісту, вчитель спочатку створює свій річний глобальний план роботи, на підставі якого він пізніше буде розробляти свої оперативні плани.

Навчальні досягнення, визначені по областях, полегшують учителю подальшу операціоналізацію навчальних досягнень до рівня конкретної навчальної одиниці. Від викладача очікується, що для кожної навчальної одиниці, на етапі планування та написання плану уроку, визначить диференційовані очікувані результати щодо трьох рівнів складності результатів навчання в залежності від попереднього знання учня. При плануванні слід також мати на увазі, що очікувані результати відрізняються, що деяких з них можна досягти легше та швидше, але для більшості з них (особливо для предметної області: мова та письмо), потрібно більше часу та різних заходів та роботи. У процесі планування та навчання важливо мати на увазі, що підручник є навчальним інструментом і не визначає зміст предмету. Тому, до змісту, наведеному у підручнику, потрібно застосувати вибірковий підхід. Крім підручника, як одного із джерел знань, вчитель повинен відкрити учням й інші джерела знань і навчити їх працювати з ними. При плануванні навчального процесу слід враховувати знання, досвід, інтелектуальні здібності та інтереси учнів.

Необхідно звернути особливу увагу на збагачення словникового запасу та використати певні культурні заходи та свята, які відбуваються в певних осередках, з метою ознайомлення учнів з життям українців у минулому, їхніми традиціями та культурою, як характерними рисами української меншини на цих просторах. Рекомендується порівнювати святкування українських свят із святкуванням цих свят іншими народами та іншими національними громадами, які живуть на цих просторах.

II. ВИКОНАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

ЧИТАННЯ ТА ПИСЬМО

Дидактико-методична організація уроків читання та письма залежить від кількох факторів, з яких найважливішим є той, який стосується попередніх знань учнів. Викладачі обирають модель навчання читання та письма – поєднання аналітично-синтетичних методів, цілісного або комплексного методу. Оскільки учні знають кирилицю, слід вказати відмінності між сербськими та українськими літерами, а також рекомендується комплексний метод обробки.

Уроки з читання та письма повинні бути реалізовані на кількох рівнях із застосуванням принципу індивідуалізації навчання. Зміст, методи та форми роботи повинні бути пристосовані до здібностей та потреб учнів, з використанням диференційованого навчання.

У цей період учні повинні формувати навички читання відповідних текстів, правильно вимовляти усі звуки, правильно наголошувати слова та інтонаційно виділяти в реченнях слова. Необхідно враховувати індивідуальні здібності учнів. Кожна дитина читає своїм темпом читання і відповідно до своїх здібностей. Бажано часто перевіряти рівень сформованості навичок читання та розуміння прочитаного. У процесі формування навичок читання, можуть використовуватися мовні ігри. Учні таким чином відкривають для себе щось нове, стають більш мотивованими, а атмосфера приємною і розслабленою. Важливо використати знання учня, набуте з сербської мови при засвоєнні кирилиці.

Для формування навичок писання слід практикувати переписування, доповнення речень, складання речень за малюнком, складання речень за групою малюнків, написання диктантів, самостійне написання речень та коротких текстів. Для формування навичок правильного писання букв особливу увагу слід приділити просторовій орієнтації в зошиті. Написання літер обмежується на один або два рядки в зошиті.

Формування навичок читання і писання

У цей період учні повинні сформувати базові навички читання та письма. Для вдосконалення навичок читання потрібно читати короткі, динамічні, цікаві, відповідні до віку тексти, а також тексти для шкільного та позакласного читання. Особлива увага повинна приділятися розумінню прочитаних слів, речень та текстів.

ЛІТЕРАТУРА

Рекомендований зміст з *Літератури* засвоюється протягом всього навчального року з читанки та робочих зошитів з літературного читання як основних навчальних матеріалів за планом вчителя, зробленим відповідно до індивідуальних здібностей учня, можливостей всього колективу, відповідно до запланованих навчальних досягнень.

Працюючи з учнями над розумінням творів з обов'язкової літератури, текстів на вибір з сучасної популярної літератури для дітей, інформативних текстів з енциклопедій та журналів для дітей тощо, дуже важливо щоб вчитель допоміг їм зрозуміти окремі описані в творі події, час і простір, у якому відбуваються ці події. До списку літератури для літературного читання входять переважно твори, що належать до національного корпусу, який збагачений творами сучасної літератури для дітей. Вибір творів в основному залежить від особливостей сприйняття учнем художнього твору, в залежності від його віку.

РОБОТА НАД ТЕКСТОМ

Літературні жанри: легенди, оповідання, казки, байки, вірші, прислів'я, загадки, лічилки, дитячі народні ігри.

Читання – виразне читання вчителя або аудіозапис коротких українських народних казок, художніх текстів, віршів, байок. Розвиток навичок читання можна практикувати працюючи в групах, зважаючи на правильну вимову окремих звуків, характерних для української мови. Учні, які швидше за інших розвивають навички читання, потрібно дати можливість самостійно прочитати кілька речень. Під час опрацювання віршів слід тренувати правильну вимову, читаючи головним чином хором.

Очікується, що учень цього віку вміє визначити хід подій, головних героїв, час і місце розгортання подій. Визначення елементів фантастики в казках.

Рекомендується, ознайомлювати учнів з популярними дитячими та народними віршами, рекомендувати їм читати дитячі журнали, подивитися, проаналізувати і обговорити принаймні одну театральну виставу (бажано лялькову) та фільм для дітей (рекомендується фільм за мотивами народних казок) українською мовою.

Разом із кореляцією між художніми творами, вчителю необхідно встановити вертикальну кореляцію. Вчитель повинен бути ознайомлений зі змістом предмету *Навколишній світ*, а також знати традиційну і духовну культуру українців у Сербії та їхні народні звичаї.

Горизонтальну кореляцію вчитель встановлює, насамперед, з предметами: сербська мова та література, історія, образотворче мистецтво, музична культура, релігійство та громадянське виховання.

Вчитель повинен постійно вказувати на важливість правильної вимови, яка тренується за допомогою певних ортопедичних вправ. Ортопедичні вправи не повинні виконуватися на окремих уроках, їх треба пов'язати з відповідними темами з граматики; інтонація в реченні, з одного боку, може бути пов'язана з культурою

висловлювання, шляхом повторення віршів тощо. З використанням аудіозаписів в учнів потрібно розвинути навички для відтворення і засвоєння правильної вимови, мелодії, дикції...

Деякі ортопедичні вправи можуть бути виконані при засвоєнні відповідних тем з літератури: напр. артикуляція може тренуватись за допомогою лічилок, скоромовок або мовних ігор, коли вони засвоюються як складова частина народної творчості; наголос, темп, ритм, інтонація та перерви можуть тренуватись на прикладі читання вчителя або прослуховування CD і відтворення його у мовленні, за вибором вчителя чи учня.

МОВА

При опрацюванні граматичного матеріалу слід звернути увагу на правильне написання власних імен, назв міст, назв шкіл, своєї вулиці, на написання великої літери на початку речення, написання розділових знаків в кінці речення.

Необхідно звернути увагу на правильну вимову звуків (напр: *и, г, х, і, я, ю, є, ї, й, дз, дж*) та м'яких приголосних та написання голосних, *и, і, е*, м'якого знака *ь* – і апострофа, на правильне написання *я, ю, є, ї*; на написання складів та слів з голосними *я, ю, є, і, у, е*.

Необхідно звернути увагу на різницю у вживанні дієслів *іти* (*йти*) – *ходити*, *їхати* – *їздити*.

Частини мови: іменники, дієслова і прикметники опрацьовуються лише на рівні розпізнавання.

МОВНА КУЛЬТУРА

Розвиток мовної культури є одним з найважливіших завдань викладання рідної мови з елементами національної культури. Ця навчальна область повинна бути пов'язана з роботою над літературними творами, які сприяють плеканню культури усного та писемного мовлення.

Від учнів цього віку потрібно очікувати знання наступних предметних областей:

Розвиток зв'язного мовлення – розмова про пригоди з власного досвіду, того, що вони бачили, того, що вони хочуть. Рекомендовані теми для опрацювання: школа, сім'я, моє місто чи село. Родинні відносини. Особистість учня, сім'я та дім, сімейні обов'язки, товариші та однокласники, розповісти про свою улюблену тварину; свою школу. Шкільні обов'язки... Робочий день учня. Вільний час. Транспорт. Ми бережемо природу – тварини та рослини. Любов до рідної мови. Форми соціальної поведінки: які слова і коли ми використовуємо, слова вітання та фрази. Дитячий журнал *Соловейко*. Важливі свята: Святий Миколай, Різдво, Великдень та «Веснянки»; іменини. Пісні, вірші, діалоги, п'єси, майстер-класи для вдосконалення розмовної мови. Пексесо. Для збагачення словникового запасу рекомендуються тексти українських письменників для дітей.

Учні також повинні вміти складати групи слів за значенням і складати речення з заданих слів. Учні повинні вміти визначити головного героя в тексті та описати його. Вони повинні вміти привітатись, подякувати, висловити бажання чи прохання, а також попросити про допомогу. Вони повинні самостійно, в декількох реченнях розповісти про себе, про свого брата чи сестру, про свого друга / про свою подругу, про однокласників, про життя в школі (максимум 8 речень).

Відтворення – описати зображення або послідовний перебіг подій на основі ілюстрацій. Вміти переказати український дитячий фільм за заздалегідь визначеним планом, розповідь або дитячу виставу, пригоду або свято.

Опис – людей, тварин, пригод, свят, природи.

Діалог – правила соціальної поведінки.

Драматизація – короткий текст за вибором, про пригоду або події з повсякденного життя.

Спілкування – дбати про збагачення словникового запасу для повсякденного спілкування, збагачуючи активний словниковий запас. Часті речення з повсякденного життя. Різні форми висловлювання. Вправи з заміною слів і додаванням слів у речення.

Усне вивисловлювання реалізується через ігри та творчі заходи, якими тренується спілкування (привітання в конкретних ситуаціях: *доброго ранку, добрий день і до побачення*; подяка, бажання, прохання, вибачення). Учні можуть розмовляти на основі малюнків. Можуть переказати почутий текст, виставу чи лялькову виставу, невимушеною мовою з правильною вимовою.

Вправи на спостереження – це вправи на розпізнавання цілого та його частин, спостереження за об'єктами, явищами та навколишнім середовищем. Їх потрібно розділити за темами. Перш за все розглядається класна кімната, а потім ведеться спостереження навколишнього середовища. Учні можуть спостерігати за предметами, людьми, тваринами, подіями, розглядати зображення, групи зображень, фотографії, об'єкти, що їх оточують тощо. Увага учнів повинна бути спрямована на ціле, а потім на найважливіші його частини, а в кінці – і на менш важливі частини. Спостереження ведуться за: формами, кольорами, відносинами, рухами, мімікою та жестами, тощо.

Вправи на слухання починаються з слухання того, що говорять вчителі, інші учні, артисти чи ведучі. Почуте аналізується, визначаються мовні характеристики особи, яка говорить. Слухання має бути пов'язане з мімікою та жестами, які відносяться на сказане. Обов'язково наполягати на правильній вимові. Під час слухання, зосереджувати увагу та концентрацію. Слухати онома-топоетичні звуки, шум, чітку та нечітку вимову.

Аналітичні вправи мають бути цікавими та стимулюючими, оскільки вони є однією з найважливіших передумов для читання та письма. Вони не виконуються окремо, їх треба пов'язати з вправами на слухання та спостереження.

Вправи, за допомогою яких видаляються не літературні елементи з висловлювання, виконуються повільно і систематично. Вчителі повинні особливу увагу звертати на вимову голосних звуків, *я, ю, є, ї*; вимову голосного *и*; приголосного *г*; вимову приголосних перед м'яким знаком *ь* і ненаголошених голосних *е* та *и*.

Учні повинні активно засвоїти 300 слів і фразеологічних одиниць. Пасивний словниковий запас повинен бути більший ніж активний, на кожному рівні.

Від учня очікується, що він: вивчить напам'ять принаймні 4 вірша для декламування, 5 українських віршів (народних або сучасних популярних дитячих віршів), загадки, деякі прислів'я, декламуватиме народні вірші, пов'язані з релігійними святами або порами року, вивчить напам'ять два коротких прозових тексти в обсязі 3 – 5 речень та 2 нових коротких діалога або візьме участь у дитячій виставі. Учні повинні, якщо це можливо, займатись дитячими народними танцями, відповідно до їхнього віку, повинні розрізняти елементи українського народного костюму своєї громади, відзначати релігійні свята (в порівнянні з сербськими), знати традиційні українські традиції та звичаї (святкування Святого Миколая – виконання пісень і віршів про Святого Миколая, святкування Різдва – виконання різдвяних пісень і віршів й святкування Великодня – звичаї: писанки і крашанки) та традиційні страви; святкування іменин.

У четвертому класі учні пишуть речення та короткі тексти. Особлива увага приділяється індивідуальному підходу до кожного учня, і в залежності від його здібностей заохочувати правильно писати. Якщо у дитини виникають труднощі у навчанні письма, їй потрібно допомогти оволодіти технікою письма поступово. Дитину, яка розвивається швидше, потрібно заохочувати і ставити перед нею завдання, які б її стимулювали. Учні письмово відповідають на прості питання про особистий досвід, істоти, предмети, явища. Вони також записують назву малюнку або назви декількох малюнків, а також речення на основі малюнку або групи малюнків. При написанні речень учням слід звернути увагу на написання великої літери на початку речення, на написання власних імен, а також на ставлення крапки в кінці речення чи знаку питання в питальних реченнях.

Ознайомлення учнів з основами історії української меншини в Сербії (доселення, культурні, освітні, релігійні та економічні заходи, найвищі культурні досягнення, відповідні організації та установи...), та з плеканням емоційного ставлення до традицій,

культури, звичаїв і традицій української меншини в Сербії (фольклор, ремесла, народні прислів'я, театр, література, музика, традиційні дитячі ігри, звичаї, демонологія...), але не в сенсі романтичної традиціоналізму, а на шляху до майбутнього, до розвитку і модернізації. Покладатися на минуле, але дивитись в майбутнє. Надати учням інформації про українську громаду в Сербії (населені пункти, установи і організації, відомі особистості, імена, прізвища, походження...), а також про зв'язки з іншими етнічними спільнотами та культурами, про внесок українців на цих теренах (в галузі освіти, культури, мистецтва, архітектури...) прикладати зусилля, щоб українська ідентичність і самоповага виховувалась витончено, не за допомогою прислів'їв та фраз, а на конкретних прикладах, при цьому поєднати дані з емоційним спрямуванням, надаючи значення правам людини і меншин, міжетнічній повазі, толерантності і взаємодії.

ШЛЯХИ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Необхідно завжди мати на увазі основне завдання даного предмета: учні повинні добре навчити володіти українською літературною мовою та набути навичок лінгвістичної правильності. Завжди слід мати на увазі попередні знання учнів, щоб їх можна було пов'язати зі знаннями, якими вони вже опанували. На кожному уроці вчитель повинен обирати диференційований підхід, оскільки учні різного віку і мають різні мовні компетенції. Необхідно створити приємну атмосферу, яка вимагає партнерства між вчителем/викладачем та учнями, і потрібно допомогти учням подолати психологічний бар'єр щодо мовного спілкування та мовленнєвих навичок. Кожен інструмент мови демонструється в конкретному контексті, а не ізольовано. При тренуванні мовленнєвих навичок повинні переважати різні форми діалогу в спілкуванні вчитель – учень та учень – учень. У мовленні вимагається

простота мовлення, природність й спонтанність та лінгвістична правильність.

III. СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Процедура контролю і оцінювання успіху учнів ведеться для досягнення очікуваних результатів навчання, вона починається з встановлення фактичного рівня знань, на якому знаходився учень, і виходячи з цього, оцінюються його подальші навчальні досягнення, від яких залежатиме оцінка. Кожна діяльність є доброю можливістю для оцінювання навчальних досягнень та отримання зворотніх інформацій. Кожен урок і кожна діяльність учня – це нагода для формувальної оцінки, тобто реєстрації навчальних досягнень учня та його спрямовування у подальшому навчанні.

Формативна оцінка є невід'ємною частиною сучасних методів навчання та включає в себе оцінку знань, навичок, ставлення, поведінки та розвиток відповідних компетенцій протягом уроку та навчання. Як формативний вимір, вона включає в себе збір даних про навчальні досягнення учня, а найбільш поширеними є наступні методи: реалізація практичних завдань, спостереження і нотатки учнівської активності під час уроку, пряме спілкування між учнем і викладачем, реєстр для кожного учня (карта навчальних досягнень) і т. д. Результати формативного оцінювання в кінці навчального циклу повинні бути виражені підсумковою оцінкою – цифрою.

Робота кожного вчителя полягає у плануванні, досягненні результатів, спостереженні та оцінці. Важливо, щоб вчитель постійно слідкував і оцінював диференційовано не тільки навчальні досягнення учня та процес навчання, а й себе та свою роботу. Все, що виявиться хорошим і корисним, вчитель буде продовжувати використовувати в своїй практиці навчання, а все, що виявиться неефективним, потрібно буде покращити.

12. ВЛАШКИ ГОВОР СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Numilji lu kurs	VUORBA ŠI KULTURA VLAHA
Cilju	Cilju lu invăcamîntu lu vuorba vlaha je dî sâ ŝkuolarji invjeacă zakuoanjilji lu vuorba vlaha în kare triabje sâ ŝcîje sâ skrije ŝi sâ vorbaskă, sâ sâ kunuoaskă ku literatura dî sâ fije kadîrj sâ tulmaŝaskă aljeasă teksturj dîn literatură, sâ sâ invjeacă se pastrjeadză adetutlji ŝi tradicija ŝi sâ înbuogacaskă kultura vlaha.
Razu	Apatrulja
Fuondu dî ŝasurj pră an	72 dî ŝasur

AŽUNSU Dîpa ŝe oguoaje ku tjema ŝkuolarju o sâ puoatâ ŝi:	TJEMA	SUCÎNUTU
-sâ ajbe un fond dî tri suče dî vuorbj noj ŝi sâ puoatâ ŝi sâ askulće ku jealje în vuorbă kind triabje sâ spună lukratura ŝe a fuost ŝi aja ŝe je aku; – încaljagă sucînutu lu tjekstu dî literatură karje ŝečească; – kunuoaskă subjektu ŝi predikatu; – kunuaske numiturilji ŝi verburlji; – aljagă ruodu ŝi numărû lu numiturj; – aljage forma lu verburlj ku karje sâ spunje vrjeamja dî aku, vrjeamja ŝe a trjekut ŝi vrjeamja ŝe vinje – kunuoaskă glasurlji în vuorbă (măj ku sama aalja glasurj karje nus în ljmiba sîrbaskă: î, â, â, â, dz), accentu, ritmu ŝi intonacija lu vuorbilji ŝi frăzurli invacaće;	VUORBA VLAHA	-rekapitulacija lu aja ŝe je lukrat în razu al întînj – tjeksturilji vlasăŝ skrisă or ŝtămpujice pră ċirilică ŝi latinjică; – ŝukarij dî ljmibă – veŝbujitu dî analiză ŝi sintjeză; veŝbujitu dî lăksikă ŝi sintaksă – suarta lu vuorbje: numiturilji ŝi ŝi verburlji – numiturilji: ruodu ŝi numaru – suarta dă numiturj – pronumiturilji – adusăturj – fuorma dă verb: vrjeamja dî aku, vrjeamja ŝe a trjekut , ŝi vrjeamja ŝe vinje. – skipsoarja vlasaskă, sluovurilji karje nus în ljmiba sîrbaskă
– încaljeaze un fuond otarît dî vuorbje ŝi frăzurj; – puoacă sâ încaljagă ŝi sâ raspunde la vuorbje kunoskuće dîn vuorba dîn tematikă kunoskută; – încaljeaze vuorba lu nastavnjik, dijaluogurj skurće, povjeŝ ŝi kîncîŝe în teme kunoskuće karje aude în zbuor or dî pră snimkurj; – sâ invacă sâ askulće ku încaljes. – sâ ŝcîje sâ ŝečaskă teksturj în mulće fjealurj ŝi arje bun accent, ritmu ŝi intonacije; – sâ ŝcîje sâ ŝečaskă la glas teksturj skurće ku tematikă kunoskută, da praurmă ŝi teksturj ku tematikă njedokunoskută; – ŝcîje sî sâ askulće ku vuorbaru; – ŝcîje sâ skrije aluj nume, poljikra ŝi atrjesa; – ŝcîje sâ fakă ljistă dî kumparat, dî guoŝ la vesaljije, dî lukru prîstă dîzi... ; – ŝcîje sâ prospună un tekst skurt ŝi ja sama dî ŝiamnurj dî interpunkcije; – ŝcîje întriabje ŝi sâ dea raspuns skris în ljegatură ku frăzurli skrisă;	KULTURA LU LJIMBĂ/VUORBĂ (1) Šcîrja dî askultat (încaljesu vuorbji) (2) Šcîrja dî ŝecît (3) Šcîrja dî skris (4) Šcîrja dî vuorbit (spusu dîn gură) (5) Interakcija ku vuorba	– Numilji lu ŝkuală – Traju în ŝkuală – Dzîva ŝkuolji – Fameljija – Prijaċinji ŝi komŝijilji – Praznjiku la kasă: kematu la guoŝ, aŝċetatu lu guoŝċ, dusu în guoŝtije – În duomu dî kultură – La rîu – La lak Ťe lukrăm în toatadzî – În market – În restoran – Mînkarja – Puortu vlahilor – Komŝîluku – Ekologijaŝi pastratu lu okuolu uomulu – Ťasurj ŝi miniturj – Lukratu ku banji – Kum sâ lumja pozdraveŝċe?

– šćije sã proskrije frãzurj skurće in ljegatura ku teksturj skrisã karje is lukraće; – sã askulće ku aja še a invacat in razu aldintĩnj šĩ priaksuje vuorbje noj; – šćije sã prospunã tekstu lukrat, prã un plan ku intrabarje; – šćije sã vorbaskã intrun zbuor sluobãd dĩ o temã lukratã; – šćije sã dea skurtã informacije dĩ vro temã; – šćije sã zuoasẽ in skeč or sã fije in prezãntazã; – šćije sã spunã še ij sa intĩnplat in monoluog mãj lung dikãt in razu aldintĩnj; – puoatã sã fakã komunikacije in karje inškimbã informacije skurće dĩ teme kunoskuće; – puoatã sã inškimbje in vuorbã kĩa frãzurj ljegeãe dĩ situacije dĩ intuoatãdzĩ; – puoatã sã inškimbje informacije dĩ vrjeamja dĩ hronologije šĩ vrjeamja dĩ meteorologije; – šĩmãj priaksuje spusu in fuorma lu dijaluog in un nivo mãj marje dikãt in razu aldintĩnj; – priaksuje aja še a invacat in razu aldintĩnj; – šćije sĩ sã askulće ku elementurlji dĩ gramatikã karje a invacat; – šćije sã numaskã svarurj šĩ stforurj, sã spunã kum is, sã spunã lukratura, objektu, numitu, relacije ljegeãe dĩ vrjeame šĩ luok, šćije sã spunã rugamĩntu or kuomandã; – sĩ sã askulće ku lĩimba in rĩnd ku nivou dĩ formã in komunikacije (ma ruog, fala or mulcamãsk, nuje la še...).		– Numitu lu inš, objekturj, snaga lu uom, zuoavinĩlji, vičĩlji, uarĩlji – Fãrburĩlji – Numjerji – Fluorĩlji – Ljeamnjĩlji dĩn padurje – Intrãbatu šĩ raspunsu, rugamĩntu, kjematu Povasta dĩ kopijj: Fata ku kašula rušije (Kašulruoška)
– kunoaskã šĩ sĩ aljagã kĩnćiku šĩ povasta; – vadã in povastã potrivjala, vrjeamja šĩ luoku unde šuoã sa potrivit; – vadã junaši šĩ sã aljagã intrã aja še je ia jej bun dĩn aja še je njebun; – spunje še gindeašće dĩ aja še lukrã junaši in kĩnćik or in povastã; – kunuoskã rima, struoã šĩ vjersu in poezije; – kunuosk šumalka šĩ sĩ o inćaljagã; – kunuosk basna šĩ sĩ o inćaljagã;	LITERATURA VLAHA	– Aša baba amjea a povastujit. . – Kum amjej drugarj povasta skriju? – Nja povastujit muošu albãtrĩn... Povješćĩlji vlasãšć aljeasã dĩ nastavnjik in rĩndu ku anji lu škuolarj. Šumjelšĩlji vlasãšć. Basnjĩlji vlasãšć Kĩnćĩšĩlji vlasãšć aljeasã dĩ nastavnjik in rĩndu ku anji lu škuolarj
– ajbe kontakt ku stvarurĩlji karje is komponenc lu tradicija šĩ kultura vlahã šĩ kind sã fak prã un model dĩn tradicije šĩ kind sã kunosk ku jealje in ambijentu autentik; – recituje la kĩnćĩse or prezãntuje la scenã povješć dĩn folkloru vlahilor ljegeãe dĩ praznjiše (kum is: Ažunu, Krašunu, Paščĩlji...); – sã kunuoskã lukru in mĩnj ljeat dĩ praznjiše šĩ dzi marj (cĩrtajitu, fãrbujitu uoavĩlji, fakutu la maskã...); – fakã materijal ilustrujit šĩ ljeat dĩ kultura vlahilor (foto-album...); – aflã še žuokurj sã žuoakã la zavječinj šĩ dzi marj; – sã invintã singur sã skrije in vuorba vlahã (poezije, povješć,...);	KULTURA ŠI TRADICIJA VLAHA	– Manifestacijã dĩ kultura šĩ tradicija in luoku šĩ okuolu amjeu – Bašija (stĩna) – Žuokutj la zavječinj šĩ dzi marj – La še praznjiš nje maskirim – Ажуну шї Країуну – Пашиїлї – La boćeãdz – La nunta – Pomana

Terminurĩlji dĩ kjeaje lu sucĩnaturã: literatura, lĩimba (vuorba), kultura lu lĩimbã (vuorbã), elementurĩlji dĩ kulturã šĩ tradicije.

INSTRUKCĪJILJI DĪ DIDAKTIKÃ ŠI METUODIKÃ DĪ REALIZACĪJA LU PROGRAM

Programu dĩ edukacije šĩ invacatu lu *Vuorba šĩ kultura Vlahã* are patru tjeme: Vuorba Vlahã, Kultura lu lĩimbã/vuorbã, Literatura Vlahã, Kultura šĩ tradicija Vlahã

Cĩljurĩlji karje is planiric in programu dĩ invãcamĩnt dĩ *Vuorba šĩ kultura Vlahã* dĩ rezultat au sã ajbe škuolarji potrivĩće kompetencije.

In Sĩrbije ku mulće nacije šĩ mulće konfesije aãsta segment lu programu dĩ invãcamĩnt *Vuorba vlahã ku elementurj dĩ kultura nacionala* arje dĩ cĩlj sĩ sã pastrjeadzã vuorba šĩ kultura vlahilor, ka šĩ identitetu aluor invacĩnd dĩ kulturã šĩ tradicije, šĩ formirĩnd un gĩnd karje nĩisãm nuoj in lumnje, in lumnje unde jeastã šĩ ka nuoj da šĩ lumnje in alće fjealurj.

Zadatku lu aãsta segment lu programu dĩ invãcamĩnt je invacatu dĩ tradicija vlahilor askultĩnd la muzikã, la povješć, dĩ adeturj šĩ aša in rĩnd. Še materijal dĩ invacat o sã aljagã in apatrulja raz sã lasã lu ocĩtul numa ij sã dĩa in gĩnd kã elementurĩlji dĩ tradicije triabje sã integrisaskã ku invãcamĩntu lĩimbi.

Programu dĩ edukacije šĩ invacatu lu *Vuorba šĩ kultura Vlahã* je fundat prã ažunsurj.

Še sadržaj o sã aljagã sã lasã lu ocĩtul, da ra fi bun dĩ sã sadržaju lu asta parće lu program dĩ invãcamĩnt realizaskã ku muzika šĩ žuoku (askultat la kĩnćĩse dĩ kopijj, kunoskutu ku instrũmenturĩlji, ku žuokurĩlji), ku povješć, adeturj šĩ aluor aratat kum la šas aša šĩ la priredburj. .

VUORBA VLAHA

ĩnvaljitu lu kultura lu lĩimbã/vuorbã je una dĩn mãjmarj daćĩnj lu edukacija dĩ lĩimba/vuorba ku elementurĩlji lu kultura lumnji. Asta tjemã, makrã dikã je pusã ka o tjemã aljeasã, triabje sĩ sã ljeaze dĩ lukratu lu tjekesturj dĩ literaturã ka šĩ ku invacatu lu gramatikã šĩ ortografije. Tuot aša, šĩ lukratu la tjekesturj dĩ literaturã šĩ lukru la gramatikã šĩ ortografije triabje sĩ sucĩnã pastratu lu kultura spusã šĩ skrisã.

KULTURA LU LJIMBÃ/VUORBÃ

Vorbitu dĩn gurã sã lukrã prĩn žuoakã šĩ aktivnosturj ku karje sã vjeazbuje komunikacija Škuolarji puot sĩ povĩastuje kafĩnd la sljikã or rĩndurj dĩ sljiš. Puot sĩ propovĩastuje tjeckstu karje a askultat sumjeamnjik or la sećit.

Dĩ la škuolarj sã aščatã sĩ puoatã sĩ intĩlpinje grupj dĩ vuorbje dĩ vro tjemã šĩ spusurj dĩn vuorbje še is daće. Triabje sĩ šćije sĩ spunã še gĩndesk dĩ tjeckstu še a sećit (dĩ še la fuost drag šĩ dĩ še), sĩ spunã kum je numit tjeckstu, kum kjamã autuoru, junaku šĩ aluj vrjedujealje. Triabje sĩ šćije sĩ dzĩkã fala šĩ sã kaće ažutamĩnt. Singur triabje sĩ spunã (duoã tri spusurj) dĩ aluor fraće or suorã, dĩ drugarj dĩn škuoalã, dĩ vijaca la škuoalã, dĩ vro šuoava še a petrekut, dĩ vro potrivjealã karje lji sa potrivjit.

Ortografije sã invacã prĩstã vježbujitu ku sistjem (dĩktatu dĩ ortografije, inđirpeptatu lu sminćiturĩlji in tjeckstu še je dat, tjesturj ku intrabãrj dĩn ortografije šĩ aša).

Triabje în tuotdîuna luvat sama dî dačina a măjmarje alu kurs: sî ŝkuolarji învjeacă frumuos sî vorbaskă pră vuorba vlasaskă ŝî ŝćije dî aluor kultură ŝî tradicîje. Triabje bagat dî sama ŝe ŝkuolarji ŝćiu întînj, ku ŝe vin dî la aluor kăŝ ŝî în rîndu ku aja lukrat ku tuot ŝkuolarju băŝkaŝît, purtînd dî grîză ŝî dî tuot kolektjivu.

LITERATURA

Integracija lu învăcamîntu vuorbi ku învăcamîntu lu literatură ŝî elementurj dî kultura nacionala dîa puoearje sî să aźungă la rezultat în tuată temă ŝe je spusă. În apatrulja raz la ŝkuoală ŝkuolarji ŝćiu să ŝećaskă teksturlji în vuorba vlaha, dî aja prînga askultat să ŝećească la glas ŝî în ŝeat.

LUKRU KU TJEKSTU

Să aljeaze: povasta (dîn lumnje, alu autor), basna, kîncîiku, ŝumjelś.

Ŗećitu – lu povjeŝe vlasăŝc skurće, tjekesturj dîn literatura frumuosă, kîncîise, basne. Vjeźbujitu lu ŝećitu frumuos ŝî încaljes, karje je apruoapje lu vuorba dî tuoatădzî. Kînd să lukră kîncîiku triabje veźbujit ŝećitu frumuos ŝî recitujitu.

Dî la ŝkuolarj dîn asta vrstă să aŝcată, sî ŝćije sî vadă rîndu lu potrivjelurj, junaŝi ŝî aj dî lăturj, vreeamja ŝî luoku unde să potrivjeŝce, înŝeputu, înkliŝitu ŝî dîskliŝitu lu lukrarje, dăskrisu lu înokuolu ŝî uoamenji; porînsilji lu ŝumjelś; kriŝitura lu basne sî să adukă în relacîje ku potrivjelurj dîn vijacă, sî vadă elementurlji dî fantastikă în povjeŝc.

ELEMENTURLJI DÎ KULTURĂ Ŗİ TRADICÎJE

Elementurlji dî kultură ŝî tradicîje pră număru lu ŝasurj numic dî realizacîje arje măjmarje kuprins, da prîn ja să ŝkuolarji kunosk ku aluor kultură ŝî tradicîje kum ra puća sî o pastrjeadză ŝî înojaskă. Prîn mulće aktivnosturj la ŝasur ŝkuolarji să kunosk ku aja kum să faŝe Paŝćilji, Kraŝunu, or praznjiku. Aŝa je ŝî ku kunoskutu lu fakutu lu boćeadz, nuntă or pomană.

În kultura vlasaskă mult să cjeanuje źuoku ŝî kîncîiku, dîspră ŝe ŝkuolarji să învîntă sî învjeacă paŝurlji dî źuok. Să kunuosk ku instrumjenturlji dî muzikă ku karje să faŝe melodia lu źuokurj ŝî kîncîise vlasăŝc. Prînga aja, ŝkolarji să kunosk ŝî ku puortu vlahilor dîn aluor luok ŝî okuol. Kunoskutu ku mînkarka dîn tradicîje să puoaće faŝa ŝî ku aluor degustacîje la kăŝ or la vro manifestacîje, la karje ŝkuolarji puot sî să dukă ku parincî or în grupă ku ocîtulu ŝî ajlalc ŝkuolarj.

Ku zanaturj ŝî lukrurj vlasăŝc batrînje ŝkuolarji puot sî să kunoaskă kînd să duk akuolo unde să lukră zanatu, or la vro moară batrînă, or la baŝije. Dîka aja nu să puoaće, lu ŝkuolarj trîabje aratat audio-video materjal dîn karje jej puot sî vadă lukrurlji ŝî zanaturlji batrînje karje Vlasi măjmunt a lukrat.

Măjmunt triabje sî să kinuje sî să pastrjeadză ŝî pazaskă identitjetu ŝî aĉeturilji Vlahilor, ma nu numa povăstujind ma ŝî în praksă.

Kum să realizeze programu

– să faŝe ljeġatură înră vuorbă ŝî sljikă, să raspunde la pruoŝce înrabărj în ljeġatură ku tjeġstu, realizacija lu kuomandă karje je ŝećită;
– askultat ŝî reagiritu la kuomanda lu nastavnjik or dî la audio snimak (ŝkuoaliće, ŝădz, mjerź, sărij, źuoakă... or: cîrtăje, taje, fiarbuje, daŝkiĉe/înkide svjeska...);

-vjeźbilji dî askultat (pră uputstva lu nastavnjik or dî la audio-video materijal triabje ljeġac pojmurli în vjeźbankă,...);

– înpreuna fakut materijal ilustrujit (album ku sljiŝ,...);

– lukru în parjeakje, în miŝ ŝî marj grupj (dijaluogurj skurće,...); lukru în mînj (cîrtajitu, fărbujitu, tajatu ku fuoarŝilji, lukru ku glinamuolu or ku aluvatu,...);

Dî să învînceadză ŝkuolarji nastavnjiku triabje sî să askulće ku audio-vîzuelni medij, ku CD–urj, DVD–urj, ilustracije, sljiŝ,

fotografije, filmurj, emisije... Nastavnjiku triabje să învîntă ŝkuolarji dî să jej ŝîngurj aŝrîngă medij dî învăcamînt ljeġac dî temă ŝe să lukră.

Nastavnjiku planirjeaŝce, puoartă ŝî organizujeaŝce procesu lu învăcamînt (aljeaze ŝe să lukră, metuodu kum să lukră, forma dî lukru, tipu ŝî numeru dî vjeźbj ŝî altă ŝe), koordinirjeaŝce lukru lu ŝkuolarj dî sî să ŝe îj mejbun împlînjeadză ciljurli ŝe îs supusă. Nastavnjiku aŝa aljeaze vjeźburli să puoată ŝkuolari măjdeas să vorbaskă kă numa vorbind să puoaće învaca ljimba.

PETRJEKUTU Ŗİ VRJEDUJALA LU EDUKACÎJE Ŗİ ÎNVACAT

Petrjekutu ŝî vrjedujala lu progrjesu ŝkuolarilor să lukră pră Pravilniku dă vrjedujala lu ŝkuolarj pină la aoptlja raz.

Petrjekutu ŝî vrjedujala lu progrjesu ŝkuolarilor să lukră dî sî să puoată aźuns la aźunsurj, da îŝeapje ku ocjena dîntînj lu nivou la karje je ŝkuolarju ŝî în relacîje ku karje să ocjenjeaŝce kîť progrjes a avut ŝî ŝe ocjenă o sî ajbje. Fijekarje aktivnuost arje potencijal dî procjenjitu lu aja kîť sa mărs nainće ŝî dî sî să kapiće informacîje napuoj. Tuot ŝasu dî edukacîje ŝî aktivnuosturlji lu ŝkuolarj je ŝansa dî sî să formirjaskă ocjenă, dî sî să registreje kîť ŝkuolarju a mărs nainće ŝî ŝîj să spună ŝe triabje ŝîmăj sî lukrje.

Formirjitu lu ocjenă je un nou princip în edukacîje karje sucînje procjenujitu lu aja ŝe să ŝćije, ŝe să puoaće, cînutu ŝî rîndu la lukru, ka ŝî îtarjitu lu kompetencîj dî vrjeamje lu eukacîje ŝî învacat.

Lukru lu nastavnjik să sucînje dîn plănrjit, realizujit, petrjekut ŝî vrjedujit. Nastavnjiku triabje în kontinuitjet sî petrjakă ŝî ocjenjaskă diferencirjit prînga aja ŝe ŝkuolarji a fakut, ŝî procjesu lu edukacîje ŝî învacat, ka ŝî pră jeal ŝîngur ŝî aluj lukru kum ar fi edukacija măj bună.

LEHRPLAN FÜR DAS FACH DEUTSCH MIT EINBEZIEHUNG VON ETHNOKULTURELLEN KOMPONENTEN FÜR DIE VIERTE KLASSE DER GRUNDSCHULE WAHLFACH

Fach	Deutsch mit Einbeziehung von ethnokulturellen Komponenten
Ziele	Ziele des Faches <i>Deutsch mit Einbeziehung von ethnokulturellen Komponenten</i> sind das systematische Beherrschen von Regeln der deutschen Bildungssprache in ihrer mündlichen Ausdrucksweise, die Entwicklung des Bewußtseins über die Rolle der Sprache im Aufbau der nationalen Identität, das Verstehen von ausgewählten literarischen und anderen Kunstwerken der Deutschen, die in den deutschsprachigen Ländern leben, wie auch der Donauschwaben wegen Achtung der Tradition, der Kultur und der Entwicklung von Interkulturalität als der Lebensweise der modernen Gesellschaft.
Klasse	Vierte
Jahresstundenzahl	72 Stunden

1. Deutsche Sprache und Literatur		
– seine Bedürfnisse, Gefühle und Gedanken seinen Sprachkenntnissen gemäß auszudrücken und sich dabei an die Verhaltensregeln zu halten; – einige Unterschiede zwischen der deutschen Bildungssprache und dem Donauschwäbischen zu erkennen; – zwischen gesprochenem Laut und geschriebener Buchstabe zu unterscheiden; – den Unterschied zwischen phonetischem und orthographischem Bild eines Wortes zu bemerken; – den Konsonanten <i>F</i> von dem Konsonanten <i>V</i> zu unterscheiden; – zwischen den stimmlosen und stimmhaften Konsonanten <i>S</i> zu unterscheiden; – die Buchstabe <i>H</i> von dem Digraph <i>CH</i> zu unterscheiden – die Großbuchstaben (Substantive) richtig zu verwenden; – zwischen gesprochenen und geschriebenen Wörtern und Sätzen richtig zu unterscheiden; – mit Verständnis zu lesen; – die Wörter richtig auswählen und die neuen Wörter in der Alltagssprache in geeigneter Weise anzuwenden; – einen kurzen und vollständigen Satz zu verfassen und richtig auszusprechen; – einen zusammengesetzten Satz richtig zu verfassen und auszusprechen; – die Zeitstufen Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft zu unterscheiden; – den Fragen seines Gesprächspartners aufmerksam zuzuhören und sie vollständig zu beantworten; – Wörter und Sätze zu einem logischen Text thematisch zu verbinden; – Gegenstände aus der unmittelbaren und weiteren Umgebung mündlich zu beschreiben; – Gegenstände aus der unmittelbaren und weiteren Umgebung schriftlich zu beschreiben; – mündlich erzählen; – über das Bild /die Bilder und über Erfahrungen mündlich zu sprechen; – schriftlich nachzuerzählen; – ein Lied, ein Märchen, eine Fabel und einen dramatischen Text zu erkennen; – die Hauptfiguren und den Unterschied zwischen ihren positiven und negativen Eigenschaften zu erkennen; – die Lehre der Fabel zu erkennen; – kürzere literarische Texte auswendig zu sprechen; – an der szenischen Darstellung eines Textes teilzunehmen; – die Botschaft zu verstehen und zu paraphrasieren;	Sprache und sprachliche Äußerung	Wortschatzerweiterung, lexikalische und syntaktische Übungen. Das Erlernen von neuen Wörtern und ihrer Bedeutung. Silben auf Deutsch. Kurze und lange Vokalen. Diphthongen. Konsonanten. Konsonanten <i>F</i> und <i>V</i>. Stimmloses und stimmhaftes <i>S</i>. Der Buchstabe <i>H</i> und der Digraph <i>CH</i>. Vollständiger einfacher Satz in mündlicher und schriftlicher Form. Zusammengesetzter Satz. Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft. Gelenktes und freies Gespräch. Gelenkte und freie Kurzaufsätze. Sprechen, nacherzählen und beschreiben. Rezitation. Dramatische, dramatisierte Texte, szenische Darstellungen. Szenische Darstellung eines Textes (Drama und Puppenspiel); Volkstänze und Lieder für Kinder. Situations- und Sprachspiele. Reale und Simulationssituationen. Audiovisuelle Aufnahmen. Darstellung eines kurzen Kinderfilmes. Szenische Darstellung eines Textes (Drama, Puppenspiel); Kindervolksgedichte und Spiele. Sprach-, und –Situationsspiele. Reale und Simulationssituationen. Audiovisuelle Texte. Kurzkinderfilm. Hörverstehensspiele. Abzählreime.
	Literatur	Gedichte Peter Hacks: <i>Der Herbst steht auf der Leiter</i> Claudia Ratering: <i>Takt</i> Samuel Reissen: <i>Müde</i> Heinz Kahlau: <i>Der Löwenzahn</i> Volksgedicht: <i>Ihr Kinder, stellt die Schuh' hinaus</i> Eugen Roth: <i>Der Baum</i> Wolfgang Maier: <i>Der Storch</i> – Rätsel Monika Rieger: <i>Sommerzeit</i> Abzählreime nach Wahl Werner Küffner: <i>Die Wohnung der Maus</i> – Übersetzung auf Serbisch: Gordana Timotijevic

		Prosa Barbara Rose: <i>Die Schulelfe</i> Steffie Becker: <i>Falsches Spiel</i> Ralf Kreuzer: <i>Kinderdialog</i> Kiwitek: <i>Heiliger Nikolaus</i> Erwin Mose: <i>Die Gießkanne</i> Irene Hoppe: <i>Umwelttipps</i> Unbekannt/ Dialog: <i>Frühstück</i> Christine Nöstlinger: <i>Mini muß Schi fahren – Teil 3</i> Annette Vebersberger: <i>Verdrehter Tag</i> Fabel nach Esopus: <i>Die Höhle des Löwens</i> Drama ...
2. Ethnokulturelle Komponenten		
– ethnokulturelle Komponenten und Werte zu erkennen; – das Kuglof Festival zu beschreiben – die Technik der Handarbeit unter den Donauschwaben - einen einfachen Kreuzstich - zu erkennen; – eine einfache Spitze mit einer gedruckten Motivtechnik eines einfachen Kreuzstiches zu machen; – die Technik der Herstellung von Handarbeit unter den Serben – einen einfachen Kreuzstich- zu erkennen; – mögliche Unterschiede zwischen den Techniken des einfachen Kreuzstichs und des Kreuzstiches zu beachten; – einige Merkmale der traditionellen deutschen Bräuche (Weihnachten, Nikolaus, St. Martin und Ostern) nennen; – einige Ähnlichkeiten und Unterschiede bei der Feier religiöser Feiertage zwischen Serben und Donauschwaben zu nennen; – einen Volkstanz der Donauschwaben zu tanzen; – die gesamte oder einen Teil der Handlung eines Theaterstücks oder Films für Kinder zu erzählen; – die gesamte oder einen Teil der Handlung eines Kurzfilms für Kinder zu erzählen; – Gerichte zu nennen, die sowohl bei den Donauschwaben als auch den Serben Teile der Gastronomie sind; – Volkslieder und Kinderlieder die zum Thema Feste, Jahreszeiten und das Alltagsleben haben zu singen; – Hörtexte oder Lesetexte zu illustrieren; – Kreativität mit verschiedenen Techniken auszudrucken.	Geschichte, Ethnokultur – Feste – Volkstrachten – Deutsche Küche – Volkstanz – Theater, Film Musik – Singen – Zuhören Kunst	Gebrüder Grimm: <i>Die Prinzessin auf der Erbse</i> - Kinderfilm <i>Die Sendung mit dem Elefanten</i>- Folge 439: <i>Roboter</i> Eine Auswahl von geeigneten Texten für Lesen und Schreiben Susanne Jarusch und Ilse Stangel: <i>Das große Ferienbuch für die Volksschule - Rechtsschreibung und Mathematik</i>, G&G Verlag, Wien, 2018 <i>Günther Gramsamer, Franz Holzner: Sicher zum Grundwortschatz</i>, Klett, Leipzig, 2006 Feste: <i>St. Martin, St. Nikolaus, Weihnachten, Ostern</i> in deutschsprachigen Ländern und bei den Donauschwaben. <i>St. Nikolaus, Weihnachten und Ostern</i> bei den Serben. Volkstanz: <i>Siebentritt</i> - Tanz der Donauschwaben in der Batschka. Handarbeit bei den Donauschwaben. Handarbeit bei den Serben. Volkspeise der Donauschwaben und der Deutschen: <i>Mohnkuchen, Käsepalaschinken, Kaiserschmarrn</i> <i>.Gugelhupf</i> Puppentheaterspiel. Kindertheaterspiel, Kinderfilm nach eigener Auswahl. Kulturveranstaltungen und Besuch bei dem Verein der Donauschwaben. Besuch bei dem Gugelhupffestival in Sremski Karlovci. Besuch bei dem <i>Heimathaus der Donauschwaben</i> in Sremski Karlovci. Texte nach eigener Auswahl aus der Schülerzeitschrift <i>Mini Spatzenpost</i>. Hören und Singen 1. Rolf Zuckowski: <i>Was zieh ich an?</i> 2. Simone Sommerland: <i>Das Uhrenlied</i> 3. Alfred und Berta Bar: <i>Raupe Nimmersatt</i> 4. Modernes Lied: <i>Ich heiße Peter</i> 5. Volkslied: <i>Mein Hut, der hat drei Ecken</i> 6. Rolf Zuckowski: <i>Mein Weg zur Schule</i> 7. Münchenmedia: <i>Heute kommt der Nikolaus</i> 8. Rolf Zuckowski: <i>Immer wieder kommt der Frühling</i> 9. Flo Bauer: <i>Wie ein Roboter gehen</i> 10. Dieter Moskanne: <i>Wir Mädchen sind cooler als Jungs</i> Weihnachtsschmuck. Basteln und Bemalen von Laternen für <i>Sankt Martin</i>. Basteln von Glückwunschkarten zu Weihnachten und Neujahr. Schreiben von Grußkarten zu Weihnachten und Neujahr. Bemalen von Ostereiern. Gegenstände und Figuren in den Malbüchern ausmalen. Bemalen von Mandalas. Ausarbeiten einer thematischen Posterpräsentation (<i>Stadt, Frühstück bei Serben und Donauschwaben, Frühling im Garten..</i>) Ausarbeiten eines Terminkalenders. Arbeit mit Textilien: ein Deckchen mit der Technik des einfachen Kreuzstichs ausarbeiten. Geschriebene Texte- Märchen zu illustrieren.

Schlüsselwörter: Sprache, Sprachäußerung, Literatur, Tradition, Kultur

DIDAKTISCHE UND METHODISCHE UMSETZUNG DES CURRICULUMS

Das Curriculum für das Fach *Deutsch mit Einbeziehung von ethno*kulturellen Komponenten besteht aus zwei Fachbereichen: *Deutsche Sprache und Literatur* und *Ethnokultur*. Die Unterrichtsstunden sollten nicht aufgrund der Fachbereichen aufgeteilt werden, aber in jeder Stunde soll der deutschen Kultur und der Kultur der Donauschwaben

in Serbien, mit einem Schwerpunkt auf Volkstradition und Bräuche, Aufmerksamkeit geschenkt werden. Beide Bereiche verflochten sich, und keines kann isoliert ohne Zusammenwirken mit anderen Bereichen gelehrt werden. Wir empfehlen jedoch eine grobe Aufteilung: *Deutsche Sprache* - 30 Stunden und *Ethnokultur* - 42 Stunden.

Die deutsche Sprache wird durch die Inhalte Kinderliteratur, Naturkunde, traditionelle Kultur, Musik und Kunst gelehrt. Alle diese Inhaltesollte man gegenseitig verbinden und gleichzeitig einem be-

stimmten Thema (Schule, Stadt, Arbeitstag, Bräuche und Gastronomie der Donauschwaben ...) den Vorrang geben. Um die vorgeschlagene Inhalte in eine Einheit verknüpfen zu können, wird eine Doppelstunde (2x45 Minuten) empfohlen.

Das Curriculum für das Fach *Deutsch mit Einbeziehung von ethnokulturellen Komponenten* baut auf den Lernergebnissen, dem Lernprozess und dem Lernerfolg auf. Die Lernergebnisse schließen die Beschreibung von integriertem Wissen, Fähigkeiten, Einstellungen und Werten, die der Schüler entwickelt, ein.

I. UNTERRICHTSPLANUNG

Das auf Lernergebnisse eingestellte Curriculum gibt den Lehrern mehr Freiheit, mehrere Möglichkeiten bei der Gestaltung des Unterrichts. Die Rolle des Lehrers ist dieses Curriculum an die bestimmte Zielgruppe (Klasse) anzupassen und dabei die Sprachkenntnisse, die Zusammensetzung der Klasse und die Merkmale der Schüler, Lehrwerke und Lehrmaterialien, die technische Ausstattung der Schule, die Ressourcen, Möglichkeiten und Bedürfnisse der lokalen Gemeinschaft, in der sich die Schule befindet, zu beachten. Von den gegebenen Lernergebnissen und Inhalten ausgehend erstellt die Lehrkraft zunächst ihren Jahresplan, aus dem er später seine operativen Pläne entwickelt.

Bei der Unterrichtsplanung sollte man darauf achten, dass das Lehrwerk nicht den Inhalt des Faches bestimmt, das es auch ein Lehrmittel ist. Deswegen ist es sehr wichtig die im Lehrwerk gegebenen Inhalte selektiv einzusetzen. Neben dem Lehrwerk, als einer der Wissensquellen, soll die Lehrkraft den Schülern ermöglichen, auch andere Lernquellen zu nutzen wie Film, Musik, Besuch in einer Bibliothek. Es wird empfohlen, den Schülern keine Hausaufgaben aufzugeben, aber man könnte ihnen einige literarische Werke zum fakultativen Lesen empfehlen. Bei der Planung des Lehr- und Lernprozesses sollten das Wissen, die Erfahrung, die intellektuellen Fähigkeiten und die Interessen der Schüler berücksichtigt werden.

II. DURCHFÜHRUNG DES CURRICULUMS

DEUTSCHE SPRACHE UND LITERATUR

Die vorgeschlagenen Inhalte im Bereich der *Literatur* werden durch das ganze Jahr über mit Hilfe von Lehrbüchern, Arbeitsblättern als Grundmaterial für die Arbeit und mit Hilfe von Audio- und Videoaufnahmen bearbeitet, so dass der Lehrer entsprechend den individuellen Eigenschaften der Schüler und den Lernergebnissen entsprechend seinen Lehrplan vorbereitet.

Pflichtlektüre sind hauptsächlich Werke, die zu dem nationalen Korpus gehören, die mit Werken der zeitgenössischen Kinderliteratur angereichert werden. Die Auswahl an Werken basiert hauptsächlich auf dem Prinzip der Altersangemessenheit, so dass Kindergedichte und Kindergeschichten am häufigsten vorkommen.

DEUTSCHE SPRACHE

Im Sprachunterricht wird die mündliche und schriftliche Kommunikation entwickelt.

Bei den Schülern sollte man die Verwendung von Wörtern und ihre richtige Aussprache in der deutschen Bildungssprache fördern.

Das Zuhören ist eine wichtige Tätigkeit in der Kommunikation. Im Unterricht sollte das sorgfältige Zuhören, das Verstehen des mündlichen Textes und die richtige Reaktion geübt werden. Dies wird durch Hörübungen erreicht. Im Unterrichtskontext hören die Schüler zu, was andere sagen, und das bestätigen sie durch Wiederholung oder durch Paraphrasieren des Audiotextes. Aufmerksames Zuhören wird in simulierten Situationen (Sprach- und Situationsspielen) praktiziert. Spiele für die Entwicklung des aufmerksamen Zuhörens werden im Rahmen des Unterrichts mit einer bestimmten Aufgabe ausgeführt (*Erkenne, wer spricht; Hör, wie ich spreche - leise, langsam, schnell...*) Die Lehrkraft sollte auch auf die richtige Aussprache der Laute achten und die Aussprache der Bildungssprache und der Sprache der Donauschwaben mit den Schülern besprechen.

Die richtige Aussprache kann man einüben auch durch:

Erzählen d.h. Nacherzählen des gehörten oder gelesenen Textes

Beschreibung der unmittelbaren Umgebung, Tiere, Früchte, Kleidungsstücke

Reproduktion – Bildbeschreibung oder Bildgeschichten
Simulation realen Situationen – Dialoge (auf dem Weg zur Schule, auf dem

Bauernhof), Gespräch mit der ungehorsamen Puppe oder mit einer

literarischen Gestalt

Wortspiele – Buchstabenspiele, Rebusse

Lesen und Schreiben

Den Unterricht von Lesen und Schreiben sollte auf mehreren Ebenen durch das Prinzip der Individualisierung verwirklichen. Inhalte, Methoden und Techniken sollten an die Kapazitäten und Bedürfnisse der Lernenden durch das Verwenden vom differenzierten Unterricht angepasst werden.

Während dieser Zeit sollen die Schüler einüben alle entsprechenden Texte zu lesen, die Laute richtig auszusprechen, Wörter richtig zu betonen und die richtigen Wörter in Sätzen zu unterstreichen. Es ist notwendig, die individuellen Fähigkeiten des Schülers in Rücksicht zu nehmen. Jedes Kind liest in seinem eigenen Tempo und nach seinen Fähigkeiten. Es ist wünschenswert, häufig das Niveau der Lesetechnik und des Leseverstehens zu prüfen. Im Prozess der Leseübung können Spiele mit Lauten und Wörtern, Sprachspiele (Rebusse, Ergänzungsübungen, Kreuzworträtsel) verwendet werden. Auf diese Weise lernen die Schüler neue Inhalte, neue Situationen, sind motivierter und die Atmosphäre ist angenehm und entspannt. Es ist wichtig, die erworbenen Kenntnisse in den serbischen Sprachstunden bei dem Bearbeiten des lateinischen Alphabets zu verwenden.

Schreiben sollte geübt werden:

durch Abschreiben, durch Ergänzung des Satzes mit Hilfe von Bildern, durch Sätze bilden aufgrund einer Reihe von Bildern, durch Diktatschreiben, durch unabhängiges Schreiben von Sätzen und kürzeren Texten.

Neben dem Erlernen der Form und der Richtung des Buchstabenschreibens sollte auch auf die räumliche Orientierung in den Heften geachtet werden. Das Schreiben von Buchstaben beschränkt sich auf eine oder zwei Zeilen in einem Heft.

Während dieser Zeit sollte der Schüler die Grundtechniken des Lesens und Schreibens erlernen. Die Verbesserung der Lesetechniken sollte durch die Texte eingeübt werden, die für das entsprechende Alter kurz, dynamisch, interessant sind. Besondere Achtung sollte auf die gelesenen Wörter, Sätze und Texte gelegt werden.

DEUTSCHE LITERATUR

Das Curriculum sieht die Bearbeitung von kurzen literarischen Texten vor. Das Curriculum ermöglicht der Lehrkraft ihrer Wahl nach ein Werk mit einem Anderen zu ersetzen oder auszutauschen (30%). Auf diese Weise wird ein flexibler und kreativer Umgang mit literarischem Inhalt angeboten. Die Lehrkraft plant die Umsetzung des Curriculums im Einklang mit den individuellen Eigenschaften der Schüler um die Lernergebnisse zu erreichen. Bei der Bearbeitung eines literarischen Textes ist seine Präsentation wichtig. Die Lehrkraft kann selbst oder mit Hilfe von authentischen Audio- und Videoaufzeichnungen den Text präsentieren.

Weiterhin kann man zur Darstellung des Inhalts Folgendes verwenden:

Pantomime (als eine Art Drama Techniken), sowie auch das komplette physikalische Antwort-Verfahren, es sehr beliebt und effektiv, nicht nur für diese Altersgruppe, sondern auch später. Sie ist besonders für Schüler mit kinästhetischem Lernstil geeignet (das Übersetzen des ausgesprochenen Wortes in Bewegung und umgekehrt). Pantomime eignet sich für die Einführung und Einübung von allen Wortarten.

Dialogmodellen (als Grundlage für „Nachahmen“) sind sehr effektiv für die Sprachentwicklung. Wenn die spontane Kommunikation unter den Schülern fehlt, kann die Lehrkraft Puppen verwenden - einfache Puppen oder Puppen aus Plüsch, aus Socken oder Papier - und so macht sie ein entsprechendes Dialogmodell. Die Lehrkraft kann sich mit der Puppe, die Fragen stellt, an die Schüler wenden. Die Schüler werden schnell und einfach Antworten geben können, aber auch Fragen stellen. Natürlich ist es notwendig, eine geeignete Umgebung zu schaffen, wo die schüchternen Schüler zum Sprechen ermutigt werden können.

Neben der Korrelation zwischen den Texten ist es notwendig, dass der Lehrer eine vertikale Korrelation zustande bringt. Der Lehrer sollte mit dem Inhalt des Faches *Deutsch mit Einbeziehung von ethnokulturellen Komponenten* vertraut sein, um das Prinzip der Stufenmäßigkeit zu respektieren. Außerdem sollte der Lehrer den Inhalt des Faches aus früheren Klassen kennen, um Kontinuität bei der Verarbeitung von Materialien zu erreichen. In Anbetracht der Tatsache, dass dies ein Fach *Deutsch mit Einbeziehung von ethnokulturellen Komponenten* für die vierte Klasse ist, ist es erforderlich, einige Stunden für das Summieren, Systematisieren und Wiederholen des bearbeiteten Stoffes von der ersten bis zur vierten Klasse vorzusehen.

Die horizontale Korrelation bringt der Lehrer zustande, in Verbindung vor allem mit den Fächern Naturkunde, Kunst, Musik, Religion, als auch mit den Inhalten der Ethnokultur d.h. mit der Kultur der Donauschwaben.

Mögliche Beispiele der Inhaltsverbindung aus dem Bereich Naturkunde, Ethnokultur, Kunst, Musik:

Thema: **Kultur und Erbe**

– Lyrik, Prosa, Lied, was zum Thema eines der religiösen Feiertagen hat.

– **Beispiel 1:** Lyrik: Claudia Ratering: *Takt: (Takt)* (Naturkunde), Prosa: Steffi Becker: *Falsches Spiel* (Naturkunde, Ethnokultur), Lied: Rolf Zuckowski: *Mein Weg zur Schule* (Musik), Bearbeiten einer Poster-Präsentation mit dem Thema *Stadt*, Däckchen machen (Kunst, Ethnokultur)

– **Beispiel 2:** Lyrik: Samuel Reissen: *Müde*

– Prosa: Ralf Kreuzer: *Kinderdialog* (Naturkunde, Ethnokultur), Lied: Simone Sommerland: *Das Uhrenlied* (Musik) Däckchen machen (Kunst), Ausarbeiten einer Poster-Präsentation: *Frühstück bei den Donauschwaben und bei den Serben* (Kunst, Ethnokultur)

SOZIOKULTURELLE KOMPETENZ UND DIE ETHNOKULTURELLEN KOMPONENTEN

In dem Unterricht des Faches Deutsch mit ethnokulturellen Komponenten gilt eine besondere Aufmerksamkeit der soziokulturellen Kompetenz, als einem Teil des Weltwissens über die Gemeinsamkeiten und Unterschiede zwischen den kulturellen und kommunikativen Modellen der Bevölkerungsmehrheit und der Minderheit. Die Schüler sollten allmählich die Kultur der Donauschwaben kennenlernen.

Einen besonderen Aspekt der soziokulturellen Kompetenz ist die interkulturelle Kompetenz, die die Bewusstmachung des Anderen, das Kennen und Verstehen der Gemeinsamkeiten und Unterschiede zwischen den Welten, der Sprachgemeinschaften innerhalb sich der Schüler bewegt, einschließt. Die interkulturelle Kompetenz beinhaltet auch die Toleranzentwicklung und die positive Einstellung gegenüber den individuellen und kollektiven Merkmalen der Sprecher von anderen Sprachen, den Angehörigen der anderen Kulturen, die sich in einem größeren oder geringeren Maß von der eigenen unterscheiden. Also mit allmählichem Einführen von soziokulturellen Inhalten auf dem niedrigsten Sprachniveau (Kennenlernen, Singen von entsprechenden Liedern u.a.) wird der Entwicklung einer interkulturellen Persönlichkeit beigetragen, durch das Bewusstmachen von Werten verschiedener Kulturen und Entwicklung der Fähigkeit, die erworbenen interkulturellen Erfahrungen ins eigene kulturelle Verhaltens-, und Glaubensmodell zu integrieren.

III. BEGLEITEN UND BEURTEILEN DES LERNPROZESSES UND DES UNTERRICHTS

Das Begleiten und die Beurteilung von Schülerleistungen ist in der Funktion der Erreichung von Lernergebnissen und beginnt mit der Beurteilung des Eingangsniveaus im Verhältnis zu dem was im Lern-

prozess beurteilt wird. Jede Aktivität ist eine gute Gelegenheit für die Beurteilung von Lernfortschritten und für Rückmeldungen. Jede Unterrichtsstunde und jede Schüleraktivität ist eine Gelegenheit für die formative Beurteilung dh. für das Registrieren von Lernfortschritten und für das Planen von weiteren Aktivitäten.

Die formative Beurteilung ist Bestandteil des modernen Unterrichts und beinhaltet die Beurteilung von Wissen, Fertigkeiten, Einstellungen und Verhalten, wie auch die Entwicklung von entsprechenden Kompetenzen im Lehr- und Lernprozess. Bei der formativen Beurteilung werden Informationen über Lernfortschritte gesammelt und die meisten Techniken, die dabei eingesetzt werden, sind: Durchführung von praktischen Aufgaben, Beobachten und Notieren von Schüleraktivitäten im Unterricht, Lehrer - Schüler Kommunikation, Führung von Schülerregister (Lernfortschritt Map) usw. Die Ergebnisse der formativen Beurteilung sollen am Ende des Unterrichtsmoduls summativ in einer Bewertung – Note zusammengefasst werden.

Die Arbeit jeder Lehrkraft besteht aus Planen, Durchführen, Begleiten und Beurteilen. Es ist wichtig, dass die Lehrkraft andauernd nicht nur die Schülerleistungen und den Unterrichtsprozess begleitet und beurteilt, sondern auch sich selbst und die eigene Tätigkeit. Alles was zu guten Ergebnissen führt, wird die Lehrkraft weiter in ihrer Unterrichtspraxis einsetzen und alles was nicht genug effektiv und effizient ist, sollte geändert werden.